

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER ANABİLİM DALI
2021-YL-102

**TÜRKİYE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI VE
ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE POLONYA TARİH,
COĞRAFYA, YURTTAŞLIK BİLGİSİ DERS KİTAPLARI VE
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

HAZIRLAYAN
Meryem Büşra DİNSEVER

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sultan BAYSAN

AYDIN-2021

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

14 / 07 / 2021

Meryem Büşra DİNSEVER

ÖZET

TÜRKİYE SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI İLE POLONYA TARİH, COĞRAFYA, YURTTAŞLIK BİLGİSİ DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Meryem Büşra DİNSEVER

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sultan Baysan

2021-XXIII+209 sayfa

Bu araştırma Polonya’da 2017 yılında yapılan reformdan sonra okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları ve öğretim programları ve Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarının doküman incelemesi yardımıyla karşılaştırması amacıyla yapılmıştır. Araştırma Polonya Milli Eğitim Bakanlığında elde edilen öğretim programları ve Nowa Era Yayıncılığın ders kitapları ile Türkiye Milli Eğitim Bakanlığında elde edilen öğretim programları ve ders kitapları ile sınırlıdır. Araştırmacının kitapların belirli sayfalarına erişiminden dolayı ders kitapları fiziksel açıdan derinlemesine incelenememiştir. Bu nedenle ders kitaplarının kapak tasarımında kullanılan renkler ve görseller değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programları ile Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlar, değerler-beceriler, öğretme-öğrenme süreçleri ve ölçme değerlendirme yöntemlerinin benzerlik ve farklılıkları açısından incelenmiştir. Araştırmada toplamda 14 ders kitabı ve 4 öğretim programı incelenmiştir. Bahsedilen kitapların 5’i tarih, 4’ü coğrafya ve 1’i yurttaşlık bilgisi olmak üzere toplam 10 kitap Polonya’nın ders kitaplarıdır. Ayrıca öğretim programlarından 3’ü Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarıdır. Türkiye’den ise 4 sosyal bilgiler ders kitabı ve 1 sosyal bilgiler öğretim programı çalışma için incelenmiştir. Polonya’da tarih ve coğrafya eğitiminin tek disiplinli yaklaşımla hazırlandığı; bunun yanında yurttaşlık eğitiminin disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre Türkiye sosyal bilgiler dersi kazanımlarının Polonya’da okutulmakta olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi kazanımlarından daha az ayrıntıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Polonya’nın tarih ve coğrafya eğitimini tek disiplinli yaklaşımla öğrencilere aktarıyor olması nedeni ile kazanımların daha spesifik olduğu düşünülmüştür. Polonya ve

Türkiye ders kitapları incelendiğinde Polonya'nın Türkiye'deki ders kitaplarına oranla içeriği daha fazla yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Karşılaştırmalı eğitim, Coğrafya ve yurttaşlık bilgisi eğitimi, Ders kitabı, Öğretim programı, Polonya ve Türkiye, Sosyal bilgiler, Tarih.

ABSTRACT

A COMPARISON OF TURKISH SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS AND CURRICULUM WITH POLAND HISTORY, GEOGRAPHY, CITIZENSHIP TEXTS AND CURRICULUM

Meryem Büşra DİNSEVER

Master's Thesis, Department of Social Sciences and Turkish Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Sultan Baysan

2021-XXIII+209 pages

This study was conducted in order to compare the history, geography and civics textbooks and curricula taught in Poland after the reform made in 2017, and the social studies textbooks and curricula taught in Turkey with the help of document analysis. The study is limited to the curricula obtained from the Ministry of National Education of Poland and the textbooks of Nowa Era publishing, and the curricula and textbooks obtained from the Ministry of National Education of Turkey. Textbooks could not be physically examined in depth due to the researcher's access to certain pages of the books. For this reason, the colors and images used in the cover design of the textbooks were evaluated. At the same time, Polish history, geography and civics curricula and Turkish social studies curricula were examined in terms of the similarities and differences of achievements, values-skills, teaching-learning processes and assessment and evaluation methods. In the research, a total of 14 textbooks and 4 teaching programs were examined. A total of 10 books, 5 of which are history, 4 are geography and 1 are civics, are the textbooks of Poland. In addition, 3 of the curricula are Polish history, geography and civics curricula. On the other hand, 4 social studies textbooks and 1 social studies curriculum from Turkey were examined for the study. It was concluded that history and geography education in Poland was prepared with a single-disciplinary approach, but civic education was prepared with an interdisciplinary approach. According to the results, it has been understood that the achievements of social studies in Turkey have less detail than the achievements of history, geography and civics taught in Poland. It is thought that the gains are more intense because Poland transfers history and geography education to students with a single discipline approach. When the textbooks in Poland and Turkey are examined, it is concluded that Poland reflects the content more in the textbooks than Turkey.

KEY WORDS: Comparative education, Curriculum, Geography And Civics Education, History, Poland And Turkey, Social Studies, Textbook.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve her zaman moral ve motivasyonumu yüksek tutan Sayın Prof. Dr. Sultan BAYSAN' a, fikir ve bilgilerinden her daim yararlandığım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Adil Adnan ÖZTÜRK' e, tüm eğitim hayatım ve özellikle pandemi sürecinde yürüttüğüm çalışma boyunca bana göstermiş oldukları sabır ve destekten ötürü annem Emine DİNSEVER' e babam Metin DİNSEVER' e ve kardeşim Hatice Kübra Dinsever' e, tez çalışmam sırasında beni hırslandıran arkadaşlarıma, Polonya'da kaldığım süre boyunca çalışmalarına katkı sağlayan Leh arkadaşlarıma, yüksek lisans eğitimim boyunca yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Lütfü BUDAK ve Alaattin ARIKAN hocalarıma, yüksek lisansa başvurma aşamamda bana yol gösteren Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümü Arş. Gör. Kudret AYKIRI hocama ve lisans döneminde bana emeği geçen bugünkü Meryem'in mimarları olan Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde görev yapan hocalarıma,

Teşekkürü bir borç bilirim.

Öğretmen bir tanedir. Fakat sayısız öğrenciye dokunur. Tanıdığım süre boyunca tecrübe ve bilgisini benden esirgemeyen, hayatıma dokunduğu için şanslı hissettiğim hocam Dr. Kemal DAŞÇIOĞLU' na saygı ve rahmetle...

Meryem Büşra DİNSEVER

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	iv
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ.....	xv
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiii
GRAFİKLER DİZİNİ	xx
EKLER DİZİNİ	xxi
KISALTMALAR DİZİNİ	xxii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	9
1. KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	9
1.2. Genel Türk Eğitim Sistemi	12
1.3. Polonya Eğitim Sistemi	14
1.4. Karşılaştırmalı Eğitim.....	19
1.5. Öğretim Programı	21
1.6. Eğitim Durumları	26
1.7. Ders Kitabı İşlevi	33
1.7.1 Türkiye Ders Kitapları ve Kriterleri	34
1.7.2. Polonya Ders Kitapları ve Ders Kitaplarında Dikkat Edilmesi Gereken Grafik Tasarım ve Dil Anlatım Kuralları.....	45

1.7.2.1. Polonya Ders Kitapları	45
1.7.2.2. Polonya Ders Kitaplarında Dikkat Edilmesi Gereken Grafik Tasarım ve Dil Anlatım Kuralları	47
1.7.3. Türkiye ve Polonya Ders Kitapları Kriterlerinin Benzerlik ve Farklılıkları .	52
2. BÖLÜM.....	53
2. YÖNTEM.....	53
2.1. Araştırmanın Modeli.....	53
2.2. Verilerin Toplanması	53
2.3. Veri Kaynakları.....	54
2.4. Verilerin Analizi	54
3. BÖLÜM.....	55
3. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	55
3.1. Türkiye ve Polonya Eğitimi ile Türkiye ve Polonya Eğitim Sistemlerinde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Benzerlik ve Farklılıkları.....	55
3.1.1. Türk Eğitimi Sisteminde Sosyal Bilgiler	55
3.1.2. Polonya Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler.....	57
3.1.3. Türk Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler ile Polonya Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Karşılaştırılması	60
3.2. Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Benzerlik ve Farklılıkları.....	61
3.2.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018)	61
3.2.1.1. Sosyal Bilgiler Özel Amaçları:.....	61
3.2.1.2. Türkiye Sosyal Bilgiler Değer-Becerileri.....	63
3.2.1.3. Türkiye Sosyal Bilgiler Kazanımları.....	64
3.2.1.4. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğrenme-Öğretme Süreçleri.....	78
3.2.1.5. Türkiye Sosyal Bilgiler Ölçme Değerlendirme Süreçleri	79

3.2.2. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programı (2017)....	79
3.2.2.1. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Genel ve Özel Amaçları.....	81
3.2.2.2. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Değer-Becerileri.....	86
3.2.2.3. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Kazanımları	88
3.2.2.4. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğrenme- Öğretme Süreçleri	126
3.2.2.5. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Ölçme Değerlendirme Süreçleri	129
3.2.3. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Polonya Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması.....	129
3.3. Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Benzerlik ve Farklılıkları	140
3.3.1. İçerik Bakımından Türkiye ve Polonya	140
3.3.1.1. İçerik Bakımından Benzerlik ve Farklılıklar.....	151
3.3.2. Ders Kitaplarının Tasarımı Bakımından Türkiye ve Polonya.....	154
3.3.2.1. Ders Kitaplarının Dış Kapak Özellikleri	154
3.3.2.1.1. Ders Kitaplarının Tasarımlarına Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar	165
3.3.2.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarının Giriş Bölümünde Yer Alan Sayfalar	169
3.3.2.2.1. Giriş Bölümünde Yer Alan Sayfalarda Benzerlik ve Farklılıklar....	174
3.3.2.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçindekiler Bölümü	175
3.3.2.3.1. İçindekiler Bölümüne Yönelik Benzerlikler ve Farklılıklar	182
3.3.2.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında “Kitabımızı Tanıyalım” Bölümü.....	182
3.3.2.4.1. Kitabımızı Tanıyalım Bölümüne Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar	190
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	191
5. KAYNAKLAR.....	196
6. EKLER	208
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı.....	154
Şekil 3.2. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	155
Şekil 3.3. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	156
Şekil 3.4. Polonya 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	156
Şekil 3.5. Polonya 5. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı.....	157
Şekil 3.6. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	158
Şekil 3.7. Polonya 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	159
Şekil 3.8. Polonya 6. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı.....	159
Şekil 3.9. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	160
Şekil 3.10. Polonya Tarih Ders Kitabı.....	161
Şekil 3.11. Polonya 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı.....	162
Şekil 3.12. Polonya 8. Sınıf Tarih Dersi Kitabı.....	163
Şekil 3.13. Polonya 8. Sınıf Coğrafya Dersi Kitabı	164
Şekil 3.14. Polonya 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı.....	165
Şekil 3.15. Türkiye 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	169
Şekil 3.16. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	169
Şekil 3.17. 5. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	170
Şekil 3.18. Türkiye (sırasıyla) 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	171
Şekil 3.19. 6. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	171
Şekil 3.20. 7. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	172
Şekil 3.21. 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	173
Şekil 3.22. 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı.....	173
Şekil 3.23. 4.5.6.7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	174
Şekil 3.24. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü.....	175

Şekil 3.25. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	176
Şekil 3.26. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü.....	176
Şekil 3.27. 5. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	177
Şekil 3.28. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü.....	178
Şekil 3.29. Polonya 6. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	178
Şekil 3.30. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü.....	179
Şekil 3.31. Polonya 7. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	180
Şekil 3.32. Polonya 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	181
Şekil 3.33. Polonya 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı.....	182
Şekil 3.34. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü	183
Şekil 3.35. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders kitabı.....	184
Şekil 3.36. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü	184
Şekil 3.37. Polonya 5. Sınıf (sırasıyla)Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı	185
Şekil 3.38. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü	186
Şekil 3.39. Polonya 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı.....	187
Şekil 3.40. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Kitabımızı Tanıyalım Bölümü....	187
Şekil 3.41. Polonya 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı.....	188
Şekil 3.42. Polonya 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitapları.....	189

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Türk Eğitim Sistemi Kademeleri.	13
Tablo 1.2. Polonya Eski Sistem.....	16
Tablo 1.3. Polonya Yeni Sistem.	16
Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları.	57
Tablo 3.2. SBÖP Beceriler.	63
Tablo 3.3. SBÖP Değerler.....	64
Tablo 3.4. 4. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.	64
Tablo 3.5. 5. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.	65
Tablo 3.6. 6. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.	65
Tablo 3.7. 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları.	66
Tablo 3.8. 4. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.....	66
Tablo 3.9. 5. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.....	67
Tablo 3.10. 6. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.....	67
Tablo 3.11. 7. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.....	68
Tablo 3.12. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.....	68
Tablo 3.13. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.....	69
Tablo 3.14. 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.....	69
Tablo 3.15. 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.....	70
Tablo 3.16. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.	70
Tablo 3.17. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.	71
Tablo 3.18. 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.	71
Tablo 3.19. 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.	71
Tablo 3.20. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.....	72
Tablo 3.21. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.....	73

Tablo 3.22. 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.....	73
Tablo 3.23. 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.....	74
Tablo 3.24. 4. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.	74
Tablo 3.25. 5. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.	75
Tablo 3.26. 6. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.	75
Tablo 3.27. 7. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.	76
Tablo 3.28. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.	76
Tablo 3.29. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.	77
Tablo 3.30. 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.	77
Tablo 3.31. 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.	77
Tablo 3.32. TÖP Değerler ve Beceriler.	86
Tablo 3.33. CÖP Değerler ve Beceriler.....	87
Tablo 3.34. YÖP Değerler ve Beceriler.	87
Tablo 3.35. Aile ve Bölge Tarihinin Unsurları.....	88
Tablo 3.36. Polonya Kültürel Mirasın En Önemli Unsurları.	89
Tablo 3.37. Bir Bilim Öğrencisi Olarak Tarih Üzerine Düşünceler.....	89
Tablo 3.38. Polonyalı Öğrencilerin Zaman İçindeki Kültürel Kimliğinin Şekillendirmek İçin Önemli Figürler ve Olaylar.	89
Tablo 3.39. Öğrenci ile istişare içinde öğretmen tarafından seçilecek ek, isteğe bağlı içerik.	90
Tablo 3.40. Eski Uygarlıklar.	90
Tablo 3.41. Bizans ve İslam Dünyası.	91
Tablo 3.42. Ortaçağ Avrupası.....	91
Tablo 3.43. Orta Çağ Avrupası'nın Toplum ve Kültürü.....	92
Tablo 3.44. Polonya Erken Piast Dönemi.....	92
Tablo 3.45. Bölgesel Çöküş Döneminde Polonya.....	92

Tablo 3.46. 14. ve 15. Yüzyıllarda Polonya.	93
Tablo 3.47. Büyük Coğrafi Keşifler.	94
Tablo 3.48. "Altın Çağ" Polonya Avrupa Arka Planı.....	94
Tablo 3.49. Polonya-Litvanya Topluluğu'nun Başlangıcı.	95
Tablo 3.50. 17. yüzyılda Polonya-Litvanya Topluluğu ve Komşuları.	95
Tablo 3.51. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa.	95
Tablo 3.52. 18. Yüzyılın İlk Yarısında Polonya-Litvanya Topluluğu.....	96
Tablo 3.53. Amerika Birleşik Devletleri Ayaklanması.	96
Tablo 3.54. Fransa'da Büyük Devrim.....	96
Tablo 3.55. Stanisławów Döneminde Cumhuriyet.....	97
Tablo 3.56. 18. yüzyılın Son Yıllarında Bağımsızlık Savaşı.	97
Tablo 3.57. Napolyon Dönemi.	98
Tablo 3.58. Viyana Kongresi'nden Sonra Avrupa.	98
Tablo 3.59. 1815-1848 Yıllarında Polonya Toprakları.	99
Tablo 3.60. Ulusların Baharında Avrupa.	99
Tablo 3.61. Ocak İsyanı.....	99
Tablo 3.62. 19. ve 20. yüzyılın İkinci Yarısında Avrupa ve Dünya.....	100
Tablo 3.63. 19. ve 20. yüzyılın İkinci Yarısında Bölünmüş Topraklar.	100
Tablo 3.64. 1. Dünya Savaşı.....	101
Tablo 3.65. 1. Dünya Savaşı Sırasında Polonya Davası.....	101
Tablo 3.66. 1. Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa ve Dünya.	101
Tablo 3.67. 1. Dünya Savaşı'ndan Sonra Polonya Devletinin Yeniden Doğuşu.	102
Tablo 3.68. 1921-1939 Yıllarında II. Polonya Cumhuriyeti.	102
Tablo 3.69. II. Polonya Cumhuriyeti'nin Toplumu ve Ekonomisi.	102
Tablo 3.70. Savaş Yolu.	103

Tablo 3.71. Eylül 1939'da Polonya'nın Savunma Savaşı Almanya'nın saldırısı (1 Eylül) ve Sovyetler Birliği (17 Eylül).	103
Tablo 3.72. Dünya Savaşı ve Aşamaları.....	104
Tablo 3.73. Alman ve Sovyet İşgali Altındaki Polonya.	104
Tablo 3.74. 2. Dünya Savaşı Sırasında Polonya Davası.....	105
Tablo 3.75. 2. Dünya Savaşı Sonrası Dünya.	105
Tablo 3.76. Polonya'da Komünizmin Başlangıcı.	106
Tablo 3.77. Polonya'da Stalinizm ve Etkileri.	106
Tablo 3.78. 1957-1981 Yıllarında Polonya.	107
Tablo 3.79. On Yıl 1981–1989.....	107
Tablo 3.80. Polonya Üçüncü Cumhuriyeti'nin Doğumu.	107
Tablo 3.81. Polonya'nın Modern Dünyadaki Yeri.....	108
Tablo 3.82. Polonya Haritası.	110
Tablo 3.83. Polonya Manzaraları.	110
Tablo 3.84. Dünyadaki Topraklar ve Okyanuslar.	111
Tablo 3.85. Dünya Manzaraları.	111
Tablo 3.86. Dünyanın Hareketleri.	112
Tablo 3.87. Coğrafi Koordinatlar.	112
Tablo 3.88. Avrupa'nın Coğrafyası.....	113
Tablo 3.89. Polonya Komşuları.....	113
Tablo 3.90. Avrupa ile Karşılaştırıldığında Polonya'nın Doğal Çevresi.	114
Tablo 3.91. Avrupa'nın Arka Planına Karşı Polonya Toplum ve Ekonomisi.	115
Tablo 3.92. Polonya'nın Seçilen Bölgelerine Örnek Olarak Coğrafi Çevrenin Öğeleri Arasındaki ilişkiler.....	116
Tablo 3.93. Kendi Bölgesi.....	116
Tablo 3.94. "Küçük Vatan".	117

Tablo 3.95. Asya'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.	117
Tablo 3.96. Afrika'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.	118
Tablo 3.97. Seçilmiş sorunlar ve Kuzey ve Güney Amerika'nın Coğrafi Bölgeleri.	118
Tablo 3.98 Avustralya ve Okyanusya'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.	119
Tablo 3.99. Kutup Bölgelerinin Coğrafyası.	119
Tablo 3.100. İnsanın Sosyal Doğası.	120
Tablo 3.101. Aile.	120
Tablo 3.102. Okul ve Eğitim.	121
Tablo 3.103. İnsan Hakları.	121
Tablo 3.104. Kanun Önünde Küçükler.....	122
Tablo 3.105. Yerel Topluluk	122
Tablo 3.106. Bölgesel Topluluk	123
Tablo 3.107. Ulusal / Etnik Topluluklar ve Vatan	123
Tablo 3.108. Vatandaşların Kamusal Yaşama Katılımı - Sivil Toplum.....	124
Tablo 3.109. Kitle İletişim Araçları.....	124
Tablo 3.110. Polonya Cumhuriyeti'nde Demokrasi	125
Tablo 3.111. Uluslararası İlişkiler	125

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Türkiye-Polonya PISA Okuma Performansı.....	3
Grafik 2. Türkiye-Polonya PISA Matematik Performansı	4
Grafik 3. Türkiye-Polonya PISA Bilim Performansı	5

EKLER DİZİNİ

EK 1. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğrenme Alanlar	211
--	-----

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BT	: Bilişim Teknolojileri
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
CÖP	: Coğrafya Öğretim Programı
DKS	: Ders Kitapları Sübvansiyonları
DİK	: Ders İçerik Kılavuzu
EURYDICE	: Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
ESP	: Polonya Eğitim Sistemi
GTY	: Grafik Tasarım Yönergesi
KEN	: Milli Eğitim Komisyonu
MEB	: Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı
MEN	: Polonya Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PRL	: Polonya Halk Cumhuriyeti
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
PLN	: Polonya Para Birimi (Zloti)
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TÖP	: Tarih Öğretim Programı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu

TTK : Talim Terbiye Kurulu
YÖP : Yurttaşlık Öğretim Programı

GİRİŞ

Bu başlık altında sosyal bilgiler eğitimi hakkında genel bilgiler verilmektedir. Çalışmanın problem durumu, alt problemleri, önemi, amacı, varsayımları ve sınırlılıkları üzerine bilgiler yer almaktadır.

Eğitim kişinin zihinsel, bedensel, duygusal, toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının en yararlı şekilde ya da istenilen doğrultuda geliştirmesi, ona bir takım hedeflere dönük yeni beceriler, bilgiler, davranışlar kazandırılması yolundaki çalışmaların tamamıdır (Akyüz, 2014). İnsan hayatının geçmişini, bugünü, geleceğini etkileyen ve vazgeçilmez bir parçası olan eğitim, bireye içinde yaşadığı toplum ile bağ kurması, aidiyet duygusunu geliştirmesi için yardımcı olmaktadır. Her millet, toplumun benimsediği sosyal, kültürel, politik ve ekonomik değerleri temele alarak oluşturduğu ve geliştirdiği kendine has bir eğitim sistemine sahiptir (Azar, 2011; aktaran, Aykaç ve Şahin, 2018). Her ülke eğitim sistemini kendi çıkarları, ihtiyaçları doğrultusunda oluşturmakta ya da düzenlemektedir. Türk eğitim sisteminin temel amacına bakıldığında “yetkinlikler ve değerler ile bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek” hedeflenmektedir (MEB, 2018). Şüphesiz Türk eğitim sisteminde her dersin öğretim programı bahsedilen amaç doğrultusunda oluşturulmaktadır. Fakat konu kapsamı, ders hedefleri bakımından sosyal bilgiler kültürel mirasın öğelerini, değerleri aktarma noktasında diğer derslerden farklı bir konumda yer alır. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin yaşadıkları dünyayı ve toplumu anlaması, dünya ve toplum üzerine sosyal bir görüş oluşturması için vardır. Dersin temel amaçlarından biri, sosyal bir etki yaratarak iyi bir vatandaş yetiştirmektir (Kaya ve Öner, 2017).

Türkiye’de sosyal bilgiler dersi gelişen ve değişen dünyada iyi insan iyi vatandaş olmayı temele alarak bireyin önce kendisini, ailesini, bölgesini, ülkesini tanımasına sonra farklı kültürlere, medeniyetlere, inanışlara karşı sağduyu geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Fakat Sosyal Bilgilerin sadece “iyi bir vatandaş” yetiştirmeyi amaçladığını söylemek eksik bir ifade olacaktır. Daha geniş bir tanımlama için Hanaylı, Öztürk, Baysan ve Vural (2020) başvurulabilir: “Sosyal Bilgiler, her açıdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alan, problem çözebilen, dünya ve ülke sorunlarına duyarlı ve çözüm için sorumluluk alabilen, özgüveni ve belirsizlikle baş etme becerisi yüksek bireyler yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri disiplinlerarası bir yaklaşımla ortaya koyan hibrit bir disiplin ve bir öğretim programıdır”.

Sosyal bilgiler dersi verilen tanımlar üzerine değerlendirildiğinde eğitim sisteminde önemli bir yerde konumlanmıştır. Ülkelerin benimsedikleri program ilkeleri, yaklaşımları ve felsefeleri doğrultusunda şekillenen dersler bazı ülkelerde öğrenciye tek disiplinli yaklaşım ile tarih, coğrafya, yurttaşlık dersi adı altında verilirken bazı ülkelerde ise sosyal bilgiler adı altında disiplinler arası yaklaşımla verilmektedir. Polonya, Almanya gibi ülkeler öğrenciye bilgiyi tarih, coğrafya, yurttaşlık dersleri ile hem disiplinler arası hem de tek disiplinli yaklaşımdan yararlanarak verirken; Çek Cumhuriyeti, İngiltere tek disiplinli yaklaşımdan yararlanmaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti, İran gibi ülkeler çok disiplinli yaklaşımla öğrenciye sosyal bilgiler dersi konularını aktarırken, Türkiye, ABD, Kanada, Mısır, Yeni Zelanda gibi ülkeler konu içeriğini disiplinler arası yaklaşımla oluşturdukları sosyal bilgiler dersi ile vermektedir (Öztürk ve Deveci, 2020).

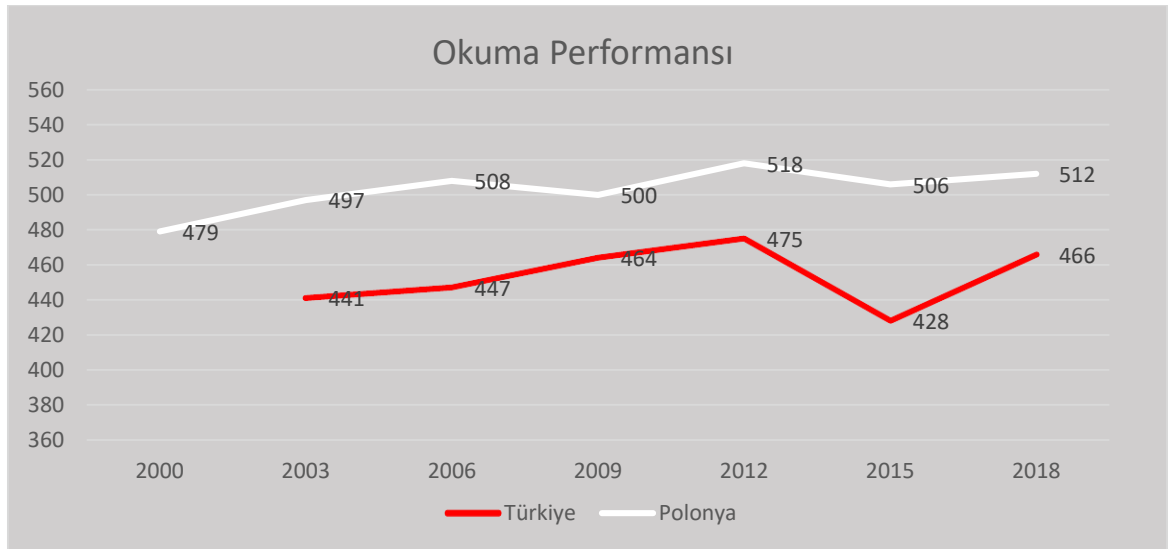
Her geçen gün değişmekte olan dünyayı, her anlamda öğrenciye aktarmaya çalışan sosyal bilgiler dersinin güncelliği, zamana uygunluğu ve hem toplumsal hem de evrensel sorunları doğru yansıtabilmesi ve öğrenciye en doğru şekilde aktarılabilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler, üzerine çalışmalar yapılması gereken bir alandır. Bu noktada karşılaştırmalı eğitim çalışmalarından yararlanılmaktadır. Karşılaştırmalı eğitim, eğitimde program geliştirme, eğitimde psikolojik hizmetler, eğitim yönetimi, eğitimde ölçme ve değerlendirme, eğitim sosyolojisi ve eğitim felsefesi gibi eğitim biliminin bir alt dalıdır (Erdoğan, 2003) ve farklı ülkelerin eğitimlerini, eğitim politikalarını, kültürlerini, yaşam şekillerini inceleyerek benzer ve farklı yönleri ortaya koymayı amaçlar.

Polonya eğitim tarihi incelendiğinde ülkenin birçok kez komşu ülkeler tarafından işgale uğradığı, 100 yıldan fazla Prusya, Rusya ve Avusturya egemenliği altında kaldığı ve bu süreçte öğrencilerin üç farklı sistemle eğitim hayatlarını sürdürdükleri bilinmektedir (Curtis, 1992). 1795 ile 1945 yılları arasında üç defa işgal edildiği bilinen Polonya bu işgal süreçlerinde "yeraltı eğitimi" olarak adlandırdıkları gizli yürütülen eğitim hareketleri ile tarihlerini, kültürlerini korumaya çalışmıştır. İşgallerin oluşturduğu olumsuz koşullar ve materyal eksikliğine rağmen belirli bir öğretim programına bağlı kalmadan derslere devam edilmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası komünizm etkisi altına giren Polonya'nın, Sovyet rejimi çizgisinde şekillenen eğitiminin milli eğitimden uzak Sovyet öğretilerini içerdiği bilinmektedir (Charzyńska vd., t.y.). Bu dönemde sıkı denetim altında olan Polonya eğitimi ve ders kitapları milli öğelerden uzak olacak şekilde düzenlenmiştir. 1989 yılında komünizmin son bulmasıyla planlı ve "milli" bir eğitimin uygulanmaya başlandığı

bilinmektedir. 1989'dan 2017'ye kadar eğitim alanında istikrarla düzenlemeler yapılmıştır. Polonya eğitimindeki gelişme ve PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) gibi sınavlardaki başarısı eğitim politikalarındaki istikrar ile bağlantılıdır. Eğitimde gerçekleştirilen reformların istikrarla sürdürülmesine örnek olarak okul öncesine kayıtlı öğrencilerin sayısının 2005 yılından 2011 yılına kadar %33 oranında yükselmesi verilebilir (Straus, 2013; aktaran Bakioğlu, 2018).

Türkiye ve Polonya PISA Verileri

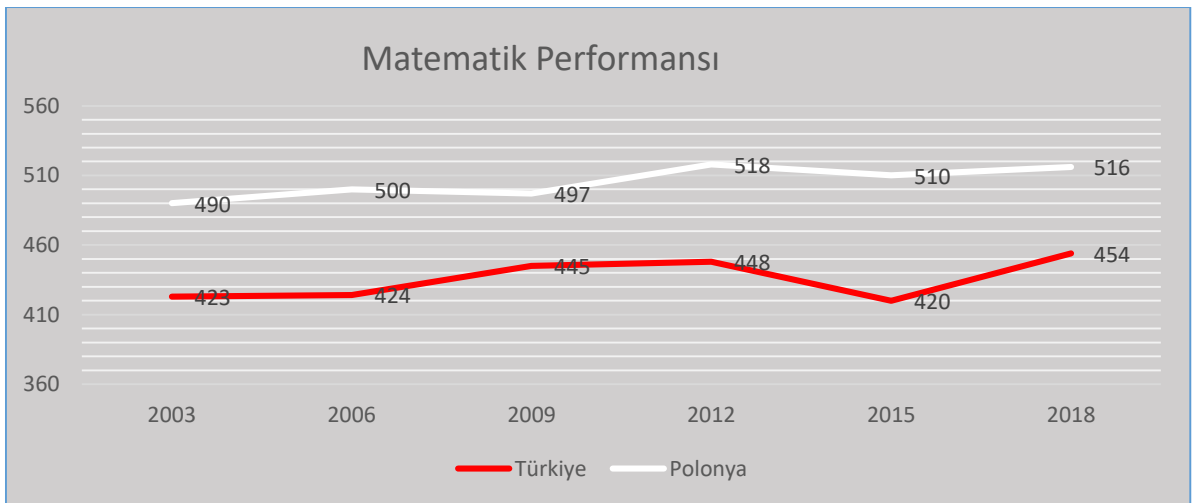
PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sınavı OECD (Programme for International Student Assessment) tarafından 2000 yılından itibaren uluslararası düzeyde yapılmaya başlanmıştır. Sınav, 15 yaşındaki öğrencilerin üç ayrı kategoride (okuma, bilim ve matematik) performanslarını ölçmek için oluşturulmuştur ve üç yılda bir yapılmaktadır. 1997 yılında tasarlanıp 2000 yılında uygulamaya koyulan sınavın amacı, *“öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanma becerisini ölçmektir. Ayrıca gençlerimizi daha iyi tanımak; onların öğrenme isteklerini, derslerdeki performanslarını ve öğrenme ortamları ile ilgili tercihlerini daha açık bir biçimde ortaya koymaktır (MEB, 2020)”*. Aşağıda verilmiş olan Okuma Performansı, Matematik Performansı ve Bilim Performansı verileri 2000 yılı ile 2018 yılı verilerini kapsamaktadır. 2021 yılında yapılmış olan PISA değerlendirmesi sonuçları Aralık 2022 tarihinde açıklanacağı için tablolara eklenememiştir.

Grafik 1. Türkiye-Polonya PISA Okuma Performansı

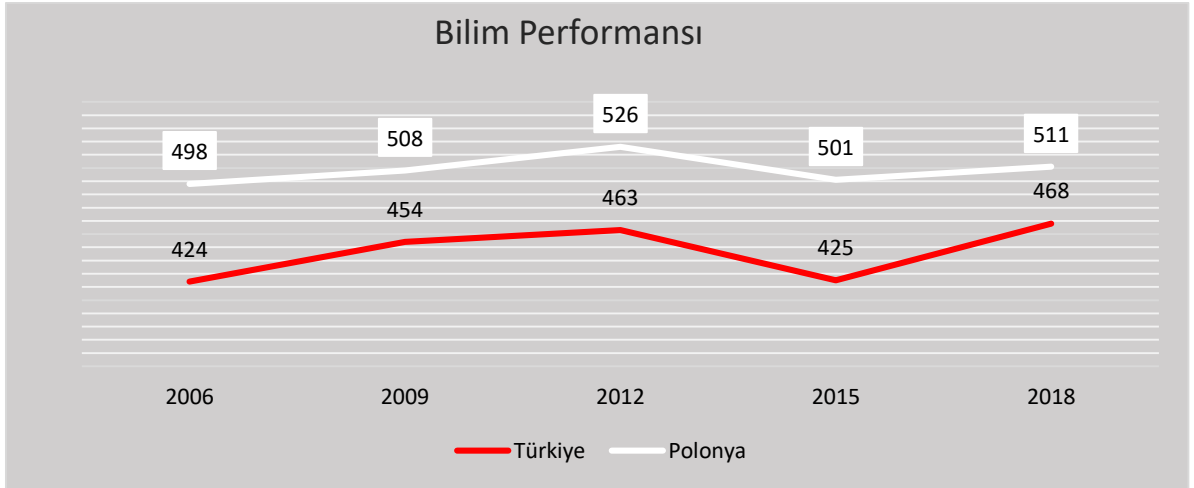

PISA ilk olarak Okuma Becerisi (Reading Performance) kategorisi üzerine ölçüm yapmıştır. İlk sınav 31 ülkenin katılımı ile gerçekleşmiştir. Türkiye bu sınava katılmamıştır fakat Polonya sınava katılım göstermiştir. Okuma becerisi kategorisinde Polonya 31 ülke içerisinde 22. sırada yer almıştır. 2003-2006 yılları arasında sırasıyla Matematik Becerisi (Mathematics Performance) ve Bilim Becerisi (Science Performance) kategorileri sınava dâhil edilmiştir. Türkiye sınava matematik becerisinin uygulanmaya başlandığı 2003 yılında katılmıştır. 2003 yılından en son yapılan 2018 PISA sınavı da dâhil olmak üzere tüm sınavlara katılım sağlanmıştır. 2021 yılında yapılacak olan sınava da katılım göstereceği bilinmektedir (OECD, 2020). PISA sınavı, 2000 yılından itibaren okuma becerisi alanında öğrencilerin performanslarını ölçmeye başlamıştır. Polonya 2000 yılından 2018 yılına kadar tüm kategorilere katılım göstermiştir. İlk sınav sadece okuma performansını ölçer şekilde oluşturulmuştur. Polonya ilk sınavda 31 ülke arasında 479 puanla 22. sırada yer almıştır. Türkiye ilk defa 2003 yılında PISA sınavında kendisini ölçmeye başlamıştır. 33 ülkenin katıldığı sınavda Türkiye 441 puan ile 27. sıra yer alırken Polonya 13. sıra yer almıştır. 2006 yılında 38 ülkenin katıldığı sınavda Türkiye 25. sırada yer alırken Polonya 7. sıradadır. 2009 yılında 37 ülkenin katılımıyla gerçekleşen sınavda Türkiye 464 puanla 25. sırada yer almıştır. Polonya ise aynı yıl 500 puanla Birleşik Krallık ve İzlanda ile 11. sırayı paylaşmıştır. 2012 yılında Polonya 38 ülkenin yer aldığı sınavda 518 puanla 5. sıraya yerleşmiştir. Türkiye aynı sınavda 475 puanla 25. sırada yer almıştır. 2015 yılında 44 ülke PISA'ya katılmıştır. Türkiye 428 puanla 28. sırada yer alırken Polonya 506 puanla 11. sıradadır. 2018 yılına gelindiğinde Polonya katılımcı 40 ülke arasında 512 puanla 5. sıraya yükselmiştir. Türkiye'de aynı yıl 466 puanla 23. sıraya yükselmiştir.

Grafik 2. Türkiye-Polonya PISA Matematik Performansı

İlk defa 2003 yılında yapılmış olan matematik performans ölçümünde Polonya 33 ülke arasından 490 puanla 20. sırayı Macaristan ile paylaşmıştır. Aynı yıl Türkiye 423 puanla 26. sıradadır. 2006 yılında Polonya 500 puan ile 18. sıradadır. Türkiye 424 puan ile 29. sıraya gerilemiştir. 2009 yılı verilerine bakıldığında 37 ülke içerisinde Polonya'nın 497 puan ile 18. sıradaki yerini koruduğu görülmüştür. Türkiye ise bu dönemde başarısını bir önceki yıla göre biraz daha arttırmıştır fakat başarı sırasındaki yeri değişmeyerek 445 puan ile 29. sıradaki yerini korumuştur. 2012 yılında 38 ülke arasından Polonya 518 puanla geçmişten bu yana en yüksek puanı alarak 7. sıraya yerleşmiştir. Türkiye aynı yıl 448 puan ile 27. sıradadır. 2015 yılın 44 ülkenin katılımıyla gerçekleşen sınavda da Polonya 510 puana 14. sıraya gerilemiştir. Türkiye'de benzer bir gerileme göstermiş 420 puanla 31. sırada yerini almıştır. 2018 yılı verilerine göre sınava 41 ülke katılmıştır. Polonya 2012 yılındaki başarısına tekrar yükseldiği görülmüştür. 516 puan ile şimdiye kadar ki en yüksek başarı sırasına ulaşmıştır. 5. sıraya yükselmiştir. Türkiye'de benzer bir yükseliş yaşamıştır 454 puan ile 27. sıraya yerleşmiştir.

Grafik 3. Türkiye-Polonya PISA Bilim Performansı

2006 yılında Matematik ve Okuma performanslarının yanına bilim performansı da eklenmiştir. Polonya 38 ülke arasında 498 puan ile 18. sırada yer almıştır. Aynı yıl Türkiye 424 puanla 34. sırada yer almıştır. 2009 yılında yapılan sınavda Polonya 508 puanla 14. sırada yer alırken Türkiye 454 puanla 29. sırada yer almıştır. 2012 yılına gelindiğinde Polonya 526 puanla 6. sırada yer alırken Türkiye 463 puanla 33 sıradadır. 2015 yılında Polonya 501 puanla 16. sırada yer almıştır. Türkiye ise 4463 puanla 30. sırada yer almıştır. 2018 yılı yapılmış olan sınavda bilim performansı alanında Polonya 511 puanla 5. sırada yer alırken Türkiye 468 puanla 29. sırada yer almıştır.

2000 ve 2018 yılı PISA verileri incelendiğinde Polonya'nın giderek sıralamasını yükselttiği görülmüştür. 2012 yılında üç kategoride de en başarılı on ülke arasına girmiştir. 2015 yılında birkaç sıra gerilemiş olsa da son verilere göre 2012 yılında ki başarısına ulaşmıştır. Polonya verileri karşısında Türkiye 2003-2018 yılları arasında yapılmış sınavlarda genelde son sıralarda yer almıştır.

Polonya 2017 öğretim programı amaçları incelendiğinde okulun görevleri arasında, “öğrencilerin okuma tutkusunu uyandırmayı amaçlayan ve öğrencilerin okuma aktivitelerini artırmaya yönelik faaliyetler yürütmesi” yer alır. Yüksek okuma becerileri öğrencinin okul başarısını etkileyeceği gibi öğrencinin sosyal yaşamda karşılaşacağı zorlukları aşmasına yardımcı olacaktır. *Kültürel metinler de dâhil olmak üzere metinleri anlama, kullanma ve yansıtma becerisi olarak okumak, öğrencinin öğrenme sürecinde edindiği en önemli becerilerden biridir* (MEN, 2017). Polonyalı öğrencilerin PISA başarıları göz önünde bulundurulduğunda okulların, öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırdığı ve okuma becerisinin öğrencinin akademik başarılarına etki ettiği söylenebilir. Fakat tek başına, okuma alışkanlığı kazanmış olmaları yorumu öğrenci başarılarını açıklama noktasında eksik kalacaktır. Polonya'nın 1999'dan günümüze eğitim alanında kendisini geliştirmesi ve başarılar elde etmesi “Başarının kaynağı nedir?” sorusunu akıllara getirmiştir. Ayrıca öğrencilerin her yıl PISA'da başarılı olmalarına rağmen 2017 yılında gerçekleştirilen reformun nedenleri ile önümüzdeki yıllarda bu değişimin öğrenci başarısına etkisi de merak edilmektedir. Çalışmanın, bu anlamda öğrenci başarılarının kaynağını-kaynaklarını belirleyebilme konusunda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Problem Durumu: Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları farklı ülkelerin eğitim sistemlerini, ülkelerin eğitimleri arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları ile ülkeler farklı ülkelerin eğitim sistemlerindeki olumlu yönleri analiz edebilir, bu olumlu yönleri kendilerine göre uyarlayabilmektedir. Literatürde Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine ABD, Almanya, Mısır, İran, Yunanistan, Endonezya, Kanada gibi ülkeler ile Türkiye'nin karşılaştırıldığı çalışmalar mevcuttur. Her ülke Sosyal Bilgiler eğitimini kendi eğitim sistemi içerisinde kendine özgü şekilde vermektedir. ABD Sosyal Bilgiler dersi adı altında disiplinlerarası yaklaşımla Sosyal Bilgiler eğitimi verirken (Saçlı, 2007), Almanya'nın tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi adı altında Sosyal Bilgiler eğitimi verdiği bilinmektedir (Kap, 2012). Butler, Kritsonis ve Herrington 'nın (2007) Polonya ve Kanada ilkökul ve ortaokul eğitiminde azınlık dili eğitimine yönelik karşılaştırmalı bir

çalışma yaptıkları bilinmektedir. Literatür incelendiğinde Türkiye ile Polonya arasında Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Türkiye-Polonya Sosyal Bilgiler eğitimi içinde Sosyal Bilgiler kapsamındaki ders karşılaştırılmasının ilk olması dolayısıyla literatüre katkı açısından çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışma Polonya’da 2017 reformundan sonra düzenlenen Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersi öğretim programları, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi kitapları ve Türkiye’de verilen 2018 yılı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile sosyal bilgiler ders kitaplarının doküman analizi yönteminden yararlanılarak incelenmesi ile hazırlanmıştır.

Araştırmanın Amacı: Araştırmanın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılları arasında Türkiye eğitimi, Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitapları ile Polonya eğitimi, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarının karşılaştırılmasıdır. Yine, Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler eğitimi, öğretim programları ve ders kitapları arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi: Çalışma bir Avrupa ülkesi olan Polonya’nın tarihsel süreçte yaşadığı savaş ve işgaller sonrasındaki olumsuz durumu atlatıp, günümüzdeki Polonya’nın dönüşümünün perde arkasındaki yurttaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya eğitiminin rolünü ve son yıllarda Polonya’nın PISA sınavında göstermiş olduğu başarısının nedenlerini öğrenmek açısından önem taşımaktadır. Türkiye’nin PISA sınavındaki başarısına bakıldığında Polonya’nın gerisinde olduğu görülmektedir. Polonya’nın yükselişinin arkasındaki nedenleri bulma ve Türk eğitim sistemine katkı sağlama açısından çalışmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Polonya’nın 1999 yılında eğitimde gerçekleştirdiği reform sonrası yükselişinin ardından 2016-2017 eğitim öğretim yılında eğitim sisteminde tekrar değişikliğe gidildiği görülmüştür. 6 yıl ilkokul ve 3 yıl ortaokul eğitiminin 8 yıllık ilköğretim sistemine geçmesi dikkat çekmektedir. Polonya eğitiminde yapılan reformun dayanağı gymnasium’un (ortaokul) işlevini kaybettiği ve lise eğitiminin yetersiz kaldığı düşüncesidir (MEN, t.y.). Başarılarına rağmen işlevsiz kaldığı düşünülen eğitim kademelerinin düzenlenmesinin bir sonraki sınava olabilecek etkisi merak edilmektedir. Tüm bu bahsedilenler ışığında yapılan bu çalışma Türkiye eğitimi sistemi içerisinde yer alan sosyal bilgiler ders kitapları, öğretim programları ile Polonya eğitimi ve eğitim sistemi içerisinde yer alan tarih, yurttaşlık, coğrafya kitapları ve

öğretim programlarını karşılaştırmayı, benzer ve farklı yönleri belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Problemi ve Alt Problemi:

Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler eğitimi, öğretim programları ve ders kitapları arasındaki benzer ve farklı yönler nelerdir?

- Türkiye ve Polonya eğitim sistemlerinde Sosyal Bilgiler eğitiminin benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

- Türkiye’de Sosyal Bilgiler eğitimi öğretim programı ve Polonya’da Sosyal Bilgiler eğitimi kapsayan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi öğretim programlarının benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

- Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler ders kitapları ile Polonya’da okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Varsayımlar: Araştırmada, Polonya eğitim sisteminin ürünü olan kaynakların çevirisinin orijinal kaynağı doğru yansıttığı, Eurydice (Avrupa Eğitim Bilgi Ağı) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) verilerinin ve raporlarının karşılaştırılabilir olduğu varsayılmıştır. Polonya ve Türkiye Milli Eğitim Bakanlıklarının web siteleri üzerinden erişilen kaynakların yeterli ve karşılaştırılabilir olduğu, araştırmacının bulguları yanlışsız ve eksiksiz yorumladığı, varsayılmıştır.

Sınırlılıklar: Araştırma, Polonya’da 2017 eğitim–öğretim yılında kademeli olarak gerçekleştirilmeye başlanan yeni eğitim sisteminin Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi öğretim programlarıyla sınırlıdır. Araştırma, Türkiye’deki 2019 eğitim–öğretim yılı Sosyal Bilgiler öğretim programıyla, Polonya’da 2015 yılında hazırlanmış Nowa Era Yayıncılığın tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ders kitapları ve 2017 yılında kitaplar üzerinde yapılan değişiklikleri saptamak için ilgili yayınevinin internet adresi üzerinden erişilen verilerle sınırlıdır. Bu veriler kitap içerikleri ile yeni kitapların dış kapak özellikleri ile sınırlıdır. Çalışma elde edilen veriler çerçevesinde oluşturulmuştur. Araştırma Türkiye’de 2019 yılında kullanılan ve EBA üzerinden erişilen 4. 5. 6. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıyla, Polonya üzerine yapılmış araştırmalar, makaleler, incelemeler ve Eurydice ve OECD verileriyle, uzaktan eğitimin yürütüldüğü internet sitelerinde verilen dijital içerikler ile sınırlıdır.

1. BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal Bilgiler eğitimi son yüzyılda ortaya çıkmıştır. 1916'da ABD'de okutulmaya başlanan sosyal bilgiler dersinin o yıllarda artan göç, ırkçılık ve ekonomik şartlar gibi başlıca problemlerin karşısında "çocuk" vatandaşın imdada yetişeceğine inanılmıştır (İnan, 2014: 1). Disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanan sosyal bilgiler dersi programı, oluşturulurken belli başlı bilimlerden yararlanır. Amaç çocuk vatandaşın biliş düzeyine uygun hazırlanan ünite ve konuların öğrenciye basit bir dille aktarılmasıdır. Böylece öğrenci toplumla ilgili sosyal, ekonomik, hukuksal ve psikolojik bir takım olguları içselleştirecektir. Sosyal Bilgilerin yararlandığı bilimler Tarih, Antropoloji, Arkeoloji, Sanat Tarihi, Ekonomi, Siyaset Bilimi, Hukuk, Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji, Coğrafya'dır. Sosyal Bilgiler bahsedilen bilimleri kendi içerisindeki konulara basitçe dâhil ederek öğrencinin hem içinde bulunduğu dünyayı anlamasını kolaylaştırır hem de bu bilimlere dair basit fakat güncel bilgilerin öğrenci bakış açısını geliştirmesinde yardımcı olur. Sosyal bilgiler dersi, "iyi vatandaş" yetiştirme konusunda önemli bir derstir. Bu vatandaş modeli, zamana ve coğrafyaya göre farklılık göstermektedir. Fakat yine de Sosyal bilgiler dersinin ilk ortaya çıkışından bu yana kapsamının çok fazla dışına çıktığı söylenemez (Kan, 2010). Sosyal bilgiler dersi yetiştirmeyi hedeflediği "iyi ve etkin" vatandaş çizgisine öncelikle mevcut programdaki hedefler ışığında yön verir. Dönemin ihtiyaçları, yaşanan toplumsal değişiklikler, bilim ve teknolojiye ilerleme Sosyal Bilgiler programının genel amaçlarını sürekli günceller. Programların amaçları her ne kadar zaman ve sürekliliğe bağlı olarak güncellense de özünde hep "iyi-etkin" vatandaş yetiştirme amacı yatar. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin toplum ve ülke açısından önemi büyüktür.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda Sosyal Bilgiler öğretimi için evrensel amaçlar belirlenmiştir. Bu evrensel amaçlar bütün ülkelerin vatandaşlık eğitimlerine uygulanabilirlik açısından dört başlık altında toplanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2020: 4-6):

1. Evrensel Amaçlar

- Bilgi
- Beceri
  - Çalışma becerileri
  - Düşünme becerileri
  - Kişiler arası grup becerileri
- Sosyal katılım
- Tutum ve Değerler

2. Ulusal Amaçlar

Her ülkenin bahsedilen amaçları yorumlama ve yansıtma konusunda farklılıkları ulusal amaçları ortaya çıkarmaktadır. Bu ulusal amaçlara örnek olarak iyi ve ülkesi için hizmet eden vatandaşlar yetiştirmek, kendi değerlerine ve farklı ülkelerin gelenek-değerlerine saygılı vatandaşlar yetiştirmek örnek verilebilir.

İnan'ın (2014) *pasta metaforuna* göre sosyal bilgiler öğretmeni bir aşçıdır. Sosyal bilgiler dersi de pastadır. Pastanın unu, şekeri, yağı Sosyal Bilgiler içerisindeki bilimleri temsil eder. Pasta tarifi öğretim programıdır. Öğretmen aşçı olarak öğretim programını yani tarifi uygulamalı ve marifetiyle pastayı hazırlamalıdır. Öğrencilerin bilişsel özelliklerini düşünerek tarifi uygular. İnan'a göre pasta hazırlandıktan sonra geriye süslenmesi kalır. Bu da ders için hazırlanan anlatı ve sunumdur. Bilindiği gibi okul, toplum içinde yetişecek olan çocuğun bilimsel ve sosyal anlamdaki ilk basamağıdır. Verilen eğitimin kalitesi yetkin bireyleri oluşturacaktır. Bu nedenle etkili vatandaş eğitimi ilk sınıflarda Hayat Bilgisi dersi ile desteklenirken ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi ile devam etmektedir. Çocukları geleceğe hazırlamak açısından sosyal bilgiler eğitimi önem arz etmektedir ve önemi her geçen gün artmaktadır (İnan, 2014). Sosyal bilgiler dersi bireye küreselleşen dünya düzeninde kendi toplumundan yola çıkarak farklı toplumları, yaşayışları, inançları ve diğer toplumların karşılaştıkları sorunları anlaması açısından kapsamında bulunan tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset vb. bilimler aracılığıyla yardımcı olmaktadır. Bu nedenle geliştirilmesi, üstünde durulması ve güncelliğini koruması gereken bir derstir. Bu noktada karşılaştırmalı eğitim alanında yapılan çalışmalardan yararlanılabilmektedir. Diğer alanlarda da olduğu gibi sosyal

bilgiler dersinin farklı ülkelerde verilen kendisine eş değer olan dersler ile benzer ve ortak noktalarını saptayıp, Sosyal Bilgiler programı üzerinde iyileştirmeler yapılabilir. Farklı kültürlerle, görüşlere duyarlılığı artırma noktasında uygulanan yenilikçi çözümler karşılaşılan yerel problemlerin çözümünde kullanılabilirdiği gibi farklı toplumlarda problemlerin çözümüne katkı sağlayamamış çözüm önerilerinin başka bir toplumun sorunlarına cevap olabileceği söyleyebiliriz (Yıldırım ve Türkoğlu, t.y.).

Aşağıda Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler kapsamına giren derslerle ilgili yapılmış çalışmalar verilmiştir. Bu çalışmaların bir kısmına karşılaştırmalı eğitim başlığı altında detaylı olarak değinilmiştir. Burada örnek olarak verilmesinin nedeni Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine yapılmış olan karşılaştırmalı çalışmaları ülkeler ve karşılaştırma konuları açısından okuyucunun bir bütün olarak görmesidir. Literatür incelendiğinde Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitapları üzerine yapılmış karşılaştırmalı çalışmalar aşağıdaki başlıklar altında makale, tez ve kitap çalışmaları olarak gruplandırılmıştır. Çalışmaların bir kısmının iki ülke arasındaki öğretim programlarını yapı bakımından incelerken bir kısmının öğretim programlarını değerler ve beceriler açısından karşılaştırdığı görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Karşılaştırmalı Eğitim Üzerine Yapılmış Tez Çalışmaları

- Osmanoğlu (2012) Mısır Arap Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarının karşılaştırılması,
- Merey (2012) Türkiye ve ABD’deki sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin karşılaştırılması,
- Kaya (2011) Türkiye ve Almanya Coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılması,
- Metin, Uygun ve Oran (2017) ortaokul Sosyal Bilgiler ve eşdeğer derslerin Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan’daki öğretim programlarının yapı yönünden karşılaştırılması,

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Karşılaştırmalı Eğitim Üzerine Yapılmış Makale Çalışmaları

- Yeşilyurt (2020) Sosyal Bilgiler öğretim programındaki beceri ve değerlerin Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler öğretim programındaki beceri ve değerler ile karşılaştırılması,

- Öztürk ve Öztürk (2013) Kanada (Ontario) Sosyal Bilgiler öğretim programı ve bu programın Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programı ile karşılaştırılması,

- Bursa ve Köse (2017) Kanada'nın Alberta eyaletinin 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile Türkiye 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programlarını değerler açısından karşılaştırması,

- Yıldırım ve Türkoğlu (2018) Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları: On Yıl Sonra adlı makalesi,

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Karşılaştırmalı Eğitim Üzerine Yapılmış Kitap Çalışması

- Editörlüğünü Cemil Öztürk'ün (2020) yaptığı ve farklı ülkelerin Sosyal Bilgiler öğretim programları adlı altında toplanmış olan 19 farklı ülkenin Sosyal Bilgiler programlarının incelendiği kitap çalışması da örnek olarak verilebilir.

- Editörlüğünü Ayşen Bakıoğlu'nun (2017) yaptığı Karşılaştırmalı Eğitim: Politikalar, Göstergeler, Bağlamlar kitap çalışması örnek olarak verilebilir.

1.2. Genel Türk Eğitim Sistemi

Türkiye'de 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yapısal değişim projeleri adı altında birçok alanda değişime gidilmiştir. Bunlardan biri de eğitimidir. Eğitimde fırsat eşitliği değil, bunun yanında olanak eşitliğinin de sağlanacağı belirtilmiştir. 8 yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretimin (temel eğitim) uygulamaya konulacağı da programda yer almıştır. Fakat 2012 yılında yapılan değişiklik ile zorunlu eğitim öğrencilerin yaş grupları ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak 1 yıl okul öncesi eğitim, 4 yıl temel eğitim, 4 yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve 4 yıl ortaöğretim olmak üzere düzenlenmiştir. 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında 12 yıllık zorunlu İlkokul: 1.2.3. ve 4. sınıfları, Ortaokul: 5.6.7.8. sınıfları, Lise: 9.10.11.12. sınıfları kapsamaktadır. İlkokul, ortaokul ve lise kademeleri zorunlu eğitim içinde yer alırken okul öncesi eğitim kademesi zorunlu değildir (Eurydice, 2019). Aşağıda verilen Türk eğitim sistemi kademeleri araştırmacı tarafından tablolandırılmıştır.

Tablo 1.1. Türk Eğitim Sistemi Kademeleri.

Yaş	Kademe/ Sınıf	Zorunluluk Durumu
0-36 ay	Gündüz Bakımevi/ Kreş	Zorunlu değildir
36-66 ay	Okul Öncesi	Zorunlu değildir
5.5 – 10 yaş	İlkokul	Zorunlu
10-14 yaş	Ortaokul	Zorunlu
14-18 yaş	Lise	Zorunlu

Kaynak: Eurydice verilerinden yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Gündüz Bakım Evleri / Kreş ve Anaokulları: Türkiye’de erken çocukluk eğitimi 0-36 ay yaş gündüz bakımevleri ve kreşleri kapsamakta olup Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlıdır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların özel eğitim anaokullarında eğitim görmesi Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğundadır. 36-66 aylık çocuklar okul öncesi eğitimine tabiidir. 48-66 aylık çocuklar için örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde açılan ana sınıflarında Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ile Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altında yürütülmektedir. Ayrıca 37-66 ay özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için özel eğitim anaokulları bulunmakta olup bu okullar Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğundadır (Eurydice, 2019).

İlkokul Eğitimi: İlkokul eğitimi 5,5 ile 10 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır. İlkokul eğitimi ile ilgili çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altında yürütülmektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğundadır. Ayrıca bahsedilen öğrenciler için özel eğitim ilkokulları bulunmaktadır (Eurydice, 2019).

Ortaokul Eğitimi: Ortaokul ve imam hatip ortaokulları olmak üzere iki kısma ayrılır 10 yaş ile 14 yaş arası çocukları kapsamaktadır. İlkokulu bitirmiş öğrenciler ortaokul ya da imam hatip ortaokulu arasında bir tercih yapar. Ortaokulların sorumluluğu Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ile Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü’nde, imam hatip ortaokullarının sorumluluğu ise Din Öğretimi Genel Müdürlüğündedir. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için de özel eğitim ortaokulları bulunmaktadır ve bu okullar Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumluluğundadır (Eurydice, 2019).

Lise Eğitimi: Türkiye’de liseler Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler, Spor, Güzel Sanatlar, İmam Hatip, Meslek ve teknik liseleri olarak ayrılmaktadır. 14-17 yaş grubu çocukları kapsayan bu kademe ile ilgili çalışmalar Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Din Öğretim Genel Müdürlüğü ile Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğunda yürütülmektedir (Eurydice, 2019).

Yükseköğretim: Yükseköğretim 17 yaş üstü bireyleri kapsamaktadır. Yükseköğretim kurumları devlet ve vakıf üniversitelerinden oluşmaktadır. Türkiye’de yükseköğretim, yükseköğretim kurumları tarafından sağlanan ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora programlarını içermektedir. Yükseköğretimle ilgili tüm faaliyetlerin düzenlenmesinden Yükseköğretim Kurulu sorumludur (Eurydice, 2019).

1.3. Polonya Eğitim Sistemi

Polonya eğitiminin 2. Dünya Savaşı sonrası Sovyet etkisi altında kaldığı bilinmektedir. 1980’li yıllarda “Dayanışma Hareketinin” ortaya çıkmasından sonra öğrenci ve öğretmen örgütleri tarafından, merkezi sistemin yeniden yapılandırılması ve yerel eğitim kurumlarına özerklik verilmesi talep edilmiştir. Komünist sistemin çöküşüyle birlikte siyasi dönüşüm süreci başlamıştır. Bu süreci eğitim sistemindeki değişiklikler takip etmiştir. Bu değişiklikler komünist ideolojinin etkisinden uzak müfredat ve kitapların oluşturulmasını içeriyordu. Âdemi merkezîyetçiliğin olduğu eğitim sistemi getirilerek okullara daha fazla özerklik verilmiştir (Curtis, 1992).

1989 yılında Polonya doğu bloğunda bulunan ülkeler arasında politik, ekonomik ve sosyal anlamda değişim ve dönüşüm başlatan ilk ülke olmuştur. Ülkede “Şok Terapisi” adı verilen bir dizi reformlar gerçekleşmiştir. “Şok Polonya Terapisi” olarak belirlenen eğilim, liberal ekonominin temel prensipleri üzerine oturtulmuştur. Bu prensipler kamu kurumlarının özelleştirilmesi, serbest rekabet, piyasa ortamının oluşturulması, serbest para akışı, özel sektörün gelişimi için uygun şartların oluşturulması ve devlet tekelinin kaldırılması ya da sınırlandırılmasıdır (Koç, 2014: 4). 1991 yıllarında hayata geçirilen eğitim reformunda Polonya kültürünü, tarihini, kültürel dokusunu koruyan ve bu kültürel dokuya duyarlı, aynı zamanda Avrupa değerlerini benimseyen, farklı fikirlere, kültürlere kucak açan açık fikirli bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır (Bakioğlu, 2018: 218).

Bu siyasi değişim ve dönüşümlerden sonra Polonya eğitim sistemi, yapı, organizasyon, yönetim ve çekirdek müfredat da dâhil olmak üzere neredeyse tüm yönlerden değişikliğe uğramıştır (Eurydice, 2019). 1999 yılına kadar 8+3 yıllık zorunlu eğitim yapılırken 2002 yılından itibaren ilköğretim 6 yıla indirilmiş ve 3 yıllık alt ortaöğretim olan *gymnazium* kademesi oluşturulmuştur. Sistem 6+3+3 şeklini almıştır. İlköğretim 6 yıl, ortaöğretim 3 yıl, liseler özelliklerine göre 3 ya da 4 yıl olacaktır. 2004-2005 yılları arasında gelen değişikliklerle okulöncesi 6 yaş için zorunluymken 2009 yılında bu yaş 5'e indirilmiştir (Bakiođlu, 2018: 220). Öğretmeler her kademe için pedagojik yöntemler, didaktik araçlar ve ders kitaplarının seçimi konusunda serbest bırakılmıştır. Ancak genel öğrenme hedeflerinin yeniden tasarlandığı ulusal müfredata bağlı kalacaklardır. İlkokuldan liseye geçişte oluşturulan alt ortaokul liseye geçmeden önce fazladan 1 yıl daha okumayı gerektiriyordu. Bu durum hazırlanan müfredatın daha kolay uygulanmasını sağlayacaktır (Wiśniewski ve Zahorska, 2020). 1999 reformu sonrası, okula başlama yaşının düşürülmesinden rahatsız olan ve 1999 reformuna ilişkin olumsuz düşünceleri olan belirli bir kitle oluşmuştur. Wiśniewski ve Zahorska (2020) çalışmalarında reforma ilişkin ifadelerinde 2015 yılın seçim kampanyasında dönemin muhalefet partisi tarafından, seçimleri kazanmaları durumunda “eski ve güzel zamanlara dönüş” sloganı ile eğitim sistemini tersine çevirecekleri sözünün verildiğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda reformlara karşı olumsuz tutumları olan kitlenin desteğinin alındığını belirtmiştir. Seçimlerden sonra eğitim reformu üzerine çalışmaların başlamış olduğunu ve bu çalışmaların dayanağı olarak Eğitim Bakanının, 1999 reformunun yetersiz olduğunu belirttiğini çalışmada bahsetmiştir. Fakat dikkat çeken nokta 1999 reformunun neden yetersiz olduğu, zayıflıkları ya da eksik yönlerinin neler olduğunun belirtilmemiş olmasıdır. Ayrıca Wiśniewski ve Zahorska (2020) gerçekleştirilen reformun, öğretmenlerin, velilerin, yerel makamların ve araştırmacıların protestolarını göz ardı ederek gerçekleştirildiğinden bahsetmiştir.

2017 yılında gerçekleştirilen reformla 6 yıl ilkokul 3 yıl ortaokul olmak üzere toplam 9 yıllık ilkokul sistemi değiştirilerek, 8 yıllık ilköğretim halini almıştır. Sistemin 2022-2023 eğitim öğretim yılında tamamen oturmuş olacağı planlanmaktadır. Yeniden yapılanma 14 Aralık 2016 tarihli “Okul Eğitimi Kanunu” esas alınarak gerçekleştirilmektedir (Eurydice, 2019). Buna bağlı olarak eski sistemle okula başlayan ve hâlihazırda ortaokulda olan öğrenciler aynı şekilde devam etmekte olup, diğer yandan yeni sistemle okula başlayan veya henüz ilkokulda olan öğrenciler yeni sisteme tabii tutulmuşlardır. Milli Eğitim Bakanlığı

öğrenci ve velilerde oluşabilecek soru işaretlerini gidermek için Bakanlık web sitesinde bir uygulama başlatmıştır. Öğrenci veya veli, bakanlık web sitesine girdiğinde yapılan değişikliklerle ilgili detaylı açıklama yazılarını okuyabilmektedir. Bunun yanında öğrenci, bilgilerini web sitesi içerisine yerleştirilen arama motoruna girdiği takdirde gelecek yıla kaçınıcı sınıfta başlayacağı bilgisine kolayca ulaşılabilir. Tablo 1.2. ve 1.3. Polonya’da eski ve yeni eğitim sistemindeki kademeleri göstermektedir.

Tablo 1.2. Polonya Eski Sistem.

Yaş	Kademe/ Sınıf	Zorunluluk Durumu
0-2 yaş	Gündüz Bakımevi (<i>klub dziecięcy</i>) Kreş (<i>bełobek</i>)	Zorunlu
5-6 yaş	Okul Öncesi (<i>przedszkole</i>)	Zorunlu
7 –12 yaş	İlkokul	Zorunlu
13- 16 yaş	Ortaokul (<i>gimnazjum</i>)	Zorunlu
16- 18/20	Lise	Zorunlu değildir.

Kaynak: Eurydice verilerinden yararlanılarak araştırmacı tarafından tablolaştırılmıştır.

Polonya’da 2017 yılında yapılan değişlikle 6 yıl ilkokul 3 yıl ortaokul 1 yıl okul öncesi olmak üzere toplamda 10 yıl olan zorunlu eğitim, 8 yıl ilkokul ve 1 yıl okul öncesi eğitim olarak toplam da 9 yıl zorunlu eğitime dönüşmüştür. Öğrencilerin ilkokula başlamadan önce 1 yıl anaokulu eğitimi almaları zorunludur. 6 yıl ilkokul okuyan öğrenciler 6. yılın sonunda ortaokula başlayabilmek için sınava (*Matura*) girmektedir (*Jakubowski, vd., 2010*). 3 yıllık ortaokuldan sonra girdikleri sınavdan aldıkları başarıya göre nitelikli genel-ortaokullar, genel ortaokullar, orta meslek okulları, temel meslek okulları olmak üzere 4 farklı lise türünde yerleşirlerdi. Orta meslek okulları hariç diğer liseler 3 yıllık, orta meslek okulları ise 4 yıllıktır (*OECD, 2020*).

Tablo 1.3. Polonya Yeni Sistem.

Yaş	Kademe/ Sınıf	Zorunluluk Durumu
0-3-4 -5 yaş	Gündüz Bakımevi (<i>klub dziecięcy</i>) Kreş (<i>bełobek</i>)	Zorunlu değildir
6 yaş	Okul Öncesi	Zorunlu
7 – 15 yaş	İlkokul	Zorunlu
15-17/18/20yaş	Lise	Zorunlu

Kaynak: Eurydice verilerinden yararlanılarak araştırmacı tarafından tablolaştırılmıştır.

Polonya’da zorunlu eğitim 8 yıllık ilköğretim ve 1 yıl zorunlu okul öncesi eğitimi olmak üzere toplam 9 yıldır. Lise eğitiminin de 18 yaşına kadar tamamlanması istenir. Okul

öncesi eğitim 6 yaşına kadar zorunlu değildir. Çocuk kulübü, kreş gibi bakımevleri 0-2 çocukların bakımı konusunda çalışırlar. İlkokul eğitiminden önce mutlaka öğrencilerin bir yıl okul öncesi eğitimi almaları istenmektedir. İlkokulu bitiren öğrenciler Matura adlı sınava girerler ve alınan sonuçlara göre 4 yıllık genel lise, 5 yıllık teknik, 3 ve 2 yıllık endüstri meslek liselerine girmeye hak kazanırlar (Eurydice, 2019).

Erken Çocukluk Eğitimi: Polonya’da erken çocukluk eğitimi ve bakımı iki aşamaya ayrılmaktadır. Erken çocukluk eğitiminin ve bakımının ilk etabında 0-3 yaş çocuklar için kreşler (*żłobki*) eğitim vermekteydi. 2011 yılı sonrasında çocuk kulüpleri (*kluby dzieciğce*), gündüz bakımevleri veya çocuk bakıcıları (*opiekun dzienny*) ve dadılar (*niania*) sisteme dâhil olmuşlardır. İkinci etapta ise 3-6/7 yaş arası çocuklar için anaokullarında (*przedszkole*), ilkokulların okul öncesi sınıflarında (*oddziały przedszkolne*) ve okul öncesi eğitim birimlerinde (*zespół wychowania przedszkolnego*) ve okul öncesi eğitim merkezlerinde (*punkt przedszkolny*) dâhil olmak üzere diğer okul öncesi eğitim ortamlarında erken çocukluk eğitimi verilmektedir. Günümüzde 3 yaş ve altındaki çocuklar için çocuk bakım kurumları Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından denetlenmektedir (Eurydice, 2020).

Polonya eğitim sisteminde erken çocukluk eğitimi ikinci etabında öğrencinin ilkokul birinci sınıfa başlamadan bir yıl evvel bir ilkokulun hazırlık sınıfında, bir anaokulda, okul öncesi eğitim merkezlerinde ya da okul öncesi eğitim birimlerinden birinde en az bir yıl eğitim görmesi zorunlu tutulmuştur (Eurydice, 2020). İlkokula başlama yaşı 7’dir. Bu nedenle öğrenci 7 yaş öncesi eğitimi almalıdır. Veli öğrenciyi ilkokula erken başlatmak istiyorsa, öğrencinin 6 yaşında olması ve istenilen bazı durumları karşılaması gerekmektedir. Eğer öğrenci okulöncesi eğitimi almamışsa danışma ve rehberlik merkezleri tarafından verilen bir beyan almalıdır. Öğrenci bu beyan ile ilkokula başlayabilir (Eurydice, 2010). Erken çocukluk eğitiminin ilk aşaması daha çok çocuk bakımını içerirken ikinci aşaması ise çocuğun eğitimine ve ilkokula hazırlığına yönelik olduğu söylenebilir.

İlkokul Eğitimi: Polonya’da 2016-2017 eğitim öğretim yılı itibari ile “Tek Yapı Eğitimi” adı verilen 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamaya koyulmuştur. 1 Eylül 2017 yılından itibaren uygulamaya konulan 8 yıllık ilköğretim 7-15 yaş arası öğrencilerin eğitimini kapsamaktadır. 8 yıllık ilköğretim iki aşamadan oluşmaktadır. 1. aşama 1 ile 3. sınıfları kapsamaktadır ve ilk aşama bütünleşmiş erken okul eğitimi olarak adlandırılır (Eurydice, 2020). 2. aşama 4 ile 8. sınıfları içerisine almaktadır. Öğrenciler bu aşamada derslere başlar.

Eski sistemde 6 yıllık ilkokulu bitiren öğrenci 3 yıllık ortaokula geçişte “matura” sınavına girmektedir. Yeni sistemde 1 ve 2 aşama arası geçişlerde öğrenciler için sınav yapılmamaktadır. 8 yıllık ilköğretimi bitiren öğrenci liseye geçişte sınava tabi tutulmaktadır. Eski sistemin son mezunları 2018/2019 eğitim öğretim yılında ortaokula (gmnazjum) geçmiştir. Böylece yeni sisteme geçiş tamamlanmıştır (Eurydice,2020)

Lise Eğitimi: 2017 yılı öncesi 6+3+3 yapısının da bulunan 3(+4) yıllık liseler, reform sonrası genel liselerde 4, mesleki liselerde 5 yıl olarak değişikliğe uğramıştır. Reform sonrası ortaokul 3. sınıfa geçmiş olan öğrenciler eski yapıyı devam ettirmektedir. Bu nedenle eğitimde gerçekleşen reformun ilköğretim ayağı ortaöğretimden önce yeni sisteme geçmiştir. Ortaöğretimde ise bir süre eski ve yeni yapı birlikte devam etmektedir. Eski sistemin son mezunları 2022/2023 eğitim öğretim yılında mezun olacağı, yeni sistemin bu tarihten sonra tek başına devam edeceği bilinmektedir (Eurydice, 2020).

Yükseköğretim: Yükseköğretim kurumları üniversite tipi ve meslek üniversitesi (üniversite tipi olmayan) iki ayrı tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversite tipi ve üniversite tipi olmayan iki program da bir ve iki dönemlik programlar şeklinde tercih edilebilir. Eğitim tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak gerçekleştirilebilir.

Yükseköğretim; lisans, yüksek lisans ve doktora olmak üzere üç aşamalıdır. İki tür üniversite tipinde de lisans ve yüksek lisans programları verilirken sadece üniversite tipi olan yükseköğrenim kurumlarından mezun öğrenciler doktora aşamasına geçebilir. Üniversite tipi olmayan öğretim kurumlarından mezun öğrenciler ise yalnızca yüksek lisans yapma haklarına sahiptir (Eurydice, 2020). Birinci aşamanın devamında gelen ikinci aşama olan yüksek lisans programları teorik bilginin yanı sıra yaratıcı becerilerin uygulanması ve geliştirilmesine odaklanır. Sanat disiplinlerinde ise odak noktası yaratıcılığın ve yeteneklerin geliştirilmesidir (URL1).

Polonya yükseköğrenim eğitiminde birinci aşama;

- Licencjat (Lisans): 3-4 yıllık programlar
- Inżynier (Mühendislik): 3.5- 4 yıllık programlar

Polonya yükseköğrenim eğitiminde ikinci aşama;

- 1.5- 2 yıllık yüksek lisans
- 4-6 yıllık uzun dönemli bütünleşik doktora

Polonya yükseköğrenim eğitiminde üçüncü aşama;

- Doktora derecesi

Lisans derecelerine sahip olanlar, alanlarına bağlı olarak 1.5-2 yıl süren yüksek lisans programlarına girebilirlerken bazı çalışma alanları 4-6 yıl süren uzun dönemli yüksek lisans programlarından (bütünleşik doktora) mezun olmaktadır. Uzun dönemli yüksek lisans (bütünleşik doktora) alanlarına örnek olarak; tıp, diş hekimliği, eczacılık, fizyoterapi, veteriner hekimliği, hukuk, fıkıh, okul öncesi ve erken okul eğitimi, özel eğitim verilebilir (URL1). Uzun dönemli (bütünleşik doktora) ve kısa dönemli yüksek lisans programları sonunda yapılan diploma sınavı sonrası öğrencilere çalışma alanları ile ilgili dereceleri verilmektedir (Eurydice, 2020).

1.4. Karşılaştırmalı Eğitim

Karşılaştırmalı eğitim, küreselleşen dünyada, kaliteli ve sürekliliği olan eğitim yapılarının oluşturulmasında evrenselleşen insani problemlerin çözümünde farklı yollar bulmak ve farklı toplumları, kültürleri anlama isteği noktasında 19. yüzyılda ortaya çıkan, son yıllarda çalışmaların hızlandığı bir alandır. Yıldırım ve Türkoğlu (2018), karşılaştırmalı eğitimi farklı ülkelerin kültürlerini, ekonomik, politik ve toplumsal koşulları içerisinde anlama benzer ve farklı yönlerini karşılaştırarak problemlere çözüm getirmeye yardımcı bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır. Karşılaştırmalı eğitim araştırmaları ile sadece mevcut durum irdelenmez aynı zamanda geleceğe yönelik fikirler ortaya koyarak, politikacılara-yöneticilere benzer ve farklı koşullarda eğitim olgularının nasıl olduğunu göstermesi noktasında yön vericidir (Yıldırım ve Türkoğlu, 2018). Erdoğan (t.y.) ise karşılaştırmalı eğitimin bir bilim türünden ziyade, Tarih, Felsefe, Fen vb. bilim türlerinden yararlanan uygulamalı bir disiplin olduğu tanımını yapmaktadır. Bakioğlu (2018), karşılaştırmalı eğitimi tanımlarken “Farklı kültürlerin ve bu kültürlerin etrafında gelişen eğitim sistemlerinin ortak yönleri ve farklılıklarının saptanmasına yönelik çalışmalar” ifadesini kullanmıştır.

Verilen tanım ve ifadeler doğrultusunda karşılaştırmalı eğitim, eğitim sorunlarını çözüme amacıyla birden fazla kültürün, toplumun ve etraflarında şekillenen eğitimlerinin benzer ve farklı yönlerini belirlemektedir. Karşılaştırmalı eğitim çalışma esnasında farklı bilim türlerinden yararlanan, elde ettiği bulgular ile sadece mevcut duruma değil aynı zamanda geleceğe yönelik fikirler ortaya koyan uygulamalı bir disiplindir.

Problem çözme noktasında eğitim sisteminin izlediği yolları inceleyen ve çözümlere ulaşma sürecinde eğitimi iyileştirme konusunda fikir edinmeye destek olacak olan karşılaştırmalı eğitim çalışmaları Crossley ve Watson'a göre;

- Sahip olunan eğitimin daha iyi anlaşılmasına,
- Diğer kültürleri ve eğitim sistemlerine dönük entelektüel ve teorik anlamda oluşan merakı gidermeye, eğitim ve toplum arasındaki ilişkiyi görmeye,
- Eğitim sistemleri, süreç ve çıktılarının ortak noktaları, farklılıklarını saptamaya, problemi anlama ve belgelendirme amacıyla tespit etme, buna bağlı olarak eğitim politikalarının gelişmesine katkı sunmaya yarar,
- Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları farklı kültürlerle, görüşlere duyarlılığı arttırma ve böylece uluslararası işbirliğini geliştirme gibi amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilir (aktaran Bakioğlu, 2018).

Karşılaştırmalı eğitim genel olarak yatay-dikey yaklaşım, problem çözme ve örnek olay yaklaşımlarından yararlanmaktadır. Yatay yaklaşım, eğitim sistemi unsurlarını tek tek incelediği gibi sonraki aşamada benzer ve farklı yönleri ortaya koyar. Dikey yaklaşım ise eğitim tarihi evrimini etkilediği faktörler çerçevesinde inceler. Sonuçları değerlendirerek geleceğe yönelik olası tahminlerde bulunup öneriler sunar. Örnek olay yaklaşımı bir ulusa özgü eğitim deneyimini kendi kültürel ve toplumsal yapısı içinde ele alır. Benzer koşullarda faydalı olup olmayacağı noktasında önerilerde bulunur. Problem çözme yaklaşımı bir eğitim sistemi içerisinde var olan sorunlara bina, araç-gereç, ulaşım- maliyet, öğretim programı, örtük program vb. yönelik ulusal ya da uluslararası eğitim deneyimleri inceler (Yıldırım ve Türkoğlu, 2018.).

Karşılaştırmalı eğitim alanında Türkiye'de çalışmalar ortaya koymuş isimlere örnek Adil Türkoğlu, İrfan Erdoğan, Ali Balcı ve Cemil Öztürk gibi isimleri görmekteyiz. Literatür

incelendiğinde karşılaştırmalı eğitim üzerine çalışmalar yapmış araştırmacıların tezleri, makaleleri incelenmiştir. Çalışmaya katkısı olacağı düşünülen çalışmalar aşağıda verilmiştir:

Yeşilyurt (2020)'un yapmış olduğu çalışmada Yeni Zelanda sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde ders içeriğinin belirli bağlantı hedefleri ve birbiri ile etkileşim içerisinde verildiği görülmüştür. Aynı zamanda becerilerin “soruşturma”, “değer keşfi”, “sosyal karar verme” olarak belirlenen sosyal bilgiler süreçleri yoluyla verildiği görülmüştür.

Çetin'in (2018) incelemiş olduğu Suudi Arabistan sosyal bilgiler öğretim programı içerik bakımından Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık konularının ağırlıkta olduğu, programın çok disiplinli bir yaklaşımla hazırlandığı ve Türkiye'nin sosyal bilgiler öğretim programının kapsam genişliği ve yeterliliği konusunda daha zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen değerlendirme yöntemlerinin Suudi Arabistan'a göre öğrenci odaklı olduğu, Suudi Arabistan'ın öğretmen merkezli olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Çifter ve Aşçı'nın (2017) Amerika Birleşik Devletleri 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve Türkiye sosyal bilgiler 4. Sınıf öğretim programı karşılaştırmasında hem Amerika'da hem de Türkiye'de öğrencilerin yazılı ve sözlü olarak sınıdıldığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda iki ülkede de öğrencinin gözlem, performans ödevleri, tartışma, görüşme, projeler, öğrenci ürün dosyaları, posterler, kavram haritaları, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı ve açık uçlu sorular gibi alternatif ölçme araçları kullanılarak sınıdığını saptamıştır.

Butler, Kritsonis ve Herrington (2007) Polonya ve Kanada ilkokul ve ortaokul eğitimini karşılaştırdıkları çalışmalarında Polonyalı ve Kanadalı eğitimcilerin “azınlık dili” eğitimine önem verdikleri, her iki ülkenin de zorunlu eğitim ve devlet eğitimi kavramlarına bağlı kaldığı bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca Polonya eğitiminin iki ana özelliği olduğu bunların ilkinin Avrupa Birliği'ndeki Polonyalıların yararına olan Batı Avrupa dillerinin erken yaşta öğrenilmesi ve ikinci olarak dini hoşgörü olduğu bu iki özelliğin de Kanada'nın bazı eyaletlerindeki (Ontario ve Quebec) eğitimle benzerlik gösterdiği belirtilmiştir.

1.5. Öğretim Programı

Öğrenciye verilmek istenen eğitimin sistemli olarak ilerleyebilmesi için bu eğitimin bir plan dâhilinde oluşturulması gerekmektedir. Hazırlanan programlar eğitimin sistemli

ilerlemesi ve istenilen hedefe ulaşılması konusunda eğitimcilere yardımcıdır. Öğretim programı okullarda öğrencilere verilecek derslerin nasıl işleneceğine, değerlendirilmenin yapılmasına yol gösteren programlardır (Keskin, 2002). Öğretim programları, öğrencilerin belirli konu ve derslerde uzmanlık edinmelerine yardımcı olması için alanında uzman kişilerin bir araya gelerek hazırladıkları programlardır. Bir okulu bitirmek ya da bir alanda uzmanlaşmak amacıyla okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, ders programı, müfredat, müfredat programıdır (TDK, 2020). Uzmanlarca oluşturulan bu programlar, eğitim sisteminin genel ve özel hedeflerini ders içeriği ile harmanlayarak öğrenciye aktarılmasına yardımcı olur. Öğrencilerin yaş düzeyleri ve öğrenme gereksinimleri dikkate alınarak verilmesi gereken beceri, kazanım ve değerler belirlenir. Her dersin öğrenciye aktarılmak üzere hazırlanmış özel hedefleri vardır. Bu programlar yardımıyla verilmek istenenler önceden belirlenir. Eğitimin hedeflerine ulaşması, oluşturulan eğitim müfredatı, öğretim programına uygun hazırlanan ders kitapları ve öğretmenin rolü ile ilişkilidir. Öğretim programından hareketle ders programları öğretmen tarafından düzenlenir. Ders programı ile öğretmen, öğretim programları içerisinde bulunan özel hedefleri, ilgili derse ait konuları ve alt başlıklarını bir ders saati içerisinde öğrenciye aktarır. Ders programı öğretim programı içerisinde yer alan ve dersle ilgili olan eğitim faaliyetlerinin sistematik bir şekilde düzenlenmesidir (Keskin, 2002: 8). Programlar çerçevesinde oluşturulan ders kitapları da öğretmenlerin ders işleyişine, öğrencilerin ise dersi daha kolay anlamasında etkilidir. Bu durumda diyebiliriz ki, öğretim programları öğretmenin kılavuzu ve ya yol haritasıdır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: Sosyal bilgilerin amaçları evrensel ve ulusal amaçlar olarak sınıflandırılabilir. NCSS'nin sınıflandırdığı dört evrensel amaç her ülkenin yorumuna ve programa yansımaları açısından farklılık gösterebilirken ulusal amaçlar ülkenin eğitim politikaları çerçevesinde hazırlanır. Amerika Ulusal Konseyi'nin belirttiği üzere sosyal bilgilerin amacı:

Yurttaşlık yetkinliklerini geliştirmektir. Bahsedilen yetkinlikler bilgi, demokratik süreçler, kamu hayatına aktif ve ilgili katılım öğrencinin ihtiyaç duyduğu demokratik eğilimlerdir. Sosyal Bilgilerin tek sorumluluğu demokratik yeterlilikler olmamasına rağmen okullarda diğer öğretim alanlarına göre sosyal bilgilerin odak noktası bu yeterliliklerdir. NCSS demokrasi değerlerine kararlılıkla bağlı öğrenciler yetiştirmenin farkındalığını yurttaşlık yetkinliklerini merkezi amaç yaparak göstermiştir. Bu yetkinlikler demokratik değerlere bağlı kalmaya dayanmaktadır. Kişinin toplumu, milleti ve dünyası ile ilgili bilgiyi

kullanma, araştırma süreçlerini kullanma, veri toplama ve analiz becerilerini kullanma, işbirliği, karar verme, problem çözme yetkinliklerini gerektirmektedir. Demokrasiye bağlı, bilgili, becerikli gençler yetiştirmek, yaşamı demokratik bir şekilde sürdürüp geliştirmek ve küresel bir toplumun üyesi olmak için zorunludur (NCSS, t.y.)

Sosyal bilgiler içeriği beşeri bilimlerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Doğal ve toplumsal koşullarla, kültürel değerleri aktarmak aynı zamanda güncel durumlara yer vermek öğretim programının içeriği için önemlidir. Sosyal ve beşeri bilimlerden yararlanılarak oluşturulan sosyal bilgiler dersi içeriği için Öztürk (2009: 13) disiplinler arası entegrasyon kavramını kullanmıştır ve içeriği ebruya benzetmiştir. İçeriği oluşturan öğelerin hangi disipline ait olduğu kolayca anlaşılabilir (aktaran Osmanoğlu, 2012: 21- 22).

NCSS'nin belirlediği üzere sosyal bilgiler on tema üzerine odaklanır.

1. Kültür
2. Zaman, süreklilik ve değişim
3. İnsanlar, yerler ve çevreler
4. Bireysel gelişme ve kimlik
5. Güç, otorite ve yönetim
6. Bireyler, gruplar ve kurumlar
7. Üretim, dağıtım ve tüketim
8. Bilim, teknoloji ve toplum
9. Vatandaşlık idealleri ve uygulamalar
10. Küresel bağlantılar

Verilen on tema Türkiye'de yedi öğrenme alanı içerisine entegre edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi okul programı içerisinde sosyal ve beşeri bilimlerin eşgüdümlü çalışması ile öğrenciye verilmektedir. İçeriğin yapısı programın tek disiplinli, çok disiplinli ve disiplinler arası oluşuna göre adlandırılır. Bunlar:

Tek disiplinli program öğrenciye, program içeriğini dayandığı disiplinlere göre tarih, felsefe, coğrafya gibi adlar altında vermektedir. Bu tanıma göre hazırlanan programlara yapısı

bakımından tek disiplinli program denir.

Çok disiplinli program öğrenciye, kolay ve anlaşılır bir şekilde program kapsamındaki ünitelerin hangi sosyal bilimler disiplinine göre hazırlandığını gösterir. Bu yapı ile hazırlanan programlara çok disiplinli programlar denir.

Disiplinlerarası program öğrenciye, programın temelini oluşturan sosyal bilimler disiplinlerini içeriğin kapsamında ayırt edilemeyecek şekilde bütünleştirip sunar. Bu tanıma göre yapılandırılmış programlara yapısı bakımından disiplinler arası program denir.

Değişen ve gelişen dünya insanlar, toplumlar ve yaşantılar üzerinde etkiler bırakmaktadır. İnsan, insanların etkilediği ya da etkilendiği olaylar sonucu oluşan öğrenciye aktarılması gereken birçok durum söz konusudur. Sosyal bilgilerin çalışma alanı göz önüne alındığında, ilköğretimde öğrenciye aktarılması gereken fazla konu olduğu bilinmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programı hazırlanırken oluşturulan içerik kapsamı kadar, öğrenciye sunulacak içeriğin sıralanışı da önemlidir (Tay ve Demir, 2016). İçerik kapsam ve sıralanışı öğrencilerin sınıf düzeyine göre düzenlenmelidir. Programlar, tasarımları içeriklerinin düzenlenmesi bakımından yatay ve dikey tasarımlar olarak ayrılır. *Yatay (Doğrusal, Genişleyen çevre) tasarımda* içerik aşamalı ve süreklilik gösterecek şekilde düzenlenmektedir. Birbiri ardına gelen, sıralı, yakın ilişkili, sorunlu ve ya önkoşul öğrenmelerin ağırlıklı olduğu içeriklerin düzenlenmesinde kullanılmaktadır (Korkmaz, 2013). *Dikey (Sarmal) tasarımda* içerik yeri ve zamanı geldikçe tekrar edilecek şekilde düzenlenir. Konuların içeriği her yıl bir önceki yıla göre daha da derinleştirilir. Aynı zamanda konular kendi içindeki konularla ardışıklık göstermektedir (Korkmaz, 2013). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler kapsamına giren derslerin karşılaştırılmasına örnek olarak aşağıdaki çalışmalar verilmiştir:

Öztürk ve Öztürk'ün (2013) Kanada'nın Ontorio eyaletine ait sosyal bilgiler öğretim programı üzerine yapmış oldukları çalışmada yapısal ve içerik olarak ele alındığında Kanada'da sosyal bilgiler dersinin anaokuldan altıncı sınıfı kapsayacak şekilde, Türkiye'de ise Sosyal Bilgiler dersinin dördüncü sınıf ile yedinci sınıf arasında öğrenciye verildiği görülmüştür. Türkiye ve Kanada'da içeriğin öğrenme alanları şeklinde oluşturulduğu fakat Kanada'da kazanımlar genel ve özel kazanımlar olarak ayrılırken Türkiye'de sadece kazanımlar başlığı altında toplandığı görülmüştür. Kanada Sosyal Bilgiler öğretim programını daha sınırlı içerik ile hazırlarken, Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programının daha geniş

yelpazeli, kapsayıcı içerik ile hazırlandığı saptanmıştır. Programlar amaçlar açısından karşılaştırıldığında iki ülkenin de “etkili vatandaş” yetiştirmek üzere amaçlar geliştirdiği ve bu noktada benzerlikleri olduğu anlaşılmıştır. Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programı sarmal yaklaşımla oluşturulmuştur ve öğrencinin bir sonraki eğitim aşamasına hazırlığı söz konusudur. Ayrıca Fen, Matematik, Türkçe gibi farklı disiplinlerle ilişkilendirildiği; yine farklı disiplinlerden yardım aldığı görülmektedir. Kanada’da ise programın sarmal yaklaşım ile hazırlandığı söylene de tarih ve coğrafya derslerinin tek yapı altında toplandığı ve sınıf düzeylerine göre konu başlıkları verildiği görülmüştür. Bu noktada Kanada sarmal yaklaşımdan bahsetmiş, Ancak konular yaklaşıma göre ilişkilendirilmemiştir.

Bursa ve Köse (2017) Kanada’nın Alberta eyaletinin 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programı ile Türkiye 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programlarını değerler açısından karşılaştırmışlardır. Kanada ve Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programlarında verilmesi amaçlanan değerlerin sayısı bakımından farklılıklara rastlandığı görülmüştür. Kanada öğretim programlarındaki değerlerin sınıf kademeleri arttıkça azaldığı saptanmıştır. 4. ve 5. sınıflarda fazla değere yer verilirken, 6. ve 7. sınıflarda sayıların azaldığı görülmüştür. Türkiye’de ise Sosyal Bilgiler öğretim programında değerler sınıf düzeylerine göre kazanımlar yoluyla eşit sayıda yer almaktadır. Kanada’da Sosyal Bilgiler öğretim programında değerler “değer ve tutum” kazanımları başlığı ile verilirken Türkiye’de değer ve değer öğretimi yaklaşımları programın açıklama bölümünde yer almaktadır.

Yeşilyurt (2020) Yeni Zelanda ve Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programlarını incelediği çalışmada ülkemizde verilen Sosyal Bilgiler öğretim programında temel beceriler ve yetkinlikler sarmal yapıyla bağlantılı olarak kazanımlar içerisinde aktarılmaya çalışılırken, Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler öğretim programında ders içeriğinin belirli bağlantı hedefleri ve birbiri ile etkileşim içerisinde verilmeye çalışıldığını bildirmektedir. Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan beceri ve değerler 7 öğrenme alanı üzerinden kazanımlarla bağlantılı olacak şekilde verilmeye çalışılmıştır. Yeni Zelanda’da ise beceriler “soruşturma”, “değer keşfi”, “sosyal karar verme” olarak belirlenen ve sosyal bilgiler süreçleri aracılığıyla verilmiştir. Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programının değerleri Yeni Zelanda öğretim programına göre daha ayrıntılı ve açık şekilde tasarlanmıştır.

Metin, Uygun ve Oran (2017) tarafından Azerbaycan, Türkmenistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programı ile Sosyal Bilgilere eş değer derslerin öğretim

programlarının karşılaştırmasını yaptıkları çalışmada, üç ülkenin de programlarının amaçları bakımından ulusal değerleri yansıttığı, toplumsal ve kültürel değerleri koruyup geliştirdiği, diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiği, bilimsel, esnek, uygulanabilir, açık, net, günlük hayatla bağ kurulabilir olduğu ve öğrencilere rehber niteliğinde düzenlendiği bulgusuna ulaşılmıştır. Türkiye ve Türkmenistan Sosyal Bilgiler öğretim programı içeriği incelendiğinde özel gün ve haftaların öneminden bahsedilen bilgilere yer verilmediği, Azerbaycan'da ise öğretim programında özel gün ve haftaların öneminden bahseden bilgilerin yer aldığı görülmüştür. Her üç ülkede de program içeriği ülkelerin ulusal değerlerini yansıttığı, kültürleri hakkında bilgiler içerdiği, bilimsel, uygulanabilir, açık ve net, öğrencileri geliştirir nitelikte olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

1.6. Eğitim Durumları

Öğretim programları her ne kadar ideale yakın hazırlanmış olsa da belirlenen amaçlar doğrultusunda içeriğin öğrenciye aktarılmasında öğrenme-öğretme süreçleri önemli etkiye sahiptir. Bu nedenle programda amaçlara ulaşmak konusunda uygun ve etkili öğrenme-öğretme süreçleri kullanılmalıdır (Öztürk ve Deveci, 2020).

Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikleri: Öğretmen öğretim-öğrenme sürecinde istenilen hedeflere ulaşabilmek için bazı strateji, yöntem ve tekniklerden yararlanmaktadır. Sınıfta etkili bir öğrenme öğretim ortamı oluşturmak için öğretmenin strateji, yöntem ve tekniklerden yararlanması önemlidir (Tokcan ve Demirkaya, 2015). Öğretim stratejileri “nasıl öğretilim?” sorusuna cevap aramak için uygun teknik ve yöntemleri bulma konusunda rehberlik eder. Tok (2013) strateji yöntem ve teknikleri örnek üzerinden anlatmıştır. Bir yere yapılan seyahatte hava, kara ya da deniz yollarından birini tercih etmeyi strateji, belirlenen ulaşım yolunda hangi taşıtın kullanılacağı yöntemi, kaç saat yolculuk yapılacağını da tekniği temsil ettiğini ifade etmiştir.

Öğretim Stratejileri: *Sunuş yoluyla öğretim:* öğretmen konuyu, kavramları anlatım yoluyla aktarır ve bilgiyi somutlaştıran örnekler verir. Öğretmen sunuş yoluyla bilgiyi aktarırken görsel ve işitsel öğelerin kullanımına karar vererek öğrenciye en uygun yöntemlerle içeriği genelden özele doğru sunar (Tokcan ve Demirkaya, 2015).

Buluş yoluyla öğretim: öğrenci merkeze alınır. Sunuş yoluyla öğretimde önce bilgi sonra somut örnekler veren öğretmen buluş yoluyla öğretim stratejisinde önce örnekler verir;

bu örnekler öğrenciye soyutlama yapmaları konusunda yardımcı olur. Buluş yolu ile öğretim öğrenci katılımı ile gerçekleşir bu nedenle öğrencileri daha çok güdüler. Öğrencinin verileri analiz etme ve veriler üzerine soyutlama yapmalarına olanak sağlar (Ş. Tok, 2013).

Araştırma-inceleme yoluyla öğretim: Öğrencilere araştırma etkinliklerini problem çözme yoluyla öğretir. Öğrenciler bir problemi incelerken, hipotezleri formüle eder ya da problemlere geçici çözümler üretir. Hipotezleri ile veri toplar sonra bu verileri değerlendirip bir sonuca varır (Ş. Tok, 2013).

Öğretim Yöntem ve Teknikleri: Öğretmen merkezli ve öğrenci merkezli olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Öğretmen merkezli yöntemler öğretmenin aktif olduğu yöntemlerken, öğrenci merkezli yöntemlerde daha çok öğrenci aktiftir.

Anlatım yönteminde öğretmen konuyu uygun öğretim yöntemleri ve materyaller yardımı ile sunar. Geleneksel bir yöntem olan anlatım yönteminden öğretmen belirli ölçüde yararlanmalıdır. Ders öncesi öğrenci güdülenmelidir. Konunun açıklanmasında, özetlenmesinde ve özellikle karmaşık konuların açıklanmasında kullanılır (T. Tok, 2013).

Soru-cevap yönteminde öğretmen anlattığı konunun anlaşılıp anlaşılmadığını öğrenmek için konu ile ilgili öğrenciye sorular sorar ver aldığı dönüte göre konu ile ilgili açıklama yapar, yanlışları veya eksik noktaları düzeltir.

Tartışma yönteminde bir ya da birden fazla öğrencinin belirli bir konu hakkında fikirlerini ortaya koyduğu ve bu fikirleri savunduğu bir yöntemdir. Aynı zamanda öğrenci bu yöntemle farklı fikirleri öğrenir, bakış açılarını genişletir. Tartışma, ne bir kandırma ne inandırmadır. Asıl olan, grubun birlikte düşünme ve düşüncelerini ifade etme çabasıdır (Hesapçıoğlu, 1998: 210; aktaran, Tokcan ve Demirkaya, 2015: 455).

Örnek olay yöntemi gerçekleri ve sorunları yansıtan, öykülemeler etrafında şekillenir. Bu yöntemle öğrenci aktif olarak öğrenmeyi gerçekleştirir. Öğrenciye bir konuyu kavratmak ve konu hakkında uygulama yapmak için kullanılır (T. Tok, 2013).

Öğretmen öğrenciye yaşanmış ya da kurgulanmış bir olay üzerinden hedeflere ulaşmak için olayı anlatır. Öğrenci olay içerisindeki problemi çözmek adına verilen verileri inceler analiz eder ve sorunu değerlendirir.

Gösteri yönteminde öğretmen sınıf, atölye ya da laboratuvarında bir konu hakkında bilgi verirken, çeşitli materyal, araç-gereç kullanarak konuyu açıklar. Öğretmenin konu aktarımını çeşitli araç-gereçler yardımı ile gerçekleştirdiğinde gösteri yöntemini kullanmış olur (Tokcan ve Demirkaya, 2015).

Rol oynama ve drama yöntemi birbiri ile karıştırılabilmektedir. Rol oynama öğretmenin yönettiği, öğrencilerin de belirli bir durumu, koşulu ya da düşünceyi oyun şeklinde dramatize ettiği öğrencinin merkeze alındığı bir etkinliktir. Aynı zamanda rol oynama dramının içinde kullanılan bir etkinliktir. İkisini ayıran fark ta budur (T. Tok, 2013).

Drama yönteminde izleyiciler aynı zamanda katılımcılardır. Bir kitleye sunulmak için değil, katılımcıların yaratıcılıklarını, algılarını geliştirmek ve aynı zamanda belirlenen konuyu sorgulamak için gerçekleştirilir. Önemli olan oyunculuk yeteneği değildir. Önemli olan katılımcının farklı bakış açılarını anlaması ve farklı düşünce yapılarını kavrayabilmesidir (Aladağ, 2015). Drama, farklı kurgu biçimleriyle her türlü yaşam tarzına odaklanarak, katılımcılara sadece 'ben' olarak değil, aynı zamanda 'öteki' olarak da görme, duyma, deneyimleme, yapma, anlama ve anlaşılmayı bekleme fırsatı sunar. Bu fırsat yalnızca eğitici olmamakla birlikte aynı zamanda ekonomiktir (Akbulut ve Akar Vural, 2017: 6).

Problem çözme yönteminde problem tanımlanır, hakkında veri toplanır ve çözüm yolları geliştirilir. Problem çözme yöntemi öğrencinin karşılaştığı bir sorunla ilgili akıl yürütebilmesine yardımcı olur. Ayrıca zaman alıcı bir yöntem olmakla birlikte eleştirel düşünme uygulaması ya da eleştirel düşüncenin bir ürünüdür (T. Tok, 2013).

İşbirliğine dayalı öğretim yöntemi ile öğrenci küçük gruplar şeklinde bir araya getirilir. Birbirinden farklı yeteneklerde olan öğrenciler aynı gruplarda toplanır. Ortak amaçları olan bu öğrenciler birbirleri ile işbirliği içerisinde problem çözmeye ve özgün bir ürün ortaya koymaya çalışırlar bu yöntemle işbirliğine dayalı öğretim yöntemi denir.

Altı şapkalı düşünme tekniğinin amacı renklerin sembolize ettiği altı farklı bakış açısı ile ortaya konulan konu hakkında öğrencilerin düşüncelerini rahatça söylemelerini sağlayıp, dikkatlerini düzenli olarak bir noktadan başka bir noktaya yönlendirmelerine yardımcı olup, olaylara farklı açılardan bakmalarını sağlamaktır (Semerci ve Can, 2007). Beyaz şapka yansız ve objektiftir. Kırmızı şapka öfke, tutku ve duyguyu çağırır. Duygusal bir bakış açısı ile bakar. Siyah şapka karamsar ve kötümserdir. Sarı şapka olumlu ve iyimser bakış açısına

sahiptir. Yeşil şapka yaratıcı ve yeni fikirlerle ilgilidir. Mavi şapka serinkanlıdır ve düşünme sürecinin düzenlenmesi ve kontrolü ile uğraşır (Güneş, 2012).

Beyin fırtınası tekniği grup içerisindeki bireylerin belirli zaman aralığında bir konuya çözüm getirmek amacı ile hayal yoluyla düşünce ve fikir ürettikleri yaratıcı bir tekniktir (Tokcan ve Demirkaya, 2015). Her yaştan bireyin yaratıcılıklarını geliştirmek ve problem çözmek amaçlı uygulanmaktadır. Bu tekniğin merkezinde öğrenci vardır. Öğretmen sadece yönlendiricidir. Dersin eğlenceli geçmesi, öğrencilerin derse katılımını sağlaması ve öğrenmeyi kolaylaştırması açısından önemlidir. Paylaşımı ve iletişimi geliştirir. İletişim bazen öğretmen- öğrenci bazen de öğrenci- öğrenci arasında gerçekleşir (Şahin, 2005).

Gezi- gözlem tekniği varlık ve olayların doğal ortamlarında planlı ve belirli bir amaç doğrultusunda incelenmesine yardım eder. Çoğu zaman eğitsel ders gezileri olarak ta adlandırılan gezi gözlem tekniği ile öğrenci fabrika, müze, kütüphane, devlet kurumları, dağ, orman, göl vb. yerleri doğrudan gözlemler (T. Tok, 2013). Gezi- gözlem tekniğinin sınıf dışında gerçekleşmesi, çoğunlukla sınıf içinde olan öğrenci için farklılık oluşturmaktadır. Öğrencilerin zengin yaşantılara sahip olması çevresindeki kişiler ve nesnelere etkileşimde olma durumuna bağlıdır. Kalıcı öğrenmenin oluşması için eğitim ortamının mümkün olduğunca bireyin çok sayıda duyusuna hitap etmesi gerekmektedir (Altın ve Demirtaş, 2013).

Görüşme tekniği yerel yönetim liderleri, akranlar, aileler, sivil toplum örgütleri liderleri, komşular ya da iş adamları gibi toplumun farklı alanlarında farklı rolleri olan bireylerin ve rollerinin tanınmasına yardımcı olur. Toplum içerisinde iletişimi artırır (T. Tok, 2013). Aynı zamanda görüşme tekniği ile tarihte önemli bir olayın içinde bulunmuş ya da bir olaya şahit olmuş tarihi tanıklarla bir araya gelerek öğrencinin olayları ilk ağızdan dinlemeleri sağlanabilir. Bu da öğrenmeyi ilgi çekici hale getirebilir.

Ölçme ve Değerlendirme: Ölçme gerçekleşen performansın düzeyini belirlerken gözlenen performansla sayı tayin etmeye denir. Değerlendirme ise öğrenci performansının kalitesi hakkında karar vermektir. Bu aşamada ölçme sonuçları ve belirlenen ölçüt arasında bir karşılaştırma yapmak gerekmektedir (Kilmen, 2019).

Uygulanan programın amacına ulaşmış olup olmadığını öğrenmenin yolu olan ölçme ve değerlendirmenin yer almadığı bir program düşünülemez. Beklenen yararın sağlanması için

hedeflere uygun ölçme ve değerlendirme gerçekleştirilmelidir (Öztürk ve Deveci, 2020). Eğitimde kalite kontrolü sağlayan ölçme değerlendirme sürecin her aşamasında gerçekleştirilmektedir. Öğretmen ölçme ve değerlendirme ile öğrencinin ilerleyişini kaydetmekte, öğretmenin öğrenme öğretme sürecinde öğrenciye rehberlik etmede ne derece başarılı olduğunu anlamasına yardımcıdır (Kilmen, 2019). Sosyal Bilgiler dersinde yalnızca bilgiye yönelik davranışların ölçülmesini temel alan geleneksel ölçme değerlendirme yaklaşımlarının öğrenciyi değerlendirmede yetersiz kaldığı bilinmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında ölçme ve değerlendirme yaklaşımı şu cümlelerle ele alınmıştır: *“Hiçbir insan bir başkasının birebir aynısı değildir. Bu sebeple öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin “herkese uygun”, “herkes için geçerli ve standart olması” insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi şarttır (MEB, 2018).”* Bu nedenle öğrenciyi daha yakından tanımak ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını saptayabilmek adına hem bilgiye dönük hemde beceriye ve tutuma yönelik davranışlarının ölçülmesi gerektiği bilinmektedir (Şimşek, 2015).

Geleneksel Ölçme Yöntemi: Geleneksel ölçme yönteminde değerlendirme, öğrencilerin kazanımları öğrenme düzeylerini ortaya koymak eksiklerini saptamak adına dönüt-düzeltilme yoluna başvurulur. Öğrenciden alınan dönüt ile eksikler, yanlışlar belirlenir ve düzeltilir (Şimşek, 2015). İçeriğin soru tipine göre geleneksel ölçme teknikleri yazılı yoklama, kısa cevaplı testler, doğru yanlış testleri, eşleştirme soruları, çoktan seçmeli testler olarak adlandırılmaktadır.

Yazılı yoklamalarda öğrencinin konu hakkındaki bilgisini yazılı olarak ifade etmesi istenir. Yazılı yoklamaların yanıtları kısa paragraflardan oluşabileceği gibi sayfalarca da sürebilir. Yazılı yoklamada öğrencinin cevabının amaca yönelik, tutarlı ve organize edilmiş olup olmasına bakılmaktadır (Bahar vd.,2015).

Kısa cevaplı sorularda öğrenciden birkaç kelimelik ya da bir sayıyı, sembolü içeren yanıtlar verilmesi beklenir. Kısa cevaplı sorular iki tip soru kalıbından oluşur. İlki sorunun cevabının bir cümle, bir kelime, bir sembol vb. olduğu soru tipleridir. İkincisi ise eksik cümle tipindeki sorulardır. Cümle içinde boş bırakılan bir ya da birden fazla yere cevapların yazılması ve cümlenin tamamlanması istenir. Cevaplar yazıldığında cümle tamamlanmış olur (Şimşek, 2015).

Doğru yanlış soruları ile öğrenciye verilen bilgilerin doğru ya da yanlış olduğunu belirleyip cevap vermeleri istenmektedir. Doğru-yanlış sorularına neden? Sorusu da eklendiği zaman doğruluğun gerekçelerini öğrenerek öğrencinin soruyu yanıtlarken gerçekten konu hakkında bilgisi olup olmadığı ölçülebilir. Evet-hayır tipindeki sorularda ise sorulan sorunun cevabının evet ya da hayır cevaplarının verileceği şekilde sorulması gerekmektedir (Bahar vd., 2015).

Çoktan seçmeli sorularda doğru cevap birden fazla seçeneğin arasından seçilerek işaretlenir ve cevap veren öğrencinin yaş düzeyine göre seçeneklerin sayısı değişmektedir. İlköğretim kademesinde dört olan seçenek sayısı ortaöğretimde beş olarak düzenlenmektedir (Şimşek, 2015).

Eşleştirme soruları ile ölçme bir sütun üzerindeki sorular ile karşı sütundaki cevaplarının ya da ilişkili olan kavramların eşleştirilmesi ile gerçekleşir. Hatırlamayı ölçen sorulardır üst düzey zihinsel becerilerin tamamını ölçmek için yeterli değildir. Eşleştirme sorular çoktan seçmeli sorular ve doğru-yanlış soruları ile benzerlik göstermektedir (Şimşek, 2015).

Alternatif Ölçme Yöntemleri: Geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarının dışında kalan ve öğrenciyi merkeze alarak öğrencinin üst düzey düşünceleri, problem çözme ve yaratıcılıklarını ön plana çıkaran ölçme araçlarına alternatif ölçme değerlendirme araçları denir. Diğer adıyla tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçları olarak bilinir. Tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçlarını öğrenciyi ölçme konusunda daha doğru sonuçlar verdiği düşünölmektedir (Bahar vd., 2015).

Portfolyo-performans değerlendirme, puanlama ölçeği, proje değerlendirme, derecelendirme ölçeği vb. araçlar alternatif ölçme araçları olarak adlandırılır. Çalışmanın bu kısmında belirli ölçme araçları tanıtılacaktır. **Portfolyo değerlendirmede** öğrencinin tüm etkinlikleri bir klasör içinde toplanmaktadır ve öğrenci belirli bir amaca yönelik olarak yaptığı çalışmalarını istediği zaman alıp inceleyebilir. Bu da kendi gelişimini görmesi ve değerlendirmesi açısından önemlidir. Aynı zamanda bu çalışmalarını öğretmen ve sınıf arkadaşları ile tartışmalarına olanak sağlar. Öğrenci ilk zamanlardan son zamanlara kadar olan gelişimini gözlemleyebilir (Şimşek, 2015).

Performans değerlendirilmede öğrencinin bir beceriyi hangi düzeyde gerçekleştirdiğini etkinliklerle ölçmeye çalışır ve öğrenciden bilgi ve becerilerini sergileyen bir ürün ve ya cevap ortaya koyması beklenir. Performans değerlendirilmede öğrencinin oluşturduğu ürün ve ürünün tamamlanması için gerekli olan süreç bir bütün olarak değerlendirilir (Şimşek, 2015). Performans görevlerine örnek olarak kompozisyon yazma, deney yapma, matematik işlemler yapma verilebilir. Öğrenciden istenen performansın derecesine göre sınırlı-cevap ya da kapsamlı-cevap olarak isimlendirilir (Bahar vd., 2015).

Proje öğrencinin bir sorunu kendi başına çözmesi ve bir araştırmayı kriterlere uygun olarak gerçekleştirmesi sonuçları raporlaştırması gibi üst düzey zihinsel becerilerin gelişimi için kullanılan bir ölçme aracıdır (Şimşek, 2015). Aynı zamanda öğrencilerin proje üzerinde çalışırken akranlarıyla ve yetişkinlerle işbirliği yapmaları, sosyal becerilerini geliştirmelerine olanak sağladığı gibi ilerideki yaşamlarında ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları, zaman yönetimi, bireysel sorumluluk, sosyal beceriler, deneyimler yoluyla öğrenme vb. becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur (Saraçoğlu, Özyılmaz Akamca ve Yeşildere, 2006: 3).

Farklı ülkeler ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programları üzerine yapılmış karşılaştırma çalışmalarına örnek olarak;

Öztürk ve Öztürk'ün (2013) Kanada'nın Ontori eyaletine ait Sosyal Bilgiler öğretim programı üzerine yapmış oldukları çalışmada ölçme ve değerlendirme süreçleri incelendiğinde Kanada'da kazanım değerlendirmelerinin öğrencilerin bireysel farklılıklarına dikkat edecek şekilde yapıldığı Türkiye'de ise program içerisinde yapısına uygun ölçme ve değerlendirme tekniklerinin verildiği görülmektedir.

Metin, Uygun ve Oran (2017) Azerbaycan, Türkmenistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programı ile Sosyal Bilgilere eş değer derslerin öğretim programlarının karşılaştırmasını yaptıkları çalışmada; Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan sosyal bilgiler dersi ve sosyal bilgiler eş değer derslerin öğrenme-öğretme süreçleri içerisinde yer alan etkinliklerin ulusal değerleri yansıttığı, toplumsal kültürel değerleri koruyup geliştirdiği, diğer ulusların kültürleri hakkında bilgi verdiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca Türkiye ve Türkmenistan'dan farklı olarak Azerbaycan'da okutulan Sosyal Bilgiler eş değeri öğretim programlarında özel gün ve haftaların önemine yer verilmiştir.

Ölçme ve değerlendirme açısından üç ülkenin öğretim Sosyal Bilgiler öğretim programlarının bilimsel, esnek, uygulanabilir, açık, net, günlük hayat ile ilişkili, öğrencilere rehber olacak şekilde ve öğrenci farklılıklarını dikkate alıp öğrencileri çok boyutlu değerlendiren nitelikte olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

1.7. Ders Kitabı İşlevi

Talim ve Terbiye Kurulu ders kitabını “Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında öğretim programlarına göre hazırlanmış, haftalık ders çizelgelerinde yer alan derslerin Talim ve Terbiye Kurulu’nca incelenmesi sonucunda kullanılması uygun görülen kitaplara verilen genel isim” şeklinde tanımlamaktadır (TTK, 2021). Ders kitabı, öğretim programlarında öğrenciye aktarılması belirlenen konuların öğrenci yaş ve sınıf düzeyi dikkate alınarak hazırlanmış öğretmen için kılavuz görevi gören materyallerdir.

Öğretme-öğrenme sürecinde önemli yeri olan ders materyalidir. Öğretmenler öğretim programlarından ziyade ders kitabı içerisinde yer alan etkinliklere göre ders planlarını düzenledikleri için ders kitabı önemlidir. Bu nedenle ders kitaplarının olumlu yanları bilinmeli, bu olumlu yanlara göre oluşturulmalıdır (Gülersoy, 2013).

Ders kitabı mevzuata uygun olmalı, içerik reklam unsuru içermemelidir. Bilimsel olarak içerikte bir hata olmamalı, kavram yanlışlığına yer verilmemeli, içerik anlaşılır ve ekonomik olmalıdır. Görsel tasarım ve içerikte kullanılan görseller bilimsel açıdan hatalı olamamalıdır (TTK, 2019). Ders kitabının oluşturulmasında dikkat edilecek faktörleri en genel şekli ile ders kitabının fiziksel ve içeriksel özellikleri başlıkları altında sıralayabiliriz.

Fiziksel özellikler, kitabın olduğu malzeme, sayfa düzenlemesi, görsel öğelerin dizilişi, metin yazı stili ve puntosu gibi unsurların bilgisini verir. Kitap oluşturulurken bahsi geçen fiziksel özelliklerin öğrenci sınıf düzeyine uygunluğu içeriğin anlaşılmasında önemlidir. İçeriksel özellikler, kitapta yer alan içeriğin kazanımlara göre öğretme- öğrenme süreçlerinin düzenlenmesi, dilin ve üslubun öğrenciye göre açık ve anlaşılır olması, içeriğin öğrenci sınıf düzeyine göre verilmesi ve içerikte bilimsel hatalara kavramsal yanlışlıklara yer verilmemesi gerekmektedir (TTK, 2019).

Ders kitapları, öğrenmeyi yapılandırdığı, geliştirdiği, rehberlik ettiği, ölçme ve değerlendirmeye katkı sağladığı gibi (Erkılıç ve Can, 2018) derse hazırlanırken, konu tekrarı

yapılırken öğrencinin bireysel çalışmaları sırasında başvurduğu materyallerdendir. Öğrenciye bu süreçte yardımcıdır. Kılıç ve Seven'e (2002) göre ders kitapları, öğrenci ve ders arasında bağ kurmayı kolaylaştırmaktadır (aktaran Güzel ve Şimşek, 2012).

Literatür incelendiğinde ders kitabı üzerine yapılan çalışmaların ders kitabını farklı açılardan ele aldığı görülmüştür. Bülent Akbaba'nın editörlüğünün yaptığı "Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu: Sosyal Bilgiler" kitabı, çalışmasında kitapların yazı stilinden kitapta kullanılacak resimlere kadar öğrenci yaş grubuna uygun olması gerekliliğinden bahsedilirken Gülersoy'un (2013) "İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi" adlı makalesinde ders kitaplarının öğrenci hazırbulunuşluğuna etki etmesi gerekliliğinden, öğrencinin kitabı rahat kullanabilmesi için kitapta kılavuzluk edecek ifadelerin yer alması gerektiğinden bahsedilmektedir. Güzel ve Şimşek'in (2012) "Milli Eğitim Şuralarında Ders Kitapları" adlı makalesinde ele alınan konu, 18. Milli Eğitim Şurası'ndan 10'unda ders kitaplarının fiziksel, dil anlatımsal ve içerik özellikleri üzerinde durulduğudur. Milli Eğitim şuralarında da ders kitabının bilimsel ve güncel olması, okuma-düşünme ve eleştirme becerisini kazandırması gibi işlevleri olması gerektiği, dil anlatım açısından öğrenciye uygun olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

1.7.1. Türkiye Ders Kitapları ve Kriterleri

Ders kitapları öğretim amacıyla kullanılan ve ders sırasında bilgilerin öğrenciye aktarımında öğrencinin yaş ve sınıf seviyesine uygun hazırlanmış temel kaynaklardır. Türkiye'de ders kitapları zorunlu eğitimin her kademesine ücretsiz olarak dağıtmaya 2003 yılında başlanmıştır (URL2). Devlet tarafından basılan kitaplar ders kitapları hedef ve kazanımları öğretmenler tarafından öğrenciye aktarılmada yardımcıdır. Bu nedenle kitapların öğretim programlarını yansıtmaları gerekmektedir. Eksiklerin giderilmesi, yeniliklerin yansıtılması, programın felsefesinin farklılaşması gibi değişiklikler, eğitim programlarının değişmesine neden olmaktadır. Eğitim programlarında var olan öğretim programı öğrenci ve öğretmenlere ders kitapları yardımıyla aktarıldığından, programlarda meydana gelen değişim ve gelişmeler neticesinde ders kitaplarının değişimi kaçınılmazdır (Güzel ve Şimşek, 2012: 180). Programın sorunsuz işleyebilmesi ve kazanımların öğrenciye aktarılabilmesi için bu önemlidir.

Ders kitabı, öğretilmek istenen belirli bir dersin öğretimi için belirli kademedeki öğrenciye hitap eden ve içeriği öğretim programlarına uygun olarak incelemesi yapılmış,

onaylanmış temel kaynaklardır (Gülersoy, 2013). Öğretmenler ve öğrenciler tarafından en çok başvurulan kaynak olması nedeni ile eğitimin kalitesi ders kitaplarının kalitesi ile yakından ilgilidir (Şahin, 2014).

Bu nedenle kitapların, kullanacak olan öğrencilerin yaş ortalaması ve sınıf düzeyine göre hazırlanması gerekmektedir. Kitaplarda kullanılan materyaller, bu materyallerin yapısı, rengi, boyutu ilgi çekicilik ve kitapta öğrenilmesi istenen konunun anlaşılabilirliğini etkilemede önem arz etmektedir. Alpan Bangır'ın da (2008) çalışmasında belirttiği gibi metin içerisinde kullanılan yazı boyutunun öğrencinin sınıf düzeyine uygunluğu, yazı karakterlerinin okunabilirliği, renk ve tonlamaların etkili kullanılması, metindeki boşlukların dengesi, söz ve sözcük gruplarının kullanılış şekilleri metnin anlaşılabilirliğini etkilemesi konusunda önemlidir. Ders kitabının öğrencinin ilgisini çekecek nitelikte malzeme içermesi, kullanılan renklerin canlılığı ya da kullanılan tablo ve diğer görsellerin konuyu iyi yansıtıyor oluşu öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

Ders kitapları öğrencilerin öğrenme düzeyleri üzerinde ne kadar etkiliyse taşıdığı biçimsel özellikler de öğrenciler üzerinde bir o kadar etkilidir. Bunun öncelikli nedeni ders kitabındaki biçimsel yapının öğrenciyi ilk karşılayan unsur olmasıdır. Öğrenci ders kitabını eline aldığı ilk olarak baktığı kitabın kapağı, yazıları veya baskısındaki kalitedir. Bu ve benzeri unsurlar yeterli ölçüde olduğu takdirde, öğrencinin kitaba yönelik ilgisi daha fazla olacaktır (Atmaca, 2006: 318). Öğrenciler ilk okuma maceralarına ders kitaplarında yer alan metinler ile başlamaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının tasarımı öğrencide ilk olarak okuma izlenimi oluşturması açısından önemlidir (Güzel ve Şimşek, 2012).

Her ders kitabında olduğu gibi Sosyal bilgiler ders kitabı da Talim ve Terbiye kurulunca hazırlanan bir takım kıstasları içermek durumundadır. Ders kitapları hazırlanırken yayınevleri, ders kitabı hazırlayacağı alanlar için yazar veya yazarlar, görsel tasarımcı, dil uzmanı ile çalışmalıdır. İsteğe bağlı olarak editör, program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları ile çalışabilir (MEB, 2019). Ders kitapları hazırlanırken belirli kıstaslara göre hazırlanmaktadır. Biçim (teknik-tasarım), içerik ve dil anlatım yönünden kıstaslara uyan bir kitap basıma hazırdır.

Biçim (Teknik ve Tasarım) Özellikleri: Ders kitaplarının teknik ve tasarım özellikleri kitabın rahat anlaşılabilirliği açısından öğrenci gelişimine uygun olmalıdır. Bu nedenle dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar vardır. Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış

olduğu kılavuza göre kitap kapağında ve kitabın içindeki görsel tasarım öğeleri öğrencinin bilişsel düzeyine uygun olmalı, kitap içerisinde yer alan yazı puntosu sınıf düzeyine göre yazılmalıdır (TTK, 2021). Kitapta Türk bayrağı ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi yer almalıdır. Ayrıca Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında Türkiye haritası, Türk dünyası haritası yer almalıdır. İlköğretim 4. sınıflar için on iki, 5. sınıflar için on bir punto kullanılırken daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler kullanılmaz. Ders kitabının ön kapağı ders içeriğine uygun olarak tasarlanmalıdır. Kapağın ön yüzünde kitabın adı, okul türü, sınıfı, ilgili hizmet birimi veya yayınevini varsa pedagojik esaslara aykırı olmayan amblemi yer almalıdır. İç kapağın ön yüzünde kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarın/yazarların adı ve soyadı, varsa akademik unvanı yer almalıdır. Kitabın arka kapağında sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlar sayfayla uyumlu olacak şekilde yer almalıdır (MEB, 2021).

Kitap ve Sayfa Tasarımları: İlkokul öğrencileri yaşları nedeniyle henüz soyut düşünme becerilerini geliştiremedikleri için ders kitabında ilk dikkat edecekleri ders kitabının tasarım özellikleridir. Temel eğitimin en alt kademesinden en üst kademesine doğru gidildiğinde ders kitapları bir takım değişikliğe uğramaktadır. Kademeler değiştikçe kitaplarda kullanılan resim, tablo, grafiklerin bir önceki kademeye oranla azaldığı bir süre sonra görsel öğelerden çok yazıya yer verildiği görülmüştür. Bunu nedeni öğrencilerin somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçmesi ve somut öğelerden çok yazı gibi soyut ifadelerin önem kazanması etkilidir (Güzel ve Şimşek, 2012).

Öğrencilerin ilk olarak tasarıma bakıyor olmaları kitapların öğrencinin ilgisini çekecek şekilde tasarlanmadığı takdirde; öğrencinin derse olan ilgisi ve hazır bulunuşluğu olumsuz yönde etkilenecektir. Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu ders kitabı taslağı kılavuzunda kitap kapağına yönelik tasarım ilkelerine göre kapak tasarımı ve tasarımda kullanılan öğeler telif hakları gözetilmiş olmalıdır. Kapak tasarımı, tasarımda kullanılacak öğeler ve bunların kullanılış tarzı içeriği yansıtmalıdır. Kapak sınıf seviyesine, kitabın içeriğine uygun ve merak uyandıracak, ilgi çekecek şekilde tasarlanmalıdır. Kitap kapağında sınıf seviyesi ve dersin adına yer verilmelidir. Kitap kapağındaki öğeler öğrenci gelişim seviyesi düşünülerek tasarlanmalıdır (TTK, 2021).

Doğan ve Torun'un (2018) Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında yapmış oldukları çalışma için öğrenci görüşlerine başvurmuşlardır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler ders

kitaplarının kapak tasarımlarının öğrencilerin ilgisini çekmesi konusunda öğrenci görüşlerinin üçe bölündüğü belirlenmiştir. Öğrencilerin yaklaşık üçte biri kitap kapağı tasarımını beğenirken, üçte biri kısmen beğenmekte, diğer üçte bir ise beğenmemektedir. Bu bulguyu “Sosyal Bilgiler ders kitabı kapaklarının öğrencileri yeterince cezbetmediği” şeklinde yorumlamışlardır. Çalışmada sosyal bilgiler ders kitapları kapağının öğrencilerin ne kadar ilgisini çektiği sınıf düzeyi açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler ders kitabı kapağını 7. sınıf öğrencilerine göre daha çok beğendikleri ortaya çıkmıştır. Bu farkın sınıf düzeyleri ile orantılı olduğu yorumu yapılmıştır. 7. sınıf öğrencilerinin yaş farkı ve soyut düşünme evresine giriş döneminde oldukları için ders kitabı kapakları tasarlanırken bu dönemin özelliklerinin göz önünde bulundurulması bu görüşleri değiştirebileceği şeklinde yorumlanmıştır. Kapak tasarımı öğrenci gelişim düzeyine uygun tasarlanmadığı takdirde öğrencinin derse karşı oluşabilecek olumsuz ön yargısının önüne geçilebilir. Biçimsel özellikler bir kitabın dikkat çekmesini ve tercih edilmesini etkileyebilir (Güzel ve Şimşek, 2012).

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da kitap tasarımında kullanılacak renklerdir. Renk, görsel bütünlüğün sağlanmasında önemli bir öğedir. Kitap tasarımlarında gereğinden fazla ve bilinçsiz renk kullanımı tasarımda karmaşa oluşturmaktadır. Bu durum kitap hakkında verilmek istenen mesaj istenildiği gibi öğrenciye aktarılmasında aksaklık oluşturabilir. Bu nedenle kitap tasarımında tamamlayıcı ve vurgulayıcı olan renkler, tasarımda ilk dikkat çeken öge oldukları için dikkatli seçilmelidir. Özellikle İlköğretim 1. kademe öğrencileri için hazırlanan kitaplarda, sıcak renkler tercih edilmelidir. Çünkü soğuk renkler uzaklık ve derinlik etkisi yaratırken, sıcak renkler daha dikkat çekicidir (Güvendi Kaptan ve Kaptan, 2004).

Kitap kapağında kullanılan karton malzemenin dayanıklılığı ve kalitesi öğrencinin kitabı daha uzun süreli kullanmasına neden olacaktır. Güvendi Kaptan ve Kaptan’a (2004) göre ders kitapları öğrencinin sürekli yanında taşıdığı ve açıp okuduğu kaynaklardır. Bu nedenle kitabın ömrünü uzatabilmek için dayanıklı malzeme kullanmak gerekmektedir. Ayrıca hazırlanan ders kitaplarının kapakları kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde kesilmiş olmalıdır (Akbaba, 2013).

Akbaba’nın (2013) bir çalışmasına göre Milli Eğitim Bakanlığı’na yayımlanan Sosyal Bilgiler 4-7. sınıf ders kitapları incelendiğinde, kitap kapaklarının kaliteli olmadığı

tespit edilmiştir. Kullanılan kapaklar kolaylıkla yırtılabilecek niteliktedir (Akbaba, 2013).

Kitap sayfa tasarımı, kitaptaki boşluklar, görsel-metin ilişkisi, gelişim düzeylerinin dikkate alınması öğrencinin dersi anlamasında rol oynar. Konu anlatımının başarılı şekilde gerçekleşebilmesinde bahsedilen öğelerin önemi büyüktür. Konunun etkili anlaşılması için görseller ile desteklenmelidir. Daha önce de bahsedildiği gibi kitabın biçimsel özellikleri, kitap konusunda olumlu önyargı oluşturabilecekken doğru tasarlanmadığında öğrenci için anlaşılabilir hale gelebilir. Bu nedenle okuyucuyu sıkmamak için metin; öğrenci gelişim düzeyine uygun anlatım yapmalı, verilmek istenen içeriğin özü gereksiz ayrıntılardan kaçınarak vermelidir. Fakat dersin özünü verirken konular sığ bırakılmamalıdır. Turan (2018: 317) çalışmasında sosyal bilgiler konularının 2017 programında dağınık halde verildiği ve genel nitelikte olduğunu, derse/alana özgü vurgunun göz ardı edildiğini belirtmiştir. Ayrıca sosyal bilgilere özgü niteliğin aşırı genelleştirilmiş ve standartlaştırılmış program içerisinde kaybolduğunu vurgulamıştır.

Görsel-metin ilişkisi ne kadar doğruysa öğrencide bırakacağı etki o kadar akılda kalıcı olacaktır. Görselin metin ile verilmesi öğrenciye iletilmek istenen mesajın kolayca algılanmasına neden olacaktır. Aksi halde metin-görsel arasında var olan uyumsuzluk metnin anlaşılmasını zorlaştıracak, soyut bilginin somutlaşmasını engelleyecektir (İşler, 2003). Görsel öğeler sayfa içinde dengeli dağılmalıdır. Bir görsele bakarken göz hareketleri genellikle sol köşede odaklandığından vurgulanması istenen öğelerin sol üst köşeye koyulması idealdir (Şahin, 2004).

Alpan (2008) ders kitaplarındaki yazı renklerinin çok renkli olduklarında metindeki bütünlüğü bozacağını ve görsel bir karmaşa yaratacağını belirtmiştir. Bu yüzden sadece başlıkların vurgulanması ve vurgulanmak istenen sözcüklerin koyu renk yazılmasının daha uygun olacağını düşünmektedir. Ayrıca metin yazılarının okunaklı olabilmesi için süslü ve estetik yönü ağır basan yazı stilleri yerine daha kolay okunabilen yazı stillerinin kullanılması gerektiğini vurgulamış ve Romen yazı stili örneğini vermiştir. Akbaba'da (2013) süsüz, sade (öğrenci dikkatini dağıtabilecek okunuşu zor stiller. Örnek olarak **Algerian**, **Arizonia** verilebilir) ve çıkıntısız basit tasarımlar olması nedeni ile Calibri, Arial, Garamond, Bookman Old Style, Times New Roman ve Tahoma yazı stillerini örnek vermiştir. Yazı stillerinin büyüklüklerine matbaacılık ve bilgisayar dilinde punto denilmektedir. Yazı büyüklükleri metin içerisinde gözü yormayacak şekilde öğrenci sınıf düzeyleri dikkate alınarak

oluşturulmalıdır. 4. Sınıflar on iki punto, 5. sınıflar on bir, 6. sınıflar on ve 7. sınıflar on punto olacak şekilde metin yazı büyüklükleri oluşturulmalıdır.

Kitapta öğrencinin not alabilmesi için belirli aralıklarda boşluklar bırakılmalıdır. Bu boşluklar 15 mm-25mm arasında olmalıdır. 4. sınıf kitaplarında metinler 5, 6 ve 7. sınıflara göre daha kolay anlaşılması ve gözü yormaması açısından tek satır üzerine oluşturulmalıdır (Ablak, 2013).

Kullanılan Malzeme ve Baskı Kalitesi: Ders kitaplarında kullanılan malzemenin kalitesi, kitabın kullanılabilirliği açısından önemlidir. Kitapta kullanılan malzeme ne kadar kaliteli ise, kitabın ömrü ve kullanımı o kadar artacaktır. Malzeme kalitesi arttıkça kitabın maliyeti de artacaktır. Unutulmamalıdır ki kullanılan malzemenin kalitesi içeriğin öğrenciye aktarılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığının teknik şartnamesine göre ders kitabının içinin bir kısmında birinci kalite hamur diğer bir kısmında ise mat kuşe kâğıt kullanılmalıdır. Görsel öğelerin sıkça kullanıldığı Sosyal Bilgiler ders kitabında mümkün olduğunca kuşe kâğıt tercih edilmelidir. Böylece sayfaya yerleştirilen resimler, haritalar, grafikler vb. anlatılmak istenileni daha kolay yansıtabilecektir (Ablak, 2013).

Kalitesiz malzeme baskı kalitesini de riske atacaktır. Kitapta meydana gelecek baskı hataları, arka sayfalara da oluşacak mürekkep lekeleri vb. öğrencinin ilgisini kitaptan uzaklaştıracaktır. Ders kitaplarında ince gramajlı kâğıtlar çok fazla kullanılmamalı; çünkü bir sayfa alttaki resmin görüntüsü diğer sayfadan görülebilir. Bu da okunurluk açısından olumsuz sonuçlar doğuracaktır (Güvendi Kaptan ve Kaptan, 2004: 5). Baskıda kaliteli mürekkep kullanılmalıdır. Ön ve arka yazı alanları üst üste oturmalı, baskıda ve kesimde sorun olmamalıdır. Bununla birlikte kitap sayfalarının ve sayfa kenarlarının dikkatli kesilmesi gerekmektedir. Sayfa numaraları birbirini takip edecek şekilde basılmalıdır (MEB, 2018).

1. hamur kitapların kapakları için en az 220 gr ön yüze Bristol karton kullanılmalıdır. Kuşe baskılı kitapların kapaklarında 300 gr (mat) kuşe kullanılmalı, kapak kâğıtları parlak selefon olmalıdır. Kitap cilt ömrünün uzun olması açısından forma sayısı 5 ve üzeri olan kitaplarda *Hotmelt* sıcak tutkal kullanılmalıdır. Bu sayede kitap uzun süre formunu kaybetmeyecek dayanıklılıkta olacaktır (MEB, 2018).

Ebat, kitabın boyut, çap ve ölçüsünü ifade etmektedir. Ders kitaplarının ebatları öğrenci gelişim düzeyine göre farklılık göstermektedir. Sınıf seviyesi düştüğünde yazı, resim boyutu büyüyeceğinden kitap ebadı da bu oranda büyüyecektir (Ablak, 2013).

İçerik ve Dil Anlatım Özellikleri: Oluşturulan ders kitapları; öğrencilere, bireysel öğrenme imkânı sunmakta ve işlenen konunun tekrarı, konuya hazırlık, derste anlaşılmayan noktaları anlamaya yönelik yaptığı çalışmalar süresince yardım etmektedir (Güzel ve Şimşek, 2012). Öğrenme-öğretme sürecinde etkisi yadsınamaz olan ders kitapları belirli amaçlar doğrultusunda hazırlanır ve eğitimin genel ve özel hedeflerinin öğrenciye geçebilmesi noktasında hata kabul etmez. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu kılavuzdan yararlanılarak taslak kitaplar oluşturulmaktadır. Bu özellikler çerçevesinde biçimsel özelliğin yanında içerik özelliğinin de önemi büyüktür. İçerik özelliği açısından dikkat edilmesi gereken maddeler şu şekilde verilmiştir:

- Dersin eğitim ve öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Dersin özelliğine göre ünite, bölüm, tema ve konular arasında eğitim ve öğretim programının içeriğine uygun bir denge oluşturulmalıdır.
- Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılmalıdır.
- Konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılmalıdır.
- Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumunun güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınmalıdır (MEB, 2018).

Güzel ve Şimşek (2012) incelemiş oldukları eğitim şuralarında alınan kararlarda, şura üyelerinin okuma kitaplarının öğrencilerin anadillerini öğrenme konusunda önemli etkiye sahip olduklarını ve bu nedenle çocuğun anadilini doğru öğrenebilmesi açısından okuma parçalarında ifade, imla ve şive yanlışlıklarına dikkat edilmesinin vurgulandığını belirtmişlerdir. Öğrenci ders kitaplarında içerik konunun özünü verecek ve hazırlanmış olan öğretim programını yansıtabilecek şekilde hazırlanmalıdır. Bilimsel hatanın yer almaması gereken ders kitaplarının dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Demir ve Atasoy (2018) 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üzerine yaptıkları incelemeler sonucu 66 ve 69 sayfalar arasında yer alan Türkiye'nin fiziki haritalarında kesir ölçek de kullanıldığını tespit etmişlerdir. Fakat bu yaş grubu çocuklarda kesir ölçek yerine çizgi ölçeğin kullanılmasının doğru olduğu yorumunu yapmışlardır. Nalçacı'nın (2011) 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersine yönelik sınıf öğretmenleri ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarının programı yansıtmadığı

hakkında yapmış olduğu anket çalışmasında “Programın öğeleri dikkate alınmıştır.” ile “İçerik Programa göre düzenlenmiştir.” maddelerinin toplam %68.8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencinin bilgiyi hızlı algılaması ve sınıflandırabilmesi için bilginin gereksiz ayrıntılardan uzak olmasıyla beraber Türkçenin etkin kullanılması öğrencinin konuyu daha kolay anlamasına neden olacaktır. Aynı zamanda konunun öğrenci anlama düzeyine göre hazırlanması, konu içerisinde kullanılacak kelimelerin öğrenci bilgi birikimine katkıda bulunması ve günlük hayatta kullanabileceği yararlı bilgiler vermesi öğrenci için önemlidir.

Doğan ve Torun (2018) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler ders kitabında yer alan bilgilerin okul dışında uygulanabilmesi açısından öğrenci görüşlerini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun sosyal bilgiler ders kitabındaki bilgilerin okul dışında uygulanabildiği şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Fakat öğrencilerin oransal olarak en fazla *biraz* seçeneğini tercih etmiş olmaları bu konuda net bir görüşleri olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Öğrencinin ders kitabını ders dışında öğretmen yönlendirmesinden uzak bireysel olarak kullanabilmesi için kitap içerisindeki yönlendirmelerin açık ve anlaşılır şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle içindekiler kısmı, ünite, ünite tanıtımı, organizasyon şeması, anahtar sözcükler, sözlük, indeks, kaynak gösterimi ve kaynakça eksiksiz ve anlaşılır şekilde öğrenciye sunulmalıdır. İçindekiler bölümü öğrencinin kitabın içeriği hakkında genel bir yargıya varmasına neden olur. İçindekiler listesinin hazırlanma amacı özet bilgi vererek öğrencinin derse yönelik hazırbulunuşluğunu etkilemektir. Alpan’a (2008) göre içindekiler listesi kitap içeriğini tanıtıcı resim, şema, grafik vb. içerikler ile desteklendiğinde daha ilgi çekici duruma gelebilir. Bu nedenle içindekiler listesinin işlevsel ve çekici biçimde düzenlenmesi, kaynakçanın, sözlüğün, kitap içinde doğru şekilde yerleştirilmesi önemlidir.

Doğan ve Torun (2018) çalışmasında öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabını ders dışında bireysel olarak kullanmakta zorlanmadıklarını belirlemiştir. Fakat sınıf düzeylerine göre incelendiğinde 5. sınıfların %30 bireysel kullanımda zorluk yaşadığını belirttiği için çalışmada bireysel farklılıklar gözetilerek yeniden gözden geçirilmesi gerektiği yorumu yapılmıştır.

Ders kitapları bilimsel ilkelere sadık kalınarak hazırlanmalıdır. Nesnel ve objektif olması gereken ders kitapları kişisel yorumlardan uzak, son gelişmelerin ışığında oluşturulmalıdır. Öğrencilerin çok yönlü bakış açısına sahip olması ders kitaplarının nesnelliği ile doğru orantıda olacaktır. Ders kitaplarındaki bilimsellikten uzak içerik, tek doğrudan bahseden kaynaklar öğrenci bakış açısını daraltacak nitelikte olacaktır (Güzel ve Şimşek, 2012) ders kitaplarını bir ev olarak düşünürsek evin her bir odasının farklı bakış açılarını açılıyor olması öğrencinin tek bir doğrunun varlığından şüphe etmesine ve çok yönlü düşünme becerisini kazanmasına yardımcı olacaktır.

Ders kitapları üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. İlgili çalışmalar aşağıda verilmiştir:

Alpan (2008)'in “Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi” makalesinden öğrencinin düzeyine uygun olarak hazırlanmış grafik tasarım öğelerini içeren ders kitapları üzerine yapılan çalışmada bahsi geçen ders kitabını kullanan deney grubunda ders kitabını kullanmayan öğrencilere göre bilginin daha kalıcı olduğu görülmüştür. “Ders Kitaplarındaki Metin Tasarımı” makalesinde de öğrencilerin yaş grubuna uygun yazı stilleri, yazı karakterleri ve metnin bloklamasının öğrenciye olumlu etkisi olacağı üzerinde durulmuştur.

Atmaca'nın (2006) “İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme” makalesinde de öğrenciye uygun olarak hazırlanmış görsel tasarım öğelerinin öğrenmeye olumlu etkisi olduğu bilgisi verilirken yüksek estetik değeri olan görsel öğelerin kitaplarda kullanılmasının belki de öğrencilerin estetik algısını geliştirebileceği düşüncesine yer verilmiştir.

Güvendi Kaptan ve Kaptan'nın (2004) “Ders Kitaplarındaki Tasarım Sorunları ve Öğrencilerin Öğrenme Düzeylerine Etkisi” makalesinden soğuk renklerin uzaklık ve derinlik etkisi yaratırken sıcak renklerin kişiyi neşelendirdiği ve daha dikkat çekici olduğu bilgisine ulaşılrken, Şahin'in (2014) “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi” makalesinden kitaplarda gereğinden fazla renk kullanımının karmaşaya sebep olacağı belirtilmiştir. Şahin'e (2014: 33) göre “renkler, önemli bilgi ve ayrıntılara ışık tutacak, benzerlik ve farklılıklara işaret edecek, estetik duygu uyandıracak biçimde kullanılmalı ancak renk sayısı en fazla dört renkle sınırlandırılmalıdır”. Görsel öğelerin metinde verilen mesajın etkisini azaltmaması açısından metin içerisinde yerleşimine dikkat edilmesi gerektiği bilgisine ulaşılmıştır.

Tay'ın (2017) "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri" makalesinde zihinsel tekrar stratejisinin sosyal bilgiler ders kitabında önemli bilginin hemen arkasından verilen bir uyarı ile bilginin tekrar edilmesinin sağlanması gerektiği bilgisine ulaşıırken dikkat stratejisi için ders kitabında verilen önemli bir bilginin altının çizilmesinin dikkati verilen bilgiye çekeceğinden bahsedilmiştir. Örtük ve açık tekrar stratejisinin ders kitaplarında boşluk doldurma etkinlikleri ile gerçekleştirilebileceği bilgisine ulaşılmıştır. Öğrencinin önceki bilgileri ile yeni edindiği bilgileri tablo oluşturarak tabloyu belirli hiyerarşik yapılara parçalayıp başlıklandırarak pekiştirebileceği bilgisine ulaşılmıştır. Yine anahtarları oluşturma stratejisi ile kitapta ünite başlıkları altında toplanan alt başlıkların ayrıntılı olarak öğrenciye verilmesi ve öğrencinin üniteyi bir bütün halinde görmesi gerektiği bilgisine ulaşılmıştır.

Doğan ve Torun'un (2018) "Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Nereye Doğru Gidiyor" adlı makale çalışmasında 837 ortaokul öğrencisinin görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal bilgiler ders kitabı kapağını dikkat çekici bulmamış oldukları sonucuna ulaşılmıştır. 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin 7. sınıf öğrencilerine göre kitap kapaklarını beğendiği bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmada, kitap okuma alışkanlıklarının küçük yaşta kazanılmasının önemli olduğu ve bu nedenle kitap tasarımlarının daha dikkatli ve ilgi çekici olacak şekilde tasarlanması belirtilmiştir. Ertürk ve Güler'in (2017) "5.6.7. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği)" makalesinde dil anlatım, ölçme değerlendirme, fiziksel tasarım ve görsel tasarıma ilişkin öğretmen görüşlerinin ortalamasına bakıldığında öğretmen görüşleri ders kitaplarının *yeterli* olduğu üzerinedir. Çalışmada öneriler kısmında baskı ve kalitenin artırılması, konu sonlarında tekrar bölümlerinin oluşturulması, yazım hatalarının giderilmesi ve öğrencilerin ilgisini çekecek içeriklere yer verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Kab'ın (2012) "Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya'daki Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması" adlı çalışmasında Almanya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının Türkiye sosyal bilgiler dersi kitaplarına oranla daha sağlam yapıda ve renklerinin daha parlak ve dikkat çekici olduğu görülmüştür. Subaşı'nın (2019) "Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Tasarım Boyutu Açısından Karşılaştırılması" makale çalışmasında metin, görsel, sayfa, kapak tasarımı ve dış yapı özellikleri açısından Türkiye sosyal bilgiler ders kitapları *oldukça uygun* değerini almıştır.

Kaya'nın (2010) "Türkiye'de ve Almanya'daki Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Karşılaştırılması" doktora tezi çalışmasında Almanya lise coğrafya ders kitaplarının dış yapılarının suya ve darbeye karşı dayanıklı olduğu Türkiye lise coğrafya kitaplarının ise daha dayanıksız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Almanya ders kitaplarında sıcak ve soğuk renklerin ders kitabı kapaklarında uyumlu kullanıldığı, ilgi çekici şekilde hazırlandığı belirtilmiştir. Türkiye'de ise renklerin soluk olduğu ve çekiciliğinin daha az olduğundan bahsedilmiştir. Kitap kapağındaki görsel öğelerin iç içe geçtiği ve bu nedenle kitabın öğrencilerin dikkatini çekemeyeceği belirtilmiştir. Aynı çalışmada Türkiye'de Coğrafya ders kitabında kullanılan kâğıtların kaliteli olduğu fakat Almanya'daki kitaplarda kullanılan kâğıtların Türkiye'ye göre daha kaliteli olduğu belirtilmiştir. Almanya'daki coğrafya ders kitaplarının kapaklarının Türkiye'den daha kaliteli olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Türkiye'de kullanılan coğrafya ders kitaplarının kapaklarında kullanılan görsellerin soluk olduğu fakat Almanya'da kullanılan kitapların öğrencinin ilgisini çekecek şekilde canlı olduğu bilgisini vermiştir.

Saçlı (2007) ABD ve Türkiye'deki 5.ve 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını incelediği çalışmasında Türkiye'deki kitapların fiziki yapısının dayanıksız olduğu fakat ABD'deki ders kitapların fiziki yapı bakımından kaliteli olduğu bilgisine ulaşmıştır. ABD'de kullanılan ders kitaplarının daha fazla görselle desteklendiği bu noktada Türkiye'nin yetersiz kaldığını belirtmiştir. Ders kitaplarında ABD mat kuşe kâğıt kullanırken Türkiye beyaz kâğıt kullanmaktadır. İki ülkenin ders kitaplarında yer alan metinlerin puntoları ve yazı stilleri öğrenci yaş gurubuna uygundur. ABD ders kitabı kapaklarını öğrencinin dikkatini çekecek şekilde tasarlamışken, Türkiye bu konuda yetersiz kalmıştır.

Merey'in (2012) "Türkiye ve ABD'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması" isimli doktora tezi çalışmasında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara tanıdığı katılım hakkına ne ölçüde yer verildiğini değerlendirmiştir. Türkiye 4.5.6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ABD'ye göre ders içi etkinlik bölümünde çocukların katılım haklarıyla ilişkili ifadelerin verilme düzeyi oldukça fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye sosyal bilgiler dersi değerlendirme sorularında da çocukların katılım hakları ile ilgili ifadeler ABD'ye oranla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de sosyal bilgiler ders kitaplarının derse hazırlık sorularında çocukların katılım hakları ile ilgili ifadelere yer verilirken ABD'de yer verilmemiştir.

Literatürde yer alan sosyal bilgiler ders kitapları ve farklı ülkeler ile karşılaştırması üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Sosyal bilgiler ders kitapları üzerine birbirinden farklı çalışmalar yapıldığı görülmüştür. İncelenen çalışmaların bazılarında farklı ülkelerin ve Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının arasındaki fiziksel ve görsel tasarıma, dil ve anlatıma yönelik farklılıklar, benzerliklerle ilgili bilgi alırken Zihni Meray'ın çalışması da bizlere çocuk haklarının sosyal bilgiler ders kitaplarında hangi düzeyde yer aldığı bilgisini vermektedir. Bu açıdan bakıldığında literatürde yer alan farklı çalışmalar incelenmiş, bu çalışmalar ışığında araştırmacı çalışmasını hazırlamıştır.

1.7.2. Polonya Ders Kitapları ve Ders Kitaplarında Dikkat Edilmesi Gereken Grafik Tasarım ve Dil Anlatım Kuralları

Bu başlık altında Polonya ders kitapları hakkında ve Polonya Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ders kitapları oluşturulurken dikkat edilmesi gereken kriterlere değinilecektir.

1.7.2.1. Polonya Ders Kitapları

Polonya'da devlet tarafından belirlenen ve okullarda okutulması istenen tek tip okul kitapları bulunmamaktadır. Polonya eğitimde daha esnek bir sistemi benimseyerek öğretmenlere ve öğrencilere derslerde yardımcı olması için Milli Eğitim Bakanlığınca onaylanmış farklı yayınevlerinin öğrenciler için hazırladığı ders kitaplarının kitap seti olarak kullanılması uygun görmüştür. Aynı zamanda öğretmenlerin ders kitaplarını (çalışma kitaplarını ve diğer eğitim kaynaklarını) kullanarak veya herhangi bir kaynak kullanmadan ders işlemlerine izin verilmiştir (Europolicy, 2018). Onaylanan kitaplar ve materyaller Polonya Milli Eğitim Bakanlığı resmi internet sitesi üzerinde listeler halinde yayınlanmaktadır. Öğretmenler derslerinde kullanmak istedikleri kitapları mevcut listelerden seçip ve yayınevleri ile iletişime geçebilmektedir. Kitap seçimleri öğretmenlerin ve okulların isteğine bırakılmıştır. Okul ve öğretmenin aldığı ortak karar ile yayınevi belirlenir. Okul müdürü resmi gazetede belirtilen tarihe kadar okulun ihtiyacı olan materyallerle ilgili devlet desteğine başvurmalıdır (Europolicy, 2018). Ders kitapları set halinde öğrenciye verilir. Öğrenciler ders kitaplarını öğretim yılının başında alır ve ders yılının sonunda okula geri verir. Eğer iade edemezlerse ya da ders kitabına zarar verirlerse yeni bir ders kitabı almaları veya kitap (set) bedelini ödemeleri gerekir. Ders kitapları artık kullanılamayacak kadar zarar gördüğünde ise yenileriyle değiştirilir. Okulların satın alınan ders kitaplarını arka arkaya üç yıl kullanması beklenmektedir (MEN, 2020).

Polonya’da 2014 yılına kadar ders kitaplarının temini konusunda devlet desteği sadece dar gelirli ailelerin çocukları için verilmekteydi; fakat ders kitaplarının satın alınması ülke genelinde aileler için külfetli olmaktaydı. Bu nedenle devlet halk tarafından fazla eleştirildiği için 2011-2014 yılları arasında devlet ders kitapları temini için “e-podręczniki.pl” internet sitesi üzerinden e-ders kitapları hazırlayıp halka erişime açtı. Bu destek modeline “Kamu Desteği” adı verildi. Halka açık ders kitabı modelinin, ilköğretim 1,2 ve 3. sınıflar için kullanılması uygun görülmüş ve erken eğitim (1-3. sınıflar) için ders kitaplarının kamuya açık üretimine başlanmıştır. Ders kitapları ticari alternatiflere göre daha düşük maliyetle üretilmiştir. Fakat çoğu kez bu kitaplar kalite açısından düşük görülmüştür. Bununla birlikte halk ders kitaplarının kamuya açık yayınlanmasıyla belirli bir konu ve sınıf için yalnızca tek tip ders kitabının oluşacağı bir modele yol açacağından ve genellikle yararlı görülen çeşitliliği ortadan kaldıracığından korkuyordu (Europolicy, 2018). 2014 yılında Bakanlık ders kitabı temini konusuna şöyle bir açıklık getirildi:

-1, 2 ve 3. sınıflar için ders kitapları kamu desteği ile üretilecek, basılacak ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açık bir lisans altında dağıtılacaktır.

-4, 5, 6, 7, 8 ve 9. sınıfa kadar ders kitapları okullar tarafından devlet bütçesinden verilen destek kullanılarak ticari yayıncılardan satın alınacaktır (sistemin değişmesiyle 4. sınıftan 8. sınıfa kadar olan ilköğretim kademesi, kitapları devlet desteği ile almaya başladı).

-10, 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin ders kitaplarını ebeveynler yayıncılardan satın almaya devam edecektir (Europolicy, 2018).

2015 yılına gelindiğinde kamu destek modeli olan e-kitapların karmaşıklığa yol açtığı düşünülmüştür. Her ne kadar devlet öğrenciler için e-ders kitapları yayınlamış olsa da öğretmenlerin basılı kitaplara rağbet ettiği ve derslerinde kaynak olarak basılı ders kitapları kullandıkları görülmüştür. Bu nedenle Polonya hükümeti 1-9. sınıflar arasında tüm öğrencilere devlet bütçesinden destekle ücretsiz ders kitabı verme kararı almıştır (MEN, t.y.).

Polonya Cumhuriyeti resmi gazetesinde yayınlanan 29 Haziran 2020 tarihli yönetmeliğe göre öğrenci başına eğitim materyallerinin temini için verilen azami sübvansiyon miktarı; 1, 2 ve 3. sınıflar için 90 PLN, 4. sınıflar için 168 PLN, 5 ve 6. sınıflar için 216 PLN, 7 ve 8. sınıflar için 300 PLN’dir (URL3).

1.7.2.2. Polonya Ders Kitaplarında Dikkat Edilmesi Gereken Grafik Tasarım ve Dil Anlatım Kuralları

Ders kitaplarında olması istenen özellikler Polonya Milli Eğitim Bakanlığının sitesinde yer almaktadır. Yayınevlerinin bu kurallar doğrultusunda kitapları hazırlamaları beklenmektedir. Hazırlanan örnek kitaplar, incelenmesi için bakanlığın hazırlamış olduğu alanında uzman kişilerden oluşan ekibe gönderilir. Uzman ekip kitapları inceledikten sonra bakanlığın sitesinde yayınevi tarafından gönderilen kitabın onay alıp almadığı listeler halinde verilmektedir. Bakanlığın sitesinde yayınlanan yönergeye göre grafik tasarım ilkeleri 4 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; Ders kitabının yapısı, Metin, Renk ve Grafiklerdir. Dil anlatımının doğru kullanılması ile ilgili olan yönergede ise 6 ana başlık bulunmaktadır. Bunlar; Ders kitabını oluşturan bileşenler, Bilgi, Görev ve Resim Bileşeni, Metin iletişimi ve Dilin Doğru kullanılmasıdır. Bahsedilen bu yönerge ile ilgili ön bilgi vermekte fayda bulunmaktadır. En son bahsedilen dil anlatım yönergesi incelendiğinde ders kitabını oluşturan her bir parçanın bileşen olarak ele alındığı görülmüştür. Dersin ana konusu bilgi bileşeni olarak ele alınırken konu içerisinde öğrenciyi sınavan sorular, alıştırmalar vb. görev bileşeni olarak ele alınmıştır. Metinleri desteklemek için kullanılan resimler ise resim bileşeni olarak ele alınmıştır. Tüm bu bileşenler aşağıda açıklandığı şekilde müfredata uygun hazırlandığı takdirde öğrenciye dağıtılmak üzere onaylanacaktır.

Polonya Ders Kitabının Bileşenleri: Her ders kitabında bulunması gereken zorunlu bileşenler (bölümler, içerikler) vardır. Zorunlu içerikler şunlardır: başlık sayfası, içindekiler tablosu, kullanılan piktogramların açıklamaları da dâhil olmak üzere kitabı nasıl kullanacaklarını anlatan bölüm, temel müfredat ve değerlendirme sorularında yer aldığı içeren ana metindir. Zorunlu içerikler, isteğe bağlı içeriklerle tamamlanabilir. İsteğe bağlı içerikler şunlardır: tamamlayıcı ve açıklayıcı metinler (kaynak metinler, merak edilenler, biyografik notlar, sözlükler, ek görevler), özetler, dizinler, bibliyografyadır. İsteğe bağlı içerikler zorunlu içeriklere göre şekil alır (MEN, t.y.).

Zorunlu ve isteğe bağlı içerikler bilgilendirici ve görev odaklı içeriklerden oluşur. Bilgi içerikleri, bilişsel işlevi olan içeriklerdir. Örneğin, ana metin, tamamlayıcı ve açıklayıcı metinler, açıklayıcı materyaller (simgeler), tablolar. Görev içeriği, bilgi içeriğinde yer alan bilgilere hâkim olmanın yanı sıra edinilen becerileri kontrol etmeye yardımcı olmayı amaçlayan komutlar, görevler ve alıştırmaları içerir. Bilimsel içerik ile görev içeriği

arasındaki oranlar eğitim aşamasına, konunun özgüllüğüne ve çekirdek müfredatın hükümlerine göre ayarlanmalıdır. Tüm bileşenlerin düzeni açık, tutarlı, işlevsel olması zorunlu ve isteğe bağlı içeriklerin birbirlerini destekleyici şekilde düzenlenmesi, ders kitabının kullanımını ve metnin anlaşılmasını kolaylaştırır (MEN, t.y.).

Bilgi Bileşeni: Başlıklar ve alt başlıklar bilimsel içeriğin her bir unsurunu (örneğin bölümler, alt bölümler, tablolar) yansıtacak şekilde oluşturulmalıdır. İçeriğin tematik yapısı, çeşitli ayrımlar ve işaretlerle vurgulanmaktadır (MEN, t.y.).

Görev Bileşeni: Görev bileşeni, bilgi bileşeni ile ilişkilendirilir; bu, görevlerin bilgi bileşeninde bulunan önemli sorulara atıfta bulunduğu anlamına gelir. Görev bileşenindeki görevlerin düzenlenmesi tutarlı ve mantıklıdır. Bilgi bileşeni (Konu) görev bileşeni yardımı ile pekiştirilir. Görevler, sorunu çözerken gerçekleştirilecek eylemi tanımlayan çeşitli harekete geçiren fiiller kullanır. Görevlerdeki komutlar tekil veya çoğul ikinci tekil şahıs olarak formüle edilmelidir. Eğitimin belirli bir aşamasında verilmek istenen bir konu işlendikten sonra, görev talimatları yardımıyla (örnek çözümlerle) pekiştirilir. Görev talimatları konu becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur (MEN, t.y.).

Resim Bileşeni: Estetik bir amaca hizmet eden metinler (edebi içerik gibi.) haricinde bilgi vermek amaçlı kullanılan tüm resimlerde kaynak gösterilmelidir. Örnek: şiir alıntılarını desteklemek için kullanılan resimlerde kaynak verilmezken belirli bir dönem veya durum için kanıt niteliği taşıyan bir fotoğrafın kaynağı belirtilmelidir. Resimlerin altındaki başlıklar açıklayıcı olmalıdır (MEN, t.y.).

Metin İletişimi: Ders kitabının metni, belirli bir eğitim aşamasında çekirdek müfredatın gerektirdiği dil yeterliliklerine uyarlanmalıdır. Cümleler öğrencinin sözdizimsel gelişimlerine göre oluşturulmalıdır. Bu nedenle ders kitabı oluşturulurken çekirdek müfredatın gerektirdiği dilsel yeterlilik seviyesi dikkate alınmalıdır. Erken çocukluk eğitiminde (ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıflar) dikkat edilmesi gerekenler:

- a) Ortaçlı (sıfat-fiil) yapılar,
- b) Öznesi olmayan fiil formlarına sahip yapılar,
- c) Kademeli desen,
- d) Kısaltmalar,

Mümkün olduğunca kaçınılması gerekenler:

- a) Uzun, karmaşık cümleler,
- b) Cümle içinde verilen cümleler,
- c) Çoklu olumsuzluklara (değillemelere) sahip yapılar.

Metnin de yer alan soyut kelimeler, etkinliklerin isimleri veya alıntılanan sözcükler çekirdek müfredatın gerektirdiği dil yeterliliklerine göre ayarlanmalıdır. Erken çocukluk eğitiminde (ilkokul 1-3. sınıflar), kullanılan mecazların ve bu mecazların ifade tarzının zorluk seviyesi, tartışılan edebi metinler, günlük iletişim ifadeleri ve nadiren kullanılan kelimelerin kullanımı eğitimin bu aşaması için çekirdek müfredatın gerekliliklerine göre hazırlanmalıdır. Ders kitabında kullanılan terimlerin tanımları, sınıf seviyesine göre uyarlanmalı, anlaşılır bir şekilde açıklanmalıdır. Yabancı kelimelerin telaffuzu verilmelidir (MEN, t.y.).

Dilin Doğru Kullanılması: Ders kitabının metni, dil standardı gerekliliklerine uygun olarak doğru Lehçe ile yazılmalıdır. Polonya Bilimler Akademisi Başkanlığı'ndaki Polonya Dil Konseyi'nin tavsiyeleri dikkate alınarak Polonya Dili Sözlüğü (PWN) referans alınmalıdır. Ders kitabına tarafsız bir üslup hâkim olmalıdır. Ders kitabının mesajı açık ve mantıklı olmalıdır (MEN, t.y.).

Ders kitabının yapısı: Ders kitabını oluşturan her ögenin sayfa üzerinde bir konumu ve görevi vardır. Her öge, ana metnin anlaşılmasında rol oynar. Bu nedenle açık ve anlaşılır şekilde sayfa üzerine yerleştirilmeleri gerekmektedir. Örneğin metin başlığı, yeni bir konunun başlangıcını, konunun içeriğini, giriş metnine veya ana metne geçildiğini gösteren öğelerdendir. Bu nedenle yapısal ve anlamsal olarak metnin içeriğini en iyi şekilde yansıtmaları gerekmektedir. Ders kitabının her bir ögesinin diğer öğelerden onu ayıran bir stili olmalıdır. Konu içerisinde hiyerarşik bir yapı oluşturmalıdır. Belirli bir ögenin stili, ders kitabının tamamında tutarlı verilmelidir. Örneğin ana başlıkların aynı büyüklükte ve kalınlıkta olması veya konu içerisinde verilen “**Bunları biliyor muydunuz?**” gibi bilgi kutucuklarının sayfa üzerinde belirli konumda, renkte olması gibi. Böylece bu öğeler her zaman kolayca tanınabilir ve diğerlerinden ayırt edilebilir. Bu öğelerin özellikleri ve ders kitabı üzerindeki görevleri kitabın başındaki açıklamada (lejantta) belirtilmelidir. İlkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda sayfanın tamamında ana metin harici metni destekleyen resimli simgeler ve metinle bağlantılı olarak öğrenciyi yönlendiren işaretler yer almalıdır. Sayfa kenarlarında ayrıca bir boşluk

birakılmamalıdır. 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar içinse ana metni destekleyici unsurların eklenmesi için geniş bir kenar boşluğu kullanılır. Bu boşluklar üzerinde önemli kavramlar, bulmacalar, sözlükler, küçük resimler veya büyük resimler yer alabilir. Boşlukların bahsedildiği şekilde kullanımı ders işleyişini olumlu etkileyecektir. Bu kullanım şekli konuya, öğrenme seviyesine, öğretme yöntemine, kitap formatına bağlı olarak değişebilir. Dikkat edilmesi gereken nokta boşluklara yerleştirilen öğelerin ana metnin içeriğini sınırlandırmamasıdır. Ek bir sayfa açmamak için metni destekleyen içeriğin sınırlandırılması gerekmektedir. Metni destekleyici öğelerin yakın gruplandırılması, okuyucunun dikkatinin dağılması riskini en aza indirir. Ders kitabındaki materyalin farklı bölümleri arasındaki ilişkiyi kolayca tanımlamasına olanak tanır. Örneğin, ana metni destekleyen fotoğraf vb. materyallerin metnin yakınına konumlandırılması gerekir. Bu öğrencinin dikkatini belirli bir noktada toplamasına yardımcı olacaktır. Bu konumlandırma ders kitabının kalan bölümlerinde de aynı şekilde yapıldığı takdirde öğrenci fotoğraf-metin arasındaki bağlantıyı kolay kavrayacaktır. Başka bir deyişle birbirine yakın olan öğeler yakın olmalı ve bağlantılı olmayan öğeler uzak olmalıdır. Tek tip bir ana metnin alt başlıklar ile birbirinden ayrılmış parçalara bölünmesi durumunda, görsel olarak bir sütun oluşturacak şekilde sola hizalanmaları gerekir. Kültürel olarak, metin soldan sağa yatay olarak okunur. Bu nedenle kitabın omurgasına dik olarak yönlendirilir. Omurgaya paralel bir yönelim istisnai durumlarda kabul edilebilir. Örneğin bir illüstrasyon, harita veya tablo için başlık olarak kitabın sırtına paralel yönlendirilmiş olabilir. Ana metnin işaretli veya bloklanmış kısımları bir sütun oluşturacak şekilde sola dikey olarak hizalanmalıdır. Sayfa düzeni, bu işlemi yaptıktan sonra metnin kitabın içine kaymasını önlemek için iç kenar boşluğunun genişliğinde tasarlanmalıdır. En uygun satır aralığı ne çok küçük (harf uzantıları üst üste gelemez) ne de çok büyük (satırlar birbirinden ayrılmış izlenimi vermemelidir) olmalıdır. Okuma rahatlığını sağlamak için satır aralığının kelime aralığından daha büyük olması ve yazı tipiyle sütunun genişliğine uyarlanması gerekmektedir (MEN, t.y.).

Metin Yapısı: Ders kitabı metninde kullanılan yazı stili ölçülü ve açık olmalıdır. Aynı kılavuzda çok fazla yazı tipi kullanmak estetik açıdan hoş değildir ve bu aynı zamanda öğrenci için bilişsel bir karmaşa oluşturacaktır. Bitişik harfler, harflerin tanımlanmasını zorlaştırabilir. Bu nedenle kitap metninde bitişik harfler kullanılmamalıdır. Bir paragrafın tek satırlarını sayfanın sonunda veya başında ve kısa kelimelerin (genellikle bağlaçlar) satır sonunda bırakılması, metnin okunabilirliğini azaltan bir kompozisyon hatasıdır. Metin hazırlanırken dikkat edilmelidir. Metinde yalnızca önemli noktaları belirtmek için vurgu yapılmalıdır.

Metinde vurgu yapılırken kullanılacak teknikleri; italik yazı stili, kalınlaştırma, altını çizme, küçük büyük harfler kullanımı şeklinde örneklendirebiliriz. Gereksiz vurgulama öğrencinin içerikte verilmek istenen önemli noktaları kaçırmaya neden olacaktır. Bu nedenle aynı metin içerisinde önemli noktalar dışında vurgulama yapılmamalıdır. Aynı zamanda metinde vurgu yapılacak noktalar renklendirilmişse ek olarak kalınlaştırma vb. vurgu tekniklerinden yararlanılması önerilir. Örnek: “Polonya’nın Başkenti **Varşova’dır.**” veya “**Polonya’nın Başkenti Varşova’dır.**” gibi. Dekoratif, ancak okunaklı bir yazı tipi vinyetlerde, çizimlerde ve harici kaynaklardan alınan metin parçalarında kullanılmalıdır. Örneğin gazete kupürlerinde, reklamlarda vb. metin alıntılarında kullanılır. Metin belirli hiyerarşi içerisinde oluşturulmalıdır. Başlıklar ve alt başlıklar numaralandırılmalıdır. Metin içerisinde verilmesi gereken bilgiler maddelendirilmelidir. Bu uygulama metnin daha iyi anlaşılmasına neden olacaktır. Metin görünür ve okunaklı olmalıdır. Metnin rengi, arka plan rengiyle mümkün olan en yüksek kontrastı oluşturmalıdır. Metnin renklendirmesinin okuyucuyu yormayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Aksi halde okuyucu metni anlamaya çalışırken vakit kaybı yaşayacaktır. Bu nedenle, siyah metnin okunabilirliğini zayıflatan koyu arka planlar ve açık renkli bir arka planda ince yazı tipi varyasyonları kullanmaktan kaçınmalısınız. Metnin renk kontrastı şu şekilde olabilir; Siyah fon üzerine beyaz yazı vb. Metin arka plan üzerinde, metnin okunabilirliğini bozan desen, simgeler, çizimler, grafik vb. unsurlar kullanılmamalıdır. Metin doğrudan fotoğrafın üzerine yerleştirilmişse, tek tip bir renk parçası üzerinde olması sağlanmalıdır. Metin okunabilirliğinin en iyi seviyede olması için tek tip arka planlar, gölgeler veya vurgular kullanılması önerilir (MEN, t.y.).

Renk Kullanımı: Karşılıklı olarak farklı renklerin ve aynı rengin farklı tonlarının kullanılması, bir öğeyi diğerinden kolayca ayırt etmenizi sağlar. Bu nedenle grafiklerdeki, diyagramlardaki ve diğer görsel sunumların içeriğindeki (veriler) unsurların birbiriyle zıt renklerde kullanılması veya aynı rengin farklı tonlarının kullanılması gerekmektedir. Resimlerdeki tonlamalar, resimlerin mesajının doğru algılanmasını sınırlamayacak ve istenen atmosferi bozmayacak şekilde düzenlenmeli, tonlamalar (çok güçlü aşırı pozlama) resimlerde bulunan nesnelerin şekillerini kaybetmeyecek veya okunaksız hale gelmeyecek şekilde kullanılmalıdır (MEN, t.y.).

Grafik Tasarımı: Grafikteki her unsurun açık bir şekilde gösterilmesine dikkat edilmelidir. Bu unsurlar öğretici yönünün önemine göre ön planda tutulmalıdır. Matematiksel verilerin gösterildiği bir grafikte sayılacak nesnelerin tek tip bir arka plan üzerine

yerleştirilmesi matematik işlemleri kolaylaştıracaktır. Metinde bahsedilenlere atıfta bulunmak amacıyla verilen fotoğraf ve resimlerin içinde yer alan nesnelere, kurgusal karakterler hariç olmak üzere gerçek boyut oranlarını korunmalıdır. Metinle bağlantılı fotoğraflar veya çizimler (insanlar, hayvanlar, bitkiler, nesnelere) öncelikle metinde atıfta bulunulan karakteristik özelliklerini yansıtmaya aynı zamanda bu özellikleri vurgulamasına dikkat edilmelidir. Resimde veya fotoğraf karesinde, dikkati dağıtacak önemsiz öğeler ve öğelerin yanlış kullanımından kaçınılmalıdır. Metinler kullanılan çok unsurlu resimlerin altına önemli ve öğretici açıklamalar referans verilerek yerleştirilmelidir. Grafikte verilen şekil veya nesnelere renkleri bu şekil ve nesnelere anlaşılabilirliğini engelliyorsa ek bir grafik oluşturulabilir (ek grafik renklerin hangi şekil veya nesneyi temsil ettiğini belirtmek için oluşturulmalıdır). Grafik alıntı olarak bir eser veya karikatür kullanılıyorsa kaynak formu korunmalıdır. Tarihi, siyasi ve ekonomik haritalarda birbirine bitişik ayrılmış alanlar, renklerle veya tonlarıyla ayırt edilmelidir, böylece okuyucunun bunları birbirinden ayırt etmekte hiçbir sorunu olmayacaktır. Aynı renklerin farklı tonlarını kullanırken, ayrılmış alan için ek bir kontur kullanılmalıdır. Tablo oluştururken kullanılan kontur ve çizgiler, sayı çizgileri, veri çizimleri açıkça görülmelidir (MEN, t.y.).

1.7.3. Türkiye ve Polonya Ders Kitapları Kriterlerinin Benzerlik ve Farklılıkları

Türkiye ve Polonya ders kitaplarının hazırlanma aşamasında dikkat edilmesi gereken kriterler incelendiğinde bazı benzerlik ve farklılıklara rastlanmıştır. Her iki ülkenin ders kitaplarında dilin doğru kullanılmasının önemi vurgulanmış ve iki ülkede de yazı dili öğrencinin sınıf düzeyine göre kullanılmalıdır. Ayrıca ders kitabının oluşturulması sırasında Türkiye’de TDK’dan ve Polonya’da PWN sözlükten yararlanılması istenmiştir. Kitaplarda kullanılacak yazı stili, metin içerisinde kullanılacak vurgulamanın (kelimeleri eğik yazma, kalınlaştırma veya renklendirme) bir standardı olmalıdır ve kitabın tamamında aynı standartta düzenlemeler yapılmalıdır. Her iki ülkede de renklerin etkili ve öğrencinin dikkatini çekecek şekilde kullanılması istenmiştir. Polonya’da yazı stili ve yazı puntosu hakkında belirli bir standart verilmezken Türkiye’de sınıf düzeylerine göre metnin kaç punto olması gerektiği verilmiştir. Türkiye’de kitaplarda Türk bayrağı, gençliğe hitabe, Türkiye haritası, Türk dünyası haritası, Atatürk resmi, İstiklal marşı bulunması gerektiği belirtilirken Polonya ders kitabı kriterleri arasında ders kitaplarında olması zorunludur şeklinde Polonya marşı, Gençlere yönelik yazılmış bir yazı, liderlerin fotoğraflarına dair bir gerekliliğe rastlanmamıştır.

2. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili bilgi verilecektir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Türkiye Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitapları ile Polonya Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık bilgisi öğretim programları ve ders kitapları nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile incelenmiştir. Nitel araştırma sosyal olayları içinde bulunduğu çevre bağlamında araştırmayı, anlamayı ve gözlem, görüşme, doküman analizi gibi yöntemlerle elde ettiği bulguları betimsel bir bakış açısıyla ortaya koyar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada Polonya Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi öğretim programları ve ders kitapları ile Türkiye Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitapları şekil-içerik yönünden incelenmiştir. Karşılaştırmalı tarama modeli yardımı ile elde edilen bilgiler karşılaştırılmıştır. Tarama, geçmişte var olmuş ya da halen var olan bir durumu olduğu hali ile tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2016). Karşılaştırmalı tarama da karşılıklı değişkenleri görmek için kullanılan ve tarama modelinin kapsamında olan bir yardımcı metottur.

2.2. Verilerin Toplanması

Polonya ders kitaplarına Radom şehrinde bulunan bir ortaokulun kütüphanesinden erişilmiştir. Öğretim programına Polonya Milli Eğitim Bakanlığının web sitesinden ulaşılmıştır. Türkiye'deki ders kitaplarına ise EBA üzerinden, öğretim programına Milli Eğitim Bakanlığı web sitesinden erişilmiştir. Araştırmanın dokümanları, Polonya'da 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulmakta olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları ile Türkiye'de 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarıdır. Bilindiği gibi Türkiye'de 8. sınıf öğrencilerine sosyal bilgiler dersi verilmemektedir. Onun yerine öğrenciler İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi almaktadır. sosyal bilgiler ders içeriğini kapsamayan bu ders sadece Osmanlı devletinin yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarındaki tarihi olayları kapsamaktadır. Polonya'da içerik olarak karşılığı bulunmadığı için araştırma kapsamına alınmamıştır. Doküman analizi yöntemiyle

elde edilen veriler incelenmiş, benzer ve farklı yönler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi Polonya’da Milli Eğitim Bakanlığının okullara ve öğretmenlere tanıdığı bir ayrıcalık ile okullar ders kitaplarını kendileri belirleyebilir. Bu nedenle öğretmenler derslerinde kullanmak istedikleri ve öğrenci için uygun olduğunu düşündükleri yayını seçebilmektedir. Bu çalışmada Nowa Era Yayıncılığın tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ders kitaplarından yararlanılmıştır. Veriler toplandıktan sonra çevrisi yapıp incelenmiştir. 98 sayfa çekirdek müfredat, 520 sayfa tarih, 576 sayfa coğrafya ve 326 sayfa Yurttaşlık Bilgisi ders kitabı verileri; toplamda ise 2020 sayfa veri incelenmiştir. Bu çalışmada Polonya-Türkiye ders kitapları incelenirken Bülent Akbaba’nın (2013) editörlüğünü yaptığı “Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu; Sosyal Bilgiler” adlı araştırma kitabının başlıklarından ve Cemil Öztürk’ün (2020) editörlüğünü yaptığı “Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları” adlı araştırma kitabının başlıklarından esinlenilmiştir.

2.3. Veri Kaynakları

Polonya’da 2018-2019 eğitim öğretim yılında ilkokullarda okutulmakta olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları ve öğretim programı ile aynı eğitim öğretim yılı içerisinde Türkiye’de okutulan sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programı oluşturmaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri elde edildikten sonra taranmış ve dijital ortama aktarılmıştır. Veriler nitel analiz yöntemlerinden olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Polonya’ya ait veriler araştırmacı tarafından İngilizceden çevrilmiştir. Türkiye ile olan benzer farklı yönler saptanmıştır. Çalışmada ek olarak Türkiye ve Polonya Milli Eğitim Bakanlıklarından elde edilmiş dokümanlardan yararlanılmıştır. Çalışma içerisinde incelenen ders kitapları, araştırmacının bulguları İngilizceden çevirmesi ve Lehçe dil yazım kurallarına hâkim olmaması açısından dil açısından değil, tasarımsal boyutta değerlendirilmiştir.

3. BÖLÜM

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Türkiye ve Polonya Eğitimi ile Türkiye ve Polonya Eğitim Sistemlerinde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Benzerlik ve Farklılıkları

Bu bölümde Türkiye-Polonya eğitimine ve Türkiye eğitiminde sosyal bilgiler dersi ile Polonya eğitiminde sosyal bilgiler dersi kapsamında olan tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerinin gelişimine kısaca değinilmiştir. Türkiye ve Polonya eğitimleri ile bahsi geçen dersler arasındaki benzer-farklı yönler saptanmıştır.

3.1.1. Türk Eğitimi Sisteminde Sosyal Bilgiler

Eğitim bir bilim olarak Tanzimat döneminde önem görmeye başlamıştır. Bu dönemde medrese dışındaki örgün eğitim de günümüzde olduğu gibi ilk, orta ve yüksek şeklinde derecelendirilmeye gidilmiştir (Akyüz, 2013). Rüştîyeler sıbyan mekteplerinin devamı olarak görülmüştür. Bu nedenle sıbyan mekteplerinde verilen müfredatın devamı rüştîyelerde verilmektedir. Rüştîyelerde 1869 yılına kadar tarih, coğrafya, tabiat bilgisi vb. dersler öğrencilere verilmemiştir. Rüştîye ders programlarında; Arapça Dil Bilgisi, Sülüs ve Nesih yazıları, günlük yaşamda kullanılacak kadar dört işlem, hesap, sayı sayma ve Kur'an'ın farklı okuma çeşitleri verilmiştir (URL4). 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumi Nizamnamesine göre sıbyan mektepleri dini bilgilerin yanında şu dersleri vermektedir; muhtasar tarih-i Osmani, muhtasar coğrafya, muhtasar fenni hesap, malumatı nafia risaleleri (Akyüz, 2013). İlk kez 1869 yılında Saffet Paşa'nın Maarif Nazırlığı döneminde okutulmaya başlanan malumatı nafia (yararlı bilgiler) dersi günümüz hayat bilgisi dersine eş değerdir. Cumhuriyet dönemi müfredatlarının tamamında da varlığını korumuştur (Kodaman, 1991; Binbabaşoğlu, 2003; Baar, 2004; Deringil, 2007; aktaran Şahin, 2009). Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Böylece Türk eğitim sistemi merkezden yönetilen bir yapıya kavuşmuştur. 1924 yılında hazırlanan ilkokul müfredatı dönemin şartları ve ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilk ilkokul programı proje niteliğindedir ve iki yıl uygulamada kalmıştır. Programdaki doğa incelemesi dersi ile birlikte ziraat, sağlık bilgisi, ahlak sohbetleri ve yurttaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya dersleri hayat bilgisi dersi niteliğindedir (Kaplukan, 2012). Daha sonra programında yer alan *musahabat-ı ahlakiye ve malumatı vataniye* dersi, 1926'da yurt bilgisi dersi olarak

değiştirilmiştir (Akhan ve Yalçın, 2019). Kapluhan'ın (2012) da çalışmasında bahsettiği gibi 1926 yılında uygulamaya koyulan programın amaçları arasında yer alan:

“İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” maddesi ilkokulun etkin ve iyi vatandaş yetiştirmeindeki önemini vurgulamaktadır.

1962 yılına kadar ilkokullarda ayrı dersler olarak okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri tek bir ders olacak şekilde birleştirilerek toplum ve ülke incelemeleri adını almıştır. 1968 yılında kabul edilen ilkokul programında toplum ve ülke incelemeleri dersi yerini sosyal bilgiler dersine bırakmıştır. 1968-1969 öğretim yılından itibaren ilk defa ilkokul 4 ve 5. sınıflar haftada iki saat olmak üzere sosyal bilgiler dersi almaya başlamıştır (Turan, 2016: 257-258).

İlkokullarda okutulmaya başlanan sosyal bilgiler dersi ortaokullara da yaygınlaştırılmıştır. Bu program, 1970-1971 öğretim yılından itibaren üç yıl süreyle yurt genelindeki bazı ortaokullarda deneme amaçlı uygulanmıştır. 1973-1974 öğretim yılından itibaren tüm ortaokullarda uygulanmasına karar verilmiştir. 1973-1974 öğretim yılından itibaren ortaokulların 1. ve 2. sınıflarında haftada beş, 3. sınıflarında ise dört saat sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (MEB, 1973a: 121). 24 Haziran–4 Temmuz 1974 tarihleri arasında yapılan 9. Milli Eğitim Şurasında ortaokul 1 ve 2. sınıflarda hafta üç ders, ortaokul 3.sınıflarda haftada dört ders okutulması kararı alınmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi ortaokullarda okutulmaya başladıktan sonra 1985 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra sosyal bilgiler dersi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı okutulmuştur. 1997-1998 öğretim yılında ilkokullar ve ortaokullar sekiz yıllık kesintisiz eğitim kapsamında ilköğretim okullarına dönüştürülmüş ve ortaokullarda tekrar sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Safran, 2014: 13; aktaran Kaya ve Öner, 2017: 9). 1998 yılından sonra gelişen dünyayı takip etme açısından program geliştirme çalışmaları yoğunlaşmıştır. 2005 yılında pilot okullarda uygulanan ve verimli sonuçlar elde edilen Sosyal Bilgiler programı 2005-2006 yıllarında 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır (Kılıçoğlu, 2015).

Türkiye’de ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda sosyal bilgiler dersine hazırlık niteliğinde hayat bilgisi dersi verilmektedir. 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda verilen sosyal bilgiler dersi içeriği, verilmek

istenen beceri ve değerler 7 öğrenme alanı altında toplanmıştır. Program sarmal yaklaşım ile oluşturulmuştur. Bu nedenle her yıl öğrenciler aynı öğrenme alanları kapsamında daha karmaşık ve detaylı bilgiyi öğrenmektedirler. Aşağıda verilmiş olan öğrenme alanlarında 4. sınıftan 7. sınıfa kadar verilmek istenen içerik ve kazanımlar sıralanmıştır.

Tablo 3.1. Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları.

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar

Kaynak: SBÖP, 2018

4. sınıflar hafta 30 saat ders almaktadır bunu 3 saati sosyal bilgilerdir. 5, 6 ve 7. sınıf öğrencileri haftada 29 saat ders almaktadır. 5, 6 ve 7. sınıflarda 29 saatin 3 saatinde sosyal bilgiler dersi işlenmektedir (MEB, 2020).

3.1.2. Polonya Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler

Polonya’da 13. yüzyılda eğitime verilen önem artmaya başlamış ve bu dönemde iki tip müfredat içeriği hazırlanmıştır. Bunlar gramer, mantık ve retorik içeren *trivium* ve aritmetik, geometri, müzik ve astronomiyi içeren *quadrivium*dur (Charzyńska vd., t.y.). 1775 yılında Polonyalı akademisyenlerin eğitim ve müfredatı modernize etmek amaçlı başlattığı çalışmalar ve kurulan Milli Eğitim Komisyonu (KEN) çalışmalarını hızlandırmıştır. Okullarda Latince yerine Lehçenin eğitim dili olması yine aynı döneme denk gelmektedir (Davies, 1996; aktaran Charzyńska vd., t.y.). KEN (Milli Eğitim Komisyonu) matematiği, doğa bilimlerini ve dil çalışmasını vurgulayan tek tip bir ulusal eğitim sistemi kurmuştur. Komisyon ayrıca ilköğretimi standartlaştırmayı, ticaret ve tarım becerilerini ilkokul müfredatına entegre etmeyi ve her düzeyde ders kitaplarını iyileştirmeyi amaçlamıştır (Curtis, 1992). Polonya'daki hemen hemen tüm eğitimler bu dönemden önce "klasik" idi, temel çalışma konuları tarih, felsefe, dil, teoloji, sanat ve bilimdi (ESP, 1959).

Polonya, özellikle 1386'da Litvanya Prensi Jagiello ile Lehistan Kraliçesi Jadwiga'nın evlenmesinin sonucu Litvanya ile birleştikten sonra güç kazanmıştır. Polonya bu genişlemeden sonra Prusya, Rusya, Çekya, İsveç ve Osmanlı İmparatorluğu ile çatışmaya başlamıştır. Devlet, uzun süren savaşlarla güç kaybetmiş ve 1772, 1793 ve 1795'de Prusya, Rusya ve Avusturya tarafından bölünerek paylaşılmıştır. 1795'ten sonra siyasi bir varlık olarak ortadan kalkmıştır (URL4). 18. yüzyıl sonunda Avusturya, Prusya ve Rusya arasında paylaşılan Polonya üç farklı eğitim sisteminin etkisinde kalmıştır. Bu dönemde Polonya Milli Eğitimi Alman ve Rus kültürü etkisindedir. Prusya bölümünde sadece soylu olanlar değil, tüm ülke gençlerine okuma şansı getirilmiştir.

Ulusal eğitimleri ve kültürleri tehdit altında olan Polonyalılar daha önce de sözü edilen yer altı eğitim merkezleri oluşturmuştur. Bu dönemde okullarda Polonya kültürüne dair hiçbir öğreti bulunmamaktadır. Bu noktada halkın kendisini eğitmesi ve kültürlerine sahip çıkması, kültürün devamı açısından önemli bir rol oynamıştır. 100 yılı aşkın bölünme döneminin ardından bağımsızlığını kazanan Polonya, kendisine miras kalan üç farklı eğitim sisteminden bir ulusal eğitim sistemi oluşturma çalışmalarına girmiştir (Curtis, 1992).

Bağımsızlığını kazanmasından sonra Polonya eğitim üzerine çalışmalar yapmıştır. Öğrencilere Din, Lehçe, Yabancı Dil (Fransızca, İngilizce, Almanca), tarih, coğrafya, doğa tarihi, matematik ve geometri, müzik, resim, beden eğitimi dersleri verilmektedir. Dersler her kademe haftada 30 saat verilmektedir. İlk üç yılı bitiren öğrenci liseye geçmektedir. Liseye geçen öğrenci üç alandan birinde uzmanlaşmaktadır. Bunlar: Beşeri (Humanistic), Fen bilimleri (Mathematic-Scientific), Klasik (Classical). 1932 yılı eğitim reformundan sonra 7 yıllık eğitimin her kademesinde verilen zorunlu dersler şu şekildedir: Din, Lehçe, tarih, coğrafya, doğa tarihi, matematik ve geometri, resim, müzik, beden eğitimidir (ESP, 1959).1. Dünya Savaşı Polonya eğitim-öğretim yılının ilk günü patlak vermiştir. Alman ve Sovyet kuvvetleri arasında parçalanan Polonya'da okul hayatı durmuştur. Doğu Polonya'da 1939-1941 yılları arasında ilk ve ikincil okullar Sovyet çizgisi ile eğitime devam etmiştir. 1939-1944 yılları arasında Alman işgali altında olan Polonya'nın ortaöğretim ve yüksekokulları kapatılmıştır. İlköğretim programında ise değişikliğe gidilmiş; ulusal içerikler öğretim programından çıkarılmıştır. Öğretim programı okuma, yazma ve el işi (iş teknik) dersleri ile sınırlıdır. Tarih, Polonya ve dünya coğrafyası, din, Leh dili ve kültürü okullarda yasaklanmıştır (ESP, 1959). Polonya Öğretmenler Birliği ve Halk Eğitimi Komitesi'nin önderliğinde yer altı eğitim hareketi başlatılmıştır. Yasaklanan dersler öğretmenlerin

evlerinde ya da okulda gizlilik halinde verilmiştir. Günde 12 saate yakın ders işlenmiştir ve küçük gruplar halinde ders işlenmesi tercih edilse de evler kalabalık olduğundan öğretmenin belirli bir öğretim programı, materyali vb. eşliğinde ders işlenmesini engellemiştir (Wulff, 1992). Dönemin şartları düşünüldüğünde öğretmenlerin ve diğer eğitimcilerin çabası bu noktada büyüktür. 1943 yılında öğretmenler savaş sonrası gençlerin eğitimi için eğitimi planlama amacıyla gizli konferanslar düzenlemiştir (ESP, 1959). 1945’li yıllarda eğitim ücretsizdir. Fakat bu dönemin eğitim prensibi Sovyet temellidir. 1948 yılında öğretim programı ideolojik düşünceyi aktarmak amaçlı yenilenmiştir. Biyoloji, coğrafya ve tarih ders kitapları Sovyet öğretilerine göre yeniden yazılmıştır. Ayrıca Rus dili ve edebiyatı öğretim programının ilk kısmını oluşturmaktadır (Wulff, 1992). Polonya tarihi ve modern dünya, anayasa bilimi ve tarih dersleri Sovyet öğretisi ile şekillenmiştir. Özellikle tarih dersinde sınıf çatışmalarına ve burjuva tarafından ezilen köylü sınıfı gibi konular öğrenciye aktarılmaktadır. Bu dönemde “gerici kapitalizm” karşısında “ilerici sosyalizm” kavramlarının öğrenciye benimsetilmesi amaçlanmıştır. İlkokul ve lisede öğrenciler bahsedilen derslerden en az birini almıştır. Dönemin öğretim programı Stalinist sürecin sonuna kadar devam etmiştir. Oluşturulan öğretim programında öğretmenlere esneklik tanınmamaktadır ayrıca öğretmenler okul yöneticileri ya da bakanlık temsilcileri tarafından denetlenmektedir (Król ve Wojcik, 2017). Bu dönemde sosyal bilgiler kapsamında ilkokul öğrencilerine verilen derslerin tarih ve coğrafya olduğu bilinmektedir. Tarih dersi 4.ve 5. sınıflarda haftada 2 saat olmak üzere verilmektedir. 6. ve 7. sınıflarda ise ilk dönem 2 ikinci dönem 3 saat olacak şekilde öğrenciye verilmektedir. Coğrafya dersi 4. ve 5. sınıflarda 2 saat verilirken 6 ve 7. sınıflarda ilk dönem 2 ikinci dönem 3 saat olacak şekilde öğrenciye verilmektedir. İlkokulu bitiren öğrenciler tarih, matematik ve Lehçe sınavları ile bir üst kademeye geçmektedir (ESP, 1959).

1989 yılında Polonya’da komünist ideolojinin çöküşü ile komünist çizgide hazırlanmış tarih dersi ideolojik unsurlarından arındırılmıştır ve okul öğretim programlarında değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca okullar, ebeveyn ve öğrencilerin okul hayatına ağırlık vermeleri için teşvik edilmiştir. Fakat öğretim yöntemlerinde bir değişiklik yapılmamıştır. Öğrenciler nadiren sorunları bağımsız çözmeye ve tartışmalara katılmaya teşvik edilmiştir. Böylece öğretim yöntemleri değişmeden kalmış, ders verme yöntemi sınıfta kullanılmış, öğrenciler sorunları bağımsız olarak çözmeye veya tartışmalara katılmaya nadiren teşvik edilmiştir (Wiśniewski ve Zahorska, 2020).

6 yıllık ilkököl sisteminin ilk üç yılı kademe 1, son üç yılı kademe 2 olarak ayrılmıştır. Kademe 1, daha temel dersleri almaktadır. Öğrenciler burada okula ve kademe 2’de görecekleri dersler için hazırlanmaktadır. Kademe 2, sosyal bilgiler dersi kapsamında 3 yıl boyunca şu dersleri almaktadır: Tarih ve yurttaşlık bilgisi haftada 4 saat, doğa Bilimi haftada 9 saat verilmektedir. Ortaokullar 3. kademe olarak adlandırılmaktadır. Gymnazium 1, 2 ve 3. sınıflarında Sosyal Bilgiler kapsamında 3 yıl boyunca verilen dersler şu şekildedir: Tarih haftada 6 saat, yurttaşlık bilgisi eğitimi haftada 3 saat, coğrafya haftada 4 saat verilmektedir (Eurydice, 2010).

Polonya’da ilkököl 1, 2 ve 3. sınıflarda öğrencinin sonraki dönemlerde alacağı derslere hazırlık olması için düzenlenmiş bir ders bulunmaktadır. Nowa Era Yayıncılığın basmış olduğu kitaplarda dersin adı “yeni macera” olarak bilinmektedir. Bahsedilen dersin adı farklı yayınevlerinin basmış olduğu kitaplarda farklılık gösterebilmektedir.

2017 yılında gerçekleştirilen reformdan sonra Polonya eğitiminde sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin ilkököl 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda verilmektedir. 4. sınıflar haftada 24 saat ders almaktadır bunu 1 saati tarih dersidir. 5 ve 6. sınıflar haftada 25 saat ders almaktadır bunu 2 saati tarih dersidir. 7. sınıflar haftada 32 saat ders alırken 8. sınıflar 31 saat ders almaktadır ve bunların 2 saati tarih dersidir (Eurydice, 2021). Coğrafya dersi 5, 6 ve 8. sınıflarda 1 saat 7. sınıflarda 2 saat verilmektedir. 4. sınıfta ise doğa dersi adı altında biyoloji, kimya, fizik ve coğrafya dersinin verildiği bilinmektedir. Yurttaşlık bilgisi dersi 8. sınıfta 2 saat verilmektedir (Kolanowska, 2018). Polonya’da tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri belirli temalar altında toplanmıştır. Araştırmacı karşılaştırmanın kolaylığı açısından temaları belirli öğrenme alanları altında toplamış ve şema haline getirmiştir. Şemalar Ek1’dedir.

3.1.3. Türk Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler ile Polonya Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Karşılaştırılması

Benzerlikler: İki ülkenin de eğitiminin ilk üç yılı için okula alışma ve sonraki dönemlerde alacakları derslere temel oluşturması açısından mihver bir ders verilmektedir. Bu derslerin adı Türkiye’de hayat bilgisi iken Polonya’da yeni maceradır.

Farklılıklar: Türkiye’de 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda hayat Bilgisi dersinin devamı olarak sosyal bilgiler dersi disiplinlerarası yaklaşımla düzenlenmiştir. Polonya’da da tarih, coğrafya

ve yurttaşlık bilgisi dersine yardımcı olmak için oluşturulmuş bir ön ders bulunmaktadır. Fakat Polonya’da dersler Türkiye’den farklı olarak düzenlenmiştir. 4. sınıfta verilen doğa dersi ve 8. sınıfta verilen yurttaşlık bilgisi dersleri disiplinlerarası yaklaşımla düzenlenmiştir. 4. sınıf öğrencileri tarih derslerini tek disiplinli olarak görmektedir. Coğrafya dersleri doğa dersi kapsamında verilmektedir. 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenciye coğrafya, tarih derslerini tek disiplinli yaklaşımla işlenmektedir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öğrenme alanları altında toplanırken, Polonya’daki derslerin belirli temalar altında toplandığı görülmüştür. Polonya’da tarih dersi 4. sınıflarda haftada 1 saat 5, 6, 7, 8. sınıflarda ise 2’şer saat verilmektedir. Coğrafya dersi 4. sınıflarda doğa dersi kapsamında haftada 2 saat verilirken 5, 6 ve 8. sınıflarda 1’er saat 8. sınıflarda 2 saat verilmektedir. Yurttaşlık bilgisi dersi 8. sınıflarda haftada 2 saat verilmektedir. Türkiye’de ise sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada 3’er saat verilmektedir.

3.2. Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Benzerlik ve Farklılıkları

3.2.1. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018)

Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programı 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerine verilmek üzere sarmal yaklaşımla hazırlanmış disiplinlerarası bir programdır. Program içerisinde milli eğitimin genel amaçları, sosyal bilgilerin özel amaçları ve öğrenciye verilmek istenen kazanımlar, değer ve beceriler yer almaktadır. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan 18 özel amaç aşağıda verilmiştir.

3.2.1.1. Sosyal Bilgiler Özel Amaçları:

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak sorumluluk sahibi, kültürel değerlerine sahip çıkan ve vatanına bağlı bireyler yetiştirmek,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyen, ülkesinin sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kalkınmadaki yerini görmüş, laik, çağdaş ve milli değerleri yaşatmayı amaçlaması,
3. Hukuk kurallarının tüm kişi ve kuruluşlar için bağlayıcı olduğunu, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu bilmesi,

4. Türk tarihinde kültürün yerini, kültürü oluşturan öğelerin ve süreçlerin oluşmasında önem taşıyan milli bilincin, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesini benimsemesi,
5. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini öğrenerek insan ile çevre arasındaki etkileşimi ifade edebilmesi ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkında olan çevresine duyarlı, doğal kaynakları koruyan ve sürdürülebilir bir çevre anlayışını benimsemeleri,
7. Güvenilir ve doğru bilgiye ulaşma noktasında eleştirel beceriyi kullanabilen,
8. Ekonominin temel kavramları kavramış, uluslararası ekonomide milli ekonominin yerini kavramış,
9. Her meslek grubunun toplumsal yaşamda önemli bir yeri olduğunu kavramış ve çalışmanın önemini bilen,
10. Tarihsel kanıtların sorgulanmasıyla, farklı mekânlar ve dönemler arasındaki, insanlar, olaylar arasındaki benzer ve farklı yönleri belirlemiş, değişimin sürekliliğini kavramamış,
11. Bilim ve teknolojinin gelişimi ile toplumsal yaşama etkisini fark etmiş ve teknolojinin bilinçli kullanılması gerektiği gerçeğinin kavramış,
12. Bilimsel düşünmenin önemini kavramış, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretme noktasında ahlaki değerleri gözetten,
13. Temel iletişim becerilerini kullanarak toplumsal sorunları çözme noktasında sosyal bilimlerin kavram ve yöntemlerini kullanabilen,
14. Kişisel ve toplumsal sorunların çözümü noktasında görüşler vererek katılımın önemini kavramış olan,
15. Ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, insan hakları ve cumhuriyet kavramlarının önemini kavramış, tarihsel süreçlerini ve Türkiye üzerindeki etkilerini fark ederek yaşamlarını düzenleyebilen,

16. Milli, manevi, değerlerle evrensel değerleri bir bütün olarak benimsemiş ve fazilet sahibi bir insan olmaları,

17. Ülkesinde ve dünyada yaşananlara karşı duyarlılık gösteren,

18. Bağımsız bir birey olarak maddi manevi özelliklerinin farkında, istek, ilgi ve yeteneklerini bilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (SBÖP, 2018).

3.2.1.2. Türkiye Sosyal Bilgiler Değer-Becerileri

Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programında beceri ve değerler tablolar halinde öğretim programı içerisinde yer almaktadır. Programda toplamda 27 beceri ve 18 değer yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin kazandırması beklenen beceri ve değerleri aşağıdaki tabloda (Tablo 3.2 ve 3.3) belirtilmiştir.

Tablo 3.2. SBÖP Beceriler.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beceriler	
1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Kaynak: SBÖP, 2018.

Tablo 3.2 incelendiğinde “finansal okuryazarlık, hukuk okuryazarlığı, dijital okuyazarlık, öz denetim, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı” gibi beceriler Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarında yer alan beceri ve değerlerden farklılık göstermektedir. Elbette ki Polonya’da da (Tablo 3.32) öğrencinin haklarını bilmesi, medya (internet) vb. doğru kullanması üzerine durulmuştur fakat Türkiye’deki gibi ayrı bir beceri olarak verilmemiştir. Tablo 3.2’de görüldüğü gibi Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersi öğretim programları ile Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programları beceriler açısından büyük bir oranla benzerlik göstermektedir. Becerilerin isimleri birebir aynı olmasa da temelde aynı oldukları düşünülmektedir.

Tablo 3.3. SBÖP Değerler.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler	
1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Kaynak: SBÖP, 2018.

Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan değerlere (Tablo 3.3) bakıldığında “barış, bilimsellik ve tasarruf” değerlerinin Polonya tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan değerlerinden (Tablo 3.32, 3.33 ve 3.34) farklılık gösterdiği görülmektedir. Tablo 3.3’e bakıldığında iki ülkenin de “adalet, bağımsızlık, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, özgürlük, saygı, sevgi” gibi değerleri öğretim programlarına aldıkları ve öğrenciye bu değerleri kazandırmayı amaçladıkları görülmektedir.

3.2.1.3. Türkiye Sosyal Bilgiler Kazanımları

Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programında 7 öğrenme alanı ve bu öğrenme alanı altında toplanmış kazanımlar yer almaktadır. Kazanımlar ve öğrenme alanları aşağıdaki gibidir.

1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı:

Tablo 3.4. 4. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.

4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
4.1.2. Yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar.
4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.
4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.
4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında (Tablo 3.4) öğrencinin sempati kurma, zaman ve kronoloji algısı becerilerini geliştirmelerine, saygı ve sorumluluk değerlerini benimsemelerine yardımcı olunmalıdır. Bu öğrenme alanında verilen kazanımlarla öğrenciden; resmî kimlik belgesini inceleyerek bu belgenin içerdiği bilgileri açıklaması,

öğrencinin kendi yaşamında önemli gördüğü olayları tarihsel olarak sıralaması beklenir. Aynı zamanda farklı kişilik özelliklerine sahip bireyle dezavantajlı bireylerin (engellik, yoksul, bakıma muhtaç vb.) durumlarını anlaması beklenir. Öğrencinin ilgi, isteği doğrultusunda yakın çevresinde ya da okul içerisindeki etkinliklere katılması teşvik edilir (SBÖP, 2018).

Tablo 3.5. 5. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.

5.1.1. Sosyal bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.
5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.
5.1.3. Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.
5.1.4. Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında (Tablo 3.5) öğrenciye bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk gibi değerler aktarılacak istenirken, öğrencide sosyal katılım becerisinin gelişmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye yardımcı olan gruplarla, sosyalleşmeye yardımcı okul gibi kurumlar ele alınır. Çalışmanın önemi üzerinde durularak görev ve sorumlulukları yerine getirirken planlı çalışmanın önemi aktarılmaya çalışılır. Öğrencini kişisel zamanını planlama, nitelikli zaman geçirme ve kitle iletişim araçlarını kullanma durumları üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.6. 6. Sınıf Birey ve Toplum Kazanımları.

6.1.1. Sosyal rollerin zaman içerisindeki değişimini inceler.
6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.
6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.
6.1.5. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı (Tablo 3.6) işlenirken dayanışma ve yardımseverlik değerleri üzerinde durulur. Öğrencinin eleştirel düşünme ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin edinilmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurlar ele alınırken, farklı kişi ve gruplara karşı zaman zaman rastlanan kalıp yargı ve ön yargı örnekleri üzerinde durulur. Toplumsal birlikteliğin farklılıklara saygı duymayı gerektirdiği üzerinde durularak, özel bireylerin yanı sıra farklı

sosyoekonomik gruplara mensup olanlar ile farklı etnik, dinî ve mezhepsel aidiyetlere sahip bireylerle birlikte yaşamanın gerekliliğinin onlara saygı duyma ile mümkün olduğuna dikkat çeker (SBÖP, 2018).

Tablo 3.7. 7. Sınıf Birey ve Toplum Öğrenme Alanı Kazanımları.

7.1.1. İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
7.1.2. Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.
7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.
7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanı (Tablo 3.7) işlenirken özgürlük ve sorumluluk değerlerine vurgu yapılırken iletişim ve medya okuryazarlığı gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanır. Bu öğrenme alanında özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınırken, seçilen bir iletişim kanalının (TV, internet, akıllı telefonlar vb.) bireyler arasındaki iletişimi ve toplumsal olarak da kültürü nasıl değiştirdiği incelenir (SBÖP, 2018).

2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı

Tablo 3.8. 4. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.

4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.
4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.
4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.
4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında (Tablo 3.8) kültür ve mirasa duyarlılık, vatanseverlik değerleri benimsenmesi amaçlanırken aynı zamanda zaman ve kronoloji algısı, kanıt kullanma, değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin öğrenciye kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında 4. sınıf öğrencilerine yakın çevrelerinde bulunan tarihi yerleri (müze, cami, türbe, köprü, kervansaray vb.) tanıtmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle tarihi mekân gezisi ya da sözlü tarih, yerel tarih çalışmaları yapılır. Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.9. 5. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.

5.2.1. Somut kalıntılarında yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkıları fark eder.
5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.
5.2.3. Ülkesinin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.
5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.
5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında (Tablo 3.9) estetik ve kültürel mirasa duyarlılık gibi değerler aktarılması amaçlanırken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma becerilerinin de öğrenciler tarafından edinilmesi istenmektedir. Gündelik hayatta yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde durulurken çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekân, nesnelere, eserleri tanıması amaçlanır. Ülkesinin çeşitli kültürel özelliklerini tanıyıp farklı ve benzer yönlerini saptaması amaçlanır.

Tablo 3.10. 6. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.

6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
6.2.2. İslamiyet’in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.
6.2.3. Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder.
6.2.4. Türklerin Anadolu’yu yurt edinme sürecini 11 ve 13. yüzyıllar kapsamında analiz eder.
6.2.5. Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı (Tablo 3.10) işlenirken kültürel mirasa duyarlılık değeri öğrenciye aktarılacak istenir. Aynı zamanda zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin de öğrenciler tarafından edindirilmesi amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanının işlenişinde destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılır. Türkiye Selçukluları Dönemi’nde gerçekleştirilen kültürel faaliyetlerin Anadolu’nun yurt edilme süreci üzerindeki etkisine vurgu yapılırken Tarihî İpek ve Baharat Yolları, ilgili haritalar üzerinden ele alınır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.11. 7. Sınıf Kültür ve Miras Kazanımları.

7.2.1. Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.
7.2.2. Osmanlı Devleti'nin fetih siyasetini örnekler üzerinden analiz eder.
7.2.3. Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak Osmanlı Devleti'ni değişime zorlayan süreçleri kavrar.
7.2.4. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.
7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı (Tablo 3.11) işlenirken kültürel mirasa duyarlılık ve estetik değerleri ile kanıt kullanma becerisinin öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Ders işlenişi sırasında yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örnekler incelenir. Coğrafi Keşifler, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Reform, Fransız İhtilali, Sanayi İnkılâbı, Sömürgecilik ve bunların neden olduğu karışıklıklar ile insan hakları ihlallerine değinilir. Osmanlı'nın kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar olan dönemde Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yerler ile iskân politikası, askerî, ekonomik ve toplumsal yapı detaya girilmeden ele alınır. Bu öğrenme alanında Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili farklı tarihsel yorumlara değinilirken aynı zamanda gaza ve cihat anlayışı, istimâlet (Hoşgörü) politikası, millet sistemi üzerinde de durulur (SBÖP, 2018).

3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı

Tablo 3.12. 4. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.

4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.
4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.
4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.
4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.
4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında (Tablo 3.12) doğal çevreye duyarlılık değeri öğrenciye verilmek istenirken, mekânı algılama, harita kullanma, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve okuma becerileri öğrenciye aktarılmaktadır. Bu öğrenme alanında öğrencilerin yakın çevrelerini tanımaları hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanında doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilerek yönleri bilmeleri ve doğal-beşerî unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapmaları amaçlanmaktadır. Çevresinde yaşanan hava olaylarını gözledikten sonra bulgularını grafik

okuma becerisinden yararlanarak grafiğe dökülebilmesi beklenir. Yakın çevresinde karşılaşması muhtemel doğal afetlerin neler olduğu üzerinde durulur ve deprem çantası konusuna değinilir. Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilerek öğrencilerin beklenmedik durumlar karşısında sığınabilecekleri alanlara değinilmektedir (SBÖP, 2018).

Tablo 3.13. 5. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.

5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.
5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.
5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.
5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı (Tablo 3.13) işlenirken doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma gibi değerler öğrenciye aktarılacak istenir. Öğrencilerin harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem gibi becerileri edinilmeleri sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında harita çizilirken belirli oranlarda küçültme yapıldığına değinilirken ölçek türlerine ve hesaplamalarına girilmez. Fiziki haritada yer alan temel unsurlar ve bu unsurların anlamları üzerinde durulur ve yaşadığı yer ve çevresinin bitki örtüsü detaya girilmeden ele alıp, nüfusun dağılışıma etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir (SBÖP, 2018).

Tablo 3.14. 6. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.

6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.
6.3.2. Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.
6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.
6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında (Tablo 3.14) vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık değerleri üzerinde durulur. Mekân algılama ve harita okuryazarlığı gibi becerilerin öğrencilere aktarılması istenir. Bu öğrenme alanında öğrencinin jeopolitik, iklim, ulaşım gibi Türkiye'nin mutlak ve göreceli konumu ile ilgili özelliklerine yönelik çıkarımlarda bulunması istenir. Türkiye'nin yer şekillerine, iklim özelliklerine ve bitki

örtüsüne dair haritalar kullanırken Türkiye'nin nüfus dağılışı, ekonomik faaliyetleri, yer altı ve yer üstü kaynaklarına dair haritalar incelenir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, insanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz, Kutup, Muson ve Ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.15. 7. Sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler Kazanımları.

7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
7.3.2. Türkiye'de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar.
7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
7.3.4. Temel haklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlara örnekler gösterir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında öğrenciye özgürlük değeri verilmek istenirken kanıt kullanma, problem çözme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama gibi becerilerin öğrenciler tarafından edilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında Tablo, grafik gibi unsurların ders sırasında yorumlanması istenmektedir.

4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı

Tablo 3.16. 4. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.

4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.
4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır.
4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.
4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.
4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında (Tablo 3.16) öğrenciye bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık gibi değerlerin benimsetilmesinin yanında değişim ve yenilikçilik becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir. Teknolojik ürünler için hazırlanan kılavuzların nasıl kullanıldığı aktarılırken teknolojinin olumlu, olumsuz yönlerine dikkat çekilir. Örnek girişimcilerin başarı hikâyeleri üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.17. 5. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.

5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.
5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.
5.4.4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.
5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanının dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerlerin üzerinde durulurken, öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında çalışmalarda kullanılan verilerin hangi kaynaktan alındığının bildirilmesi ve kaynakların gerçekliğinin bozulmaması gerektiği üzerinde durulur. Bilimsel düşünmenin önemine değinilir. Medya okuryazarlığı üzerinde durularak, mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.18. 6. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.

6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.
6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.
6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı (Tablo 3.18) bilimsellik değerini öğrenciye aktarmayı amaçlarken aynı zamanda yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından benimsenmesini hedeflemektedir. Bu öğrenme alanında öğrenci Sosyal Bilimleri oluşturan disiplinlere örneklerle öğrenir. Aynı zamanda Türkiye'deki bilim ve teknolojinin gelişmesine yönelik çalışmalar üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.19. 7. Sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum Kazanımları.

7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.
7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.
7.4.3. XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder.
7.4.4. Özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanının da (Tablo 3.19) bilimsellik ve özgürlük gibi değerlerle zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır.

Bu öğrenme alanında yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma tekniklerinden kısaca bahsedilir. Türk-İslam medeniyetinin bilimsel alanda ulaştığı seviyeye vurgu yapılırken el-Harezmi, Fârâbî, İbn-i Sînâ, el-Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali Kuşçu, el-Hâzinî, Piri Reis ve Kâtip Çelebi gibi bilim insanlarına ve bunların çalışmalarına değinilir. Matbaanın icadı, Dünya'nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanununun keşfedilmesi, buhar makinesinin icadı gibi gelişmeler ile bunların etkileri üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı

Tablo 3.20. 4. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.

4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.
4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler
4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.
4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında (Tablo 3.20) öğrenciye sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle, öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin aktarılması hedeflenmiştir. Bu öğrenme alanında kaynakların bilinçli kullanılması gerektiği üzerinde durulmuş, kaynakların sınıflılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınmıştır. Kişi istek ve ihtiyaçlarının farklılığı vurgulanmış, gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek kavramları kullanılarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması istenmiştir. Ayrıca öğrencinin ailesi ile beraber örnek gelir-gider tablosu oluşturarak finansal becerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.21. 5. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.

5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.
5.5.3. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.
5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.
5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.
5.5.6. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı (Tablo 3.21) işlenirken sorumluluk değeriyle iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik ve araştırma gibi becerilerinin öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin projelerinden örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilmek istenir. Aynı zamanda değişen toplumsal ihtiyaçlar araştırılarak bunları karşılayacak yenilikçi fikirler geliştirmesi amaçlanır. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulurken ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir (SBÖP, 2018).

Tablo 3.22. 6. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.

6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.
6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
6.5.3. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.
6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
6.5.5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki yerini ve önemini analiz eder.
6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı (Tablo 3.22) işlenirken vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerin öğrenciye benimsetilmesi amaçlanmaktadır. Girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi üzerine durulurken aynı zamanda yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.23. 7. Sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim Kazanımları.

7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.
7.5.2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.
7.5.4. Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır.
7.5.5. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.
7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı (Tablo 3.23) işlenirken dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık gibi değerlerle araştırma, değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile vakıf ve derneklerin çalışmaları üzerinde durulur. Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur. Yeni mesleklerin yanı sıra hâlâ icra edilen meslekler incelenir ve öğrencinin kendi kişisel özellikleri, yetenekleri ve ilgilerini fark edip bu mesleklerin gerekleri ile kıyaslayıp kişisel kariyerine dair kararlar alması sağlanır. E-ticaret üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

6. Etkili Vatandaşlık Öğrenme Alanı

Tablo 3.24. 4. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.

4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.
4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.
4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.
4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında (Tablo 3.24) öğrenciye sorumluluk ve bağımsızlık değerleri benimsetilmek istenirken iş birliği, sosyal katılım ve karar verme becerileri edindirilmek amaçlanmıştır. 4. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında öğrenciye sahip olduğu hakların neler olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi maddeleri ele alınarak aktarılması amaçlanmıştır. Bu öğrenme alanında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının milli egemenlik ilkesi ile ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır; aynı zamanda bir birey olarak bağımsızlığı için üstlenebileceği rolleri örneklendirmesi istenmiştir (SBÖP, 2018).

Tablo 3.25. 5. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.

5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.
5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.
5.6.3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.
5.6.4. Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı (Tablo 3.25) işlenirken özgürlük ve bağımsızlık gibi değerlerle araştırma ve sosyal katılım becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenme alanında öğrencinin günlük yaşantısında karşılaştığı kurumlar ele alınarak bu kurumların vatandaşlık haklarını koruma ve geliştirme, yurttaşlarına çeşitli hizmetler sunma ve onların ihtiyaçlarıyla güvenliklerini sağlamaya yönelik sorumlulukları olduğundan bahsedilir. Yönetim birimlerinde görev yapan birey ve kurulların görevlerini yerine getirirken çeşitli kararlar aldıkları, karar alırken karar verme becerilerini kullandıkları belirtilir. Öğrenciye temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkında bahsedilir. Öğrenci çevresindeki kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini araştırılması konusunda teşvik edilir. Temel haklar üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.26. 6. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.

6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.
6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.
6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.
6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı (Tablo 3.26) işlenirken öğrenciye kültürel mirasa duyarlılık değeri aktarılmak istenmiştir. Araştırma ve eleştirel düşünme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir. Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.27. 7. Sınıf Etkili Vatandaşlık Kazanımları.

7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.
7.6.2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.
7.6.3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.
7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanıyla (Tablo 3.27) öğrenciye barış değeri verilmek istenmiştir. Bunun yanında problem çözme becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır. Demokratik toplumlardaki antidemokratik uygulamalarla ilgili güncel sorunlar üzerinde durulacaktır. Aile, okul ve toplumdaki demokratik uygulamalar üzerinde durulur. TBMM'nin açılması, Cumhuriyet'in ilanı ve çok partili hayata geçiş denemeleri kısaca ele alınır. Demokratik değerlere ve demokrasi uygulamalarına tarihimizden örnekler verilir (SBÖP, 2018).

7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı

Tablo 3.28. 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.

4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.
4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.
4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.
4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

4. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanında (Tablo 3.28) öğrencide kültürel mirasa duyarlılık ve saygı değerlerini pekiştirmek, öğrencinin araştırma ve empati becerilerini edinmesini sağlamak hedeflenmiştir. Bu öğrenme alanında öğrenciden bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyallerle sınıfta tanıtması istenerek araştırma becerisine değinilmiş, görsel ve yazılı iletişim araçlarıyla kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durularak farklı kültürleri anlaması sağlanmaya çalışılmıştır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.29. 5. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.

5.7.1. Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.
5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.
5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

5. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ile (Tablo 3.29) öğrenciye kültürel mirasa duyarlılık değerinin aktarılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda araştırma ve yaratıcılık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanında ülkemizden ve dünyanın farklı coğrafyalarından seçilen örneklerle ortak miras üzerinde durulur. Tarım, sanayi, ulaşım, turizm, kültür, eğitim ve endüstri gibi ekonomik faaliyetlere değinilir. Öğrencinin farklı ülke ve toplumların birbirini daha yakından tanimasının, kültürel zenginliklerin görülmesinin ve karşılıklı ön yargıların fark edilmesinin sağladığı olumlu etkiler üzerinde durulur (SBÖP, 2018).

Tablo 3.30. 6. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.

6.7.1. Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.
6.7.2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.
6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.
6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.

Kaynak: SBÖP, 2018.

6. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı (Tablo 3.30) işlenirken kültürel mirasa duyarlılık değeriyle birlikte araştırma ve eleştirel düşünme gibi becerilerin öğrenciler tarafından edinilmesi hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanında kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplumsal hayatı nasıl etkilediği fark ettirilirken konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır (SBÖP, 2018).

Tablo 3.31. 7. Sınıf Küresel Bağlantılar Kazanımları.

7.7.1. Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.
7.7.2. Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.
7.7.3. Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular.
7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Kaynak: SBÖP, 2018.

7. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanı (Tablo 3.31) işlenirken barış ve saygı gibi değerler öğrenciye aktarılırken işbirliği, problem çözme ile kalıp yargı ve önyargıyı fark etme gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanında küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınmaktadır (SBÖP, 2018).

3.2.1.4. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğrenme-Öğretme Süreçleri

Sosyal Bilgiler öğretim programında da bahsedildiği gibi sosyal bilgiler dersi farklı disiplinlere ait bilgileri içerdiği için disiplinlerarası yaklaşımla işlenmelidir. Bu nedenle derste kazanımların işlenmesi sırasında “yerellik, güncellik, disiplinler arası, yansıtıcı sorgulama, geçmiş bugün-gelecek bağlantısı, zaman-süreklilik-değişim ve esneklik” gibi Sosyal Bilgiler öğretiminin temel ilkelerine vurgu yapılmalıdır (SBÖP, 2018). Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir. Aynı zamanda okul için ve okul dışında yaşananlardan yola çıkarak öğrencinin hayatta karşılaşılabileceği sorunlar üzerine durmasında yardımcı olunmalıdır. Sosyal Bilgiler öğretiminde okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları, sanal müze gezisi vb.) okul dışı ortamlardan yararlanılabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır. Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak sosyal bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrencilerin konuları sevdirecek roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmesi önemlidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir. Kazanımlarla bağlantılı olan güncel ve tartışmalı konular sınıf ortamında farklı tartışma teknikleri kullanılarak tartışılabilir. Ayrıca farklı tartışma teknikleri yardımıyla problem çözme, eleştirel düşünme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileri ilişkilendirilebilir. Günümüzde dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmasıyla öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerinin üzerinde durulması önemlidir. Dijital yeterliliklerin geliştirilmesi amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinlikler yapılmalıdır (SBÖP, 2018).

3.2.1.5. Türkiye Sosyal Bilgiler Ölçme Değerlendirme Süreçleri

Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programında ölçme değerlendirmeye yönelik bir bilgi yer almamaktadır. Yalnızca öğretmenlere birtakım öneriler verilmiştir. Bu önerilerde ölçmenin bir süreç olduğundan ve bu sürecin bir bütün olarak ele alınması gerektiğinden bahsedilmiştir. Ölçme yöntemlerinin herkese uygunluğu söz konusu olmayacağından öğretmenlere ölçme ve değerlendirme süreçlerinde öğrencilere çeşitlilik ve esneklik anlayışı ile yaklaşımlarının gerektiği belirtilmiştir. Ders içeriğinin işlenmesi konusunda öğretmenden özgünlük ve yaratıcılık beklenmektedir. Öğretmen kazanım ve açıklamaların sınırlarını esas almalıdır. Ölçme araçları konusunda öğretmene sınırlama getirilmez fakat ölçme aracının akademik standartlara uygun olması istenmektedir. Eğitimin amacı sadece öğrenciye bir bilgiyi, düşünceyi aktarmak değildir. Öğrencinin bilgiyi öğrendikten sonra onu hissedebilmesi ve eyleme geçirebilmesi asıl hedeftir. Değerlendirme süreçleri ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Fakat değerlendirme yöntemlerine yönelik ayrıntılı bilgiler verilmemiştir. Öğretmenlerin değerlendirme sürecinde öğrenciye yönelik değerlendirmelerde bulunmaları ve öğrenme-öğretme süreçleri ile değerlendirme süreçlerini bir bütün olarak ele almaları tavsiye edilmiştir (SBÖP, 2018).

3.2.2. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programı (2017)

Polonya çekirdek müfredatı belirli temalar altında toplanmış konulardan oluşmaktadır. Müfredatta, genel ve ayrıntılı gereksinimler içerisinde birbirini tekrar eden kazanımların birleştirildiği ve ilişkili başlıklar altında toplandığı belirtilmiştir. Öğretim programının içeriğinde bir değişikliğe gidilmemiş sadece şekil olarak bir değişikliğin söz konusu olduğu belirtilmiştir. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık öğretim programı incelendiğinde tarih dersi doğrusal yaklaşımla öğrenciye verilmek üzere oluşturulmuşken yurttaşlık dersinin yakından uzağa ilkesi ile düzenlendiği belirtilmiştir. Yine Coğrafya müfredatı konularının yakından uzağa ilkesi ile hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca dikkat çeken nokta öğrencinin soyut-somut zekâ gelişimi üzerinde durulduğu, dünyanın şekli ve hareketleri, koordinat sistemi, enlem-boylam hesaplamaları gibi öğrenciyi zorlayacak konuların 6. sınıfta verilmesidir.

Tarih Öğretim Programı: Polonya tarih dersi öğretim programı incelendiğinde programın temel felsefesinin “kendi ülkesine ve kültürel değerlerine sahip çıkan bir vatandaş yetiştirirken aynı zamanda bireyin farklı kültür ve değerlere saygı duyması istenir” şeklinde

verildiği görülmüştür. Bu açıklamadan yola çıkarak tarih eğitiminin Türkiye’deki gibi “etkili vatantaş” yetiştirme amacıyla benzerlik görüldüğü söylenebilir. Program yapısı bakımından doğrusal olarak oluşturulmuştur. Tek disiplinli olmasına karşın tarihsel anlatıda ihtiyaç duyulduğu halde coğrafya biliminden yararlanıldığı dikkat çekmiştir. Polonya tarih dersi çekirdek müfredatında tarih dersi şu şekilde tanımlanmaktadır: “Tarih dersi, toplumsal hafızanın hazinesidir. Öğrenci tarih dersi aracılığıyla geçmişle bağlantı kurar “Küçük Vatan” Polonya’nın geçmişi ve geleceği hakkında bilgi sahibi olur. Aynı zamanda yakın komşularını tanımakla beraber dünya tarihine, yaşanan olaylara ve insanlara farklı açılardan bakar. Bunu toplumları, değerleri anlamak ve toplum bilincini oluşturmak için öğreniriz. Öğrenci atalarının kahramanlıkları ve emeklerini öğrenmelidir. Fakat geçmişte yaşanan kahramanlıklarla birlikte, trajik ve şüpheli olayları da öğrenmelidir. Çünkü geçmiş her hali ile bilinmelidir” (MEN, 2017).

Coğrafya Öğretim Programı: Polonya coğrafya öğretimi tek disiplinli olarak hazırlanmıştır. Programda coğrafya dersi için “Coğrafya dersi, doğa bilgisi ile sosyo-ekonomik ve beşeri bilginin bütünleşmesi ile oluşturulmuştur” tanımı yapılmıştır. Coğrafya dersi, öğrencinin dünyanın ve ülkesinin bütünsel resmini yaratmasına, doğal dünyanın güzelliği ve uyumu hakkındaki düşünceleri bilimsel bilginin rasyonalitesiyle birleştirmesine, coğrafi çevrenin işleyişini anlama ve insan faaliyetlerini değerlendirmesine, hem kendi vatanı hem de dünya ile ilişki kurmasına yardımcıdır (MEN, 2017).

Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programı: Yurttaşlık dersi, Sosyal Bilimlerin (sosyoloji, siyaset bilimi ve unsurlar: bilgi ve sosyal iletişim, psikoloji, ekonomi ve hukuk bilimleri) ve beşeri bilimlerin (kültürel çalışmalar ve etnoloji) kazanımlarından temel alınarak hazırlanmış disiplinlerarası bir derstir (MEN, 2017). Konu aynı zamanda öğrencilerin Polonya dili, tarihi ve coğrafyası alanındaki bilgi ve becerilerine dayanmaktadır. Dersin öğretim programı içerisinde hedefler genel ve özel gereksinimler başlığı altında maddelendirilmiştir. Genel hedefler (gereksinim) program içerisinde bilgi ve anlayış, bilgilerin kullanımı ve oluşturulması, kendinizi anlamak, problemleri tanımak ve çözmek, iletişim ve işbirliği başlıkları altında verilmiştir.

3.2.2.1. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Genel ve Özel Amaçları

Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarına bakıldığında her dersin genel amaçları ve genel amaçların altında toplanmış özel amaçlar bulunmaktadır. Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi genel ve özel amaçları aşağıda verilmiştir.

Tarih Genel ve Özel Amaçları: Tarih öğretim programında 4 genel amacın yer aldığı görülmüştür. Bu amaçlar tarihsel kronoloji, tarihsel bir anlatı yaratmak, tarihsel analiz ve yorumlama başlıkları altında toplanmıştır. Her başlığın ayrıca alt amaçları olduğu görülmüştür. Genel ve özel amaçlar aşağıdaki gibidir:

Tarihsel Kronoloji:

1. Geçmiş, bugün ve geleceği kavramsal olarak ayırt etmek.
2. Temel tarihsel zaman terimlerini kullanmak: Çağ, MÖ dönemi, MS dönemi, milenyum, yüzyıl, yıl.
3. Tarihsel olaylar arasındaki zamanın geçişini hesaplamak.
4. Tarihsel süreç ve olguları zamana ve sıraya yerleştirebilmek, olgular arasında neden-sonuç ilişkisini kurmak.
5. Kültürlerde siyasi ve sosyal yaşamdaki değişimler ve bu değişimlerin sürekliliğini fark etmek.

Tarihsel Bir Anlatı Yaratmak:

1. Elde edilen bilgi kaynağını kullanarak bilgiyi belirli bir sıra ile anlatmak.
2. Tarihsel kavramları kullanma ve anlamlarını açıklamak.
3. Tarihsel süreçler ve figürlerle ilgili olarak kendi fikrini içeren argümanlar sunmak.
4. Kısa ve uzun ifadeler oluşturmak: plan, not, deneme, sunum.

Tarihsel Analiz ve Yorumlama:

1. Çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgileri eleştirel olarak analiz etmek, bunlardan sonuç çıkarmaya çalışmak.

2. Farklı ölçeklerde haritalar ve planlar kullanarak tarihsel süreçler, olguları harita üzerinde göstermek.
3. Anlatımda yer alan tarihsel bilgi ve yorum arasında ayırım yapmak.
4. Olayları ve tarihi dönemleri analiz etmek, sebep-sonuç ilişkilerini açıklama.
5. Şimdiki zamanın süreçlerini anlamak için geçmişini öğrenme ihtiyacının farkına varmak.

Coğrafya Genel ve Özel Amaçları: Coğrafya öğretim programı amaçları coğrafi bilgi, beceride ve pratikte bilgiyi uygulama, tutumları şekillendirmek olmak üzere 3 genel amaç ve bu amaçlar altında toplanmış özel amaçlar bulunmaktadır. Coğrafya genel ve özel amaçları aşağıdaki gibidir:

Coğrafi Bilgi:

1. Coğrafi ortamda meydana gelen olayları ve içinde meydana gelen süreçleri tanımlamak ve açıklamak için temel coğrafi kelime dağarcığına hâkim olmak.
2. Seçilmiş Polonya ve dünya manzaralarını, temel özelliklerini tanımak.
3. Polonya, kendi bölgesi ve yakın çevresi-küçük vatanının yanı sıra Avrupa ve dünyanın seçilmiş ülke ve bölgelerinin coğrafi ortamının temel özelliklerini tanımak.
4. Doğal çevrede yaşanan insan faaliyetlerinin çeşitli biçimlerini, koşullarını ve sonuçlarını anlamak ve doğal kaynakların rasyonel yönetimine olan ihtiyacını bilmek.
5. Dünyanın doğal, sosyo-ekonomik ve kültürel çeşitliliğini anlamak.
6. Doğal ve sosyo-ekonomik çevrenin unsurları ile coğrafi çevreyi oluşturan yerel, bölgesel ve küresel boyutlar arasındaki ilişkiyi bilmek.
7. Doğal çevre koşullarının ve farklı mekânların çeşitli insan faaliyet biçimlerini şekillendirdiğini belirlemek.
8. Doğal bilgiyi sosyo-ekonomik ve insancıl bilgilerle bütünleştirir.

Beceri ve Pratikte Bilgiyi Uygulama:

1. Alanda gözlem ve ölçümlerin yapılması, elde edilen verilerin analiz edilmesi ve bunlara dayalı sonuçların oluşturulması.
2. Coğrafi bilgileri elde etmek, işlemek ve sunmak için planların, haritaların, fotoğrafların, çizimlerin, grafiklerin, şemaların, istatistiksel verilerin, kaynak metinlerin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı.
3. Çeşitli içerikli haritaların yorumlanması.
4. Doğal, sosyo-ekonomik ve kültürel çevrenin bireysel unsurları arasındaki ilişkilerin ve etkilerinin belirlenmesi, düzenliliklerle ilgili bir bildiri formüle edilmesi, genellemeler yapılması.
5. Polonya'da ve dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen sosyo-kültürel ve ekonomik olguların ve süreçlerin değerlendirilmesi.
6. Coğrafi çevre ile ilgili soru sorma, hipotez formüle etme ve sorunlara çözüm önerme.
7. Yeni zorluklara karşı rasyonel ve sosyal faaliyetlerde bulunmak.
8. Mekân algılama becerileri ve mekânsal hayal gücünün geliştirilmesi.
9. İşbirliği yapmak ve başkalarıyla iletişim kurma yeteneğini geliştirmek.
10. Edinilen bilgi ve coğrafi becerilerin günlük yaşamda kullanımı.

Tutumları Şekillendirmek:

1. Coğrafi tutku ve ilgi alanlarını geliştirmenin yanı sıra yatkınlıklarını ve yeteneklerini belirlemek.
2. Bilgiyi, doğal dünyanın güzelliği ve uyumunu, insanlığın kültürel mirası üzerine düşünmeyle birleştirmek.
3. Doğal ve kültürel çevreye duyarlı olmak ve kaynak kullanımının planlanması gerekliliğini fark etmek.

4. Kimlik duygusu geliştirmek, vatansever tutumları geliştirmek.

5. Yerel güzellikleri, ulusun mirasını (kendi bölgesinin doğal ve kültürel mirasının çeşitli nesnelere, Polonya manzaraları, doğal, kültürel ve turistik değerlerinin yanı sıra Polonya işletmelerinin uluslararası arenadaki başarıları) ğrenmek ve gurur duygusunu geliştirmek.

6. Yakın evre, memleket ve tüm dünya ile pozitif-duygusal ve ruhsal-bağları Şekillendirmek.

7. En yakın çevreyi ve "en yakın alanı" evi gibi görme yeteneğini geliştirmek,

8. Polonya'nın gelecekteki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimi için sorumluluk duygusu geliştirmek.

9. Kendi ulusunu, kimliğini, kültürel mirasını korurken, diğer kültürlere sayęı, anlayış ve farklı kültürlere kabul tutumunu Şekillendirmek.

Yurttaşlık Bilgisi Genel ve zel Amaçları: Yurttaşlık bilgisi ğretim programında 4 tane genel amaç yer almaktadır. Bunlar bilgi ve anlayış, bilgilerin kullanılması ve oluşturulması, kendimizi anlamak ve problemleri tanımak-çözmek, iletişim ve işbirliğidir. Yurttaşlık bilgisi genel ve özel amaçları aşağıdaki gibidir:

Bilgi ve Anlayış:

1. Sosyal grupların (yerel ve bölgesel grupların yanı sıra etnik grupların) birlikte yaşamalarını gerektiren sosyal yaşamın temel ilkelerini açıklar.

2. Demokratik prosedürlerin önemini gerekçelendirir. Bunları okulun ve katıldığı grupların içerisinde uygular.

3. Sivil faaliyetlerin önemini açıklar.

4. Polonya Cumhuriyeti'nin siyasi sisteminin ilkelerini ve kamu otoritelerinin temel organlarını bilir.

5. İnsan hakları, kitle iletişim araçları ve seçilmiş uluslararası ilişkiler hakkında temel bilgiye sahiptir.

6. Bilgisini toplum dâhil sosyal yaşam olaylarını yorumlamak için kullanır.

Bilgilerin Kullanımı ve Oluşturulması:

1. Kamusal yaşam da dâhil olmak üzere sosyal yaşam hakkında bilgi edinir.

2. Bilgileri, kamusal etkinlikler de dâhil olmak üzere sosyal etkinlikler hakkında kendi ifadelerini oluşturmak için kullanır.

Kendinizi Anlamak ve Problemleri Tanımak, Çözmek:

1. Kendi ihtiyaçlarını ve başkalarının ihtiyaçlarını tanır.

2. Becerilerini ve ilgi alanlarını dikkate alarak daha ileri eğitimini planlar.

3. İnsan olarak değerini ve haklar arasındaki ilişkiyi açıklar.

4. Kendi hak ve yükümlülüklerini ifade eder.

5. Kendi yerel, bölgesel, etnik ve sivil kimliğinin içeriğini genişletir.

6. Çevresinde yaşanan hak ihlallerini tanır.

7. Sivil tutumların meşruiyetini tartışır; hoşgörü ve sorumluluğun öneminin bilincindedir.

8. Yakın çevrenin sorunlarını tanır ve çözüm yollarını arar.

İletişim ve İşbirliği:

1. Kamusal ve sosyal yaşam konularında kendi fikirlerini tartışır ve ifade eder.

2. İtiraz etmesi gereken konularda tepkisini gösterir.

3. Başkalarıyla işbirliği yapar - görevleri paylaşır ve yerine getirir.

4. Sosyal yaşamda işbirliği yapma ihtiyacını bilir.

5. Kurumların vatandaşlardan istediği basit prosedürleri bilir ve fırsatları kullanır.

3.2.2.2. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Değer-Becerileri

Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programı ile verilmek istenen değer ve beceriler programda ayrıca bir tablo halinde belirtilmişken Polonya öğretim programlarında böyle bir tablo yoktur. Programın farklı yerlerinde parça parça verilen değer ve beceriler bir karşılaştırma yapılabilmesi açısından araştırmacı tarafından tablolştırılmıştır. Polonya tarih, yurttaşlık ve coğrafya öğretim programında yer alan beceri ve değerler aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir (Tablo 3.32-3.33-3.34):

Tablo 3.32. TÖP Değerler ve Beceriler.

Değerler	Beceriler
1. Sevgi	1. Tarihsel hafıza,
2. Ulusal, eyalet, dini ve devlet sembolleri,	2. Tarihsel hayal gücünü geliştirme
3. Vatanseverlik,	3. Tarihsel bilgiyi merak etme ve araştırma duygusunu geliştirmek
4. Kimlik bilinci	4. Öğrendiklerini sentezleyerek kendi cümleleri ile ifade edebilmek
5. Saygı,	5. Tarihi olayları analiz edebilmek
6. Aile birliğine önem verme	6. Tarihsel zaman dilimlerini kavrayabilmek
7. Özgürlük,	7. Olayları sebep-sonuç çerçevesinde değerlendirebilmek
8. Dayanışma,	8. Olaylara farklı bakış açıları ile bakabilmek
9. Sorumluluk,	9. Tarihe bir bütün olarak bakmak
10. Adalet, hakikat,	10. Eleştiri
11. Cesaret,	
12. Hoşgörü, iyilik, güzellik	
13. Ahlaki ve estetik duyarlılık	
14. Kültür	

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Polonya’da tarih dersi öğretim programına bakıldığında (Tablo 3.32) “cesaret, kültür, kimlik bilinci” değerlerinin Türkiye sosyal bilgiler programında (Tablo 3.3) yer alan değerlerle benzerlik göstermediği görülmüştür. Tablo 3.32’de verilenlere bakıldığında “sevgi, saygı, vatanseverlik, aile birliğine önem verme, özgürlük, dayanışma, sorumluluk” gibi değerler ile “olaylara farklı bakış açısı ile bakmak, eleştirel düşünmek, tarihsel zaman dilimlerini kullanmak” gibi becerilerin Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 3.33. CÖP Değerler ve Beceriler.

Değerler	Beceriler
1. Saygı	1. Bütüncül bakış açısı
2. Sevgi	2. Analiz
3. Duyarlılık	3. Yerler, insanlar ve kültürler arasındaki ilişkiyi anlama
4. Bilimsellik	4. Harita yorumlama
5. Sorumluluk	5. Mekânsal hayal gücü
6. Güzellik	
7. Aile ve Ulusal bağlar	
8. Eşitlik	
9. Vatanseverlik	
10. Kültür	

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.33'e bakıldığında Polonya coğrafya öğretim programında kültür değeri harici verilen değerlerin Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı değerleri ile (Tablo 3.3) benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Ayrıca her Türkiye SBÖP becerileri (Tablo 3.2) ve Polonya CÖP becerilerine (Tablo 3.33) bakıldığında "harita yorumlama, mekânsal hayal gücü ve insanlar, yerler, kültürler arasındaki ilişkiyi anlama" gibi becerilerin öğrenciye verilmek istendiği düşünülmektedir.

Tablo 3.34. YÖP Değerler ve Beceriler.

Değerler	Beceriler
1. Sorumluluk	1. Etkili iletişim
2. Cesaret	2. Olaylara eleştirel ve ön yargısız bakma
3. Dayanışma	3. Hak ve özgürlüklerin kullanımı
4. Girişimcilik	4. Kaynakların doğru kullanımı
5. Toplum bilinci	5. Sosyal hayata aktif katılım
6. Saygı	6. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma
7. Kültür	
8. Uzlaşma	
9. Vatanseverlik	
10. Demokrasi	
11. Hak	
12. İyilik	
13. Özgürlük	
14. Yerel ve bölgesel kimlik	

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.34'e bakıldığında kültür, uzlaşma, yerel ve bölgesel kimlik gibi değerlerin Türkiye SBÖP değerler tablosunda (Tablo 3.3) verilen değerlerden farklılık gösterdiği görülmüştür. Her iki ülkede de "dayanışma, hak, iyilik, özgürlük, saygı" gibi değerlerin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Her iki ülkede de "etkili iletişim, olaylara önyargısız bakma, hak ve özgürlüklerin kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma" gibi becerilerin benzerlik gösterdiği görülmüştür (Tablo 3.2 ve Tablo 3.34).

3.2.2.3. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Kazanımları

Polonya öğretim programında konu içeriğine yönelik oluşturulan kazanımlar temalar altında toplanmıştır. Tarih öğretim programında 42, coğrafya öğretim programında 18, yurttaşlık öğretim programında 12 tema bulunmaktadır.

Tarih Dersi Kazanımları: Öğretim programında tarih dersinin 4. sınıfta verilmeye başlanmasının nedeni “öğrencinin kendi tarihine ve vatandaşlık bilincine yönelik olumlu tutumlar oluşturmasını sağlamak” şeklinde açıklanmıştır. Tarih konuları 4. sınıfta öğrencinin yakın çevresi ile ilgili bilgi edinmesi, gelenek-göreneklerini öğrenmesi, milli kültür öğelerini benimsemesi aynı zamanda bir bilim olan tarih ile ilgili kavramları öğrenmesi üzerine hazırlanmıştır. 4. sınıflar için hazırlanan konular haricinde öğretmene kendi inisiyatifi doğrultusunda işleyebileceği ek konu başlıkları da program içerisinde verilmiştir. 4. sınıf tarih programının hazırlanmasındaki bir diğer amaç ise sonraki aşamalarda tarih dersinin anlaşılması konusunda kronolojik bir altyapı oluşturmaktır. Bu nedenle 4. sınıf tarih dersi için sonraki yıllarda verilecek derslere temel oluşturduğu söylenebilir. Program, yapısı bakımından doğrusal olarak ilerlemektedir. Tarih programı zamansal ve durumsal iki tema altında şekillenmiştir. Bunlar, belirli dönem içerisinde yaşayan toplumlar, toplumların özellikleri, inanışları, savaşlar, teknolojik-edebi-sanatsal gelişmeler vb. konulardır. Böylece öğrenci tarihi hem kronolojik çizgide takip etmekte hem de işlenen dönem içerisinde varlığını sürdüren toplumların yaşantılarını öğrenmektedir.

4. Sınıf Tarih Dersi Temaları: 4. sınıfta öğrenciye verilmek üzere 4 tema bulunmaktadır. Ayrıca öğretmenin isteği doğrultusunda kullanılacak ek konular da verilmiştir. 4. sınıf tarih temaları aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.35. Aile ve Bölge Tarihinin Unsurları.

1. Aile geçmişi hakkında bilgi toplar, aile hatıralarını toplar ve bunlar hakkında konuşur.
2. Mahallenin tarihi ve geleneklerini; yerel anıtları bilir ve tarihçesini anlatır.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programı'ndan yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır

Tablo 3.35'te verildiği gibi öğrencinin ailesi hakkında bilgi edinmesi ve elde ettiği bilgileri anlatması amaçlanmıştır. Öğrencinin yaşadığı çevre hakkında bilgi edinmesi, geleneklerini, yerel anıtları ve tarihçelerini bilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.36. Polonya Kültürel Mirasın En Önemli Unsurları.

1. Milli ve resmi bayramlarda en önemli milli sembolleri (renkler, amblem, milli marş) bilir, anlamlarını açıklayabilir.
2. Polonya devletinin kökeni hakkındaki efsaneleri bilir.
3. Polonya kültürünün en önemli anıtlarını ve sembollerini ilgili bölgelerle birleştirir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır

Tablo 3.36’da verildiği gibi öğrencinin milli bayramları, sembolleri ve bu sembollerin anlamlarını açıklayabilmesi hedeflenmiştir. Polonya’nın kuruluşuna dayanan hikâyeleri, efsaneleri bilmesi ve Polonya kültürünün önemli unsurları ile bu hikâyeleri, sembolleri özdeşleştirilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.37. Bir Bilim Öğrencisi Olarak Tarih Üzerine Düşünceler.

1. Bir tarihçinin eserini açıklar.
2. Tarihte zamanı ölçme yollarını gösterir ve bilimsel kavramları kullanır.
3. Tarihsel kaynak türlerini tanıır.
4. Tarihi efsanevi tarihten ayırır.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.37’de verildiği gibi öğrencinin bir tarihçinin eserini açıklayabiliyor olması, tarihsel kavramları kullanıyor olması, zamanı ölçmesi, tarihsel kaynak türlerini bilmesi, efsane ile tarihi ayırt etmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.38. Polonyalı Öğrencilerin Zaman İçindeki Kültürel Kimliğinin Şekillendirmek İçin Önemli Figürler ve Olaylar.

1. Prens Mieszko ve Çek Dobrawa - Polonya'nın vaftizi
2. Bolesław Chrobry - ilk kral - ve Gniezno'daki kongre
3. Piastların sonuncusu - Kazimierz Wielki
4. Kraliçe Jadwiga, Władysław Jagiełło, Zawisza Czarny, Polonya-Lithuanianska ve Grunwald zaferi
5. Mikołaj Kopernik ve Krakov öğrencileri
6. Janie Zamoyski - lider ve devlet adamı
7. On yedinci yüzyıl savaşlarının kahramanları - önceki Augusty Kordecki, hetman Stefan Czarniecki ve Kral John III Sobieski
8. Raclawice'den Tadeusz Kościuszko ve kosyniery
9. Jan Henryk Dąbrowski ve Józef Wybicki ve Polonya marşı
10. Romuald Traugutt ve isyancı devlet
11. Nobel ödüllü - Maria Skłodowska-Curie
12. Józef Piłsudski ve askerleri
13. Eugeniusz Kwiatkowski ve Gdynia'nın yapımı
14. "Zośce", "Alku", "Rudym" ve "Szarych Szeregach"
15. Sadık askerler - Witold Pilecki ve Danuta Sieików "Ince
16. Papa John Paul II
17. "Dayanışma" ve kahramanları

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.38’de verildiği gibi öğrencinin milli duygularını küçük yaşta oluşturmak ve sonraki tarih derslerine temel oluşturması açısından Polonya’ya katkıda bulunmuş tarihi figürlerin hayatlarının öğretilmesi amaçlanmıştır. Bahsedilen tarihi figürlere örnek olarak Nobel ödüllü Maria Curie, Papa John Poul II ve Kazimierz Wielki verilebilir.

Tablo 3.39. Öğrenci ile istişare içinde öğretmen tarafından seçilecek ek, isteğe bağlı içerik.

1. Bugünkü Polonya’daki Piast Ailesi “Piastlar”- Slav kabileleri ve yaşam koşulları - aile ile ilgili efsaneler.
2. Polonya’nın Vaftizi. Polonya’da Hristiyanlaşma ve kültürel değişimler-Aziz Adalbert’in misyonu. Dilde yeni kelimeler ve eski kelimelerin yeni anlamı.
3. Almanya ile Savaşlar. Ülkenin savunması, savaşçılar. Głogów’un Savunması.
4. Polonya’daki dini emirler. Edebiyat ve tarımın gelişimi.
5. Kilitler ve şövalyeler. Anlam, silahlar, gelenekler.
6. Polonya kültürünün altın çağı. Mimarlık ve sanatın başarıları – Wawel.
7. Gdańsk - Avrupa’nın tahıl ambarı olarak Polonya. Şehir, liman, tahıl ticaretinin gelişimi.
8. Zygmunt III Waza -Varşova, Polonya’nın başkentidir.
9. Kral Stanisław Ağustos Poniatowski’nin Perşembe Yemekleri.
10. Września’da Çocuk Grevi, Esaretin Eziyetleri, Almanlaşma, Ruslaştırma.
11. Varşova Savaşı Polonya’yı Bolşevik işgalinden kurtarıyor.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Aynı amaçla öğretmenlere ek içerik olarak yukarıdaki tablo (Tablo 3.39) sunulmuştur. Öğretmenler dilerse yukarıdaki tablonun içinde yer alan konuları da öğrenciye verebilir.

4. sınıf tarih temaları Polonya tarihi, gelenekleri, tarihi mirası, milli öğeleri, tarihsel kavramlar ve öğrencide vatanseverlik bilinci oluşturma üzerine kurulmuştur. 4. temada verilen tarihi figürler ve olaylar tarihsel bir sıra içerisinde anlatıldığı için öğrencinin sonraki yıllarda karşılaşacağı tarihsel olayları ve figürleri önceden tanımasına aynı zamanda bu figürleri ve olayları zihninde kronolojik olarak şemalaştırmasına yardımcı olması amaçlanmıştır (MEN, 2017).

5. Sınıf Tarih Dersi Temaları:

Tablo 3.40. Eski Uygarlıklar.

1. Göçebe yaşam tarzını yerleşik yaşam ile karşılaştırır ve Neolitik devrimin etkilerini açıklar.
2. Antik Doğu uygarlıklarının (Mezopotamya, Mısır ve İsrail), büyük nehirlerdeki uygarlıkların (Hindistan ve Çin) ve antik Yunanistan ve Roma uygarlıklarının kurulduğu zaman ve mekânı bilir.
3. Eski İsrail dininin, Mısır, Yunanistan ve Roma’daki toplum ve inanç sisteminin yapısını karakterize eder; çoktanrıcılık ve tektanrıcılık arasındaki farkı açıklar.
4. Mısır’da, Persler ’de, Atina’da çeşitli yönetim sistemlerini ve toplumun örgütlenmesini bilir.
5. Eski dünyanın maddi ve manevi kültürünün çeşitli alanlarda en önemli başarılarını karakterize eder: felsefe, bilim, hukuk, mimari, sanat, edebiyat örnek olarak verilebilir.
6. Hıristiyanlığın doğuşunu ve yayılmasını zaman ve mekânda bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.40’da verildiği gibi öğrencinin göçebe yaşam tarzı ile yerleşik yaşam tarzı hakkında karşılaştırma yapabilmesi, Neolitik devir ile ilgili çıkarımlarda bulunabilmesi, antik doğu uygarlıklarının, büyük nehir uygarlıklarının ve Antik Yunan-Roma uygarlıklarının kurulduğu mekân ve zamanı öğrenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca eski uygarlıkların inanç sistemlerinin yapısının öğrenilmesi ve çoktanrıcılık-tektanrıcılık gibi kavramları açıklayabilmesi hedeflenmiştir. Hristiyanlığın doğuşu ve yayılışını zaman ve mekânda bilmesi amaçlanmıştır. Öğrencinin eski uygarlıkların yönetim şeklini ve toplumun örgütlenme şeklini bilmesi; felsefe, hukuk, sanat ve edebiyat gibi manevi kültür unsurlarını bilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.41. Bizans ve İslam Dünyası.

1. Zaman ve mekânda Arap genişlemesinin kapsamını belirler ve Müslüman medeniyetinin Avrupa üzerindeki etkisini açıklar.
2. Bizans İmparatorluğunu zaman ve mekânda bulur ve Bizans kültürünün (hukuk, mimari, sanat) başarılarını tanıtır

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.41’de verildiği gibi öğrencinin Arap ve Müslüman ilerleyişinin Avrupa üzerindeki etkisini açıklaması, Bizans İmparatorluğu’nu ve kültürünü öğrenmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.42. Ortaçağ Avrupası.

1. Frankları mekâna ve zamana yerleştirir.
2. Avrupa’daki yeni ülkelerin zaman ve mekândaki yerlerini bilir.
3. 11. yüzyılda Kilisede bölünmenin nedenlerini ve etkilerini açıklar, emperyal ve papalık otoriteleri arasındaki ilişkiyi açıklar.
4. Haçlı seferlerinin nedenlerini ve etkilerini karakterize eder.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.42’de verildiği gibi öğrencinin Avrupa’daki yeni ülkelerin kuruluşlarının zamanını ve mekânını bilmesi, 11. yüzyıl Kilise bölünmesinin nedenlerini öğrenmesi, Haçlı seferlerinin nedenlerini ve etkilerini bilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.43. Orta Çağ Avrupası'nın Toplum ve Kültürü.

1. Fief sisteminin kurumlarını bilir, devlet kavramını açıklar ve Ortaçağ'daki sosyal bölünmeleri açıklar.
2. Ortaçağ kenti ve köyünün yaşam koşullarını açıklar.
3. Şövalye kültürünü ve kentsel kültürü karşılaştırır, bir ortaçağ şövalyesinin karakteristik özelliklerini tanımlar, ortaçağ kültürünün anıtlarını tanıır, Romanesk tarzı ile Gotik tarzı arasındaki farkları gösterir.
4. Kilisenin (dini emirler dâhil) bilim, mimari, sanat ve günlük yaşam alanlarındaki rolünü açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.43'te verildiği gibi öğrencinin fief sistemini, Orta Çağ'da sosyal bölünme nedenlerini öğrenmesi hedeflenmiştir. Fief toprak veya mülk anlamına gelmektedir. Fief sözleşmesinde belirtilen hizmetlerin karşılığında kendisine gönüllü olarak hizmet etmeyi isteyen kişilere bağışlardı (URL6). Öğrencinin ortaçağda kentli ve köylü yaşam koşullarını bilmesi, Şövalyelik kültürünü, Şövalyeliğin karakteristik özelliklerini, Ortaçağ kültürünün eserlerini bilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.44. Polonya Erken Piast Dönemi.

1. Zaman ve mekânda ilk Piast'ların durumunu belirler ve oluşumunu sunar.
2. Piast'sin vaftiz koşullarını ve Polonya'nın Hristiyanlaşmasının kültürel, sosyal ve politik sonuçlarını açıklar.
3. Cesur Bolesław ve Mieszko II monarşisinin gelişimini ve krizini karakterize eder.
4. Kazimierz Odnowiciel ve Bolesław Śmiał döneminde Piast devletinin yeniden inşası ve gelişimini karakterize eder.
5. Bolesław Krzywousty'nin başarılarını açıklar; Alman İmparatorluğu ile çatışmayı tanımlar.
6. İlk Klanların Polonya toplumunu tanımlar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.44'te verildiği gibi öğrencinin Polonya'nı ilk beyliklerini ve Hristiyanlaştıktan sonra kültürel, sosyal ve politik anlamda sonuçlarının neler olduğunu öğrenmesi hedeflenmektedir. Cesur Boleslaw, II. Mieszko dönemi ve monarşinin gelişimini öğrenmesi hedeflenmiştir. Boleslaw'ın başarılarını ve Alman İmparatorluğu ile ilk karşılaşmayı bilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 3.45. Bölgesel Çöküş Döneminde Polonya.

1. Polonya'yı zaman ve mekânda bölgesel dağılma dönemine yerleştirir.
2. Bölgesel dağılmanın nedenlerini açıklar ve etkilerini gösterir.
3. Bölgesel dağılma döneminde Polonya-Cermen ilişkileri ve Tatar istilaları, tatar tehdidiyle ilgili en önemli olayları bilir.
4. Yerleşim hareketi dâhil sosyal ve ekonomik değişiklikleri tanımlar.
5. 13. ve 14. yüzyılların başında Polonya devletinin birleşme sürecini karakterize ederek Piast yöneticilerinin rolüne (Władysław Łokietek'in rolüne özellikle vurgu yaparak) ve Kilise 'ye işaret eder.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.45'te görüldüğü gibi öğrencinin bölgesel dağılıma döneminde Polonya'nın durumunu, bölgesel dağılıma nedenlerini, bu dönemde ortaya çıkan istilaları, sosyal ve ekonomik değişiklikleri ve Polonya'nın tekrar birleşme sürecine girmesi hakkında bilgi edinmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.46. 14. ve 15. Yüzyıllarda Polonya.

1. Polonya devletinin 14. ve 15. yüzyıllarda bölgesel gelişimini tanımlar.
2. İç politika (savunma sistemi, ülkenin kentleşmesi, hukuk, bilim) ve dış politika alanındaki Büyük Casimir'in kazanımlarını analiz eder.
3. 14. ve 15. yüzyıllarda Polonya'nın Macaristan ile ilişkilerini tanımlar.
4. Polonya'nın Litvanya Büyük Dükalığı ile birleşmesinin nedenlerini açıklar ve sonuçlarını değerlendirir.
5. 15. yüzyılda Jagiellonyalıların iç ve dış politika alanındaki başarılarını karakterize eder.
6. 14. ve 15. yüzyıllarda Polonya-Cermen ilişkileri ile ilgili en önemli olayları zaman içinde organize eder ve yerleştirir.
7. Devlet monarşisinin gelişimini ve soyluların haklarını karakterize eder.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda verildiği gibi (Tablo 3.46) öğrencinin 14. ve 15. yüzyılda Polonya'nın bölgesel gelişimini bilmesini, iç ve dış politikada Büyük Casimir'in kazanımlarını analiz edebilmesi, Macarlar ile ilişkileri tanımlaması, Litvanya Dukalığı ile birleşme nedenlerini açıklaması, Jagiellonyalıların iç ve dış politikadaki başarılarının açıklanması, Polonya-Cermen ilişkilerinin analizi ve devlet monarşisinin gelişimini öğrenmesi amaçlanmıştır.

6. sınıf tarih dersi konuları öğrencinin eski uygarlıklar ve var oldukları dönemleri, bu uygarlıkların yaşam tarzlarını, inançlarını, insanlığa katkılarını öğrenmesi ve eski dünyanın bugüne etkisini fark etmesi üzerine düzenlenmiştir. Öğrencinin İslam ve Hıristiyan medeniyetlerinin Avrupa üzerindeki etkisini açıklayabilmesi ve başarılarını bilmesi istenmiştir. Öğrencinin Orta Çağ Avrupası ve bu dönemde oluşmakta olan ülkelerin durumları, otoriteler ve savaşlar konusunda sebep-sonuç ilişkisi içerisinde açıklamalar yapabilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda Ortaçağ Avrupası toplumu, kültürü ve bu kültürün ürünü olan öğeleri tanınması hedeflenmektedir. 5. sınıfın son üç temasının Polonya üzerine yoğunlaştığı ve Polonyalıların ilk toplumlarından 14. ve 15. yüzyıllar da dâhil olmak üzere süreç içerisinde yaşanan toplumsal olaylar, gelişmeler, savaşlar vb. konuların ele alındığı görülmüştür.

6. Sınıf Tarih Dersi Temaları:

Bu başlık altında 6. sınıf tarih dersi temalarının ayrıntılı gereksinimleri hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 3.47. Büyük Coğrafi Keşifler.

1. Coğrafi keşiflerin Avrupa ve Yeni Dünyanın sosyo-ekonomik ve kültürel hayatı üzerindeki nedenlerini açıklar ve etkilerini değerlendirir.
2. Christopher Columbus, Vasco da Gama, Ferdinand Magellan seferlerini zaman ve mekân olarak bilir, Portekiz ve İspanya'nın sömürgelerini bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda verildiği gibi (Tablo 3.47) öğrenciye, coğrafi keşiflerin nedenleri verilmiştir. Aynı zamanda coğrafi keşiflerin Avrupa'ya etkisi ile coğrafi keşifleri gerçekleştiren kâşifler hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

Tablo 3.48. "Altın Çağ" Polonya Avrupa Arka Planı.

1. Avrupa Rönesans'ının karakteristik özelliklerini tanıy; Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael Santi, Rotterdam Erasmus, Nicolaus Copernicus, Galileo ve Jan Gutenberg'in en büyük başarılarını bilir.
2. Reformun nedenlerini ve sonuçlarını listeler, hedefleri tanımlar ve Martin Luther ve Jan Kalwin'in faaliyetlerini bilir ve Anglikan Kilisesi'nin kuruluş koşullarını belirtir.
3. Trent Konseyi'ni toplamanın amaçlarını açıklar ve Katolik Kilisesi reformunu karakterize eder.
4. Zaman içinde yerler ve son Jagiellonyalıların iç politikası alanındaki en önemli olayları açıklar
5. Son Jagiellon'ların dış politikasını, Ducal Prusya'nın ortaya çıkmasına özellikle vurgu yaparak açıklar.
6. Polonya asillerinin ekonomik faaliyetini ve köylülerin rolünü dikkate alarak 16. yüzyılda Polonya ekonomik yaşam modelini tanımlar.
7. Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Andrzej Frycz Modrzewski'nin çalışmalarını dikkate alarak Polonya Rönesans ve Reformunun en büyük başarılarını sunar; Polonya'daki Rönesans sanatının nesnelere tanır.
8. Polonya ve Litvanya (1569) arasında gerçek bir birlik kurulması ve ana hükümlerinin koşullarını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda verildiği gibi (Tablo 3.48) öğrencinin, Avrupa'da Rönesans, Reform hareketleri ile Jagiellonyanların iç ve dış siyasetlerinde gerçekleşen önemli olayları açıklaması, Rönesans ve Reformun büyük başarıları analiz etmesi amaçlanmıştır. Öğrenciye, Polonya'nın 16. yüzyılda ekonomik faaliyetlerinin gelişimini, Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Andrzej Frycz Modrzewski'nin çalışmalarından yola çıkarak Rönesans ve Reformun Polonya'daki gelişiminin verilmesi hedeflenmiştir. Polonya ve Litvanya arasında gerçekleşen birliğin hükümlerinin bilinmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.49. Polonya-Litvanya Topluluğu'nun Başlangıcı.

1. Milletler Topluluğu'ndaki dini ve ulusal ilişkileri karakterize eder; Varşova Konfederasyonu'nun ana önermelerini açıklar.
2. Henryków maddelerinin kabul edilmesinin koşullarını açıklar ve serbest seçim ilkelerini sunar; ilk serbest seçimlerin seyrini ve sonuçlarını tartışır.
3. Stefan Batory'nin saltanatını, özellikle dış politikasını dikkate alarak açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.49'da verildiği gibi öğrencinin Milletler topluluğundaki dini ve ulusal ilişkileri karakterize etmesi, Varşova Konfederasyonu'nun önermelerini açıklaması, serbest seçim ilkelerini bilmesi ve Stefan Batory'nin saltanatının dış politikasını dikkate alarak açıklaması amaçlanmıştır.

Tablo 3.50. 17. yüzyılda Polonya-Litvanya Topluluğu ve Komşuları.

1. Milletler Topluluğu'nun Rusya, İsveç ve Türkiye ile savaşlarının temel nedenlerini açıklar.
2. Ukrayna'da Bohdan Khmelnytsky ayaklanmasının nedenlerini, hedeflerini ve sonuçlarını açıklar.
3. İsveç istilasının seyrini ve anlamını tartışır.
4. Zaman içinde 17. yüzyıldaki en önemli savaşları bulur ve tartışır.
5. 17. yüzyıldaki savaşların politik, sosyal ve ekonomik sonuçlarını değerlendirir.
6. Barok kültürün karakteristik özelliklerini tanır, kendi bölgelerindeki mimari ve sanat örneklerine başvurur.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.50'de verildiği öğrencinin Rusya, İngiltere ve Türkiye ile olan savaşların nedenlerini açıklaması, Ukrayna'da gerçekleşen ayaklanmanın nedenlerinin-sonuçlarının açıklanması, İsveç istilasının seyrini bilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 17. yüzyıl savaşlarını politik, sosyal ve ekonomik sonuçlarını bilmesi, Barok kültürünün özelliklerini tanınması ve kendi bölgesindeki mimari-sanat eserleri ile örneklendirmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.51. 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa.

1. 14. Louis Fransa örneği üzerinde mutlak monarşi sistemini karakterize eder ve İngiltere sistemi hakkındaki bilgi kullanarak parlamenter monarşinin temel özelliklerini listeler.
2. Aydınlanma fikirlerini tanımlar, bilim, edebiyat, mimari ve sanattaki uygulamalarına örnekler verir.
3. Karol Monteskiusz'in güçlerinin ayrılması ilkesini ve Jakub Rousseau'nun sosyal sözleşmesi ilkesini bilir.
4. Prusya, Rusya ve Avusturya'da sunulan Aydınlanma reformlarını karakterize eder.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.51'de görüldüğü gibi Öğrencinin mutlak monarşi sisteminin karakterize etmesi, İngiltere sistemi hakkındaki bilgiler kullanılarak parlamenter monarşinin temel özellikleri listelemesi istenir. Öğrenciden aydınlanma ile ilgili fikirleri tanımlaması, bilim,

edebiyat ve sanat alanında örnekler vermesi istenir. Öğrenciden Karol Monteskiusz'in güçlerinin ayrılması ilkesini ve Jakub Rousseau'nun sosyal sözleşmesi ilkesini karakterize etmesi istenir. Prusya, Rusya ve Avusturya'da yapılan Aydınlanma Reformlarını bilmesi beklenmektedir.

Tablo 3.52. 18. Yüzyılın İlk Yarısında Polonya-Litvanya Topluluğu.

1. Sakson döneminde devlet krizinin nedenlerini bilir ve nedenleri tartışır.
2. Stanisław Leszczyński ve Stanisław Konarski'nin reform projelerini bilir.
3. Ekonomik ilerlemeyi, kültürün ve eğitimin gelişimini kanıtlayan olayları tartışır.
4. Saksonluk zamanlarında Uluslar Topluluğu'nun uluslararası konumunu değerlendirir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.52'de görüldüğü gibi öğrencinin, Sakson döneminde devlet krizinin nedenlerini tartışabilmesi istenir. Öğrencinin, Stanisław Leszczyński ve Stanisław Konarski'nin reform projelerini karakterize etmesi ve öğrenciden ekonomik ilerleme, kültürel ve eğitim hakkındaki gelişmeleri örneklerle tartışması istenir. Saksonluk zamanında Uluslar Topluluğu'nun uluslararası konumunu değerlendirmesi hedeflenmektedir.

Tablo 3.53. Amerika Birleşik Devletleri Ayaklanması.

1. Amerikan Devrim Savaşının nedenlerini ve sonuçlarını tartışır.
2. Birleşik Devletler siyasi kurumlarını listeler, işlevlerini açıklar; Amerikan Anayasasının uygulamada güçler ayrılığı ilkesini uygulama şeklini değerlendirir.
3. Polonyalıların ABD'nin bağımsızlık mücadelesine katkısını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.53'te verildiği gibi Amerikan Devrimi ve savaşının nedenleri ile sonuçlarını tartışması hedeflenmektedir. ABD'nin siyasi kurumlarını listelenmesi istenmektedir. Ayrıca öğrenciden Amerikan Anayasasının güçler ayrılığı ilkesi ve uygulama şeklinin değerlendirebilmesi amaçlanmıştır. Polonyalıların ABD bağımsızlık savaşına olan katkılarının öğrenilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.54. Fransa'da Büyük Devrim.

1. Devrimin ana nedenlerini açıklar ve sonuçlarını değerlendirir.
2. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'nde yer alan ilkeleri analiz eder ve açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.54'te verildiği gibi öğrencinin, Fransız Devrimi ve sonuçlarını açıklayabilmesi hedeflenmektedir. İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi'nde yer alan maddeleri analiz etmesi hedeflenir.

Tablo 3.55. Stanisławów Döneminde Cumhuriyet.

1. Stanisław August Poniatowski döneminde devletin onarımına, Milli Eğitim Komitesi'nin başarıları da dâhil olmak üzere örnekler verir.
2. Baro Konfederasyonu'nun amaçlarını ve sonuçlarını bilir.
3. Büyük Sejm'in müzakereleri ve 3 Mayıs Anayasası'nın kabulü sırasında yerleşir; Büyük Sejm'deki reformları ve 3 Mayıs Anayasası'nın en önemli hükümlerini listeler.
4. Targowica Konfederasyonunun kurulması koşullarını açıklar ve sonuçlarını bilir.
5. Polonya aydınlanmasının karakteristik özelliklerini tanıy ve kendi bölgesi de dâhil olmak üzere klasik sanat eserlerine örnek verir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.55'te verildiği gibi öğrencinin Milli Eğitim Komitesinin başarılarını öğrenmesi, Baro Konfederasyonu'nun amaçlarını ve sonuçlarını açıklaması, 3 Mayıs Anayasasının kabulünü bilmesi, Targowica Konfederasyonunun kurulmasını öğrenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Polonya aydınlanmasının karakteristik özelliklerini tanıması ve kendi bölgesi de dâhil olmak üzere klasik sanat eserlerine örnekler vermesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.56. 18. yüzyılın Son Yıllarında Bağımsızlık Savaşı.

1. Milletler Topluluğu'nun birinci, ikinci ve üçüncü bölümü sırasında var olan değişiklikleri ve her bölümden sonra haritadaki bölgesel değişiklikleri gösterir.
2. Kościuszko İsyanının nedenlerini ve etkilerini açıklar.
3. Polonya'nın düşmesinin iç ve dış nedenlerini ayırt eder.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.56'da görüldüğü gibi öğrenciden Milletler Topluluğunun birinci ikinci ve üçüncü bölümü sırasında meydana gelen değişiklikleri göstermesi, Kościuszko İsyanının nedenlerini ve etkilerini açıklaması, Polonya'nın yenik düşmesinin iç ve dış nedenlerini ayırt etmesi beklenir.

6. sınıf tarih dersi temaları incelendiğinde coğrafi keşiflerin etkisi ile değişen Avrupa arka planında Polonya'nın merkeze alındığı ve Altın Çağ olarak adlandırılan bu değişim sürecinde yaşananları öğrenciye sunduğu görülmüştür. Dönemin toplumsal ve ekonomik yapısı ele alınmış, aynı zamanda Avrupa'da gerçekleşen Rönesans ve Reform başarılarına değinilmiştir. Tema 8'de coğrafi keşiflerin Avrupa ve Yeni Dünya'nın sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına etkisinden bahsettikten sonra tema 9'da Polonya'nın bu süreçte ne

durumda olduğuna ve Polonya toplumunda yaşanan gelişmelere değinilmesi temaların sıralanışı bakımından tarihsel süreçlerin dikkate alındığı ve gelişmelerin genelden özele doğru verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Tema 12’de 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa hakkında bilgi verildikten sonra tema 13’te aynı dönemde Polonya-Litvanya Birliği hakkında bilgi verildiği ve ardından tema 15’te Fransa’da gerçekleşen devrimin verildiği görülmüştür. Bu örnekte de gelişmelerin hem tarihsel sürece hem de genelden özele doğru verildiği söylenebilir.

7. Sınıf Tarih Dersi Temaları: 18. ve 32. temalar 7. sınıf temalarını oluşturmaktadır.

Tablo 3.57. Napolyon Dönemi.

1. Napolyon döneminde Avrupa'daki siyasi değişimleri ve sosyo-ekonomik değişimleri karakterize eder.
2. Polonya Lejyonlarının yaratılış koşullarını açıklar ve tarihlerini tartışır.
3. Varşova Dukalığının kurulması, yönetim sistemini ve bölgeyi bilir.
4. Napolyon'un tutumunu Polonya davasına ve Polonyalıların Napolyon'a karşı tutumunu bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.57’de verildiği gibi öğrenciden Napolyon döneminde Avrupa’daki siyasi değişimleri ve sosyo-ekonomik değişimleri açıklaması istenmektedir. Öğrenciye Polonya lejyonları ve tarihi hakkında bilgi verilmiştir, Varşova Dukalığının kuruluşu, sistemi ve bölgesi hakkında bilgi verilmiştir. Napolyon’un Polonya davasına karşı tutumu öğrenciye verilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.58. Viyana Kongresi’nden Sonra Avrupa.

1. Viyana Kongresi'nin Polonya dâhil Avrupa ile ilgili kararlarını tartışır.
2. Sanayi devriminin en önemli tezahürlerini bilir (icatlar ve uygulamaları, sanayileşme alanları, sosyal yapılarda ve yaşam koşullarındaki değişiklikler).

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.58’de görüldüğü gibi öğrenciden Viyana Kongresi ve alınan kararları tartışması beklenmektedir. Sanayi Devriminin en önemli özelliklerini bilmesi beklenmektedir.

Tablo 3.59. 1815-1848 Yıllarında Polonya Toprakları.

1. Haritada, Viyana Kongresi'nden sonra Polonya topraklarının siyasi bölünmesini belirtir.
2. Polonya Krallığı'nın anayasal dönemini - sistem, ekonomi, kültür ve eğitimdeki kazanımlarını açıklar.
3. Kasım İsyanının patlak vermesinin nedenlerini, mücadelenin doğasını ve Polonyalılar ayaklanmasının sonuçlarını listeler.
4. Polonyalıların Prusya ve Avusturya bölmelerindeki yerini, götürülen bölgeleri ve Krakow Cumhuriyeti'ni tartışır.
5. Ülkedeki Büyük Göç ve komplo hareketinin ana akımlarını ve figürlerini bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.59'da görüldüğü gibi öğrenciden, harita üzerinde Viyana Kongresi sonrası Polonya topraklarının siyasi olarak bölünme şeklini belirtmesi istenmiştir. Öğrenciden, Polonya Krallığı'nın anayasal döneminin sistemi, ekonomisini, kültürünü ve eğitiminin kazanımlarını açıklaması beklenir. Öğrenciden Kasım isyanının nedenleri ve sonuçlarını açıklaması istenir. Ülkedeki büyük göç ve komplo hareketinin ana akımlarını ve figürlerini karakterize etmesi istenmiştir.

Tablo 3.60. Ulusların Baharında Avrupa.

1. Viyana düzenine karşı mücadeleyle ilgili olayları listeler, Avrupa'daki Uluslar Baharının gidişatını bilir.
2. Polonya'daki Krakow Ayaklanması ve Uluslar Baharının nedenlerini ve etkilerini tartışır.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.60'da verildiği gibi öğrencinin Viyana düzenine karşı olan mücadele ile ilgili olayları listelemesi hedeflenmiştir. Krakow Ayaklanması ve Ulusların Baharının nedenleri ve etkilerinin tartışılması hedeflenmiştir.

Tablo 3.61. Ocak İsyanı.

1. "Ahlaki devrim" 1861-1862 tarihlerindeki ayaklanmanın doğrudan ve dolaylı nedenlerini tartışır.
2. Bölgedeki ayaklanmanın gidişatını dikkate alarak isyancı eylemleri bilir.
3. Rus bölümünde köylülerin haklarını tartışır ve diğer bölümlerde yaşayan köylülerin haklarını karşılaştırır.
4. Ayaklanma sonrası baskı biçimlerini bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.61'de verildiği gibi öğrenci, 1861-1862 yıllarında gerçekleşen ayaklanmanın nedenlerini tartışır. Ayaklanmanın seyrini dikkate alarak isyancı eylemleri tanımlar. Rus bölümünde yaşayan halk ile diğer bölümlerde yaşayan halkın hakları karşılaştırır. Öğrenci ayaklanma sonrası baskı biçimlerini bilir.

Tablo 3.62. 19. ve 20. yüzyılın İkinci Yarısında Avrupa ve Dünya.

1. 19. yüzyılın ikinci yarısında İtalya ve Almanya'nın birleşme süreçleri de dâhil olmak üzere Avrupa'daki politik durumu tanımlar.
2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Amerikan İç Savaşı'nın nedenlerini ve etkilerini bilir.
3. Avrupa ülkelerinin 19. yüzyıldaki sömürgeci genişlemesinin nedenlerini, kapsamını ve sonuçlarını açıklar.
4. Kitle kültürünün başlangıcı ve ahlaki değişimler dâhil olmak üzere yeni politik fikirleri ve kültürel olayları listeler.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.62'de görüldüğü gibi öğrencinin, 19. yüzyılın ikinci yarısında İtalya ve Almanya'nın birleşme süreçleri de dâhil olmak üzere Avrupa'daki politik durumu tanımlaması amaçlanmıştır. Öğrencinin, Avrupa ülkelerinin 19. yüzyıldaki sömürgeci genişlemesinin nedenlerini, kapsamını ve sonuçlarını açıklamaları hedeflenmiştir. Öğrencinin, kitle kültürünün başlangıcı ve ahlaki değişimler dâhil olmak üzere yeni politik fikirleri ve kültürel olayları listelemesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.63. 19. ve 20. yüzyılın İkinci Yarısında Bölünmüş Topraklar.

1. Eski Lehistan-Litvanya Birliği topraklarında yaşayanlara karşı yapılan bölücü eylemlerin amaçlarını açıklar ve yöntemleri açıklar - Ruslaştırma, Germanization (Kulturkampf), Galiçya özerkliğini bilir.
2. Polonya toplumunun bölücülere karşı tutumlarını tanımlar-üçleme, organik çalışma, işbirlikçi hareket.
3. Polonyalıların modern ulusal bilincinin oluşumunu tanımlar.
4. Modern politik hareketlerin (sosyalizm, popüler hareket, ulusal hareket) doğuşunu ve ilk yıllarını tartışır.
5. 1905-1907 devriminin sosyal ve ulusal yönlerini açıklar.
6. 1908-1914 yıllarındaki uyum anlaşmazlığını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.63'de verildiği gibi öğrencinin, Eski Lehistan-Litvanya Birliği topraklarında yaşayanlara karşı yapılan bölücü eylemlerin amaçlarını açıklar ve yöntemleri açıklaması, Polonya toplumunun bölücülere karşı tutumlarını tanımlaması hedeflenmiştir. Öğrencinin, Polonyalıların modern ulusal bilincin oluşumunu tanımlaması, modern politik hareketlerin doğuşunun tartışabilmesi amaçlanmıştır. Öğrencinin, 1905-1907 devriminin sosyal ve ulusal yönlerini açıklaması, 1908-1914 yıllarındaki uyum anlaşmazlığını karakterize etmesi belirtilmiştir.

Tablo 3.64. 1. Dünya Savaşı.

1. Yüzyılın başında Avrupa güçleri arasındaki önemli çatışmaları tartışır.
2. Savaşın ana nedenlerini listeler - politik ve ekonomik, doğrudan ve dolaylı.
3. Savaş operasyonlarının özelliklerini tartışır: konumsal, manevra, hava ve deniz operasyonları.
4. Birinci Dünya Savaşı sırasındaki teknik ilerlemeyi bilir.
5. Rusya'daki devrimi ve iç savaşı tanımlar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.64’de verildiği gibi öğrencinin, yüzyılın başında Avrupa güçleri arasındaki önemli çatışmaları tartışması, savaşın ana nedenlerini listelemesi amaçlanır. Öğrencinin, savaş operasyonlarının özelliklerini tartışması, 1. Dünya Savaşı sırasındaki teknik ilerlemeyi karakterize etmesi, Rusya'daki devrimi ve iç savaşı tanımlaması amaçlanmıştır.

Tablo 3.65. 1. Dünya Savaşı Sırasında Polonya Davası.

1. Savaşın patlak vermesinden sonra Polonya davasına karşı tutumu bilir.
2. Polonya davasının uluslararası boyuta taşınmasını tartışır: 5 Kasım 1916 tarihli eylem, ABD'nin rolü ve Rus devrimleri, 3 Haziran 1918 bildirgesi.
3. Polonya askeri ve diplomatik çabalarını değerlendirir, savaş sırasında devlet yaratma çalışmalarını listeler.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.65’de görüldüğü gibi öğrencinin, savaşın patlak vermesinden sonra Polonya davasına karşı tutumu ve Polonya davasının uluslararası boyuta taşınmasını tartışması hedeflenir. Öğrencinin, Polonya askeri ve diplomatik çabalarını değerlendirmesi, savaş sırasında devlet yaratma çalışmalarını listelemesi amaçlanır.

Tablo 3.66. 1. Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa ve Dünya.

1. Savaşın kültürel ve medenî sonuçlarını tanımlar.
2. Paris konferansı ve Locarno Antlaşması hükümlerini karakterize eder; Milletler Cemiyeti'nin işleyişini ve ülke düzenini değerlendirir.
3. Totaliter rejimin temsilcilerini (İtalyan faşizmi, Alman milli sosyalizmi, Sovyet sistemi) bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.66’da verildiği gibi öğrencinin, savaşın kültürel ve medenî sonuçlarını tanımlaması, Paris konferansı ve Locarno Antlaşması hükümlerini karakterize etmesi amaçlanmıştır. Totaliter rejimin temsilcilerini karakterize etmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.67. 1. Dünya Savaşı'ndan Sonra Polonya Devletinin Yeniden Doğuşu.

1. Regency Council'ın Ekim ilanından "Küçük Anayasa" ya kadar, merkezi bir devlet ve iktidar merkezi oluşumunu tartışır.
2. Sınırları oluşturma sürecini sunar: Versailles kararları ve Büyük Polonya Ayaklanması ve Silesian Ayaklanması (batı) - federal bir ikilem ve kuruluş sonucu (doğu).
3. Polonya-Bolşevik savaşını ve etkilerini açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.67’de görüldüğü gibi öğrencinin, Regency Council'ın Ekim ilanından "Küçük Anayasa" ya kadar, merkezi bir devlet ve iktidar merkezi oluşumunu tartışması, sınırları oluşturma sürecini bilmesi hedeflenmektedir. Öğrencinin, Polonya-Bolşevik savaşını ve etkilerini açıklaması hedeflenmektedir.

Tablo 3.68. 1921-1939 Yıllarında II. Polonya Cumhuriyeti.

1. Savaş hasarını ve hasarın etkilerini bilir.
2. 1921 Mart Anayasası temelinde Polonya'nın siyasi sistemini bilir.
3. Polonya'daki parlamenter demokrasinin krizini - Mayıs devriminin nedenleri, seyri ve etkilerini tartışır.
4. Polonya otoriterizmi - siyasi değişimleri (1935 Nisan Anayasası).
5. İkinci Polonya Cumhuriyeti'nin dış politikasının bilir (ittifak sistemi ve denge politikası).

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.68’de verildiği gibi öğrencinin, savaş hasarını ve hasarın etkilerini ve 1921 Mart Anayasası temelinde Polonya'nın siyasi sistemini karakterize etmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin, Polonya'daki parlamenter demokrasinin krizini-Mayıs Devriminin nedenleri, seyri ve etkilerini tartışması hedeflenmiştir. Polonya otoriterizmi-siyasi değişimleri ve II. Polonya Cumhuriyeti'nin dış politikasının ana yönleri öğrenciye verilmiştir.

Tablo 3.69. II. Polonya Cumhuriyeti'nin Toplum ve Ekonomisi.

1. Polonya devletinin sosyal, ulusal ve dini yapısını bilir.
2. Küresel ekonomik krizin Polonya'daki etkilerini tartışır.
3. II. Polonya Cumhuriyeti'nin ekonomik başarılarını, özellikle Gdynia'nın, kömür ana hattının ve Orta Sanayi Bölgesi'nin kurulmasını değerlendirir.
4. Savaşlar arası dönemde Polonya'nın en önemli kültürel ve bilimsel başarılarını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.69’da görüldüğü gibi öğrencinin, Polonya devletinin sosyal, ulusal ve dini yapısını bilmesi, küresel ekonomik krizin Polonya'daki etkilerini tartışması, II. Polonya Cumhuriyeti'nin ekonomik başarılarını, özellikle Gdynia'nın, kömür ana hattının ve Orta

Sanayi Bölgesi'nin kurulmasını değerlendirmesi hedeflenmiştir. Savaşlar arası dönemde Polonya'nın en önemli kültürel ve bilimsel başarıları öğrenciye verilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 3.70. Savaş Yolu.

1. Uzak Doğu'daki Japon saldırganlığını tartışır.
2. İtalya'nın genişlemesini ve İspanya'daki iç savaşı bilir.
3. Nazi Almanyası'nın politikasını - Versailles-Locarno sistemini parçalamasını, Rheinland'ın yeniden düzenlenmesinden Münih Anlaşmasını bilir.
4. Batı'nın Hitler'in Almanya'sına verdiği taviz politikasını bilir.
5. Molotov-Ribbentrop Paktının sonuçlarını listeler.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.70'te öğrencinin, Uzak Doğu'daki Japon saldırganlığını tartışması, İtalya'nın genişlemesi ve İspanya'daki iç savaşı bilmesi hedeflenmektedir. Öğrencinin, Nazi Almanyası'nın politikasını-Versailles-Locarno sistemini parçalamasını, Rheinland'ın yeniden düzenlenmesini ve Münih Anlaşmasını bilmesi hedeflenmektedir. Öğrencinin, Batı'nın Hitler'in Almanya'sına verdiği taviz politikasını karakterize etmesi ve Molotov-Ribbentrop Paktı'nın sonuçlarını listelemesi amaçlanmıştır.

Genel olarak bakıldığında 7. sınıf temalarında Polonya tarihi merkeze alınarak Avrupa'daki gelişmeler öğrenciye aktarılmıştır. 7. sınıf tarih temalarının 19. ve 20. yüzyıl gelişmeleri çerçevesinde oluşturulduğu görülmüştür. Eski sistemde ortaokul 3. sınıfta verilmekte olan temaların yeni sistemde 7. sınıfa aktarıldığı bilinmektedir. 7. sınıf tarih konularının Polonya ekseninde Avrupa'yı ele aldığı ve Polonya'nın dünya üzerinde gerçekleşmekte olan 1. Dünya Savaşı'nda yaşadıklarına yönelik konuları ele aldığı görülmektedir.

8. Sınıf Tarih Temaları ve Kazanımları

Tablo 3.71. Eylül 1939'da Polonya'nın Savunma Savaşı Almanya'nın saldırısı (1 Eylül) ve Sovyetler Birliği (17 Eylül).

1. 2. Dünya Savaşı'nın başlamasının arifesinde Polonya'nın uluslararası konumunu bilir.
2. Savunma savaşının aşamalarını tanımlar ve tartışır ve savaşan tarafların haritalardaki yerini belirtir.
3. Polonyalıların özel kahramanlığı hakkında örnekler verir, örnek: Gdańsk'taki postanenin savunması, Westerplatte için mücadele, Katowice'deki paraşüt kulesinin savunması, Mokra ve Wizna savaşı, Bzura savaşı, Varşova savunması, Grodno savunması, Kock savaşı.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.71’de görüldüğü gibi öğrencinin, II. Dünya Savaşı'nın başlamasının arifesinde Polonya'nın uluslararası konumunu bilmesi, savunma savaşının aşamalarını tanımlaması, tartışması ve savaşan tarafların haritalardaki yerini belirtmesi amaçlanmıştır. Öğrencinin, Polonyalıların kahramanlığı hakkında örnekler vermesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.72. Dünya Savaşı ve Aşamaları.

1. 2. Dünya Savaşı'nın (siyasi ve askeri) çığır açan olaylarını zaman ve mekânda bilir ve konumlandırır.
2. Almanya'nın işgal altındaki Avrupa politikasını karakterize eder; Yahudilerin ve Romanların yok edilmesini ve diğer ulusların yok edilmesini tasvir eder; Yahudileri Holokost'tan kurtaran Polonyalıların kahramanlık örneklerini bilir.
3. Mihver devletlerinin yenilgisinin nedenlerini açıklar.
4. Büyük üç konferansın (Tahran, Yalta, Postdam) temel kararlarını listeler.
5. Sınırları değiştirme ve insanları yeniden yerleştirme sorunu da dâhil olmak üzere 2. Dünya Savaşı'nın doğrudan etkilerini bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.72’de görüldüğü gibi öğrencinin, 2. Dünya Savaşı'nın (siyasi ve askeri) çığır açan olaylarını zaman ve mekânda sunar ve konumlandırması, Almanya'nın işgal altındaki Avrupa politikasını karakterize etmesi amaçlanmıştır. Yahudilerin ve Romanların yok edilmesini ve diğer ulusların yok edilmesini tasvir etmesi hedeflenmiştir. Yahudileri Holokost'tan kurtaran Polonyalıların kahramanlık örneklerinin bilinmesi, Mihver devletlerinin yenilgisinin nedenlerinin açıklanması, büyük üç konferansın (Tahran, Yalta, Postdam) temel kararlarını listelenmesi amaçlanmıştır. Sınırları değiştirme ve insanları yeniden yerleştirme sorunu da dâhil olmak üzere, 2. Dünya Savaşı'nın doğrudan etkilerinin bilinmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.73. Alman ve Sovyet İşgali Altındaki Polonya.

1. İşgal altındaki Polonya'daki Alman ve Sovyet politikasının önerilerini ve yöntemlerini karşılaştırır.
2. Alman ve Sovyet suçlarının örneklerini listeler (Palmiry, Katyn, Lviv profesörlerinin öldürülmesi, Zamojszczyzna).
3. Doğu Sınır Bölgelerindeki Polonya-Ukrayna çatışmasının (Volhynia katliamı) nedenlerini ve kapsamını açıklar.
4. Polonya yeraltı devletinin, işgalcilere direniş biçimleri de dâhil olmak üzere siyasi ve askeri faaliyetlerini bilir.
5. Varşova Ayaklanmasının ortaya çıkışının nedenlerini açıklar ve etkilerini açıklar ve Müttefiklerin ve Sovyetler Birliği'nin ayaklanmaya karşı tutumunu değerlendirir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.73’de verildiği gibi öğrencinin, işgal altındaki Polonya’daki Alman ve Sovyet politikasının önerilerini ve yöntemlerini karşılaştırması, Alman ve Sovyet suçlarının örneklerini listelemesi, Doğu sınır bölgelerindeki Polonya-Ukrayna çatışmasının (Volhynia Katliamı) nedenlerini ve kapsamını açıklaması hedeflenmiştir. Öğrencinin, Polonya yeraltı devletinin, işgalcilere direniş biçimleri de dâhil olmak üzere siyasi ve askeri faaliyetlerini karakterize etmesi, Varşova Ayaklanmasının ortaya çıkış nedenleri ve etkilerini açıklaması ve müttefiklerin ve Sovyetler Birliği’nin ayaklanmaya karşı tutumunu değerlendirmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.74. 2. Dünya Savaşı Sırasında Polonya Davası.

1. Ayaklanma koşullarını sunar ve Polonya Cumhuriyeti Hükümeti’nin sürgündeki faaliyetlerini tartışır.
2. Polonyalı oluşumların çeşitli cephelerdeki operasyonlarını ve devam eden savaş alanlarını zaman ve mekân olarak yerleştirir.
3. Güçlerin 2. Dünya Savaşı sırasında Polonya davasına yönelik politikasını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.74’te verildiği gibi öğrencinin, Polonya Hükümeti’nin sürgündeki faaliyetlerini ve ayaklanma koşullarını bilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin, Polonyalı oluşumların cephelerdeki çeşitli faaliyetleri ve devam eden savaş alanlarını zamanda ve mekânda yerleştirmesi hedeflenmiştir. Öğrenciye, 2. Dünya Savaşı sırasında güçlerin Polonya davasına yönelik politikası verilmiştir

Tablo 3.75. 2. Dünya Savaşı Sonrası Dünya.

1. Birleşmiş Milletlerin oluşturulması da dâhil olmak üzere siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçları vurgulayarak 2. Dünya Savaşı’nın doğrudan etkilerini bilir.
2. Hitler karşıtı koalisyonun çöküşünün nedenlerini ve etkilerini açıklar ve Soğuk Savaşın başlangıcını açıklar.
3. Doğu Almanya ve Batı Almanya’nın kuruluş koşullarını açıklar.
4. Haritada üzerinde NATO ülkelerini ve Varşova Paktını, hem siyasi hem de askeri bloklarını bilir.
5. 1956’da Macaristan ve 1968’de Çekoslovakya’daki olaylar da dâhil olmak üzere SSCB’deki durumu ve etki alanını tartışır.
6. Sömürgeleştirme süreçlerini zaman ve mekâna yerleştirir ve sonuçlarını değerlendirir, nedenlerini tanımlar.
7. Kore, Vietnam ve Afganistan’daki savaşlar da dâhil olmak üzere Soğuk Savaş dönemi çatışmalarını listeler. Berlin ablukasının ve Küba krizinin etkilerini tartışır.
8. Orta Doğu’daki çatışmanın seyrini tanımlar.
9. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Çin’deki değişiklikleri tartışır.
10. 1980’lerin ve 1990’ların başında SSCB’nin çöküş sürecinin nedenlerini açıklar ve zaman ve mekânda bulur, sonuçlarını açıklar.
11. 1989–91 yıllarında Orta ve Doğu Avrupa’daki sosyo-politik değişiklikleri bilir.
12. Avrupa Birliği’nin kalkınma hedeflerini ve ana aşamalarını bilir.
13. 2. Dünya Savaşı’ndan sonraki en önemli kültürel ve sosyal değişimleri açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.75'te verildiği gibi öğrenciye, BM'lerin (Birleşmiş Milletler) oluşturulmasında neden olan faktörlere vurgu yaparak 2. Dünya savaşının doğrudan nedenlerinin verilmesi hedeflenmiştir. Öğrenciye Soğuk Savaşın başlama nedenleri ile Doğu ve Batı Almanya'nın kuruluş koşulları verilmiştir. Öğrencinin, NATO ülkelerinin ve Varşova Paktı'nın siyasi ve askeri bloklarını harita üzerinde göstermesi hedeflenmiştir. Öğrencinin Macaristan ve Çekoslovakya'daki olaylar da dâhil olmak üzere SSCB'deki durumu karakterize etmesi hedeflenmiştir. Öğrenciye, sömürgeleştirme süreçleri verilmiştir. Öğrencinin, Kore, Vietnam ve Afganistan'daki savaşlar da dâhil olmak üzere Soğuk Savaş dönemi çatışmalarını listelemesi ve Berlin ablukasının ile Küba krizinin etkilerini tartışması hedeflenmiştir. Öğrencinin, Orta Doğu'daki çatışmanın seyrini tanımlaması, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Çin'deki değişiklikleri tartışması, 1980'lerin ve 1990'ların başında SSCB'nin çöküş sürecinin nedenlerini açıklaması hedeflenmiştir. Avrupa Birliği'nin kalkınma hedeflerini ve ana aşamalarını anlaması, 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki en önemli kültürel ve sosyal değişimleri açıklaması hedeflenmiştir.

Tablo 3.76. Polonya'da Komünizmin Başlangıcı.

1. Komünistler tarafından iktidarın ele geçirme koşullarını bilir. (Polonya Ulusal Kurtuluş Komitesi'nin rolü, halk referandumu, 1947 seçimleri)
2. Polonyalıların silahlı direnişe (kararlı [lanetli] askerler) özellikle vurgu yaparak, yeni yetkililere karşı tutumlarını bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.76'da görüldüğü gibi öğrenciye, Polonya iktidarının komünistler tarafından ele geçirilme koşulları verilmiştir. Öğrencinin, Polonyalıların silahlı direnişe karşı ve yeni yetkililere karşı tutumlarını karakterize etmesi hedeflenmektedir.

Tablo 3.77. Polonya'da Stalinizm ve Etkileri.

1. Stalinizm döneminde politik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişiklikleri bilir.
2. Polonya'daki Stalinist terör sistemini tartışır ve etkilerini değerlendirir.
3. Haziran 1956'daki Poznań İsyanının nedenlerini ve etkilerini ve Ekim 1956 olaylarının önemini açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.77'de verildiği gibi öğrencinin, Stalin döneminin politik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişikliklerini anlaması ve Stalin dönemindeki terör sistemini tartışması bu sistemin etkilerini değerlendirmesi hedeflenmektedir. Öğrencinin, Poznań isyanının nedenleri ve etkileri ile Ekim 1956 olaylarının önemini değerlendirmesi hedeflenmektedir.

Tablo 3.78. 1957-1981 Yıllarında Polonya.

1. 1960'larda ve 1970'lerde PRL'deki (Polonya Halk Cumhuriyeti) güç sistemini ve SSCB'ye bağımlılık biçimlerini açıklar.
2. Gomułka ve Gierek zamanlarının özgüllüğünü dikkate alarak sosyal ve kültürel yaşamın gerçeklerini bilir.
3. 1968, 1970, 1976'daki sosyal krizlerin çeşitli nedenlerini ve sonuçlarını zamanında sunar ve konumlandırır.
4. Katolik Kilisesi'nin siyasi ve sosyal ilişkilerdeki rolünün önemini açıklar.
5. 1976-1980 siyasi muhalefetinin doğuşu ve faaliyetlerini tanımlar.
6. 2. John Paul'ün rolünü sunar ve sosyal ve politik değişimler üzerindeki etkisini değerlendirir.
7. 1980'deki Ağustos grevlerinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.
8. "Dayanışma" toplumsal hareketini bilir.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.78'de görüldüğü gibi öğrencinin, 1960'lı ve 1970'li yıllarda PRL'deki (Polonya Halk Cumhuriyeti) güç sistemi ve SSCB'ye bağımlılık şeklinin açıklaması hedeflenmiştir. Öğrencinin, Gomułka ve Gierek döneminin özgürlüğünü dikkate alarak sosyal ve kültürel yaşamın gerçeklerini kavrayabilmesi hedeflenmiştir. Öğrenciye 1968, 1970 ve 1976'daki sosyal krizlerin nedenleri ve sonuçları verilmesi amaçlanmıştır. Katolik Kilisesi'nin siyasi ve sosyal ilişkilerdeki rolü verilmiştir. Öğrenciye, 1980'li yıllardaki Ağustos grevlerinin nedenleri ve sonuçları verilmiştir. Burada öğrencinin, dayanışma hareketini kavraması amaçlanmıştır.

Tablo 3.79. On Yıl 1981–1989.

1. Sıkıyönetimin uygulanmasının nedenlerini açıklar, seyrini ve sonuçlarını açıklar.
2. Polonyalıların sıkıyönetim olgusu, sosyal direniş olgusunu bilir.
3. "Yuvarlak masa" anlaşmasının yapılmasının nedenlerini açıklar, ana katılımcılarını sunar ve hükümleri açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.79'da öğrencinin sıkıyönetim uygulamasının nedenleri, seyrini ve sonuçlarını açıklayabilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin, Polonyalıların sıkıyönetim olgusunu ve sosyal direniş olgusunu bilmesi hedeflenmiştir. Yuvarlak Masa anlaşmasının yapılma nedenleri öğrenciye verilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.80. Polonya Üçüncü Cumhuriyeti'nin Doğumu.

1. 1989-1997 yılları arasındaki temel politik değişiklikleri açıklar.
2. 1990'ların sosyo-politik, ekonomik ve kültürel değişimlerini bilir.
3. Toplumsal gerilimlerin nedenlerini açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.80’de verildiği gibi öğrenciye 1990’lı yılların sosyo-politik, ekonomik ve kültürel değişimleri verilmesi amaçlanmıştır. Öğrencinin, 1989-1997 yılları arasında temel politik değişiklikleri açıklaması amaçtır. Öğrencinin toplumsal sorunların nedenleri açıklayabilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 3.81. Polonya'nın Modern Dünyadaki Yeri.

1. Varşova Paktı'nın dağılması ve Polonya'nın egemenlik kazanılması sürecini zaman ve mekân içinde sunar ve konumlandırır.
2. 1999'da Polonya'nın NATO üyeliğinin nedenlerini ve önemini açıklar.
3. Polonya'nın 2004 yılında Avrupa Birliği'ne katılımının nedenlerini ve önemini açıklar.

Kaynak: Polonya Tarih Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye Tablo 3.81’de Varşova Paktı’nın dağılması ve Polonya’nın egemenliğini kazanma süreci öğrenciye verilmiştir. Polonya’nın 1999’da NATO’ya üye olma nedeni ve üyeliğin öneminin öğrenciye verilmesi amaçlanmıştır. Polonya’nın 2004 yılında AB’ye katılmasının nedenleri ve öneminin öğrenciye verilmesi hedeflenmiştir.

Yeni sistemdeki 8. sınıf tarih konuları eski öğretim programı yer almamaktadır. Yeni öğretim programında bahsedildiği üzere değişen ve gelişen dünyada öğrenciye aktarılması gereken çok fazla konu birikmektedir. Bu nedenle eski sistemdeki tarih konuları birer yıl geriye çekilerek ilkokula aktarılmıştır. Eski sistemde ortaokul 3. sınıftaki bir öğrenci 1. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyanın ve Polonya’nın durumuna kadar bilgi edinirdi. Yeni sistemde öğrenciye 2. Dünya Savaşı öncesi Polonya’nın durumdan başlayıp 2004 yılında Polonya’nın durumuna kadar olan süreç içerisinde yaşananlar verilmiştir. Temalar, temele Polonya’yı alarak öğrenciye süreç içerisinde Polonya ve dünya açısından gelişen olaylar hakkında bilgi vermiştir. Türkiye Sosyal Bilgiler öğretim programında 1. Dünya Savaşı sonrası olan konuların Polonya’ya göre kapsamının daha dar olduğu görülmüştür. 2. Dünya Savaşı konularına da İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Polonya’ya göre daha az değinildiği görülmüştür. Öğretim programlarının incelenmesi neticesinde konu kapsamı bakımından Polonya’nın tarih, coğrafya konularını daha geniş kapsamlı olarak öğrenciye verdiği, Türkiye’de liseye geçen bir öğrenciye verilen konuların Polonya’da 8. sınıf öğrencilerine verildiği görülmüştür. Polonya tarih ve coğrafya öğretim programında bahsedildiği gibi “tarihsel süreçte gelişen ve değişen olaylar neticesinde biriken bilgi birikimi nedeni ile bazı konuların ilkokul seviyesine çekilmesi” uygun görülmüştür. Bu noktada Polonya eğitiminin Türkiye’den farklı olmasının nedeninin bu düşünceye sahip olunmasına bağlayabiliriz.

Coğrafya Dersi Kazanımları: Coğrafya dersi konuları yakından uzağa ilkesine bağlı olarak düzenlenmiştir. Dünyanın şekli ve hareketleri konusu anlaşılması zor olduğu gerekçesi ile 6. sınıf konuları içerisine alınmıştır. Temalar incelendiğinde öğrencinin soyut-somut zekâ gelişimine öncelik verilerek düzenlemeler yapıldığı görülmüştür. Her sınıf düzeyinde öğrenciye genel ve fiziki coğrafya konuları verildikten sonra bu konuların özelleştirildiği ve örneklendirildiği görülmüştür. Konuların genel fiziki coğrafya konuları üzerine inşa edildiği anlaşılmıştır.

Coğrafya öğretim programında yapılan değişiklikler için “aşırı yüklenmiş” programın hafifletildiğinden bahsedilmiştir. Yeni programda coğrafya konuları içerisinde yer alan “doğal afetler ve oluşma şekilleri” konusu için şu bilgi verilmiştir:

İzlanda örneğinde, litosfer plakalarında oluşan volkan ve depremlerin ortaya çıkmasına dikkat etmeliyiz. Yanardağın yapısını, batma ve sürtünme sürecini, depremin nedenlerini ve etkilerini ve yanardağ oluşumunu ayrıntılı olarak tartışmak, yanardağın yapısını veya patlama ürünlerinin analizini ayrıntılı olarak incelemeye gerek yoktur. Amaç, fenomenlerin öğrencinin yaşamına etkisini göstermektir (MEN,2017).

Aynı zamanda öğrencilerin önceki yıllarda öğrendikleri konulardan yola çıkarak yeni konularla ilişkilendirilmesi istenmiştir. Buna örnek olarak 6. sınıfta anlatılan İzlanda örneğinden yola çıkarak 8. sınıfta anlatılan Asya’daki litosfer plakalarında meydana gelen hareketler konusunun ilişkilendirilmesi verilebilir.

5. Sınıf Coğrafya Dersi Temaları ve Kazanımları: Polonya haritası, Polonya manzaraları ve Dünya manzaraları temaları altında dikkat çeken bir terim olan “peyzaj” hakkında kısa bir bilgi vermenin faydalı olacaktır. Kelime anlamı manzara olarak bilinen peyzaj terimi bilimsel anlamda kendine özgü arazi kısımlarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Aksu, 2014). Bahsedilen temalar içerisinde verilen peyzaj terimi bitki örtüsü, toprak yapısı, canlı çeşitliği ile birlikte ele alınmaktadır. Örnek verecek olursak Polonya haritası teması altında verilmiş olan “Polonya peyzaj bileşenlerini harita üzerinde tanı” kazanımı ile öğrenciden Polonya toprak yapısına bağlı olarak üzerinde yetişen bitki örtüsü ve canlı çeşitliliğini birlikte değerlendirerek, kendine özgü özelliği olan bölgeleri harita üzerinde göstermesi istenmektedir. Polonya öğretim programlarında Türkiye’den farklı olarak kazanımlar tablolar halinde verilmemiş ve program içerisinde kazanımlar açıklanmamıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi bu nedenle araştırmacı kazanımları

tablolaştırmış ve oluşan tabloları yorumlamıştır. Türkiye’de kazanımlar sınıf seviyesi, öğrenme alanı numarası ve kazanım sırası bakımından sıralanmaktadır. Fakat Polonya’da böyle bir numaralandırma söz konusu değildir. Tema numaraları ve kazanım numaraları öğretim programlarında yer aldığı şekilde çalışmada verilmiştir.

Tablo 3.82. Polonya Haritası.

1. Bilgileri okumak için haritanın göstergesini ve seçilen nesnelere arasındaki mesafeyi hesaplamak için harita ölçeğini kullanır.
2. Polonya peyzaj bileşenlerini harita üzerinde tanır.
3. Polonya haritasının içeriğini okur.
4. Alanda gözlemlenen coğrafi ortamın öğelerine atıfta bulunarak, haritanın içeriğini veya okulun yakın çevresinin planını okur.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.82) öğrenciye genel coğrafi ve peyzaj özellikleri verilir. Aynı zamanda turistik harita (basılı ve dijital), harita ölçeği, harita işaretleri, harita içeriği hakkında bilgi verilir. Öğrenci harita üzerinde yer alan işaretleri okuyabilir, peyzaj bileşenlerini harita üzerinde gösterebilir. Öğrencilere 5. sınıfta verilmekte olan Polonya haritası teması ile öğrencinin yakın çevresinden hareketle fiziki coğrafya konuları verilmiştir. Öğrencinin sonraki temalarda karşılaşacağı fiziki coğrafya konularına temel oluşturulurken konuların hafızada kolay yer edinmesi için yakın çevre ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 3.83. Polonya Manzaraları.

1. Harita üzerinde Polonya'nın coğrafi bölgelerinin yerini belirtir.
2. Polonya peyzajının temel özelliklerini sunar ve çeşitliliğini gösterir.
3. Polonya peyzajını açıklamalarda, filmlerde ve resimlerde tanır.
4. Bilinen peyzaj bileşenleri arasındaki temel ilişkileri bilir.
5. Polonya'nın seçilen coğrafi bölgelerinde yaşayanların sınıflarını, aile geleneklerini açıklar.
6. Polonya'nın doğal ve kültürel mirasının en önemli nesnelere tanımlar ve bunları haritada gösterir.
7. Doğal manzaralar üzerindeki insan faaliyetlerinden kaynaklanan olumlu ve olumsuz değişiklikler bilir.
8. Okulun yakın çevresini, saha çalışması sırasında düzen ve estetiği açısından değerlendirir, çevre düzenlemesi konusunda değişiklikler önerir.
9. Polonya'nın doğal ve kültürel ortamına saygı gösterilmesini benimser.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.83) öğrenciye yüksek dağ (Tatra), yaylalar (Kraków-Częstochowa Yaylası), ova (Mazowiecka Ovası), göl bölgesi (Mazurian Göl Bölgesi), sahil (Pobrzeże Słowińskie), metropol (Varşova), sanayi kentleri (Silesian Yaylası), tarımsal kentler (Upland, Lublin) verilmiştir. Öğrenciye Polonya'nın peyzaj özellikleri ve çeşitliliği

verilmiştir. Böylece ilk temada öğrenciye aktarılan peyzaj konuları ikinci temada şekillendirilmiştir. Coğrafi bölgeler ve bu bölgelerin sahip olduğu doğal, kültürel miras özellikleri üzerinde durulur. Öğrenciden ilk temada edindiği harita okuma becerisinin bu tema altında pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Polonya'nın doğal ve kültürel ortamlarının özellikleri sunulurken öğrencinin doğal ve kültürel ortama saygı göstermesi istenmiştir.

Tablo 3.84. Dünyadaki Topraklar ve Okyanuslar.

1. Dünya haritasında; kutupları, ekvatoru, sıfır meridyenini, yarım küreleri, tropik ve Kuzey Kutup dairelerini işaret eder.
2. Kıtaların ve okyanusların isimlerini listeler, dünya üzerindeki yerlerini haritasında gösterir ve ekvatora, sıfır meridyenine göre konumlarını belirler.
3. Harita üzerinde, ilk coğrafi keşif rotaları boyunca kara oluşumlarını ve denizlerini gösterir.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.84) kara ve okyanusların dağılımı ile ilk coğrafi keşifler konularına değinilmiştir. Öğrenciden harita okuma becerisini geliştirmek amacı ile Dünya haritasını yorumlaması ve Ekvator, başlangıç meridyeni, kutup daireleri, yarımküreler gibi fiziki coğrafya konularına dayalı bilgileri harita üzerinde göstermesi istenir. Öğrenci üçüncü temada kıtaları ve dünya üzerindeki yerlerini gösterebilir. Coğrafi keşifler ve coğrafi keşiflerin rotası boyunca kara oluşumlarını ve denizleri öğrenir.

Tablo 3.85. Dünya Manzaraları.

1. Bitki türlerinin harita üzerindeki yerini belirtir.
2. İklim haritalarına bağlı olarak hava sıcaklığı ve yağış dağılımının seyrini tanımlar.
3. Dünyanın bilinen peyzaj özelliklerini bilir, karşılaştırır, açıklar ve filmlerde resimlerde tanır.
4. İncelenen peyzajlara özgü bitki ve hayvanları tanır.
5. İncelenen alanların sakinlerinin inşaat, tarım yöntemleri, ana faaliyetlerine ilişkin bazı örnekleri bilir.
6. İncelenen manzaraların bileşenleri ile insan yaşam koşulları arasındaki ilişkileri tanımlar.
7. Seçilen manzaraların dünya üzerindeki yeri, iklim koşulları ve manzaraların temel özellikleri arasındaki ilişkiyi belirler.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.85) nemli ekvatorial orman ve ılıman bölge ormanları, ova ve bozkır, çöller (Buz ve sıcak), tayga ve tundra, Akdeniz, Alp-Himalaya; iklim ve bitki örtüsü özellikleri verilmiştir. Öğrenci ilk temadaki bilgilere dayanarak harita üzerinde bitki türlerinin yetiştiği alanları belirtir. Dünyanın çeşitli noktalarındaki peyzaj özelliklerini bilir ve karşılaştırır. İncelenen yerlerdeki bitki ve hayvan çeşitliliğini tanır. Böylece öğrenci, Polonya manzaraları temasından yola çıkarak dünya manzaraları hakkında edindiği yeni

bilgileri şekillendirir. Bu tema altında iklim haritalarından yarım alarak hava sıcaklığı ve yağışın gelişimini tanımlar. Öğrencinin, dünya üzerinde belirtilen alanların tarım, inşaat vb. faaliyetleri hakkında bilgi edinmesi amaçlanmıştır. Verilen bilgiler doğrultusunda öğrenciden peyzaj bileşenleri ve insan yaşamı koşulları arasındaki ilişkiyi tanımlaması istenmiştir. Böylece öğrenciden verilenlerden yola çıkarak dünya üzerindeki farklı iklim koşulları ve peyzaj özellikleri arasındaki ilişkiyi anlaması beklenmektedir.

6. Sınıf Coğrafya Dersi Temaları:

Tablo 3.86. Dünyanın Hareketleri.

1. Güneş'in gökyüzünde yükselişini günün ve yılın farklı zamanlarında elde edilen sonuçları karşılaştırır.
2. Dünya'nın kendi etrafındaki dönüşünü, yönünü, süresini bilir. Güneşin doğuş ve batış yönlerini bilir.
3. Dünya'nın Güneş'in etrafında yaptığı dönüş, gece ve gündüzün varlığı, insan yaşamının ve doğanın günlük ritmi, zaman dilimlerinin oluşumunu bilir.
4. Modeller kullanarak Dünya'nın dönüş hareketini gösterir (örnek: Küreler).
5. Ekinoks tarihlerinde gece- gündüz sürelerindeki değişiklikleri bilir.
6. Dünya'nın hareketiyle, güneş ışıklarının geliş açısıyla, güneşlenme süresiyle yeryüzündeki iklim ve çeşitlilik arasındaki ilişkiyi bilir.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.86) öğrenciye Dünyanın kendi ve Güneşin etrafındaki dönüşünün sonuçları verilir. Öğrenci beşinci tema altında Dünyanın Güneş ve kendi etrafında gerçekleştirdiği dönüşünün sonuçlarını öğrenir. Modeller yardımı ile öğrencinin konuyu kavraması sağlanır. Öğrenci modeller (küreler) ile Dünyanın kendi ve Güneş etrafındaki dönüşünü gösterir. Yine gece gündüz süreleri, ekinoks tarihleri, güneş açısının geliş açısı, iklim ve çeşitlilik arasındaki ilişkiyi bilir.

Tablo 3.87. Coğrafi Koordinatlar.

1. Harita üzerinde seçilen noktaların enlem ve boylamını okur.
2. Verilen coğrafi koordinatlara dayanarak, çeşitli ölçeklerdeki haritalarda noktaların ve alanların yerini gösterir.
3. Haritada veya belirlenmiş bir alanda herhangi bir noktanın koordinatlarını belirler (bir harita veya GPS kullanarak).

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.87) öğrenciye enlem ve boylam, coğrafi konum ve özel konum hakkında bilgi verilmiştir. Tema altında öğrencinin harita bilgileri pekiştirilmek istenmiştir. Harita ve yer belirleme cihazlarından olan GPS'in kullanımına değinilmiştir.

Ayrıca öğrencinin beşinci sınıfta aldığı harita bilgisine dayanarak altıncı sınıf “Coğrafi Koordinatlar” temasının pekiştirilmek istendiği söylenebilir.

Tablo 3.88. Avrupa'nın Coğrafyası.

1. Avrupa'nın yerini, sınırlarını ve kıyı şeridini bilir.
2. Avrupa'nın siyasi bölünmesini ve kıtanın sosyal ve ekonomik değişikliklerinde Avrupa Birliği'nin rolünü bilir.
3. Avrupa yüzeyinin şeklini bilir.
4. İzlanda örneğinde, litosferin katmanları ile volkanların ve depremlerin oluşumu arasındaki ilişkiyi belirler.
5. Avrupa'nın iklim çeşitliliğini ve onu belirleyen faktörleri bilir.
6. Nüfus dağılımını ve Avrupa'daki yaşlanan nüfusun temel nedenlerini ve etkilerini açıklar.
7. Avrupa nüfusunun demografik çeşitliliğinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklar.
8. Avrupa genelinde göçün sosyo-ekonomik ve kültürel sonuçlarını değerlendirir.
9. Büyük Avrupa şehirleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirler: Londra ve Paris.
10. Danimarka ve Macaristan'da tarımın özelliklerini karşılaştırır.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema (Tablo 3.88) ile kıtanın yeri ve sınırları, Avrupa'nın siyasi bölünmesi hakkında bilgi verilmiştir. Avrupa'nın doğal ortamının (iklim, bitki örtüsü) temel özelliklerinden bahsedilmiştir. Litosfer plakalarının sınırlarında meydana gelen olaylar (tektonik hareketler) örnekendirilmiştir. Nüfus çeşitliliği ve nüfusun yaşlanması hakkında bilgi verilmiştir. Avrupa'nın metropolleri, Avrupa ülkelerinde enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi konularına değinilmiştir. Belirli Avrupa ülkelerinde tarım, sanayi ve hizmet sektörü ile güney Avrupa'da turizm konularına yer verilmiştir. Öğrenciye, Avrupa coğrafyası teması fiziki, siyasi ve beşeri coğrafya alanlarından yararlanarak aktarılmıştır. Bu tema altında öğrenci Avrupa coğrafyasında yer alan siyasi bölünmeyi (ülkeleri) ve ekonomik değişmelerde Avrupa Birliği'nin rolünü öğrenir. Bu temada öğrenci Avrupa'yı hem iklim, yerçekilleri, bitki örtüsü özellikleri ile hem de nüfus, ekonomi ve kültür gibi beşeri özellikleri ile tanır. Ayrıca edindiği bilgiler ile Avrupa üzerinde yer alan ülkelerin benzer ve farklı yönlerini belirler.

Tablo 3.89. Polonya Komşuları.

1. Almanya'daki sanayinin yapısındaki Kuzey Ren-Vestfalya örneğindeki değişiklikleri bilir.
2. Doğal ve kültürel çevrenin seçilen değerlerini dikkate alarak Litvanya ve Belarus çevresinde bir tur rotası tasarlar.
3. Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın turistik, eğlence ve spor mekânlarına örnekler sunar.
4. Ukrayna'nın siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarını kavrar.
5. Doğal çevrenin çeşitliliğini gösterir ve Rusya ekonomisini bilir.
6. Polonya'nın komşu ülkelerle ilişkilerini karakterize eder.
7. Polonya ve komşuları arasında iyi ilişkiler kurma ihtiyacını anlar.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema altında (Tablo 3.89) Almanya'daki endüstriyel değişimler, Litvanya ve Belarus'un kültürel mirası, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın doğal çevre ve turistik yerleri verilmiştir. Ukrayna'nın siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarına değinilmiştir. Rusya'nın doğal, sosyo-ekonomik çeşitliliği ve Polonya'nın komşularıyla ilişkileri hakkında bilgi ve komşularının sosyal ve ekonomik özellikleri verilir. Polonya'nın komşuları ile neden iyi ilişkiler kurması gerektiğinin üzerinde durulur. Polonya'nın komşularını sosyal ve ekonomik özelliklerini örneklem üzerinden öğrenciye aktarılmıştır. Örnek olarak Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın turistik, eğlence, spor mekânları öğrenciye aktarılırken, Ukrayna ile yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik durumlar ele alınır, Almanya'nın sanayisi hakkında bilgi verilir.

7. Sınıf Coğrafya Dersi Temaları

Tablo 3.90. Avrupa ile Karşılaştırıldığında Polonya'nın Doğal Çevresi.

1. Polonya'nın fiziksel, coğrafi ve siyasi yerini belirler, harita üzerinde sınırlarını gösterir (iç deniz suları dâhil).
2. Polonya ve Avrupa haritasında seçilen noktaların enlem ve boylamını okur.
3. Coğrafi koordinatlar temelinde Polonya ve Avrupa'nın hangi enlem ve boylam üzerinde olduğunu harita üzerinde gösterir.
4. İllerin ve başkentlerin isimlerini sıralar harita üzerinde gösterir.
5. Avrupa'daki kaya oluşum hareketlerinin ve buzullaşmalarının Polonya yüzeyinin şekli üzerindeki etkisini açıklar.
6. Polonya'nın iklimini şekillendiren ana faktörleri açıklar.
7. Polonya ikliminin özelliklerini ve mevsimlerin sürelerini bilir.
8. Polonya'daki hava değişkenliğinin tarım, ulaşım ve turizm üzerindeki etkisini açıklar.
9. Baltık Denizi'nin doğal ortamını ve sularının bozulmasının nedenlerini karakterize eder.
10. Vistula ve Oder'in doğal değerlerini tanımlar, her iki nehirdeki nehir sistemlerini karakterize eder ve Avrupa'daki seçilmiş nehir sistemleri ile karşılaştırır.
11. Kahverengi toprağın, podzol, siyah toprağın, alüvyon ve redzina toprakların özelliklerini ayırt eder, Polonya'daki toprak dağılımını harita üzerinde gösterir ve tarımsal yararlılığını değerlendirir.
12. Polonya'daki orman türlerini (bir filme, resme veya alana dayalı olarak) ayırt eder ve Polonya'nın orman örtüsünün mekânsal çeşitliliğini açıklar.
13. Polonya'da doğa koruma biçimlerini listeler, haritadaki milli parkları gösterir ve kendi bölgelerinde meydana gelen doğal rezervleri, peyzaj parkları ve doğal anıtlarından örnekler verir.
14. Doğal mirasın varlıklarını koruma zorunluluğu için argümanlar sağlar.
15. Harita üzerinde Polonya'nın ana maden kaynaklarının dağılımını belirtir ve ekonomik önemlerini tartışır.
16. Polonya doğal ortamının durumu için ortak sorumluluk tutumunu benimser.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema ile (Tablo 3.90) Polonya'nın coğrafi konumu, orojenik hareketlerin ve buzullaşmaların Avrupa ve Polonya rölyefinin oluşumu üzerindeki etkisi verilmiştir. Polonya ikliminin doğal geçişi ve Baltık Denizi hakkında bilgi verilmiştir. Polonya'nın başlıca

nehirleri ve nehir sistemleri ile Avrupa nehirleri ve nehir sistemleri karşılaştırılmıştır. Polonya'daki başlıca toprak türleri ve Polonya'daki ormanlardan bahsedilmiştir. Polonya'nın doğal mirası ve Polonya'nın maden kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 3.91. Avrupa'nın Arka Planına Karşı Polonya Toplum ve Ekonomisi.

1. Nüfus haritalarına dayalı olarak Polonya'daki nüfus yoğunluğunun çeşitliliğini açıklar.
2. 1945'ten sonra Polonya ve Avrupa nüfusundaki değişiklikleri istatistiksel veriler temelinde analiz eder.
3. Polonya nüfusunun cinsiyet ve yaş yapılarını cinsiyet ve yaş piramitleri temelinde karakterize eder.
4. Polonya ve seçilmiş Avrupa ülkelerindeki doğal ve gerçek nüfus artışındaki değişiklikleri karşılaştırır.
5. Polonya'da uluslararası göçün nedenleri ve etkileri ile ilgili hipotezler formüle eder.
6. Polonya nüfusunun ve seçilmiş Avrupa ülkelerinin ulusal, etnik ve dini çeşitliliğini karşılaştırır ve açıklar.
7. Ülkenin kalkınmasında ekonominin bireysel sektörlerinin önemini gösterir. Polonya ve seçilmiş Avrupa ülkelerinde nüfusun istihdam yapısındaki farklılıkları tanımlar.
8. Polonya ve diğer Avrupa ülkelerindeki işsizlik seviyesini karşılaştırır ve Polonya'daki nedenlerini ve etkilerini tanımlar.
9. Polonya ve Avrupa'daki kentleşme düzeyini, Polonya'daki şehirlerin dağılımını ve büyüklüğünü analiz eder. En büyük Polonya şehirlerinin gelişmesinin nedenlerini belirler.
10. Polonya'daki tarımsal kalkınmanın doğal ve doğal olmayan koşullarını açıklar.
11. Polonya'daki ana mahsullerin ve hayvancılığın mekânsal çeşitliliğini ve ekonomik önemini sunar.
12. Polonya endüstrisinin yapısındaki değişikliklerin nedenlerini açıklar.
13. Polonya'daki farklı hizmet türlerine örnekler verir ve ülke sakinlerinin yaşam kalitesi, ülkenin ekonomik gelişimi için ulaşım ve iletişimin önemini değerlendirir.
14. Polonya'da denizcilik ekonomisi geliştirme olanaklarını değerlendirmek.
15. Polonya'nın turistik cazibe merkezlerini ve Polonya'da bulunan Dünya Kültür ve Doğal Miras Listesi İnsanlık Seçilmiş nesnelere değerlerini tanımlar.
16. Polonyalıların sosyo-ekonomik yaşamın çeşitli alanlarındaki başarılarına ve Polonyalı işletmelerin uluslararası sahnedeki başarılarına örnekler verir.
17. Polonya'nın gelecekte sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimi üzerinde bir etkisi olabileceğinin farkındadır.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.91) öğrenciye nüfus dağılımı, Polonya'nın demografik yapısı (yaş, milliyet, din, eğitim, istihdam) hakkında bilgi verilmiştir. Polonyalıların Avrupa'daki çağdaş göç hareketlerine karşı göçleri, Polonya şehirlerinin çeşitliliği, Polonya ekonomisinin sektörleri, Polonya tarımı, Polonya endüstrisinin yapısındaki değişiklikler, hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve ekonomik kalkınmadaki rolleri, iletişim gelişimi, denizcilik ekonomisi, Polonya'nın turist çekiciliği gibi konulara yer verilmiştir.

Tablo 3.92. Polonya'nın Seçilen Bölgelerine Örnek Olarak Coğrafi Çevrenin Öğeleri Arasındaki ilişkiler.

1. Taşkınlardan korunma yöntemlerini kullanmanın sonuçlarını analiz eder ve yöntemleri karşılaştırır. Taşkınların yatağının, yapay su deposu gelişiminin, taşkınların Aşağı Silezya ve “Küçük Polonya” örneği üzerindeki oluşumu etkisini belirler.
2. Yenilenemeyen ve yenilenebilir kaynakların enerji üretimini destekleyen veya sınırlayan doğal ve doğal olmayan koşulları analiz eder. Pomeranian ve Łódź voyvodalığı üzerinde enerji gelişimi etkilerini belirler.
3. Varşova ve Krakow metropol kentlerinin örneğinde büyük şehirlerin gelişmesi ile banliyö alanlarındaki değişimler arasındaki arazi kullanımı ve gelişimi, bina tarzı ve nüfus yapısı arasındaki ilişkileri tanımlar.
4. Göçün yaş yapısı ve kırsal alanlardaki nüfus değişimleri. Göçün, Batı Pomeranya ve Podlasie bölgelerinin seçilmiş komünleri üzerindeki etkisini açıklar.
5. 1989'dan sonra Polonya'daki siyasi ve ekonomik değişikliklerin istihdam yapısındaki değişiklikler üzerine yapılan Katowice toplantısı ve Lodz yığılması örneği üzerindeki etkisini gösterir.
6. Wrocław metropol alanındaki sanayi işletmelerinin, lojistik ve ticaret merkezlerinin ve deniz taşımacılığı ile Tri-City örneğinde sanayi ve hizmet yatırımlarının yeri arasındaki ilişkileri tanımlar.
7. Baltık Kıyısının doğal değerlerinin ve Małopolska'nın kültürel mirasının bu alanlarda turizmin gelişmesi üzerindeki etkisini belirler.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.92) öğrenciye taşkınların oluşumu üzerine nehir havzası yönetimi, doğal (mineral kaynaklar, rüzgâr, su ve güneş) ve doğal olmayan enerji kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Banliyö bölgesinin dönüşümü için büyük şehirlerin geliştirilmesi, yaş yapısı üzerinde göç süreçleri ve kırsal alanların nüfusundaki ve 1989 sonrası ekonomik değişimler ve istihdam yapısındaki değişiklikler hakkında bilgi verilmiştir. Ulaşım, turizmin gelişmesi için doğal çevrenin ve kültürel mirasın değerleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 3.93. Kendi Bölgesi.

1. Polonya haritası üzerinde coğrafi bölgesinin yerini belirtir.
2. Bölgenin doğal çevresini karakterize eder ve ana özelliklerini tematik haritalar temelinde tanımlar
3. Kendi bölgesindeki kayaları tanımlar
4. Bölge nüfusunun ve ekonomisinin demografik yapısının temel özelliklerini, elde edilen istatistiksel veriler ve tematik haritalar temelinde sunar
5. Bölgenin doğal ve kültürel değerlerini herhangi bir biçimde sunar (örneğin; multimedya sunumu, afiş, film, fotoğraf sergisi)
6. Bulunan bilgi kaynaklarına dayanarak kendi bölgesinde bir gezi turu için bir rota tasarlar ve mümkünse sahada yürütür
7. Kendi bölgesinin seçilmiş bir yerinde gerçekleştirilen saha gözlemlerine dayalı olarak coğrafi ortamın unsurları arasındaki ilişkileri gösterir
8. Kendi bölgeleri ile yabancı bölgeler arasındaki ortak işbirliği biçimlerini tartışır

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.93) öğrencinin bölgesi hakkında kaynak bilgi verilmiştir. Doğal çevrenin, demografik yapının ve ekonominin baskın özellikleri, turist değerleri, uluslararası işbirliği gibi konulara değinilmiştir.

Tablo 3.94. "Küçük Vatan".

1. Kendi "Küçük Vatanı" ile tanımlanan alanı yerel boyutta sembolik bir alan olarak tanımlar (örnek Komün-şehir, köy, büyük bir şehrin bölgesi veya tanımlanmamış idari sınırları olan yerel sistem).
2. "küçük vatan"ın karakteristik ve belirleyici ana nesnelere tanır.
3. Herhangi bir biçimde (örneğin, multimedya sunumu, afiş, film, fotoğraf sergisi) çeşitli kaynaklarda bulunan bilgilere dayanarak bir ikamet yeri ve ticari faaliyet yeri olarak "küçük vatan"ın özelliklerini bilir.
4. Kendi saha gözlemlerine dayanarak, coğrafi (doğal ve kültürel) ortamın değerlerini korumak ve yerel toplumun yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik faaliyetleri tanımlar.
5. "Küçük Vatan" ile özdeşleşir ve mekânsal düzeni ve gelişimini şekillendirmekten sorumlu hisseder.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.94) öğrenciye yerel boyutta şehir, köy, kasaba gibi alan tanımları verilmiştir. Coğrafi çevresini öğrenciye tanıtmak ve kendisine en yakın çevreyi "Küçük Vatan" olarak algılaması beklenmiştir. Tablo 3.94 incelendiğinde "Küçük Vatan"ın öğrencini yaşadığı bölge olduğu ve öğrencini en yakını olan çevreyi en iyi şekilde tanıması ve önce yaşadığı bölgeyi benimsemesi hedeflenmiştir. Böylece öğrenciye kimlik duygusu verilmek istenmiştir.

8. Sınıf Coğrafya Dersi Temaları:

Tablo 3.95. Asya'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.

1. Coğrafi ve tematik haritalara dayanarak Asya'nın büyük coğrafi zıtlıklar alanı olduğunu gösterir.
2. Daha önce öğrenmiş olduğu coğrafya dersi bilgilerine (7. Bölüm) dayanarak litosfer plakalarının sınırları ile tektonik hareketler, volkanlar, depremler ve tsunamiler arasındaki ilişkiyi tanımlar.
3. Depremlerin ve tsunamilerin trajik etkilerini önlemenin yollarını tartışır.
4. Muson ikliminin özellikleri ile mahsullerin ritmi ve Güneydoğu Asya'daki "pirinç kültürü" arasındaki ilişkiyi gösterir.
5. Modern bir Japon ekonomisi yaratmada doğal koşulların ve sosyo-kültürel faktörlerin önemini değerlendirir.
6. Haritayı kullanarak, Çin'deki nüfus yoğunluğunun çeşitliliğini açıklar.
7. Çin'in ekonomik kalkınmasının yönlerini sunar ve küresel ekonomideki önemini değerlendirir.
8. Hindistan'ın ekonomik kalkınma olanaklarını tanımlar ve o ülkede sosyal zıtlıklar bilir.
9. Ortadoğu bölgesini kültürel özellikler, petrol kaynakları ve ekonomik kalkınma düzeyini bilir.
10. Harita üzerinde Ortadoğu'daki silahlı çatışmaların yerlerini gösterir, ana nedenlerini ve etkilerini belirler.
11. Farklı kültürlerle, dinlere merak ve saygı tutumlarını gösterir.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.95) öğrenciye Avrupa'dan farklı bir kıta olarak Asya kıtası tanıtılır. Pasifik Ateş Çemberi, Güneydoğu Asya'da muson iklimi, Japonya-doğal ve sosyo-kültürel koşulları ile ekonomisi verilmiştir. Çin'de nüfus dağılımı, demografik sorunlar ve küresel ekonomideki önemi hakkında bilgi verilmiştir. Büyük gelişme fırsatları ile sosyal ve

ekonomik zıtlıklara sahip bir ülke olan Hindistan hakkında bilgi verilmiştir. Orta Doğu'nun kültürü, petrolü, silahlı çatışma bölgeleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 3.96. Afrika'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.

1. Tropik bölgelerdeki hava sirkülasyonunu yağış dağılımıyla ilişkisini gösterir ve açıklar.
2. Tematik haritalara dayalı olarak Afrika'da iklim-bitki-toprak unsurlarının varlığını açıklar.
3. Sahel'de doğal koşullar ile tarım olanakları arasındaki ilişkiyi ve çölleşmenin nedenlerini açıklar.
4. Kenya örneğinde doğal ve kültürel değerler ile turizmin gelişimi arasındaki ilişkiyi belirler.
5. Batı Afrika'da kuluçka ve plantasyon tarımının kullanılmasının özelliklerini sunar ve etkilerini değerlendirir.
6. Kaynak metinler temelinde, Afrika nüfusunun yetersiz beslenmesinin Etiyopya örneği üzerindeki nedenlerini ve etkilerini tanımlar.
7. Seçilen Afrika ülkelerinin kalkınmasında ekonominin geleneksel ve modern sektörlerinin rolünü tanımlar.
8. Afrika hakkındaki klişeleri kırar.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.96) öğrenciye Afrika'nın konumu ve hava dolaşımı ve yağış dağılımına etkisi hakkında bilgi verilmiştir. İklim-bitki-toprak özellikleri bölgelere göre dağılımı hakkında bilgi verilmiştir. Sahel bölgesindeki koşullar, ekolojik dengenin korunması sorunlarına değinilmiştir. Kenya'da turizm gelişimi, Batı Afrika'da kuluçka ve modern tarlalar, Etiyopya'da yetersiz beslenmenin nedenleri, Afrika'da geleneksel ve modern ekonomi konularına değinilmiştir.

Tablo 3.97. Seçilmiş sorunlar ve Kuzey ve Güney Amerika'nın Coğrafi Bölgeleri.

1. Tematik haritalar temelinde Kuzey ve Güney Amerika'nın şekillendirilmesinde düzenlilikleri belirler.
2. Yüzey oluşumu, hava dolaşımı, denizden uzaklık, deniz akıntıları ve Kanada'daki ekin ve ormanların kuzey sınırı arasındaki ilişkiyi gösterir.
3. Kasırgaların ve tropik siklonların Kuzey Amerika'daki etkilerini tanımlar.
4. Amazon'un ekonomik kullanımı ile ormansızlaşmanın ekolojik etkileri arasındaki çıkar çatışmasını tanımlar.
5. Yerli nüfusun durumunu değerlendirir ve Kuzey-Güney Amerika örneğinde kültürlerin yok olmasının nedenlerini açıklar.
6. Kuzey Amerika'daki büyük kentlerin özelliklerini açıklar. Güney Amerika örneğinde büyük şehirlerdeki gecekondu oluşumunun nedenlerini açıklar.
7. Silikon Vadisi örneğine bakarak teknoloji kenti gelişiminin nedenlerini ve buna bağlı olarak ekonominin gelişimindeki önemini açıklar.
8. İstatistiksel verileri kullanarak, ABD'nin küresel ekonomideki rolünü belirler.
9. Amerika Birleşik Devletleri örneğinde nedenleri açıklar ve yiyecek israfı olgusunu değerlendirir.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tema altında (Tablo 3.97) öğrenciye meridyen kapsamı ve yüzey oluşumu, Kanada'daki mahsul ve ormanların kuzey sınırı, Kuzey Amerika'daki siklonlar ve seller,

Amazon'u geliştirme sorunları, yerli nüfusun durumu, büyük şehirlerdeki gecekondu mahalleleri, megalopolis, Teknopolis örneği olarak Silikon Vadisi gibi konularla ABD'nin dünyadaki ekonomik önemi hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 3.98 Avustralya ve Okyanusya'nın Seçilmiş Sorunları ve Coğrafi Bölgeleri.

1. Avustralya ve Okyanusya'nın doğal ortamının özgüllüğünü bilir.
2. Avustralya'nın doğal koşulları çerçevesinde nüfus dağılımındaki düzenlilikleri ve ekonomisinin temel özelliklerini belirler.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema (Tablo 3.98) altında doğal çevre, nüfus dağılımı ve ekonomi hakkında bilgi verilmiştir. Avustralya ve okyanusya'nın doğal ortamının özgüllüğünü öğrenciye vermeyi amaçlamıştır.

Tablo 3.99. Kutup Bölgelerinin Coğrafyası.

1. Antarktika'nın yerini ve doğal çevresini karakterize eder ve Antarktika Antlaşması'nda belirtilen statüsünü koruma ihtiyacını açıklar.
2. Kuzey Kutup ve Antarktika'da yürütülen araştırmaların hedeflerini bilir ve Polonyalı araştırmacıların kutup bölgelerindeki başarılarını bilir.
3. Kutup araştırma istasyonundaki yaşam koşullarını açıklar.

Kaynak: Polonya Coğrafya Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema (Tablo 3.99) altında doğal çevre, bilimsel araştırma ve Polonyalı araştırmacılar hakkında bilgi verilmiştir. Kutuplarda yaşayan araştırmacıların yaşam koşulları öğrenciye verilmek istenmiştir.

Temaların tamamı incelendiğinde coğrafya öğretim programı yer yer öğrenciye önceki yıllardaki bilgilerine dayanarak yeni konuların verildiği görülmüştür. Örnek verirsek 7. sınıf tema 9'daki bilgilerine dayanarak öğrenci, 8. sınıftaki tema 14'ün konularını pekiştirmektedir. Öğrenciden tema 14'te Asya kıtasının harita üzerinde sınırlarının gösterilmesi, enlem boylam hesaplarının yapılması istenmiştir. Aynı zamanda yine 7. sınıf tema 9 konularına bağlı olarak Asya'da meydana gelen taşkınları açıklaması istenmiştir. 7. sınıf tema 9'da verilen Baltık Denizi'ndeki taşkınlar konusu ile 7. sınıf tema 11'deki taşkınlardan korunma yolları konularından yola çıkarak tema 14 konularının geçmiş senelerle ilişkilendirildiği görülmüştür. Aynı zamanda coğrafya müfredatında öğrencilerden 6. sınıfta verilen litosfer tabakasında meydana gelen olaylar konusuna bağlı olarak 8. sınıfta verilen depremler, tsunamiler ve volkanik hareketler konularını açıklamaları istenmiştir (MEN, 2017).

Yurttaşlık Bilgisi Ders Kazanımları: Yurttaşlık bilgisi dersi 12 tema altında toplanmıştır. 8. sınıf öğrencilerine verilmek üzere hazırlanmıştır. Temalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.100. İnsanın Sosyal Doğası.

1. İnsanın sosyal bir varlık olduğunu bilir, insanın sosyal ihtiyaçlarının (temas, aidiyet, tanıma) önemini açıklar.
2. İletişim ilkelerini bilir; etkili iletişim ilkelerini açıklar – iletişimde kendini ifade etme şeklinin önemini anlar.
3. Sosyal grupların özelliklerini sıralar; bir akran grubunu ve belirli bir görevi yerine getirmeye odaklanmış bir grubu karakterize eder; etkili işbirliğinin çeşitli faydalar sağladığını doğrular; bir grup içinde çeşitli işbirliği biçimlerini listeler.
4. Bireysel ve grup kararı gerektiren durumları bilir, ortak kararlar almanın temel yollarını açıklar ve uygular.
5. Kararlı davranması gereken zor durumlara örnekler verir, birinin mesafeli olabileceğini veya başkalarının davranışlarına karşı çıkabileceğini durumları bilir, çeşitli kararlı davranış biçimleri sergiler.
6. Gruptaki çatışmanın çeşitli nedenlerden (çatışmaların çıkarları, diğer amaçlar) kaynaklanabileceğini bilir, çatışmaları çözmenin yollarını arar, avantaj ve dezavantajlarını analiz eder.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye Tablo 3.100’de, insanın bir birey olarak ihtiyaçları ve sosyal ihtiyacın önemi açıklanmıştır. Öğrenciye, iletişiminin ilkeleri ve iletişimde kendini ifade etmenin önemi verilmiştir. Akran grupları ve grup çalışması içerisinde işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Bireysel ve grup kararlarının nasıl alındığını bilmesi ve ortak kararların hangi yollarla alındığını açıklamaları istenmektedir. Yine kararlı duruş sergileyeceği durumları bilmesi ve bu gibi durumlara örnekler vermesi beklenmektedir. Öğrenciden, çatışmaların ne gibi durumlarda çıkabileceğini, çatışmaları çözme yollarını bilmesi beklenirken aynı zamanda çözüm yollarının avantaj ve dezavantajlarının analiz edilmesi istenmektedir.

Tablo 3.101. Aile.

1. Aileyi sosyal bir grup olarak nitelendirir, ailede ebeveynlerin ve yaşlıların rolünü bilir, ailesi için önemli değerleri analiz eder.
2. Ailenin çocuklar üzerindeki etkisini analiz eder, ailedeki çocukların hak ve yükümlülüklerini bilir.
3. Hane halkının nasıl çalıştığını açıklar, gelirinin ana kaynaklarını listeler (kazançlı faaliyetlerden: iş, iş faaliyetleri, medeni hukuk sözleşmeleri ve sosyal yardımlar hakkında yorum içeren genel eğitim çekirdek müfredatı - sosyal sigorta türleri ile bağlantılı olarak)
4. Hane halkı harcamaları kategorilerini listeler; bütçesini planlar.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciden Tablo 3.101’de ailesini tanıması ve aile içerisindeki bireylerin sosyal rollerini bilmesi, ailesi için önemli değerleri analiz edebilmesi beklenir. Öğrenci, aile içindeki çocuğun haklarını bilir ve ailenin çocuklar üzerindeki etkisini analiz eder. Öğrenci hane

halkının nasıl çalıştığını ve ana gelir kaynaklarını ne olduğunu açıklar. Öğrenci hane halkının harcamalarını kategorize ederek aile bütçesini planlar.

Tablo 3.102. Okul ve Eğitim.

1. Okulun eğitim sistemindeki işlevlerini ve Polonya eğitim sisteminin yapısını bilir.
2. Sınıfını, ders dışı etkinlikleri, okul topluluğunun yaşamını karakterize eder, öğrenci konseyinin faaliyetlerini bilir, seçimlerin nasıl yapıldığını bilir.
3. Öğrencinin hak ve yükümlülüklerini listeler, öğrenci ve okul personelinin haklarının hangi durumlarda ihlali edilmiş olduğunu bilir, ihlal edilen hakları talep etme yollarını öğrenir.
4. İşgücü piyasasında kişiden beklenen yeterlilikleri ve bunların işgücü piyasasındaki yerlerini bilir.
5. Kendi çıkarlarını, yeteneklerini ve becerilerini, diğer insanların tavsiyelerini ve işgücü piyasasındaki durumu dikkate alarak ileri eğitim planları yapar.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.102’de verildiği gibi öğrenci Polonya eğitim sisteminin yapısını, okul içerisinde yer alan öğrenci konseyi, okul topluluğu vb. grupların yapısını bilir. Öğrencinin hak ve yükümlülüklerini listeler ve öğrenci okul personeli ve öğrenci haklarının hangi durumlarda ihlal edildiğini bilmesi amaçlanmıştır. Öğrencinin kişinin işgücü piyasasındaki yeterliliklerini bilmesi ve işgücü piyasasındaki yerlerini bilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin kendi yeterlilikleri, çıkarları ve diğer insanların tavsiyeleri ile işgücü piyasasının durumunu dikkate alarak eğitim planını yapabilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 3.103. İnsan Hakları.

1. Çeşitli ahlaki sistemlerin insanlık onurunun temeli olduğunu bilir; evrensel, doğal, dokunulmaz ve devredilemez özgürlüklerin insan hakları temeli olduğunu açıklar; İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi önsözünün ifadelerini analiz eder.
2. İnsan hakları ve özgürlükleri arasındaki farklılıkları gösterir, Polonya Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan kişisel hak ve özgürlükleri listeler.
3. Çocuk haklarını sıralar ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin hükümlerini analiz eder.
4 Çocuk ombudsmanlığı (arabuluculuğu) faaliyetlerine örnekler verir, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu’nun amaçlarını bilir.
5. Polonya Cumhuriyeti Anayasasında yer alan siyasi hak ve özgürlükleri listeler, onların kamusal hayatta olan etkilerini bilir.
6. İnsan haklarının korunması gerektiğini bilir; ombudsmanın (arabulucu) rolünü açıklar ve faaliyetlerine örnekler verir.
7. İnsan haklarını korumak için sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine örnekler verir; çeşitli azınlıklara karşı hoşgörüsüzlük olgusuna karşı çıkmanın önemini bilir.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.103’de öğrenci insan haklarını ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ifadelerini analiz eder. Öğrencinin çocuk haklarını ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin hükümlerini analiz edebilmesi ve çocuk ombudsmanlığı (**arabuluculuğu**) faaliyetlerine

örnekler verebilmesi istenmektedir. Ayrıca, Polonya anayasasında yer alan siyasi hak ve özgürlükleri listelemesi beklenmektedir. Öğrencinin İnsan Hakları Ombudsmanlığı faaliyetleri hakkında örnek vermesi ve insan haklarını korumaya yönelik sivil toplum faaliyetlerine örnekler vermesi beklenmektedir.

Tablo 3.104. Kanun Önünde Küçükler

1. Kendisine ve başkalarına karşı yapılan sözlü, fiziksel ve psikolojik şiddet ile ilgili davranışları bilir; bu gibi durumların bildirilmesi gereken kişi ve kurumları listeler.
2. İnternet kaynaklarının kullanımından kaynaklanan yararları ve tehditleri listeler; Siber şiddeti tanıır ve buna nasıl tepki vereceğini bilir.
3. Reşit olmayanların yaptığı ve suç olarak görülen davranışları açıklar.
4. Polis memurlarının, diğer kolluk kuvvetlerindeki memurların haklarını ve bu servislerle temas halindeki kişilerin haklarını bilir.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.104’de verildiği gibi öğrencilerin kanun önünde haklarını bilmeleri, internette karşılaşılabilecekleri siber suçlara yönelik bilgi sahibi olmaları, reşit olmayan öğrencilerin suçlanacağı durumlar hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Öğrencilerin polis ve diğer kolluk kuvvetlerindeki memurların haklarını bilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.105. Yerel Topluluk

1. Yerel yönetimin görevlerini listeler; komün bütçesindeki ana gelir ve giderleri bilir.
2. Belediye (şehir / ilçe) ofisinin nasıl düzenlendiğini bilir, herhangi bir konuda nereye başvuracağını öğrenir, e-ofis aracılığıyla sorun çözme olanakları öğrenir, resmi formları kullanır - geçici kimlik kartı başvurusunun nasıl yapıldığını açıklar.
3. Belediye içindeki kurucu ve yürütme organlarını listeler (şehir / ilçe); nasıl seçildiklerini ve hangi koşulda seçimin iptal edilebileceğini görür; bu organların yetkilerin hakkında bilgi edinir.
4. Belediye / belediye başkanın / şehir başkanı ve Belediye / şehir konseyi başkanın kim olduğunu bilir, yerel yönetim organlarında görevlerini yerine getiren kişilerin kamu faaliyetleri hakkında yerel medyada bilgi bulur.
5. Belediye tarihi, olayları hakkında bilgi edinir.
6 Yerel topluluğunun sosyal sorunlarını tanıır (örneğin, demografik, ekonomik ve altyapı durumundan kaynaklanan); bu sorunlar hakkında yargıda bulunur.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.105’te verildiği gibi öğrencinin yerel yönetimin görevlerini listelemesi beklenir, belediye ofisinin işleyişini bilmesi hedeflenmiştir. Belediye içindeki kurucu ve yürütme organlarını ve nasıl seçildiklerini bilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin belediye başkanının kim olduğunu ve görevinin ne olduğunu bilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin belediye tarihi hakkında bilgi edinmesi, yerel topluluğun ve sosyal sorunlarının ne olduğunu belirlemesi istenmektedir.

Tablo 3.106. Bölgesel Topluluk

1 Bölgesi, olayları ve tarihiyle ilgili karakterleri hakkında temel bilgileri bilir; kendi eyaletini, diğer eyaletleri ve bu eyaletlerin ilçelerini öğrenir.
2. İlçe ve eyaletlerin öz yönetiminin görevlerini listeler.
3. İlçe mahkemelerinin görevlerini ve hangi davaların ele alınabileceğini belirtir, resmi formları kullanır - pasaport başvurusunu doldurur (bölge delegasyonu).
4. İlçe ve eyaletin kurucu ve yürütücü organlarını listeler; nasıl seçildiklerini ve bu organların görevlerini listeler.
5. Bölge toplumunun gelenek ve göreneklerini bilir.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.103'te verildiği gibi öğrenciye yakın çevresi ve bölgesi hakkında bilgi verilmiştir ve bölgedeki eyaletlerin ilçelerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. İlçe ve eyaletlerin öz yönetimlerinin görevlerini listelemesi hedeflenmiştir. Öğrencinin ilçe mahkemeleri ve görevlerini bilmesi hangi davaların ele alınabileceğini bilmesi hedeflenmiştir. Öğrencinin ilçenin ve eyaletin kurucu ve yürütücü organlarını listeleyebilmesi hedeflenmiştir. Bölge toplumunun gelenek ve göreneklerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 3.107. Ulusal / Etnik Topluluklar ve Vatan

1. Başka bir ulusal / etnik topluluğun üyesi olmanın ne anlama geldiğini bilir, insanın anavatanı ve vatandaşların Polonya ile olan bağı açıklar; bu bağları örneklendirir.
2. Vatandaşlığın milliyetten nasıl farklı olduğunu açıklar; Polonya vatandaşlığını kanunla edinme koşullarını sunar ve Polonya vatandaşlığı olarak tanınması ve Polonya vatandaşlığı verilmesinin diğer biçimlerini listeler; vatandaşın anayasal yükümlülüklerini listeler.
3. Polonya Cumhuriyeti sembollerini analiz eder; genç ve yetişkin insanların vatansever tutumunun nasıl olması gerektiğini açıklar.
4. Polonya'da yaşayan ulusal ve etnik azınlıkları, bölgesel bir dil kullanan bir grubu ve göçmen gruplarını (mülteciler dâhil) listeler ve ikamet yerlerini bulur; -Polonya Cumhuriyeti Anayasasından sonra - etnik azınlık gruplarının haklarını listeler.
5. Farklı sosyo-kültürel kimliklerin (bölgesel, ulusal/etnik, eyalet/sivil, Avrupa) uzlaştırılabileceğini bilir, ırkçılık, şovenizm ve anti-semitizm dâhil olmak üzere yabancı düşmanlığını tanır ve bu durumlara karşı çıkmasının önemini kavrar.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye bu tema altında (Tablo 3.107) başka bir ulusun vatandaşı olmanın veya başka bir etnik gruba ait olmanın ne anlama geldiği ve vatandaşların Polonya ile olan bağı verilmek istenmiştir. Vatandaşla millet arasındaki farkların ne olduğu ve hangi durumlarda vatandaşlık alınabileceği öğrenciye verilmiştir. Vatansever tutumların nasıl olması gerektiği verilmiştir. Polonya'da yaşayan etnik grupların haklarını listeler ve öğrencilere farklı etnik grupların, farklı inançlara sahip insanların uzlaşabileceği verilmiştir.

Tablo 3.108. Vatandaşların Kamusal Yaşama Katılımı - Sivil Toplum

1. Sivil erdemleri sıralar (sorumluluk, kamu yararı için endişe, faaliyet, girişimcilik, dayanışma, hoşgörü, sivil cesaret); seçkin Polonyalıların eylemlerine atıfta bulunarak kamu yararına uygulanmasının önemini gösterir.
2. Yerel topluluk ve bölgede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının amaç ve biçimlerini sunar; bu tür bir faaliyetin çeşitli ihtiyaçlara yol açtığını gösterir.
3. Polonya'da gençleri bir araya getiren sosyal organizasyonların faaliyetlerinin amaçlarını ve örneklerini sunar; Gönüllülük fikrini açıklar ve gönüllü faaliyet biçimlerini bilir.
4. Yerel yönetim makamlarının kararlarının vatandaşlar üzerindeki etkilerini bilir, sivil bütçelerden finanse edilen yerel girişimlerin uygulanmasına örnekler verir ve gençlik komün / şehir konseyleri tarafından üstlenilen projeler listeler.
5. Kamusal yaşamda etik ilkelere uyma gereğini ve ihlallerinin tezahürlerini tanır, bu tür eylemlerin etkilerini öğrenir.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Öğrenciye Tablo 3.108’de görüldüğü gibi sivil toplum kuruluşlarının amaç ve biçimleri verilmiştir. Gönüllülük fikrini açıklar ve gönüllü faaliyetlerini bilir. Öğrenciye yerel yönetim makamlarının kararlarının vatandaşlar üzerindeki etkisi verilmiştir. Ayrıca öğrenci şehir/komün konseyleri tarafından üstlenilen projeleri listelemesi hedeflenmiştir. Öğrenci kamusal yaşamda etik ilkelere uyma gerekliliğini bilir.

Tablo 3.109. Kitle İletişim Araçları

1. Kitle iletişim araçlarının işlevlerini ve türlerini örneklendirir, ifade özgürlüğü için medyanın önemini açıklar.
2. Medyada verilen konuyla ilgili haberler hakkındaki bilgilerin gerçekliğini kişisel yorum ve görüşlerden ayırır; gazetecilerin güvenilir olması gerektiğini bilir.
3. Reklamın işlevlerini görür ve seçilen reklam mesajını eleştirel olarak analiz eder.
4. Sosyal kampanyaların amaçlarını belirtir, bu türden seçilmiş bir kampanyadaki materyalleri analiz eder.
5. Kamuoyunun önemini gösterir; internette kamuoyu yoklamalarını bulur ve bu tür anketlerin basit sonuçlarını okur, yorumlar.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.109’da verildiği gibi öğrencinin kitle iletişim araçlarının işlevlerini ve türlerini örneklendirmesi amaçlanmıştır. Öğrenci medyanın ifade özgürlüğü açısından önemini açıklar. Öğrencinin medyada verilen haberlerin gerçekliğini kişisel yorumdan ayırmasını bilmesi hedeflenir. Öğrenci reklamların işlevlerini görür ve eleştirel olarak analiz eder. Kamuoyunun önemini bilir, internette kamuoyu yoklamalarını bulur ve anketlerin basit sonuçlarını okuyup yorumlayabilir.

Tablo 3.110. Polonya Cumhuriyeti'nde Demokrasi

1. Devletin temel özelliklerini ve işlevlerini listeler; iktidarın görevlerini açıklar.
2. Ulus egemenliği ilkesini açıklar; referanduma sunulabilecek konuları öğrenir, sonuçları bağlayıcı olan ülke çapında referandumları ve kendi toplumlarında geçerli olan yerel referandumları listeler.
3. Temsil ilkesini (dolaylı demokrasi) açıklar, Polonya Cumhuriyeti ve Polonya Cumhuriyeti Senatosu'nun seçim ilkelerini, parlamentonun çalışmalarını ve en önemli yetki ilkelerini öğrenir.
4. Çoğulculuk ilkesini açıklar; Polonya Cumhuriyeti Sejm (Parlamentonun alt meclisi) temsilcilerini ve yerel öz yönetimin kurucu organlarında bulunan siyasi partileri listeler; siyasi partilerin hedeflerini öğrenir ve kamusal hayatta rekabet ettiklerini bilir; seçilen tarafın faaliyetleri (bölgesel veya merkezi yapıları) hakkında bilgi edinir.
5. Cumhuriyetçi hükümet biçimi ilkesini açıklar; Polonya Cumhurbaşkanı'nın seçim yöntemini ve temel yeterliliklerini öğrenir; seçilenlerin oy hakları, siyasi biyografisi ve görevdeki Polonya Cumhuriyeti Başkanının faaliyetleri hakkında bilgi edinir.
6. Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlerin bağımsızlığı ile ilgili kurallar da dâhil olmak üzere hukukun üstünlüğünü açıklar; ortak ve idari mahkemelerin bölümleri ve iki derece mahkeme işlemleri ilkesini açıklar; hangi durumlarda bölge mahkemesinin karar verdiğini öğrenir.
7. Anayasacılık ilkesini açıklar; anayasanın belirli özelliklerini inceler; Polonya Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen konuyla ilgili hükümler bulur; Polonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesinin yetkilerini listeler.
8. Güçler ayrılığı ilkesini açıklar; Polonya Cumhuriyeti Bakanlar Konseyi (veya faaliyetleri) için meclis çoğunluğunu destekleme ihtiyacını açıklar; Polonya Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun temel yeterliliklerini bilir; Polonya Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Başkan ve Başkan Yardımcılarının isimlerini öğrenir, seçilen bir bakanlıkta alınan kararların ailesinin hayatı üzerindeki etkisinin sonuçlarını görür.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.110'da verildiği gibi öğrencinin demokrasi, cumhuriyet, güçler ayrılığı, devlet yönetimi gibi kavramları öğrenmesi amaçlanmıştır. Devletin temel özelliklerini ve işlevini, Polonya Cumhuriyet senatosunun çalışmaları ve yetkilerini bilir. Polonya Cumhuriyeti'nin alt meclisini bilir. Öğrenci hukukun üstünlüğünü açıklar. Polonya Cumhuriyeti'nin Anayasa Mahkemesinin yetkilerini listeler. Polonya Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun temel yetkilerini bilir.

Tablo 3.111. Uluslararası İlişkiler

1. Birleşmiş Milletler ve Kuzey Atlantik Paktı'nın faaliyetlerinin amaçlarını ve tezahürlerini listeler.
2. Avrupa Birliği'nin amaçlarını listeler; AB kurumlarında önemli işlevleri yerine getiren Avrupa kurucularının ve Polonya vatandaşlarının siyasi biyografisi hakkında bilgi bulur.
3. Polonya'nın Avrupa Birliği'ndeki varlığına ilişkin temel faydalar öğrenir. AB fonlarının belediyesinde veya bölgesinde kullanımı hakkında bilgi edinir.
4. Polonya'nın Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Kuzey Atlantik Paktı'ndaki faaliyetlerini listeler.
5. Modern dünyanın seçilmiş sosyal sorunlarına ilişkin mahkemelerin faaliyetlerini öğrenir; dünyadaki diğer insanların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik öneriler düşünür.

Kaynak: Polonya Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programından yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3.111'de verildiği gibi öğrenci Birleşmiş Milletler, Kuzey Atlantik Paktı'nın, Avrupa Birliği'nin (AB) amaçlarını, AB kurumlarının işleyiş ve görevlerini listeler.

Polonya'nın Avrupa Birliğindeki yerini bilir. Modern dünyanın seçilmiş sorunlarına ilişkin mahkemelerin faaliyetlerini öğrenir, diğer inşaların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik öneriler düşünür.

Yurttaşlık müfredatı disiplinler arası yaklaşımla ve genişleyen çevre ilkesi ile hazırlanmıştır. Yurttaşlık programı yalnızca 8. sınıfta verilmek üzere düzenlenmiştir. Eski sistemde ortaokul 2 ve 3. sınıflarda verilmekte olan ders yeni sistemde yapılan düzenlemeler sonrasında 8. sınıfta verilmeye başlanmıştır. Öğretim programında bahsedildiği üzere köklü bir değişiklik yapılmamıştır. Birbirini tekrar eden kazanımlar aynı başlıklar altında toplanmıştır. Ek olarak eski sistemde verilen ekonomi konuları lisede verilmek üzere "girişimcilik" dersine aktarılmıştır. Öğretim programında böyle bir değişikliğin yapılması üzerine öğrencinin yaş durumları değerlendirildiğinde ekonomi konularının zorlayıcı oluşu sebep gösterilmiştir.

3.2.2.4. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğrenme- Öğretme Süreçleri

Programın yapısı itibari ile öğrencilere verilecek tema ve kazanımlar numaralandırılarak programa yerleştirilmiştir. Uygulama şekli ve koşulları başlığı altında sınıf kademelerine göre başlıklar verilmiştir. Böylece öğretmen öğrenci düzeyine göre verilen başlık numaralarını bir bütün halinde görebilmektedir. Aşağıdaki başlıklarda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğrenme öğretme süreçleri ile ilgili bilgi verilecektir.

Tarih öğrenme ve öğretme süreçleri: Tarih dersi 4. 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerine verilmek üzere hazırlanmıştır. 5. sınıftan 8. sınıfa kadar içerik ve gereksinimlerin uygulanması şu şekilde belirtilmiştir:

5. sınıf tarih dersi konularının bölüm numaraları: 1. tema ile 7. tema arası, 6. sınıf tarih konularının bölüm numaraları: 8. tema ile 18. tema arası, 7. sınıf tarih konularının bölüm numaraları: 18. tema ile 31. tema arası, 8. Sınıf tarih konularının bölüm numaraları: 32. tema ile 42. tema arasındadır. Tarih dersi içeriği öğrencinin yaşına ve biliş düzeyine uygun olarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte, öğretme içeriği, geçmiş mirasın en önemli unsurlarına odaklanmakta ve aynı zamanda yerel tarihe vurgu yapmaktadır. Değişikliklerden sonra ilkökul öğrencileri tarih dersi ile ilk olarak 4. sınıfta tanışmaktadır. 4. sınıf öğrencisinin hem kendi ailesinin geçmişini hem de Polonya tarihinde önemli yere sahip tarihi figürleri tanıması amaçlanır. Öğretmen materyal seçiminde öğrencinin hayal gücüne destek olacak nitelikte

“görsel” araçları kullanmayı tercih etmeli ve özellikle Polonya tarihi figürlerini (önemli başarılarla sahip kahramanları) anlatırken fotoğraf ve resimlerden yararlanılması beklenir. Geçmiş yüzyılların başarılarına değinerek öğrencinin anavatanı ile bağlarını güçlendirmek ve öğrencide sorumluluk duygusunu geliştirmek önemlidir (MEN,2017).

4. sınıfta verilen tarih dersi için “sonraki yıllarda verilecek olan tarih derslerine temel oluşturma ve öğrencinin ileriki yıllarda olayları kronolojik olarak sıralamasına yardımcı olma” amacıyla düzenlendiği yorumu yapılmıştır. Tarih dersi öğrencide vatansever tutumları geliştirirken aynı zamanda diğer uluslara karşı saygıyı da geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Didaktik süreçte kullanılan çeşitli öğretim yöntemleri ve öğretim materyalleri öğrencilerin yaş ve bireysel ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır. Ders hem klasik yöntemlerle (açıklama, konuşma) hem de aktif, eylem tabanlı yöntemler (Bilgisayar sunumlarının hazırlanması, interaktif beyaz tahta sınıfları, multimedya programları oluşturma) ile sunulmalıdır. Mümkün olduğunca, gezi (müze, anıt yeniden yapılandırılmış tarihi yapılar), tarihe tanıklık etmiş insanlar vb. kişilerle görüşme yapma gibi öğretici bilgiye ulaşmada yardımcı olacak yöntemleri öğretim süreçlerinde kullanmak önemlidir (MEN, 2017).

Coğrafya Öğrenme-Öğretme Süreçleri: Coğrafi eğitimin önemli hedefi, öğrencinin pratik bilgiyi edinmesi ve bilgiyi geliştirmesidir. Modern navigasyon araç ve tekniklerini kullanma olasılığı olsa da, coğrafi alana yönelme ve mekânsal hayal gücü geliştirme yeteneği önemli olmaya devam etmektedir. Coğrafi eğitim sırasında, öğrenciler hem sahadaki alıştırma için modern cihazları (GPS kullanarak) kullanma hem de geleneksel araçlar ve yöntemlerin (harita, pusula, Güneş veya Kutup Yıldızı’nın konumu, vb.) kullanımını öğrenmelidir. Aniden gelişen olaylar çerçevesinde kaybolma hissini önlemek için farklı arazi veya hava koşullarını da bilmelidir.

Saha çalışması sırasında (zorunlu ve öncekinden çok daha büyük bir boyutta uygulanır) gözlem becerilerinin (manzaralar, fenomenler, doğal ve antropojenik süreçler) oluşumunu sağlayan yöntemler kullanılmalıdır. Haritayı (dijital olan dâhil) temel bilgi kaynağı olarak ele almak ve coğrafi düşünme becerilerini şekillendirmeye yardımcı olmak gerekmektedir. Coğrafi çevre ve insan faaliyetleri hakkında bilgi edinmek, toplamak, analiz etmek, sunmak için bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması faydalı olacaktır. Öğrencilerin alan çalışmalarını gerçekleştirmeleri ve çeşitli coğrafi bilgi kaynaklarından (dijital kaynaklar dâhil) elde edilen bilgileri bağımsız olarak toplanan verilerle karşı karşıya

getirmeleri için proje yöntemini uygulamak yararlı olacaktır. Bilgisayar Teknolojileri (BT) kaynaklarını ve modern multimedya tekniklerini kullanmak da dahil olmak üzere tartışmalar, seminerler, yarışmalar, fotoğraf sergileri, klasörler-portföy hazırlamak gibi farklı tekniklerden de yardım alınmalıdır. Diğerlerinin yanı sıra öğrenciye derse önceden hazırlanması için internet kaynaklı görevler verilerek, derse araştırma yaparak gelmesi sağlanmalıdır. Öğretmen iletişim, işbirliği ve sorumluluk becerilerini geliştirmek grup çalışmasını büyük ölçüde kullanmalıdır.

Yurttaşlık Bilgisi Öğrenme- Öğretme Süreçleri: Yurttaşlık dersinin önemi, “genç bir insanı çağdaş yaşamı verimli ve sorumlu sürdürebilmesi için gerekli temel sosyal yeterlilikler, beceriler ve bilgilerle donatma ihtiyacından kaynaklanır, aynı zamanda öğrencilerin bireysel ve sosyal gelişimini destekler” şeklinde ifade edilmiştir. Bu nedenle, ilkokulda dersin çekirdek müfredatını oluştururken, yakından uzağa ilkesine bağlı kalınmıştır. Birincil sosyal gruplardan yerel ve bölgesel topluluklara, ulusal ve eyalet topluluğuna ve uluslararası topluluğa doğru anlatımlar gerçekleştirilmiştir.

Yurttaşlık öğretim programında ilkokul öğrencilerinin sosyal ve bilişsel yeterliliklerinin düzeyine bağlı olarak, en yakın gruplardan ve topluluklardan başlayarak dünya hakkında, kademeli öğrenme yoluyla öğrenme sürecini kolaylaştırmak için öğrenciye daha yakın olan çevrelerin vurgulandığı belirtilmiştir. Öğrencinin ait olduğu ve doğrudan bağların olduğu gruplarla ilgili konulara olduğu kadar yerel ve bölgesel toplulukla ilgili konulara da vurgu yapıldığı vurgulanmıştır.

Öğretmenler dersin uygulaması aşamasında klasik yöntemlerden kaçınmalıdır. Fakat klasik yöntemlerle konuşma/anlatım yöntemi ile ders işleyecekse konuşmalara öğrenciyi dâhil ederek derse devam etmelidir. Öğretmen aynı zamanda konuşma dilini doğru kullanmalıdır. Öğretmen, beyin fırtınası, karar ağacı, metaplan, SWOT analizi gibi sosyal, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmek için karar verme yöntemlerini kullanmalıdır. Aynı zamanda, her öğretmenin görevinin eğitim yöntemlerini öğrencilerin ilgi ve yeterliliklerine uyarlamak olduğu vurgulanmalıdır. Öğretmenin ders işleyişi sırasında birden fazla metot kullanması öğrencilerin gelişimini sağlamak için faydalı olacaktır. Sosyal yaşam hakkında bilgi edinme, toplama, organize etme, analiz etme ve sunma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma (böylece kamu kurumlarının web sitelerini kullanma, çeşitli iletişim türleri ile çalışma, sanal eğitim gezileri) önemlidir. Bu nedenle BT kullanımına özen gösterilmelidir.

Diğer yöntemlerin yanında öğretmen yurttaşlık dersini destekleyen farklı didaktik araçlardan yardım alabilir. Bunlar: öğretme süreci eğitim ağı "Scholaris" ve e-ders kitaplarıdır. Bu eğitim ağlarından: ders planları, multimedya sunumları, kaynak metinler, didaktik oyunlar, filmler, fotoğraflar, resimler, öğrencilerin bilgi ve becerilerini test eden alıştırmalar bulunmaktadır. Açık eğitim kaynaklarını kullanan öğretmenler mevcut çalışma biçimlerini çeşitlendirebilir ve zenginleştirebilir, böylece sınıflarının verimliliğini artırabilir (MEN, 2017).

Yeni çekirdek müfredatta belirtilen içeriğin öğretiminde kaynak metinler, sözlükler, haritalar, çizelgeler, diyagramlar ve istatistiksel özetler (fikir anketleri dâhil) önemli bir rol oynar. Mevcut çekirdek müfredat ile ilgili yenilik, psikolojik ve pedagojik danışma merkezleri, mesleki danışmanlık hizmetleri veren kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde düzenlenen dersler yoluyla bazı öğretim içeriğinin uygulanmasına vurgu yapmaktadır (MEN, 2017).

3.2.2.5. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Ölçme Değerlendirme Süreçleri

Polonya öğretim programlarında öğrenme-öğretme süreçleri başlığı “uygulama şekli ve koşulları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında Polonya öğretim programları içerisinde öğretmenlere tavsiye niteliğinde verilen öğretme- öğrenme süreçleri içerisinde yararlanılabilecek yöntem ve teknikler verilmiştir. Değerlendirme süreci için ayrı bir başlık oluşturulmamıştır. Öğretmenlere uygulama şekli ve koşulları başlığı altında tavsiyeler verilmiştir. Ölçme koşullarının öğrenciye göre hazırlanması gerektiğine ve öğrencinin süreç içerisindeki ilerleyişinin göz önünde bulundurulması yönünde cümlelere yer verilmiştir. Esnek bir yapıya sahip olan öğretim programları; içeriği işleme, kaynak belirleme vb. konuları öğretmen inisiyatifine bıraktığı bilinmektedir. Aynı şekilde müfredat içerisinde Ölçme ve Değerlendirme kısmına yer verilmemesi bu konunun da öğretmenin inisiyatifine bırakıldığı düşüncesini akıllara getirmektedir.

3.2.3. Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Polonya Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Amaçlara Yönelik Benzerlikler ve Farklılıklar: Türkiye ve Polonya öğretim programları incelendiğinde programların yapısı ve amaçlar açısından benzer ve farklı yönler saptanmıştır. Türkiye’de Sosyal Bilgiler programı disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanırken

Polonya’da tarih, coğrafya derslerinin tek disiplinli, yurttaşlık bilgisi dersinin ise disiplinlerarası yaklaşımla oluşturulduğu görülmüştür. İki ülkenin öğretim programları “iyi vatandaş” “iyi insan”, “duyarlı insan”, “farklılıklara saygı göstermek”, “kültürel sembolleri benimseme” gibi benzer amaçlarla öğrencilere ders içeriklerini aktarmaktadır. Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programında sosyal bilgilerin özel amaçları yer alır Polonya’da ise öğretim programlarına bakıldığında derslerin kendi içerisinde özel amaçlarının olduğu ve dersin içeriğine yönelik oluşturulan bu amaçların öğrenmeyi kolaylaştıracağı, öğretmene “neyi öğretmeliyim?” konusunda yol gösterdiği düşünülmektedir. Ayrıca bahsedilen amaçların derslerin içeriğine, becerilerine ve tutumlarına yönelik alt amaçları olduğu düşünülmektedir. Daha ayrıntılı açıklamak gerekirse Tarih öğretim programında “ genel amaçlar” başlığı altında 3 amaç verilmiştir. Bunlar tarihsel analiz, tarihsel bir anlatı yaratmak ve tarihsel kronolojidir. Başlıklar incelendiğinde öğrencinin tarihsel kronoloji başlığı altında verilen maddelerin (tarihsel kavramları ayırt etme, tarihsel hesaplamalar yapabilme, tarihsel olayları, süreçleri ayırt edebilme olaylar- olgular arasında zamanı kronolojik olarak sıralayabilme gibi) tarihsel kronoloji becerilerini geliştirmeye yönelik alt kazanımlar olduğu görülmüştür. Bahsedilenler doğrultusunda bakıldığında Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı ile Polonya tarih öğretim programının benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Polonya tarih öğretim programında yer alan “Tarihsel Bir Anlatı Yaratmak” başlığı altında verilen maddelerin (elde edilen bilgiyi kaynak göstererek tarihsel sıra ile anlatmak, tarihsel kavramları kullanmak ve anlamlarını açıklamak, tarihsel süreç ve figürler ile ilgili kendi fikirlerini sunmak, kısa ya da uzun ifadeler oluşturabilmek) öğrencinin öğrendiği bilgileri kullanmaya yönelik becerileri için oluşturulmuş alt kazanımlar olduğu anlaşılmıştır. Türkiye sosyal bilgiler öğretim programının yukarıda bahsedilen başlık (Tarihsel Bir Anlatı Yaratmak) doğrultusunda bakıldığında Polonya tarih öğretim programına göre daha az ayrıntıya sahip olduğu düşünülmektedir. Son olarak Polonya tarih öğretim programında yer alan bilgiyi ayırt edip, kullandıktan sonra “Tarihsel Analiz ve Yorumlama” başlığı altında verilen maddelerin (olaylar arası sebep-sonuç ilişkisini görebilmek, farklı ölçek ve haritaları, küreleri vb. kullanarak tarihsel olay ve olguları gösterebilme gibi) tarihsel olay ve olgular üzerine yorum yapabilme becerisi için oluşturulmuş alt kazanımlar olduğu anlaşılmıştır.

Coğrafya öğretim programı genel amaçları 3 başlık altında birleştirilmiştir. Coğrafi bilgi başlığı altında coğrafi bilgiye yönelik öğrenciye verilmek istenen kavramlar, doğal süreçler, insan ve coğrafya ilişkisi vb. alt kazanımlar yer almaktadır. Beceri ve pratikte bilgiyi

uygulama başlığı altında öğrencinin derste öğrenmiş olduğu teorik bilginin kullanımına yönelik alt kazanımlar verilmiştir. Polonya coğrafya öğretim programında yer alan “Beceri ve Pratikte Bilgiyi Uygulama” başlığı Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programında da üzerinde durulması gerektiği düşünülmektedir. Öğrenci öğrendiği bilgiyi hayatına aktarmalı ve uygulayabilmelidir. Bu noktada Polonya’nın öğrenciye öğrettiği bilgiyi, öğrencinin uygulayabilmesinin üzerinde durduğu ve bilgiyi pratikte de uygulamayı amaçladığı söylenebilir. Tutumları şekillendirmek başlığı altında verilen alt kazanımlarda ise öğrencinin coğrafya dersinde öğrendiklerinden yola çıkarak kendi değerlerine ve kültürüne olan bağları güçlendirilirken farklı coğrafyalara yönelik bakış açısını geliştirmek amaçlanmış ayrıca öğrencinin doğal çevreye karşı farkındalığını geliştirmesi beklenmektedir. Bahsedilenler doğrultusunda Polonya’nın Türkiye’den farklı olarak öğrenciye aktardığı bilginin öğrencide kalıcı olmasına yönelik bir amacı olduğu ve öğretim programlarını bu doğrultuda hazırladığı söylenebilir.

Yurttaşlık bilgisi öğretim programı bilgi ve anlayış başlığı altında toplanan alt kazanımlar öğrencinin programın gerektirdiği bilgi ve anlamaya yönelik öğrenmesi hedeflenen noktalara değinilmiştir. Bilgilerin kullanımı ve oluşturulması başlığı altında öğrencinin bilgileri kullanmasına yönelik alt kazanımlar yer almaktadır. Kendinizi anlamak, problemleri tanımak ve çözmek başlığı altında toplanan alt kazanımlar ile öğrencinin kendisini, farklılıklarını, yeteneklerini anlama karşılaştığı sorunları tanımlama ve çözmeye yönelik becerilere odaklanıldığı görülmüştür. İletişim ve işbirliği başlığı altında toplanan alt kazanımlar incelendiğinde öğrencinin kendisini ifade etme ve çevresi ile iletişim kurabilme, işbirliği içinde olma ve görevleri paylaşıp yerine getirebilme gibi iletişim becerilerine odaklanıldığı görülmüştür. Bahsedilen doğrultusunda bakıldığında Polonya yurttaşlık bilgisi dersi öğretim programının Türkiye sosyal bilgiler programından farklı olduğu ve yurttaşlık bilgisi dersi genel amaçları altında toplanan alt kazanımların daha detaylı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmayı destekler nitelikte olduğu düşünülen çalışma olan Öztürk ve Öztürk’ün (2013) Kanada’nın Ontario Eyaletinde yapmış olduğu çalışma örnek olarak verilebilir. Öztürk ve Öztürk’ün (2013: 497) Kanada’nın Ontario Eyaletinde yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temelde öğrenme alanlarından oluştuğu ve her bir öğrenme alanının ise üniteler ve üniteleri destekleyen genel kazanımlar ile özel kazanımlar oluştuğu saptanmıştır. Bu özel kazanımlar ise “bilgi ve anlama kazanımları”, “soruşturma, araştırma ve iletişim becerileri” ve “uygulama kazanımları” şeklinde ayrıntılı olarak sıralanmıştır.

Öztürk ve Öztürk'ün (2013) çalışması gibi karşılaştırmalı eğitim alanında yapılmış olan Dere ve Akdeniz'in (2019) çalışmasında Kanada (Ontario) öğretim programında, vatandaşlık eğitimi konularının tüm dersleri kapsayacak özel bir vatandaşlık çerçevesine sahip olduğu, Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında ise vatandaşlık eğitimi konularının "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanında toplandığı belirtilmiştir. Ayrıca Ontario programında yerel, ulusal ve küresel düzeyde vatandaşlık vurgusu yapılırken, Türkiye programında vatandaşın nitelikleri ve sorumlulukları daha çok Türk vatandaşlığı kavramı içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Her iki programın da toplumda ve hızla değişen dünyada bilgi sahibi, bilgiyi üreten, eleştirel düşünebilen, problem çözebilme ve etkili iletişim kurabilme becerisine sahip aktif ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmeyi amaçladığı sonucuna varmanın mümkün olduğu vurgulanmıştır.

Değerlere ve Becerilere Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar: Polonya tarih öğretim programında 14 değer ve 10 beceri yer alırken coğrafya öğretim programında 14 değer ve 10 beceri, yurttaşlık bilgisi öğretim programında ise 14 değer ve 6 beceri yer almaktadır. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi öğretim programı incelendiğinde bir takım benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmüştür. Türkiye'den farklı olarak beceri ve değerlerin tablo şeklinde verilmediği görülmüştür. Araştırmacı tabloları program içerisinde verilen tanımlardan yola çıkarak hazırlamıştır. Tablolar incelendiğinde her iki ülkenin öğretim programlarında da "sorumluluk, saygı, dayanışma, sevgi, vatanseverlik, güzellik, aile birliği, adalet, estetik, eşitlik" gibi değerlerin ortak değerler olarak yer aldığı görülmüştür. Aynı zamanda her iki ülkenin öğretim programlarında da "bütüncül bakış açısı, eleştirel ve ön yargısız bakma, tarihsel-mekânsal hayal gücünü kullanma, yorumlama, analiz, araştırma, zamansal farkındalık, harita ve tablo yorumlama, iletişim, bilgi ve iletişim teknolojisini kullanma, eleştiri, kanıt kullanma" gibi becerilerin ortak olduğu görülmüştür. Polonya öğretim programlarından farklı olarak sosyal bilgiler öğretim programında "tasarruf, bilimsellik, barış, yardımlaşma" gibi değerlerin yer alırken "dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, öz denetim, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme" gibi becerilerin yer aldığı görülmüştür. Polonya öğretim programlarında Türkiye'den farklı olarak Polonya öğretim programlarında "kültür, uzlaşma, yerel ve bölgesel kimlik" değerleri yer alırken "tarihsel hafıza" becerisinin yer aldığı görülmüştür. Çalışmayı destekleyecek nitelikte olduğu düşünülen bir çalışmada Bursa ve Köse'nin (2017) Kanada ve Türkiye ile Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerler üzerine yapmış oldukları çalışmadır. Bu çalışmada Sosyal

Bilgiler öğretim programlarında sınıf düzeylerine göre değerlerin çoğunlukla doğal çevre, demokratik yaşam ve kültürel çeşitlilikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca her iki programda da doğa sevgisi, bağımsızlık, hoşgörü ve farklı kimliklere saygı değerlerinin ortak olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bahsedilen çalışmadan da yola çıkarak ülkeler öğretim programlarında öğrencilere saygı, hoşgörü, demokrasi gibi ortak değerleri vermeyi amaçladığı söylenebilir.

Kazanımlara Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar: Türkiye ve Polonya ders kazanımlarına bakıldığında benzer ve farklı yönleri rastlanmıştır. İki ülkenin de yakından uzağa ilkesi ile programlarının hazırlandığı görülmüştür. Polonya’da konuların Polonya’yı merkeze alarak dünya ve farklı coğrafyalar hakkında bilgilerin daha yoğun verildiği Türkiye’de ise öğrenciye konuların Türkiye üzerindeki örneklerden yola çıkarak aktarıldığı fakat dünya hakkında Polonya kadar detaylı bilgi verilmediği görülmüştür. Coğrafi yakınlığın verdiği etki ile Polonya’da Avrupa coğrafyası ve Polonya ekseninde var olan gelişmeleri, doğal unsurları ve tarihi süreçleri öğrenciye aktarmaktadır. Aynı zamanda uzak coğrafya olarak adlandıracağımız Afrika, Asya, Okyanusya, Amerika gibi kıtaların sorunlarına yönelik konular yardımıyla detaylı bilgiler verildiği ve bu coğrafyaların öğrenciye tanıtıldığı görülmüştür. Ayrıca Polonya 6. ve 8. sınıf coğrafya dersinde litosferin katmanları ve meydana gelen tektonik hareketleri ele alırken Türkiye’nin aynı konuyu 3. sınıf fen bilgisi dersinde “dünyamızın katmanları” konusunda ele aldığı görülmüştür. Fakat Polonya’nın aynı konuyu Türkiye’ye göre daha derinlemesine işlediği düşünülmektedir. Bu noktada Polonya ve Türkiye’nin konuları ele alış bakımından farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Polonya’nın öğretim programları arasında yer alan “başka milletlere saygı duyarak milli bilinci geliştirmek” hedefinin bahsedilen konu başlıkları ile sağlanmaya çalışıldığı düşünülebilir. Tarih kazanımlarına bakıldığında 5. sınıftan 8. sınıfa kadar tarihi olaylar kronolojik sıra ile aktarılmıştır. Öğrenciye 4. sınıfta milli bilinci oluşturmak adına aile bağları, kültürel miras, yerel anıtlar, tarihi figürler ve kahramanlar tanıtılmıştır. Ayrıca bir bilim olarak tarih hakkında bilgi verilmiş, zamanı ölçme, kronolojik olarak olayları sıralayabilme, efsane ve gerçeği ayırt etme gibi konuların üzerinde durulduğu görülmüştür. Bu nedenle 4. sınıf tarih dersinin sonraki yıllara hazırlık olarak düzenlenmiş olabileceği söylenebilir. Türkiye 4. sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras ünitesinde de benzer bir düzenleme yapıldığı görülmüştür. Kazanımlar bakımından Polonya ve Türkiye tarihsel içeriği aktarma konusunda benzerlikler göstermektedir. İki ülke de tarihsel kaynakları anlama ve aile tarihini öğrenme açısından, milli

kültür varlıklarını öğrenme ve tarihi kahramanların hayatları üzerinden milli mücadele ruhunu öğrencilere aktarmayı hedeflemiştir. Türkiye’de farklı olarak geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve sürekliliğini aktarmaya yönelik kazanıma yer vermiştir. 4. sınıf tarih konuları kazanımlar açısından benzerlik gösterdiği görülmüştür. Polonya’da 4. sınıf tarih öğretiminde Türkiye’den farklı olarak öğretmenlere ek konu başlıkları verildiği ve istekleri üzerine öğrenciye öğretebilecekleri belirtilmiştir. İki ülkenin de kazanımlarda aile bağlarına, milli kültür öğelerine ve milli mücadele kahramanlarına yer vererek milli bilinci oluşturmayı amaçladığını söyleyebiliriz. 5. sınıfta ilk insan, ilk medeniyetler ve sonrasında eski medeniyetler, eski yerleşmeler ve bu medeniyetlerin kültür-inanç yapıları da dâhil olmak üzere Polonya’nın ilk toplulukları (beylikler, aileler) ve Avrupa kültürü, inancı ve toplumsal yaşamı hakkında bilgiler öğrenciye verilmiştir. Türkiye’de de 5. sınıf kültür ve miras öğrenme alanında Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının, dönemin kültürel yapısının, tarihi unsurların ve eserlerin, kültürel unsurların tarihsel gelişimini öğrenciye aktarılmasının amaçlandığı görülmüştür. Fakat Polonya’nın benzer konuları aktarırken konu kapsamını daha geniş tuttuğu bu noktada Türkiye’nin konular hakkında Polonya’ya göre daha az detay verdiği verilen kazanımlarda görülmektedir.

6. sınıf tarih dersinde ise coğrafi keşifler, Rönesans reform, Aydınlanma çağı, 17-18. yüzyıl Polonya ve Avrupa’nın siyasi durumu son olarak 18. yüzyıl sonundaki gelişmeler öğrenciye verilmiştir. Türkiye’de ise 6. sınıfta İslam coğrafyası ve kültürü, İslamiyet’in doğuşu ve ilk Türk beyliklerinin kuruluşları hakkında kazanımlara yer verildiği görülmüştür. İslam coğrafyası, İslamiyet’in doğuşu konularını Polonya 5. sınıfta öğrencilere tanıtırken, Türkiye 6. sınıfta benzer kazanımları öğrenciye vermektedir. Ayrıca Polonya ilk Polonya beyliklerinin kuruluşlarını 5. sınıfta öğrenciye aktarırken Türkiye’nin ilk Türk beyliklerini 6. sınıfta öğrenciye aktarmayı amaçladığı görülmüştür.

7. sınıf tarih konularına bakıldığında öğrenciye, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl Avrupa’da ve Polonya’da yaşanan siyasi ve sosyal gelişmelerin aktarılması hedeflenir. 7. sınıfı bitiren öğrencinin 2. Dünya Savaşı sürecini öğrenmiş olması hedeflenmiştir. Türkiye’de ise 7. sınıfı bitiren öğrencilerden ancak 19. yüzyıl konularını öğrenmesi beklenmektedir. Türkiye’de 8. sınıf İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde anlatılan konuların Polonya’da 7. sınıf tarih konuları kapsamında verildiği görülmüştür. Türkiye’de 8. sınıftan mezun olan öğrenci Türkiye’nin 1960’lı yıllarda yaşadığı değişiklikleri ve gelişmeleri öğrenirken; Polonya’da öğrenciler, 8. sınıfta 2004 yılına kadar yaşanan gelişmeler ve değişimleri öğrenmektedir.

Türkiye'nin konu kapsamı açısından Polonya'dan farklı bir yol izlediği görülmüştür. Türkiye'de bir lise öğrencisinin lise 4. sınıfta aldığı Türkiye ve Dünya Tarihi dersinin Polonya'da 8. sınıf öğrencilerine verildiği görülmüştür. Türkiye'de sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanı ile Polonya'daki tarih dersi içeriğini öğrencilere vermektedir. Fakat Türkiye'de dersin öğrenme alanları incelendiğinde tarihsel içeriğin sadece kültür ve miras ünitesinde verilmediği, diğer öğrenme alanlarına da dağıtıldığı görülmektedir. Örnek verecek olursak kültür ve miras ünitesinin tamamının tarih dersi içeriği ile oluşturulduğu gibi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında ise eski dönemlerde üretim, dağıtım ve tüketimin nasıl olduğuna dair bilgiler verildiği görülmüştür. Kısaca sosyal bilgilerde tarihsel bilginin sadece kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde verildiğini söylemek eksik bir bilgi olacaktır. Coğrafya dersindeki benzerlik ve farklılıklara bakacak olursak iki ülke de 5. sınıf öğrencilerine harita okuma, harita üzerinde bulunan doğal unsurları, yakın çevreyi ve yakın çevrede yaşayan nüfusu tanımaya yönelik kazanımları öğretim programları içerisinde almıştır. Fakat Polonya'nın Türkiye'den farklı olarak Coğrafya öğretim programının daha yoğun olduğu görülmektedir. Bir örnek verecek olursak Türkiye 6. sınıf insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında öğrenciye dünya üzerindeki kıtaları, farklı coğrafyaları, iklimleri öğrenciye verirken Polonya bu kazanımları 5. sınıfta vermektedir. 5. sınıf Polonya manzaraları, Dünya manzaraları ve Polonya haritası temaları altında Polonya'nın peyzaj bileşenleri, kültürel özellikleri, Polonya coğrafyası üzerinde yaşayan ailelerin sosyal hayatları, dünya üzerindeki farklı peyzaj alanları, kıtalar, coğrafi keşifler, harita üzerinde farklı coğrafyaları gösterme gibi daha detaylı kazanımların yer aldığı görülmüştür. Kazanımların detayları ve konuların yoğunluğu bakımından 5. sınıf coğrafya öğretim programının Türkiye'den farklı olduğu söylenebilir. 6. sınıf coğrafya kazanımları konusunda Türkiye ve Polonya arasındaki en belirgin farklılığın Polonya'nın öğretim programında Dünyanın şekli ve hareketleri konusuna ve coğrafi koordinatlar konusuna yer verirken Türkiye'nin bu konuyu ele almamasıdır. Polonya'nın 5. sınıfta öğrenciye vermiş olduğu "farklı coğrafyaların iklimi, yeryüzü şekilleri" konularının Türkiye'de 6. sınıfta verildiği görülmüştür. Yine 6. sınıf coğrafya dersi Avrupa coğrafyası teması ve Polonya'nın komşuları teması altında verilen kazanımların 4. 5. 6. ve 7. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanıyla kısmen benzerlikler içerdiği görülmüştür. 4. sınıf küresel bağlantılar kazanımları içerisinde "Dünya üzerindeki farklı ülkeleri tanır, Türkiye'nin komşuları tanır ve ortak kültür öğelerini tanır, farklılıklara saygı gösterir" kazanımlarının özellikle Polonya'nın komşuları teması altındaki "Polonya'nın komşu ülkelerle ilişkilerini bilir, Polonya ve komşuları arasında iyi ilişkiler kurma ihtiyacını anlar" kazanımları ile

benzerlik gösterdiği görülmüştür. 6. sınıf Polonya coğrafya öğretim programını bir bütün olarak ele aldığımızda “farklılıklara saygı ve ortak kültür öğelerini tanı” kazanımlarının program içerisine işlendiği görülmektedir. 7. sınıf coğrafya öğretim programında siyasi, fiziki ve beşeri coğrafya konularının yoğunluğu göze çarpmaktadır. Polonya’da sınıf kademeleri arttıkça kazanım yoğunluklarının arttığı görülmüştür. Özellikle ülke ve kıta sınırlarının bilgisinin verildiği ve verilen sınırlar içerisinde yaşayan insan yaşamı, doğal unsurlar vb. konular programa işlenmiştir. 8. sınıf coğrafya programında Asya, Avrupa, Okyanusya, Afrika, Antarktika kıtaları üzerinde yer alan örnek ülkeler seçilmiş ve bu ülkelerle birlikte kıtaların sorunları öğrenciye verilmiştir. Örnek verecek olursak Asya’nın sorunları başlığı altında Çin, Hindistan gibi ülkeler öğrenciye tanıtılmıştır. Bu ülkelerin iklimleri ve bitki örtüsü öğrenciye verilirken ülkelerin nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bilgisi ile ülkelerin yaşadığı doğal afetlere yer verilmiştir. Fiziki coğrafya konularının 8. sınıfta daha yoğun olduğu da gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye’de daha farklıdır. Türkiye’de kademeler arttıkça beşeri coğrafya konularını yoğunluk kazandı; nüfusun, insan faaliyetlerinin kazanımlar içerisinde daha fazla yer aldığı gözlemlenmiştir.

Genel olarak Coğrafya programına bakıldığında iki ülkede de benzer kazanımlar olduğu fakat bu kazanımların farklı sınıf kademelerinde verildiği görülmüştür. Polonya’nın coğrafya programının Türkiye’nin programına oranla daha yoğun olduğu görülmüştür. Bunun nedeninin Polonya’da coğrafya dersinin tek disiplinli yaklaşıma göre hazırlanması olduğunun ve daha önceden de bahsedildiği üzere “gelişen ve değişen dünyada biriken konuların ilkökul programına çekilmesi” olduğunu söyleyebiliriz. Polonya’nın coğrafya öğretiminin süreç temelli olduğu ve önceliğin coğrafi beceri kazandırma olduğu anlaşılmıştır. Bu yaklaşımın öğrencide eleştirel düşüncüyü geliştirdiği ve bunun da PISA’da Polonya’ya başarı sağlamış olabileceği düşünülmektedir.

Yurttaşlık dersinde dikkat çeken noktalardan biri Türkiye ve Polonya arasında birey, aile, toplum bilincinin oluşturmaya çalışma noktasında kazanımların benzerlik göstermesidir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersi “birey ve toplum”, “etkili vatandaşlık” öğrenme alanlarında verilen kazanımlar incelendiğinde Polonya’daki 8. sınıf yurttaşlık dersi “insanın doğası, aile, okul ve eğitim, kanun önünde küçükler, insan hakları, sivil toplum, yerel topluluk, iletişim, Polonya Cumhuriyet’inde demokrasi, uluslararası ilişkiler “ temaları ile büyük benzerlikler gösterdiği anlaşılmıştır.

Yurttaşlık bilgisi dersi Polonya’da 8. sınıfta verilmektedir. Türkiye’de ise yurttaşlık bilgisi sosyal bilgiler dersi kapsamında etkili vatandaşlık öğrenme alanı altında verilmektedir. Türkiye ve Polonya arasında yurttaşlık kazanımlarına yönelik benzer ve farklı yönler incelendiğinde çoğunlukla iki programın birbirine benzerlik gösterdiği görülmüştür. Polonya’da “insanın doğası, aile, okul ve eğitim, sivil toplum, iletişim, yerel yönetimler” temalarının Türkiye’de 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda Birey ve toplum öğrenme alanı kazanımları içerisinde yer aldığı görülmüştür. Polonya’da demokrasi ve cumhuriyet, uluslararası ilişkiler, ülkelerin üye olduğu uluslararası kuruluşlar vb. konuların Türkiye’de etkili vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları ile öğrenciye verildiği görülmüştür. Polonya’nın yurttaşlık bilgisi programı da Türkiye’ye göre yoğun olarak hazırlanmıştır. Fakat verilmek istenen kazanımlara bir bütün olarak bakıldığında iki ülkede kendisini, çevresini tanıyan, etkili iletişim kurabilen, haklarını ve sorumluluklarını bilen, demokrasi ve uluslararası ilişkilerin önemini kavrayabilmiş öğrenciler yetiştirmeyi hedeflediği söylenebilir.

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar: İncelemeler sonucunda Türkiye ve Polonya öğretim programlarında öğrenme-öğretme süreçleri açısından benzerlik ve farklılıklar belirlenmiştir. Polonya öğretim programında Türkiye’den farklı olarak öğrenme-öğretme süreçleri ve ölçme-değerlendirme süreçleri “uygulama şekli ve koşulları” başlığı altında toplanmıştır. Ayrıca öğrenme-öğretme süreçleri ile ilgili daha detaylı önerilere yer verilmiştir. Türkiye’de ise öğrenme- öğretim süreçleri ile ilgili Polonya’ya göre daha az ayrıntıya yer verilmiştir. Polonya’da ders işleyişi esnasında öğretmenlerin kullanabileceği teknik ve yöntemler program içerisinde yer alırken Türkiye’de öğretmenlerin yararlanabileceği teknik ve yöntemlere program içerisinde ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. Polonya’da Türkiye’den farklı olarak öğretmenlere verilen öneriler içerisinde yer alan teknik-yöntemler ve değerlendirme araçları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Beyin fırtınası
- Karar ağacı
- Metaplan
- SWOT analizi
- Klasör-Portföy
- Grup çalışması

- Saha Çalışması

Türkiye ve Polonya arasında benzerlik gösteren yöntem ve araçları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Tartışma ve Seminer
- Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı
- Görsel materyallerin kullanımı
- Okul dışı etkinlikler
- Harita, pusula, tablo kullanımı
- Tarihsel karakterlerin tanıtılması ya da tarihe tanıklık etmiş kişiler ile görüşme.

İki ülkenin de ders işleyiş sürecinde konuların anlaşılabilirliğini arttırmak için benzer yöntem ve araçlara başvurduğu görülmüştür. İki ülkenin de okul dışı ortamlara yapılan gezilerle, görsel materyallerle, harita vb. materyallerle, görüşmelerle öğrencide bilginin kalıcılığını sağlamaya çalıştığı düşünülmektedir. Çetin'in (2018) Suudi Arabistan'da yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programında tartışma ve diyalog, problem çözümü, proje gibi benzer yöntemlere değinildiği görülmüştür. Bu araştırmadan yola çıkarak ülkelerin öğrenme- öğretme süreçlerinde öğrencide bilginin, benzer uygulamalarla kalıcı hale getirilmesi amaçlandığı söylenebilir. Kaya'nın (2011) "Almanya ve Türkiye Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması" çalışmasında bahsettiği üzere Almaya Coğrafya öğretim programında Türkiye'nin programına göre öğrenme ve öğretme süreçlerinde dikkat edilenin özellikle çevrenin sürdürülebilirliği, çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirme, çevrenin ekonomik kullanımı ile coğrafi çevrede üretim faaliyetleri konuları üzerinde daha fazla durulduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kaya Almanya'daki Coğrafya Öğretim Programı'nda yazılı yoklamanın olmadığını, öğretmenlere daha fazla görev yüklemiş ve öğrenci performanslarının yanı sıra öğretmen performansını da ön plana çıkartılmış olduğunu belirtmiştir. Literatüre bakıldığında farklı bir çalışma olarak Çiftçi'nin (2014) yapmış olduğu Portekiz ve Türkiye'nin karşılaştırıldığı yüksek lisans tezi incelenmiştir. Çiftçi (2014) Türkiye'de coğrafya ile ilgili yaşanan ve coğrafyanın günümüzdeki durumu üzerinde önemli etkisi olan etmenlerden birinin de coğrafyanın dağ, şehir, başkent gibi isimleri ezberlemekten ibaret olduğu ancak bilgiyi öğrenmeye dayalı olmayan, deneye dayanmayan, sayılar ve ölçülebilir değerlerle problem çözmeye yönelik olmayan bir bilim olarak algılanırken

Portekiz’de ise öğretmenlerin coğrafi bilgi ve terimleri öğrenci için somut ve kalıcı bir şekilde işlediği, ezbere dayalı eğitimden ziyade öğrenmeye dayalı eğitim sistemi benimsendiğini belirtmiştir.

Ölçme Değerlendirmeye Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar: Türkiye ve Polonya öğretim programlarında ölçme ve değerlendirmeye dair ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Fakat bir önceki öğretim programının 2018 öğretim programına göre daha ayrıntılı olduğu düşünüldüğünde 2018 programında yer almayan ölçme değerlendirme yöntemlerinin zaten biliniyor olmasından kaynaklı programa eklenmediği düşünülmektedir. Türkiye ve Polonya’da ölçme değerlendirme ile ilgili ayrıntılı örneklerin yer almamasının ölçme değerlendirmeyi öğrenmenin “tecrübesine ve uzmanlığına” bırakıldığı düşünülmektedir. Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında “*eğitimde ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğitim süreci boyunca yapılır. Ölçme sonuçları tek başına değil izlenen süreçlerle birlikte bütünlük içinde ele alınır*” şeklinde bir ifade yer almaktadır (MEB, 2018: 6). Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarına bakıldığında temelde şu yaklaşım yer almaktadır: “*Okul ve öğretmenler, her öğrencinin ihtiyaçlarına ve yeteneklerine göre faaliyet (sınavlar, ders sırasında kullanılacak materyaller, ödevler, saha çalışmaları vb.) yürütmelidir. Bu faaliyetler öğrencinin kişisel gelişimi ve eğitimsel ilerleyişini desteklemelidir. Bu nedenle öğretmen, öğrenciye verdiği görevleri dikkatli seçmelidir. Bu görevler bir yandan öğrencinin yeteneklerini aşmayacak (başarıyı engellemeyecek) diğer yandan öğrencinin zorluklarla başa çıkma motivasyonunu düşürmeyecek şekilde hazırlanmalıdır*” (MEN, 2017: 6-7). İki ülkede de ölçmenin bir süreç olduğu ve öğretmenin öğrenciye uygun ölçme-değerlendirme yapması gerektiği belirtilmiştir. Programların ölçme değerlendirme yöntem ve tekniklerini öğretmen isteğine bırakması açısından iki ülkenin benzerlik gösterdiği söylenebilir. Yeşilyurt (2020: 454) çalışmasında Yeni Zelanda öğretim programında öğrenci ihtiyaçlarının derinlemesine anlaşılması gerektiği ve başarıya ulaşmada en etkili olabilecek öğretim stratejilerinin araştırılmasının vurgulandığı bilgisine ulaştığı bu noktada Yeşilyurt’un çalışmasının bu araştırmayı destekler nitelikte olduğu düşünülmektedir. Farklı bir çalışma olarak Çetin (2018: 36) incelediği Suudi Arabistan sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme sürecinin yazılı ve sözlü sınavlar gibi geleneksel yöntemle değerlendirildiği bilgisine ulaşılmıştır. Öztürk ve Öztürk’ün (2013: 508) çalışmasında ise Ontario Sosyal Bilgiler öğretim programının tek bir rubrik üzerinde ölçme değerlendirme sürecine odaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgiler bize ölçme-değerlendirme süreçlerinin ülkelere göre farklılık gösterebileceğini düşündürmektedir.

3.3. Türkiye ve Polonya Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Benzerlik ve Farklılıkları

3.3.1. İçerik Bakımından Türkiye ve Polonya

Bu başlık altında Türkiye Sosyal Bilgiler ve Polonya Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi ders kitaplarının karşılaştırması yapılmıştır.

Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

4. sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitabında ders içeriği öğrenme alanlarına göre düzenlenmiş olsa da başlıklandırması öğrenme alanlarınınkinden farklıdır. Örnek; Birey ve Toplum öğrenme alanı “herkesin bir kimliği var” başlığı altında verilmiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 7 öğrenme alanına bağlı olarak 7 üniteye ayrılmıştır. Bunlar; Herkesin Bir Kimliği Var, Geçmişimi Öğreniyorum, Yaşadığımız Yer, İyi ki Var, Üretimden Tüketime, İnsanlar ve Yönetim, Uzaktaki Arkadaşımdır.

İlk ünite olan Herkesin Bir Kimliği Var ünitesinde; Herkesin bir kimliği var, Herkesin bir öyküsü var, Nelerden hoşlanıyorum-neleri yapabilirim? Onun yerinde olsaydım, Farkındayım farklılıklara saygılıyım konuları işlenmektedir. İkinci ünite olan Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde; Ailenin tarihi, Milli kültür öğelerimiz, Geçmişten bugüne çocuk oyunları, Bir kahramanlık destanı: Milli mücadele konuları yer almaktadır. Üçüncü ünite olan Yaşadığımız Yer ünitesinde; Yönlerimiz, Yer tarifi yapalım, Çevremizde neler var, Hava durumu, Yaşadığımız yer, Doğal afetlere hazır olalım konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan İyi ki Var ünitesinde; Teknolojik ürünler, Geçmişten günümüze teknoloji, Zaman içinde teknoloji, İcat çıkaralım, Zarar vermeden kullanalım konularına yer verilmiştir. Beşinci Üretimden tüketime ünitesinde; İsteklerimiz ihtiyaçlarımız, Ailede ve çevrede ekonomik faaliyetler, Bilinçli tüketici olalım, Belgemizi alalım, Ayağımızı yorganımıza göre uzatalım, Tüketime evet israfa hayır konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan İnsanlar ve Yönetim ünitesinde; Ben çocuğum haklarım var, Sorumluluk üstleniyorum, Eğitsel ve sosyal etkinliklere katılıyorum, Özgürlük ve bağımsızlık konularına yer verilmiştir. Yedinci ünite olan Uzaktaki Arkadaşım ünitesinde; Ülkeleri tanıyalım, Komşularımız, Türk cumhuriyetleri, Farklı kültürler, Dünya farklılıklarıyla güzel konularına yer verilmiştir. Ünite sonlarında “neler öğrendiniz?” kısmında kısaca konular tekrar edilmiştir.

Polonya 4. Sınıf Tarih Dersi

4. Sınıf tarih kitabı incelendiğinde dikkat çeken bir farklılık söz konusudur. Öğrencilerin tarihi kronolojik olarak öğrenmesi istenmesine rağmen 4. sınıf tarih dersi kitaplarında eski sistemin Histori I, II ve III konularının bazı başlıklarının sadeleştirilerek öğrencilere verildiği anlaşılmıştır. Reform sonrası düzenlenen 5. sınıf tarih kitaplarının içeriğinin eski sistemde okutulan ortaokul 1. sınıf ders kitabı olan Histori I'in konularını içerdiği görülmüştür. Reform sonrası hazırlanan 6. sınıf ders kitaplarının Histori II'nin konularını içerdiği ve 7. sınıf tarih ders kitaplarının ise Histori III'ün konularını içerdiği görülmüştür. Reform sonrası oluşturulan yeni sistemde yer alan 8. sınıf tarih konularının 2. Dünya savaşıdan 2004 yılına kadar olan süreci verdiği ve 8. sınıf tarih kitabının tamamen yeni bir kitap olduğu anlaşılmıştır.

Tarih öğretim programında 4. sınıf tarih dersi düzenlenmesi için şöyle bir gerekçe sunulmuştur; *Öğrencinin vatan tarihine olan duygusal tutumu, 4. sınıftaki ilk tarih dersleri sürecinde oluşmuş olmalıdır. Bu, Polonya'nın kültürel kimliğini şekillendirmede büyük önem taşıyan figürlerin bakış açısından bakılarak başarılacaktır. Kültürel kimliğin bir parçası olan kahramanlar ve onların başarılarını aktarmak adına, "I. Mieszko" tarafından yapılan temel seçimden başlayarak "Dayanışma" kahramanlarının çabası anlatılmak üzere belirlendi (MEN, 2017). Özellikle 4. sınıftan itibaren vatansever bireyler yetiştirmek, inançlarına değerlerine ve en önemlisi Polonyalı kimliğine sahip çıkan bilinçli, farkında bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Belirtilmesi gereken bir diğer noktaysa öğretim programında yer alan şu cümledir; ...İlkokul eğitiminin her aşamasında, öncelik öğrencide vatansever bir tutum geliştirmektir ama aynı zamanda öğrenci diğer ulusların başarılarına saygı duymalıdır (MEN, 2017). 4. sınıf tarih dersi başlıkları incelendiğinde 5, 6, 7, 8. sınıflarda daha detaylı işlenecek olan tarih konularının Polonya kısımlarının öğrenciye aktarıldığı görülmüştür. Aşağıda verilen Polonya tarih dersi içeriklerinde yer alan bazı başlıklar ders kitapları içerisinde yer aldığı şekli ile kırmızı renkle verilmiştir. Konulara dikkat çekmek amacıyla kırmızı renkle renklendirildiği düşünülmektedir.*

4. sınıf Tarih kitabı 4 üniteden oluşmaktadır. İlk ünite de yer alan Senin hakkında bir hikâye başlığı altında; Tarih-geçmiş öğrenmek, çevremizdeki tarih, yüzyıllar öncesinden beri Polonya'da yaşıyoruz, Gizemler-İsimler nereden geldi?, tarihte zaman, tarihte zamanı hesaplama, haritayı okuyun konularına yer verilmiştir. İkinci ünite de yer alan Piastlardan

Jagiellonianlara başlığı altında; I Mieszko ve Polonya'nın vaftizi, Yüzyıllar öncesinin sırları- İlk Piastlar kimlerdi? Cesur Bolesław-Polonya'nın ilk kralı - Bir Orta çağ manastırında, Büyük Casimir Polonyası-Şövalyeler ve kaleler, Jadwiga ve Jagiello - Polonya-Litvanya birliği, Zawisza Czarny ve Nicolaus Copernicus-büyük astronomdur konuları yer almaktadır. Üçüncü ünite de yer alan "Savaşlar ve Polonya Cumhuriyeti'nin Düşüşü" başlığı altında; Jan Zamoyski ve Polonya'nın altın çağı, 17. yüzyıl-savaşların yüzüncü yılı-Stanisławów, Ayaklanmanın başında Tadeusz Kościuszko, Polonya Lejyonları ve milli marş, Romuald Traugutt ve Ocak Ayaklanması, Maria Skłodowska-Curie: Yüzyıllar öncesinden Polonya Nobel ödüllü Sırlar-Polonyalı Nobel Ödülü sahibi nasıl bir savaş kahramanı oldu? konuları yer almaktadır. Dördüncü ünite olan Çağdaş Polonya'ya doğru başlığı altında; Józef Piłsudski ve bağımsız Polonya-Varşova Savaşı, Eugeniusz Kwiatkowski ve Gdynia'nın inşası, Zośka, Alek ve Rudy-Kahramanca izciler, Yüzyıllar öncesinin sırları-En ünlü eylemleri The Grey Ranks, "Sadık askerler" John Paul II- papa, "Dayanışma ve kahramanları" konuları yer almaktadır. Ayrıca konu sonlarında özet bölümleri yer almaktadır.

Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı da 4. sınıf sosyal bilgiler kitabında olduğu gibi üniteler öğrenme alanları ile bağlantılı olarak başlıklandırılmıştır. İlk ünite olan Bir Bütünün Parçasıyız ünitesinde: Etkin Bir Vatandaşım, Olayların çok boyutluluğu, Rollerimiz-haklarımız ve sorumluluklarımız var, Haklarımla varım konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Geçmiş Yolculuk ünitesinde: Uygarlıkları tanıyoruz, Ülkemizin güzellikleri, Zengin kültürümüz, Ortak değerlerimiz, Geçmişten günümüze kültürümüz konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan İnsan ve Çevre ünitesinde: Haritalar ne diyor? İklimin yaşamımıza etkisi, Nüfus ve yerleşme, Neden oldu? Doğal afetler ve etkileri konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Yaşamımızda Bilim ve Teknoloji ünitesinde; Teknolojinin toplum üzerinde etkisi, Cebimizdeki kütüphane, Önce güvenlik, Bilim insanları ve ortak özellikler, Araştırmacı çocuklar konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Ekonomi ve İnsan Yaşamı ünitesinde: Yaşadığımız çevre ve çevremizdeki ekonomik faaliyetler, Çevremizdeki meslekler, Ekonomik faaliyetler ve sosyal hayat, Üretimin serüveni ve tüketim, Yeni fikirler geliştiriyoruz, Bilinçli tüketici konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan Etkin Sorumluluk ünitesinde: Topluma hizmet edenler, Yaşadığımız yerde yönetim, Temel haklarımız, Bizi biz yapan semboller konularına yer verilmiştir. Yedinci ünite olan Bu Dünya Hepimizin ünitesinde: Ekonomiye katkımız, İletişim ve ulaşımın ticarete etkisi, Barışa giden

yolculuk, Geçmişten geleceğe armağan ortak miras konularına yer verilmiştir. Her ünitenin sonunda yer alan ünite soru değerlendirmeleri ile öğrenci bilgisi sınanmıştır.

Polonya 5. Sınıf Tarih Dersi

İlk ünite olan İlk Medeniyetler başlığı altında: İlk İnsanların Hayatı, Mezopotamya şehir devletleri, Mısır'da firavunlar, Eski İsrail'de, Hint ve Çin medeniyetleri, Hiyerogliflerden alfabeye, Sırlar harika bir şekilde ortaya çıktı-Mısırlıların el yazıları nasıl okundu? konuları yer almaktadır. İkinci ünite olan Antik Yunan başlığı altında; Demokratik Atina, Sparta ve Perslerle Yapılan Savaşlar, Tanrılar ve Mitler, Antik Yunan Kültürü Büyük İskender İmparatorluğu, Asırlık sırlar-Faros'taki deniz feneri neye benziyordu? konulara yer verilmiştir. Antik Roma ünitesi yeni kitabın üçüncü ünitesini oluşturmaktadır. Bu ünitenin konuları şu şekilde sıralanmaktadır: Antik Roma sistemi, Roma İmparatorluğu, Ölümsüz Şehirde Yaşam, Antik Başarılar, Hristiyanlığın Başlangıcı, Asırlık sırlar - Amber yoludur. Orta Çağ'ın başlangıcı başlığı kitabın dördüncü ünitesini; Bizans altın çağında, Araplar ve İslam'ın başlangıcı, Avrupa'da yeni devletler, Papalığın imparatorluk ile çatışması, Haçlı Seferleri, Asırlık sırlar - Tapınakçıların hazinesi oluşturmaktadır. Kitabın beşinci ünitesi olan Orta çağ Toplumu başlığı altında: Feodal sistem, Şövalyeler çağı, Asırlık sırlar- Şövalyeler neden turnuvalara katıldı? Orta çağ kasabası ve köyü, Orta çağ'da Kilise, Orta çağ sanatı konuları verilmiştir. Kitabın altıncı ünitesi olan İlk Piasts Polonyası başlığı altında: Bölge dağılımı, Polonya'nın Birleşmesi, Büyük Casimir'in Zamanları, Polonya-Litvanya Birliği, Yüzyıllar öncesinden gizemler-Jan Matejko hangi savaşı çizdi? Jagiellon Hanedanının ihtişamlı dönemleri, Polonya'da devlet monarşisi konuları verilmiştir.

Polonya 5. Sınıf Coğrafya Dersi

5. sınıf coğrafya kitabında 4 ana ünite başlığı bulunmaktadır. İlk ünite olan Polonya Haritası başlığı altında; Harita ve ölçek, Harita ve arazideki mesafeler, Haritalardaki kabartma, Yakın bölgenin haritasını okuyoruz konuları verilmiştir. İkinci ünite olan Polonya Manzaraları başlığı altında: Manzara nedir? Słowiński Sahili'nin sahil manzarası, Masurian Göller Bölgesi'nin manzarası, Mazowiecka Ovası'nın manzarası, Varşova'nın metropol manzarası, Silezya Yaylası'nın kentsel ve endüstriyel manzarası, Lublin Yaylası Kraków-Częstochowa, Yaylası manzarası, Tatra Dağları'nın yüksek dağ manzarası konuları verilmiştir. Üçüncü ünite olan yeryüzündeki karalar ve okyanuslar başlığı altında: Karalar ve okyanuslar boyunca, İlk coğrafi yolculuklar konuları verilmiştir. Dördüncü ünite olan Dünya

manzaraları başlığı altında: Hava ve iklim, İklim bölgeleri ve peyzaj bölgeleri, Nemli ekvatorial ormanlarda ve ılıman ormanlarda, Savan ve bozkır manzaraları, Sıcak ve buz çöllerinin manzaraları, Akdeniz manzarası, Tayga manzaraları ve tundra, Himalayaların yüksek dağ manzarası konuları verilmiştir.

Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı da 4 ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarında olduğu gibi üniteler öğrenme alanları ile bağlantılı olarak başlıklandırılmıştır. İlk ünite olan Biz ve Değerlerimiz ünitesinde: Toplumdaki rollerim, Bizi “biz” yapanlar, Kır çiçekleri gibiyiz rengârenk, Bir elin nesi var iki elin sesi var, Hak-özgürlükler ve sorumluluk konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Tarihe Yolculuk ünitesinde: Türklerin ana yurdu Orta Asya, İslamiyet’in doğuşu, Türkler İslamiyet ile tanışıyor, Yeni yurt Anadolu, Tarihi yollar konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan Yeryüzünde Yaşam ünitesinde; Dünya’nın neresindeyiz, Ülkemizin coğrafi özellikleri, Ülkemizin beşeri coğrafyası, Farklı iklimler farklı yaşamlar konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Bilim ve Teknoloji Hayatımızda ünitesinde: Hayatımızdaki sosyal bilimler, Bilim ve teknolojiadaki değişim, Bilimsel çalışma yapıyoruz, Emeğe saygı duyuyorum konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim ünitesinde: Ülkemizin kaynakları ve ekonomik faaliyetler, Kaynaklarımızı doğru kullanıyorum, Yatırım ve Pazarlama, Vergilerimiz kazançlarımızdır, Nitelikli insan gücü ve gelişen ekonomi, Mesleğimi bilinçli şekilde seçiyorum konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan Yönetime katılıyorum ünitesinde: Geçmişten günümüze yönetim biçimleri, Demokratik devlet ve organları, Karar alma sürecinde bende varım, Demokrasi her yerde, Haklarımız ve sorumluluklarımız güvencede, Dünden bugüne Türk kadını konularına yer verilmiştir. Yedinci ünite olan Uluslararası İlişkilerimiz ünitesinde: Milli dış politikamız, Dış alım dış satım, Türkiye beklenilendir, Popüler kültür ve biz konularına değinilmiştir. Ayrıca ünite sonlarında “oyunayalım öğrenelim” ve “ünite sonu değerlendirmesi” başlıkları altında verilen etkinlik ve sorularla konular pekiştirilmeye çalışılmıştır.

Polonya 6. Sınıf Tarih Dersi

6. sınıf tarih kitabının ilk ünitesi Modern Dünyanın Doğuşudur. Bu ünitenin konu başlıkları şu şekilde verilmiştir: Büyük coğrafi keşifler, Coğrafi keşiflerin Etkileri, Asırlık gizemler- Amerika’ya ilk ulaşan kim? Rönesans-yeni bir çağın doğuşu, Avrupa’da Rönesans

kültürü, Reform- büyük değişimlerin zamanıdır. İkinci ünite Soylular Cumhuriyeti'nde başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünitenin konu başlıkları şu şekilde verilmiştir: Seçkinlerin demokrasisi, Soylu çiftlikte, Jeciellonianların son günlerinde, Polonya'da yeniden canlanma: Wick ailesinden önceki sınırlar-Sigismund zili ne zaman çalıyor? Polonya-Litvanya Topluluğu, İstifisiz bir devlet, İlk özgür seçimdir. Kitabın üçüncü ünitesi Polonya Cumhuriyeti'nin sınırlarını savunmaktır. Bu ünite altında; Rusya ile Savaşlar, İsveç ile Savaşların Başlaması, Chmielnicki İsyanı, İsveç Tufanı, Türkiye ile Savaşlar, Cumhuriyet Krizi, Barok ve Sarmatizm, Yüzyıllar öncesinin sınırları-Viyana'da kim kazandı? konuları verilmiştir. Dördüncü ünite olan Mutlakiyetçilikten Cumhuriyete başlığı altında: Fransa'da mutlak monarşi, İngiltere'de parlamenter monarşi, Avrupa'da Aydınlanma, Yeni Avrupa güçleri, Amerika Birleşik Devletleri, Asırlık sınırlar-Amerikan Devrimi nasıl tanındı? konuları verilmiştir. Beşinci ünite olan Polonya Cumhuriyetinin Düşüşü başlığı altında: Wettins egemenliğinde Cumhuriyet, Polonya'nın Birinci Bölünmesi, Polonya Aydınlanma Kültürü, Büyük Seym ve 3 Mayıs Anayasası, Kościuszko Ayaklanması ve Üçüncü Polonya, Gizemlerinin Yüzyıllar Öncesinden Bölünmesi-Kral Stanisław August Polonya'ya ihanet mi etti? konularına yer verilmiştir. Kitabın son ünitesi Fransız Devrimi ve Napolyon Dönemidir. Bu ünite başlığı altında: Fransız Devrimi, Fransız Cumhuriyeti, Napolyon Bonapart Çağı, Napolyon'un Düşüşü, İtalya'daki Polonya Lejyonu, Varşova Dukalığı konularına yer verilmiştir.

Polonya 6. Sınıf Coğrafya Dersi

6. Sınıf Coğrafya ders kitabı 5 ünite başlığı altında toplanmıştır. İlk ünite olan Coğrafi koordinatlar başlığı altında: Coğrafi koordinatlar nelerdir? Coğrafi koordinatlar - alıştırma konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Dünya'nın Hareketleri başlığı altında; Güneş Sistemindeki Dünya, Dünyanın Dönüşü, Dünya'nın Sirkülasyonu, Dünya'nın Aydınlanma Bölgeleri konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan Avrupa'nın doğal ortamı ve nüfusu başlığı altında: Avrupa yüzeyinin konumu ve özellikleri, İzlanda'daki volkanlar ve depremler, Avrupa'nın iklim çeşitliliği, Avrupa'nın siyasi bölümü, Nüfus dağılımı, Toplumların yaşlanması, Avrupa nüfusunun çeşitliliği, Göçler Avrupa'nın Büyük Şehirleri: Paris ve Londra konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Avrupa Ekonomisi başlığı altında; Danimarka ve Macaristan Tarımı, Fransa'da Sanayi ve Hizmetler, Avrupa'da Enerji, Güney Avrupa'da Turizm konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Polonya'nın komşuları başlığı altında: Almanya endüstrisindeki değişiklikler, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın turistik

cazibe merkezleri, Litvanya ve Beyaz Rusya'nın doğal ve kültürel mirası, Ukrayna'nın güncel sorunları, Rusya'nın doğal ve ekonomik çeşitliliği, Polonya'nın Polonya ile ilişkileri komşuları konularına yer verilmiştir.

Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi

7. sınıf sosyal bilgiler ünitelerinin başlıklarının öğrenme alanları ile aynı olduğu görülmüştür. İlk ünite olan Birey ve Toplum ünitesinde; İnsandan insan giden yol, İletişimin gücü, Hızlı iletişim güçlü toplum, İletişim Özgürlüğü konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Kültür ve Miras ünitesinde: Beylikten cihan devletine, İnsanı yaşat ki devlet yaşasın, Avrupa'da uyanış, Değişen Dünyada değişen Osmanlı, Osmanlı'dan kalan mirasımız konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde: Nereye yerleşelim, Tablo ve grafiklerle ülkemiz, Doğduğun yer mi, Doyduğun yer mi? Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Bilim, Teknoloji ve Toplum ünitesinde: Kil tabletlerden akıllı tabletlere, Bilimin öncüleri, Her yenilik geleceğimize bir katkıdır, Özgür Düşüncenin Bilime katkısı konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Üretim, Dağıtım, Tüketim ünitesinde: Topraktan üretir-Toprağı yönetiriz, Üretim teknolojileri hayatımızı etkiliyor, Vakıf demek medeniyet demek, İşinin ehli insan yetiştirmek, Geleceğin senin elinde, Dijital teknoloji çağındayız konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan Etkin Vatandaşlık ünitesinde: Demokrasi serüveni, Atatürk'ten milletimize armağan, Cumhuriyetimizi seviyorum, Hâkimiyet milletindir konularına yer verilmiştir. Yedinci ünite olan Küresel Bağlantılar ünitesinde: Türkiye'de ve Dünyada barış, Ekonomiye yön veren kuruluşlar, İnsanları nasıl tanıyoruz? Küresel sorunlara çözüm üretiyorum konularına yer verilmiştir. Ünitelerin sonunda “zihin haritası” ve “değerlendirme” bölümleriyle öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Polonya 7. Sınıf Tarih Dersi

7. sınıf tarih kitabının ilk ünitesi olan Viyana Kongresi'nden Sonra Avrupa başlığı altında: Viyana Kongresi, Yüzyıllar Öncesinin Sırları - Viyana Kongresi nasıl yapıldı? Sanayi devrimi, Yeni siyasi fikirler, Kutsal Antlaşmaya Karşı konuları yer almaktadır. İkinci ünite olan Viyana Kongresi'nden Sonra Polonya Toprakları başlığı altında: Varşova Dükalığı'nın düşüşünden sonra, Yüzyıllar öncesinden Kasım Ayaklanması Sırları - Kasım Ayaklanması başarılı olabilir mi? Kasım Ayaklanmasından Sonra Polonyalılar, Polonya'da Ulusların Baharı, Bölünmeler altında Polonya kültürü konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan

İnsanların Baharı Sonrası Polonya ve Dünya başlığı altında: 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri, İtalya ve Almanya'nın birleşmesi, 19. yüzyılda sömürgecilik, Avrupa'da siyasi ve sosyal dönüşümler, 19. ve 20. yüzyıllarda teknik ilerleme ve kültür, Yüzyıllar öncesinden sınırlar - Onlar kimdi izlenimciler? konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan İnsanların Baharından Sonra Polonya Toprakları başlığı altında: Ocak Ayaklanması, Ocak Ayaklanmasından Sonra, Polonya topraklarındaki sosyal ve ekonomik değişimler, Polonya topraklarındaki siyasi faaliyetler, 19. ve 20. yüzyılların başında Polonya kültürü, Sınırlar bir asırdan önce - PPS'in (Polonya Sosyalistinin Mücadele Örgütü) Savaş Teşkilatı nasıl çalıştı? konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan 1. Dünya Savaşı Yolunda başlığı altında; Dünya savaş yolunda, Dünya Savaşı cephelerinde, Yüzyıllar öncesinden kalma sınırlar - Tankların kökenleri nelerdi? Rusya'da Devrimler, 1. Dünya Savaşı sırasında Polonya davası konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan İki Savaş Arası Dönemde Dünya başlığı altında; 1. Dünya Savaşı sonrası dünya, Faşizmin doğuşu, Asırlık sınırlar - Almanlar ordularını nasıl yeniden inşa ettiler? SSCB-komünist imparatorluk, İki savaş arası dönemde kültür ve sosyal değişimler, Dünya 2. Dünya Savaşı'na Giden Yolda konularına yer verilmiştir. Yedinci ünite olan İki Savaş Arası Dönemde Polonya başlığı altında; Polonya Cumhuriyeti'nin yeniden doğuşu, Yeniden doğan Polonya'nın sınırlarının şekillenmesi, Yüzyıllar öncesinden kalma Gizemler-Vistül Mucizesi nasıl oldu? Parlamento kuralı, Mayıs darbesi ve Sanacja yönetimi (Savaşlar arası Polonya'da: Józef Piłsudski destekçilerinden oluşan bir kamp. Ayrıca: bu kampın yönetim dönemi), 2. Polonya Cumhuriyeti'nin Başarıları, 2. Polonya Cumhuriyeti'nin kültürü ve bilimi, Bağımsızlığın düşüşü, Yüzyıllar öncesinden sınırlar - Özgür Gdańsk Şehri'ndeki Casuslar konularına yer verilmiştir.

Polonya 7. Sınıf Coğrafya Dersi

Aşağıda verilmiş olan 7. sınıf coğrafya dersi içeriğinin coğrafya kitabında yer alan içindekiler bölümünde verilen önemli ilişkiler başlıklarının kalın yazıldığı görülmüştür. Öğrencinin dikkatini çekmek için kalın yazıldığı düşünülen başlıklar kitapta yer aldığı şekli ile verilmiştir.

7. sınıf coğrafya dersi 5 ünitelerden oluşmaktadır. İlk ünite olan Polonya'nın doğal çevresi başlığı altında: Konum ve sınırlar, Jeolojik geçmiş, Avrupa ve Polonya'da dağlar, Polonya'da buzul çağı, Topografya, Kayalar ve mineral kaynakları, İklimi şekillendiren faktörler, İklim özellikleri, Yüzeysel suları verilmiştir. Ayrıca Önemli ilişkiler: Taşkın koruması

ve taşkınların oluşumu ve etkileri, Baltık Denizi, Topraklar, Ormanlar ve Doğal habitatın korunması konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Polonya'da nüfus ve kentleşme başlığı altında; Avrupa'nın siyasi haritası ve Polonya'nın idari bölümü, Polonya'nın Avrupa'daki değişen nüfusu, Yaş ve içme yapısı, Nüfus dağılımı, Göçler konuları verilmiştir. Ayrıca Önemli ilişkiler: Göçler ve kırsal alanlarda nüfus ve yaş yapısı, Ulusal, etnik ve dini yapı, İstihdam yapısı ve işsizlik, Şehirler konularına ve Önemli ilişkiler: Büyük şehirlerin gelişimi ve banliyö bölgelerindeki değişimler konularına da yer verilmiştir. Üçüncü bölüm olan Polonya'da tarım ve sanayi başlığı altında: Tarımın gelişmesi için koşullar, Mahsul üretimi, Hayvansal üretim, Polonya endüstrisindeki değişiklikler, Önemli ilişkiler: 1989'dan sonra sanayideki değişikliklerin istihdam yapısı üzerindeki etkisi, Enerji, Önemli ilişkiler: Çeşitli kaynaklardan enerji üretimi için koşullar, Deniz ekonomisi, Doğal çevrenin kirlenmesi konularına yer verilmiştir. Dördüncü bölüm olan Polonya'da Hizmetler başlığı altında; Hizmet türleri, Önemli ilişkiler: Ulaştırmanın diğer hizmetlerin ve endüstrinin gelişimi üzerindeki etkisi, Ticaret, Turizm, Önemli ilişkiler: Doğal ve kültürel değerlerin turizmin gelişimine etkisi konularına yer verilmiştir. Beşinci bölüm olan Bölge ve küçük memleketim başlığı altında: Yaşadığım bölgeyi tanıyın. Atölye: Bölgenizde bir gezi tasarlayın, Küçük vatanım Atölye: Coğrafi çevrenin değerlerini korumak için eylem planı nasıl geliştirilir ve yerel toplumun yaşam koşulları nasıl iyileştirilir? konularına yer verilmiştir. 7. sınıf ders kitabında yer alan alt konuların içerisinde bazı konuların “önemli gelişmeler” başlığı altında verildiği ve kalın olarak yazıldığı görülmektedir. Konuların başlıklandırması ve yazı stiline bakıldığında öğrencinin dikkatini çekmek için böyle bir düzenleme yapıldığı düşünülmektedir.

Polonya 8. Sınıf Tarih Dersi

8. sınıf tarih konularında yapılan değişikliklerden daha önce bahsedilmiştir. Fakat hatırlatmak gerekirse eski sistemde gymnasium 1, 2 ve 3. sınıflar ortaokul olarak adlandırılmaktadır. Edinilen bilgilere göre tarih coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersi ortaokulda öğrencilere verilmektedir. Reform sonrası sekiz yıllık kesintisiz ilköğretime geçilmesi ile öğrenciler 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda tarih dersi almaktadır. Gymnasium 1, 2 ve 3. sınıfların konuları düzenlenerek 5, 6 ve 7. sınıflara aktarılmıştır. 4. sınıf tarih dersi başlangıç niteliğindedir ve tarih dersinde genel bilgilerin yer aldığı bilinmektedir. 8. sınıf tarih dersi ise tamamen değişmiştir. Polonya Milli Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında bahsettiği üzere biriken bilginin daha erken çağlarda çocuklara verilmesi istenmektedir. Bu nedenle eski

sistemin konuları 5. 6. 7. sınıflara aktarılmıştır. 8. sınıfta ise konular, eski sistemdeki gymnasium 3. sınıfta verilen konuların bittiği yerden devam edeceği şekilde düzenlenmiştir. Bahsedilen konular aşağıda verilmiştir:

Kitabın ilk ünitesinde 2. Dünya Savaşı teması verilmiştir. Ünitenin konuları sırası ile Polonya'ya Saldırı, Hitler ve Stalin'in Avrupa'yı fethi, Geçen yüzyılın sırları - Almanya neden İngiltere'yi fethetmedi? SSCB ile Reich Savaşı, Üçüncü Reich'in meslek politikası, Avrupa dışında savaş, Zafer yolu, 2. Dünya Savaşı'nın Sonu ve bölümün özetidir.

Kitabın ikinci ünitesinde 2. Dünya Savaşı sırasında Polonya insanı ünitesi yer almaktadır. Bu temanın konuları sırası ile şu şekilde verilmiştir: iki işgal, Sürgündeki Polonyalı yetkililer, Polonya yeraltı devleti, Geçen yüzyılın sırları-Polonya direniş eylemleri, İşgal altındaki Polonya toplumu, "fırtına" ve Varşova İsyanı'nı planlamak, Hitler karşıtı koalisyonadaki kutuplar, Savaşın sonunda Polonya meselesi ve bölümün özeti.

Kitabın üçüncü ünitesinde 2. Dünya Savaşı sonrası dünya teması yer almaktadır. Ünitenin başlıkları şu şekilde verilmiştir: Dünyanın savaş sonrası bölümü, Soğuk Savaşın başlangıcı, Geçen yüzyılın Sırları - Berlin Duvarı, Demir Perde arkasında, 2. Dünya Savaşı sonrası Uzak Doğu, Sömürge sisteminin çöküşü, Orta Doğu'daki çatışma, Soğuk savaş silahları yarışı, Ortak Avrupa'ya Giden Yol, 20. yüzyılın ikinci yarısında sosyal ve kültürel değişiklikler ve bölüm özetidir. Kitabın dördüncü ünitesinde yer alan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya teması altında toplanmış olan konular şu şekilde sıralanmaktadır: Polonya'daki komünist otoritelerin başlangıcı, Geçen yüzyılın Sırları-Polonyalılar Kurtarılan Bölgeleri nasıl yerleştirdi? Komünizme karşı sosyal direniş, Savaş sonrası yeniden yapılanma, Stalinizm döneminde Polonya, Polonya Ekim, 1956-1970 yılları arasında PRL, 1970'lerde Polonya ve bölüm özetidir. Kitabın beşinci bölümünde yer alan Komünizmin yıkılışı temasında verilen konular şu şekilde sıralanmaktadır: Polonya'daki demokratik muhalefetin başlangıcı, "Dayanışma" oluşturulması, Sıkıyönetim ve PRL'nin reddedilmesi, Geçen yüzyılın sırları-Turuncu Alternatif komünizmle nasıl savaştı? Doğu Blok'u Dağılımı, Üçüncü Polonya Cumhuriyeti'nin başlangıcı ve bölüm özetidir. Kitabın altıncı ünitesi olan Polonya ve dünya yeni bir dönemde teması altında verilen konular şu şekilde sıralanmıştır: SSCB'nin çöküşünden sonra Avrupa, Geçen yüzyılın sırları - Çeçen terörizmi, 1989 sonrası dünyada çatışmalar, 1990'larda Polonya, NATO ve AB'de Polonya, Küreselleşme çağında dünya, Modern Dünyanın zorlukları ve bölüm özetidir. Genel olarak tarih kitaplarının tümüne

bakıldığında üniteler içerisinde bazı ara konulara yer verilmiştir. Numarasız olarak ünite konuları içerisinde yer alan bu ara konular kırmızı ile renklendirilmiştir.

Polonya 8. Sınıf Coğrafya Dersi

8. sınıf coğrafya dersi 5 ünite başlığından oluşmaktadır. İlk ünite olan Asya başlığı altında: Asya'nın doğal ortamı, Asya'da volkanizma ve depremler, Asya'nın tarımı, Japonya-modern ekonominin sembolü, Çin-dünyanın en kalabalık ülkesi, Hindistan-sosyal ve ekonomik zıtlıkların ülkesi, Orta Doğu-kültür ve ekonomi konularına yer verilmiştir. İkinci ünite olan Afrika başlığı altında: Afrika'nın doğal ortamı, Afrika'nın tarımı, Afrika'da hizmet sektörü, Etiyopya-açlık ve yetersiz beslenme sorunları, Kenya-turist potansiyeli konularına yer verilmiştir. Üçüncü bölüm olan Kuzey Amerika ve Güney Amerika başlığı altında: Amerika'nın doğal ortamı, Kuzey Amerika'daki hortumlar ve tropikal siklonlar, Amazon'da, Amerika Nüfusu, Amerika'da Kentleşme, Kanada-Doğal çevre ve tarımsal kalkınma, Amerika Birleşik Devletleri-dünyanın ekonomik gücü konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Avustralya ve Okyanusya başlığı altında: Avustralya ve Okyanusya'nın doğal ortamı ve Avustralya'nın nüfus ekonomisi konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Diğer bölgeler başlığı altında: Arktik ve Antarktika doğal ortamı, Arktik ve Antarktika araştırma çalışmaları konularına yer verilmiştir. Ayrıca bütün coğrafya kitaplarında bölüm sonlarında “Özet”, “Şuna bir göz atın!” “Kendini dene” başlıkları altında öğrenci bilgisi sınanmıştır.

Polonya 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Dersi

8. sınıf yurttaşlık bilgisi dersi 6 ünite başlığından oluşmaktadır. İlk ünite olan Sosyal Hayat başlığı altında: Toplumdaki insan, Sosyal gruplar, İletişim ve kendini tanıma, Aile hayatı, Eğitim ve iş, Günlük ekonomi konularına yer verilmiştir. Ayrıca ünitenin en son kısmında yer alan numarasız olacak şekilde “Gerçekler ve görüşler: Çatışma mı diyalog mu?” konusu yer almaktadır.

İkinci ünite olan Hukuk ve İnsan Hakları başlığı altında: İnsan hakları, İnsan hakları bildirgesi, İnsan haklarının korunması, Küçüklerin güvenliği, Kanun koruma hizmetleri, “Gerçekler ve görüşler: Özgürlük mü güvenlik mi?” konularına yer verilmiştir. Üçüncü ünite olan Bölgesel yerel topluluk başlığı altında: Yerel yönetim nedir? Komün özyönetim, Poviatic ve voyvodalık, Vatandaşlar ve Özyönetim Organları, Olgular ve görüşler: özyönetim mi yoksa devlet mi? konularına yer verilmiştir. Dördüncü ünite olan Ulusal Topluluk başlığı

altında; Ulus ve vatan, Vatandaşlık ve milliyet, Vatansever tutum, Azınlıklar ve göçmenler, Yabancı düşmanlığının hoşgörü ve tezahürleri, Gerçekler ve görüşler: “Vatan, gurur duymak için bir görev mi yoksa bir neden mi?” konularına yer verilmiştir. Beşinci ünite olan Polonya Cumhuriyeti Sistemi başlığı altında: Devlet ve demokrasi, Demokratik bir devlet olarak Polonya, Sejm ve senato, Başkan ve Bakanlar Kurulu, Mahkemeler ve mahkemeler, Sivil kuruluşlar, Medya ve kamuoyu, Olgular ve görüşler: “Dolaylı mı yoksa doğrudan demokrasi mi?” konularına yer verilmiştir. Altıncı ünite olan Uluslararası ilişkiler başlığı altında: Uluslararası örgütler, Avrupa Birliği, Avrupa Birliği'nde Polonya, Modern dünyanın sorunları, Dünyada silahlı çatışmalar, “Gerçekler ve görüşler Entegrasyon mu bağımsızlık mı?” konularına yer verilmiştir. Kitabın sonunda Polonya Cumhuriyeti Anayasası yer almaktadır. Her bölümün sonunda Özet ve Test kısmı yer almaktadır.

3.3.1.1. İçerik Bakımından Benzerlik ve Farklılıklar

Ders kitaplarında yer alan konu başlıklarına bakıldığında Türkiye 4. sınıf sosyal bilgiler dersi Geçmişimi Öğreniyorum ünitesinde ailenin tarihi, milli kültür öğelerimiz, bir kahramanlık destanı: milli mücadele kahramanları konularına yer verilmiştir. Polonya’da da 4. sınıf tarih dersinin ilk ünitesi olan Senin Hakkında Bir Hikâye ünitesinde tarihi-geçmiş öğrenmek, çevremizdeki tarih, isimler nereden geldi? konuları ve dördüncü ünite olan Çağdaş Polonya’ya doğru ünitesinde yer alan sadık askerler, dayanışma kahramanları konularının Türkiye’de verilen ders konuları ile benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. İki ülke de 4. sınıf öğrencilerine ülke geçmişlerini, aile tarihlerini, milli kültür öğelerini ve ülkeleri için mücadele etmiş kahramanları öğrenciye aktarmayı amaçladığı düşünülmektedir. Fakat Polonya tek disiplinli yaklaşımla oluşturduğu Tarih dersi içeriğini kronolojik olarak öğrenciye aktarırken Türkiye’de tarih dersi içeriği kültür ve miras öğrenme alanında sarmal olarak aktarılmaktadır. Ayrıca 4. sınıf küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan Türkiye’nin komşuları konusuna benzer olarak 6. sınıf coğrafya dersinde Polonya’nın komşuları konularına yer verilmiştir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders konu başlıklarına bakıldığında Geçmişe Yolculuk ünitesinde uygarlıkları tanıyoruz, geçmişten günümüze kültürümüz konularına yer verilmiştir. Polonya’da 5. sınıf tarih dersinde İlk Medeniyetler ünitesinde verilen konuların Türkiye’de verilen uygarlıkları tanıyoruz konu başlığı ile benzerlikler gösterdiği görülmüştür. Fakat Türkiye’de sosyal bilgiler dersinde verilen konuların Polonya’da verilen tarih konularına göre sadeleştirilerek öğrenciye verildiği görülmüştür. Polonya Türkiye’ye göre

daha ayrıntılı olarak konuları öğrenciye verildiği görülmüştür. Polonya’da tarih dersinde Türkiye’den farklı olarak İlk Medeniyetler başlığı altında ilk insanın hayatına değinilirken Türkiye’de böyle bir konuya yer verilmemiştir. Genel olarak Polonya 5. sınıf tarih dersine bakıldığında ilk insanın hayatından İlk Piast hükümdarlarına kadar olan dönem öğrenciye aktarılmıştır. Türkiye’de böyle detaylı anlatımın gerçekleştirilmediği görülmüştür. Türkiye 5. sınıf sosyal bilgiler ve Polonya 5. sınıf coğrafya ders kitap içeriklerine bakıldığında benzer ve farklılıklara rastlanmıştır. 5. sosyal bilgiler kitabında haritalar ne diyor? ve iklimin yaşamımıza etkisi konularının Polonya 5. sınıf coğrafya dersi haritalardaki ölçek, harita ve arazideki mesafeler, haritalardaki kabartmalar konuları ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Dünya manzaraları ünitesinde geçen hava ve iklim, iklim bölgeleri ve peyzaj bölgeleri konusunun kısmen benzerlik gösterdiği düşünülmektedir. Polonya 5. sınıf coğrafya dersi içeriğini Polonya’nın bitki örtüsü, iklimi, haritasından başlayarak, dünyadaki farklı iklimler, bitki örtüleri ve hayvan çeşitliliğine doğru genişleyen bir anlatımla öğrenciye aktarırken Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin aynı ayrıntıda öğrenciye verilmediği fakat benzerlikler olduğu düşünülmektedir.

6. sınıf sosyal bilgiler İkinci ünite olan Tarihe Yolculuk ünitesinde: İslamiyet’in doğuşu, Türkler İslamiyet ile tanışıyor konularına yer verilmiştir. Polonya’da İslamiyet’in doğuşu konusuna 5. sınıf tarih dersinde değinildiği görülmüştür. Polonya’da 6. sınıf tarih dersinde Büyük coğrafi keşifler, Coğrafi keşiflerin Etkileri, Rönesans-yeni bir çağın doğuşu, Avrupa’da Rönesans kültürü, Reform-büyük değişimlerin zamanıdır gibi konulara yer verildiği görülmüştür. Aynı konular Türkiye’de 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde verildiği görülmüştür. 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi üçüncü ünite olan Yeryüzünde Yaşam ünitesinde; Dünya’nın neresindeyiz, Ülkemizin coğrafi özellikleri, Ülkemizin beşeri coğrafyası, Farklı iklimler farklı yaşamlar konularına yer verilmiştir. Polonya’da 5. sınıf coğrafya dersinde benzer konulara yer verildiği görülmüştür.

Genel olarak iki ülkenin 7. sınıf kademesinde verilen derslere bakıldığında; Sosyal bilgiler dersinde kültür ve miras öğrenme alanına Osmanlı devleti döneminde yaşanan gelişmeler aktarılırken Polonya 7. sınıf tarih dersinde ise Viyana kongresinden başlayarak 2. Dünya savaşına doğru yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler dersi İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde: Nereye yerleşelim, Tablo ve grafiklerle ülkemiz, Doğduğun yer mi, Doyduğun yer mi? Yerleşme ve seyahat özgürlüğüm var konularına yer verilmiştir. Polonya’da 7. sınıf coğrafya derslerinde temele Polonya’yı alarak Polonya’nın

sınırları, jeolojik yapısından başlayarak, nüfus, yerleşme ve ekonomisine yönelik ayrıntılı konulara yer verildiği görülmüştür. Türkiye’de; insanlar-yerler ve çevreler, üretim-dağıtım ve tüketim öğrenme alanlarının ele aldığı konuların Polonya’ya göre sadeleştirilerek öğrenciye verildiği görülmüştür. Polonya’da 8. sınıf tarih konularının 2. Dünya Savaşı’ndan başlayarak 2004 yılına kadar Polonya’nın gelişimi ve değişimleri temele alınarak anlatıldığı görülmüştür. 8. sınıf coğrafya dersinde ise Asya, Avrupa, Afrika, Güney-Kuzey Amerika, Antarktika ve Avustralya kıtalarının sorunları ve bu kıtalar üzerinde bulunan belirli ülkelerin iklim, bitki örtüsü, toprak yapısı ve kıtada yaşanan doğal afetler üzerinde durulmuştur. Türkiye’de ise sosyal bilgiler dersinde bu tarz bir anlatıma yer verilmemiştir. 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğal afetler konusuna yer verilmiştir. Fakat Polonya’daki anlatım kadar detaylı olmadığı düşünülmektedir. Polonya’da 8. sınıfta verilmekte olan yurttaşlık bilgisi dersi konularına bakıldığında Türkiye’de 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi küresel bağlantılar, etkili vatandaşlık ve kısmen bilim-teknoloji ve toplum öğrenme alanlarında da yer alan konular ile benzerlik gösterdiği görülmüştür. Örnek olarak; Türkiye’de rollerimiz, okulumuz, sivil toplum kuruluşlarının görevleri, demokrasi, teknoloji konuları verilebilir. Polonya’da ise birey, aile, okul, sosyal çevre ve çevrelerde öğrencinin bir birey olarak hakları nelerdir? gibi konulara değinilmektedir. Öğrenci zor durumda kaldığında ne yapması gerektiğinin üstünde durulmuştur. Ayrıca konuların temele bireyi alarak devam ettiği en son Avrupa Birliğine kadar konuların getirildiği görülmüştür. Bu çalışmayı destekler nitelikte olduğu düşünülen Kab’ın (2012) Almanya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları ile Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarını karşılaştırdığı çalışma örnek olarak verilebilir. Kab (2012: 227) çalışmasında vatandaşlık eğitimi derslerinde hedeflenen öğrencilerin öncelikle içinde yaşadıkları çevrede, aileden sonraki ilk sosyal ortamları olan okulda demokrasi kavramını yaşamaları ve yaşatmaları ve daha sonra toplum içinde yaşam kurallarını edindikleri deneyimler aracılığıyla pekiştirmeleri olduğunu belirtmiştir.

Genel olarak bakıldığında tarih dersinde Polonya tarihi ile Avrupa ve dünya tarihi konularına yer verildiği görülmüştür. Yine bu çalışmayı destekler nitelikte olan Kab’ın (2012: 225) çalışmasında Almanya’da okutulan tarih kitaplarındaki konu içeriklerinin Avrupa ve dünya tarihine yönelik olduğu ve sosyal tarih boyutunu yansıttığını, aynı zamanda Almanya tarih derslerinde kronolojik bir anlayışın benimsendiğini belirtmiştir.

Polonya coğrafya dersine bakıldığında öğrencilere Polonya’dan başlayarak Avrupa’nın en son da dünyanın fiziki, beşeri coğrafyasının aktarılmaya çalışıldığı

görülmüştür. Genişleyen çevre programının uygulandığı görülmüştür. Kab'ın (2012: 226) Almanya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları ile Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarını incelediği çalışmasında belirttiği gibi Almanya coğrafya dersi genişleyen çevre programına göre yapılandırıldığı ve öğrencilere önce yaşadıkları gezegen, içinde yaşadıkları şehir sonrasında yaşadıkları ülke olan Almanya'yı tanıttıklarını belirtmiştir.

3.3.2. Ders Kitaplarının Tasarımı Bakımından Türkiye ve Polonya

Bu başlık altında Polonya-Türkiye ders kitaplarının kapak tasarımında kullanılan görseller ve renkler açısından karşılaştırması yapılmıştır.

3.3.2.1. Ders Kitaplarının Dış Kapak Özellikleri

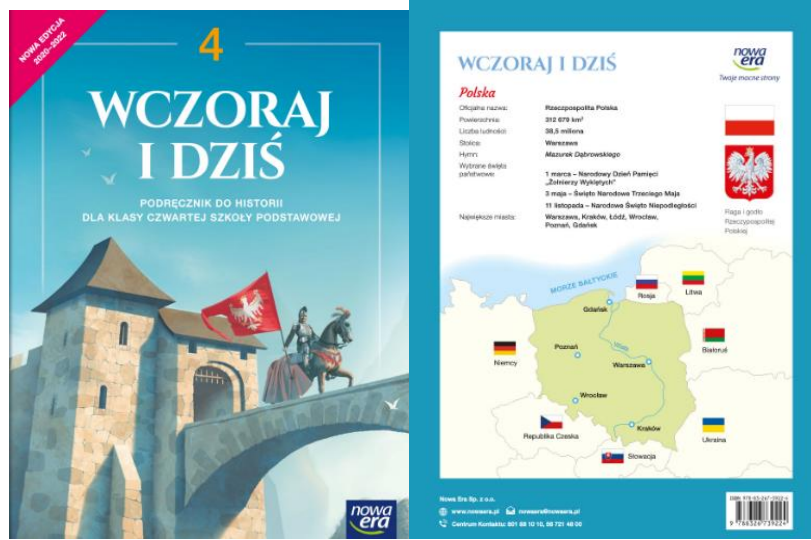
Bu başlık altında Türkiye 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitapları ve Polonya 4,5, 6, 7, ve 8. sınıf tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dış yapı özellikleri verilmiştir. Aşağıda verilmekte olan bulgular renk, kullanılan görsellerin sınıf düzeyine uygunluğu, sosyal bilgilerin içerik özellikleriyle bağlantısına dikkat edilerek değerlendirmeye alınmıştır.

Şekil 3.1. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı

Şekil 3.1'de Tuna Yayıncılık'ın Türkiye 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapak tasarımına bakıldığında turkuaz renginin ön ve arka kapakta da kullanıldığı görülmüştür. Ön kapakta okul kademesi, sınıf düzeyi, dersin adı ile birlikte yayınevinin ismi yer almaktadır. Kapağın tasarımına bakıldığında kültür ve miras, bilim teknoloji ve toplum, insanlar, yerler

ve çevreler öğrenme alanlarını yansıttığı düşünülen görseller kullanılmıştır. Arka kapakta: EBA'nın tanıtımını yapan görsellerin, öğrencilerin ders hakkında materyallere ulaşabilecekleri bir karekodun ve barkodun yer aldığı görülmüştür. Ayrıca para ile satılmaz ibaresi de arka kapakta yer almaktadır.

Şekil 3.2. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı

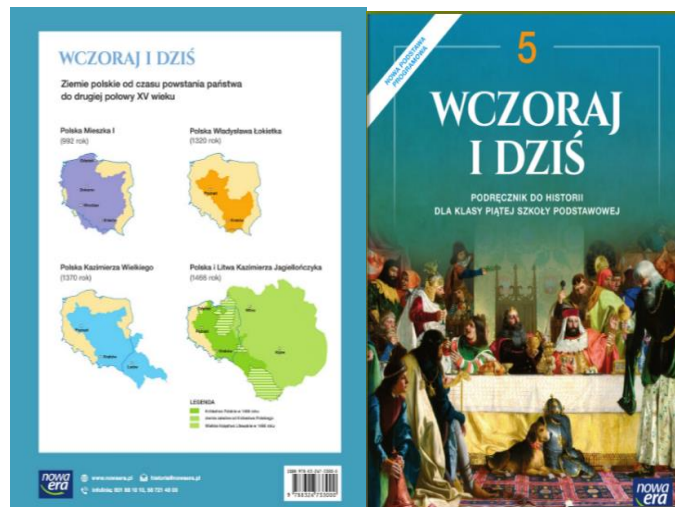
Polonya 4. sınıf tarih ders kitabına (Şekil 3.2) bakıldığında kitabın ön kapağında sınıf düzeyi, kitabın adı, hangi kademelere verildiği ve yayınevinin ismi verilmiştir. Arka kapağında ise Polonya hakkında kısa bir bilgi ile beraber Polonya haritası ve komşu ülkelerin bayrakları harita üzerinde belirtilmiştir. Ayrıca yayınevi adresi, telefonu, yayınevinin amblemi, kitap barkodu ve Polonya bayrağı ile Polonya'nın simgesi olan kartal figürü yer almaktadır. Görsel açıdan bakıldığında kitabın ön ve arka kapaklarında mavinin tonlarının ve turuncu rengin kullanıldığı görülmektedir. Kitabın ön yüzünde köşe kısmında pembe renk ile verilmiş "kitabın yeni döneme" ait olduğunu belirten bir yazı olduğu da görülmektedir. Tarih kitabı içeriği geçmişten günümüze Polonya kültürü, Polonya'yı var eden kahramanlar ve gelişmelerdir. Şövalye kültürünün Polonya'nın bir parçası olduğu düşünüldüğünde kitap kapağında yer alan şövalye ve kalenin 4. sınıf öğrencileri için dikkat çekici olduğu ve Tarih kitabı içeriğini yansıttığı düşünülmektedir. 4. sınıfta öğrencilere Coğrafya dersi verilmediği için coğrafya kitabı üzerine bir değerlendirme yapılamamaktadır.

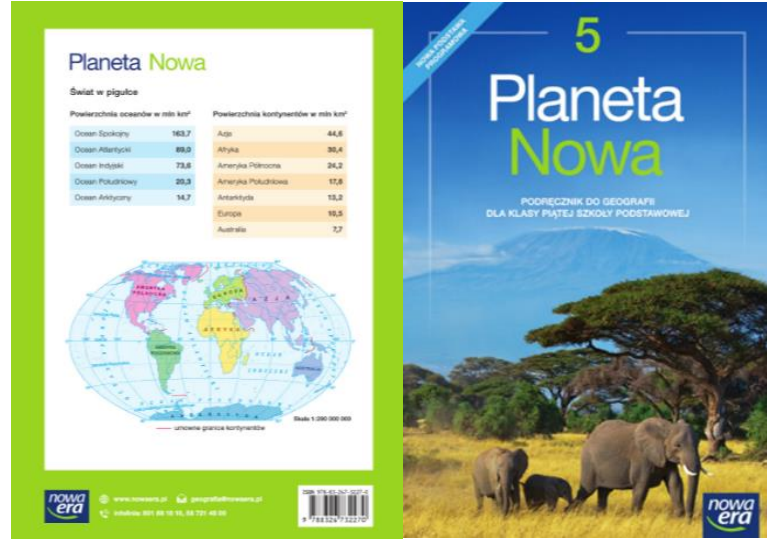
Şekil 3.3. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Ata Yayıncılığın Türkiye 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (Şekil 3.3) ön ve arka kapak tasarımına bakıldığında (Şekil 3.2) kapak rengi olarak kahverenginin tercih edildiği görülmektedir. Ders adının beyaz renk ile yazıldığı sınıf düzeyinin sarı-beyaz renk ile kapakta yer aldığı görülmüştür. Ön kapakta ders adı, sınıf düzeyi, okul kademesi ve yayınevinin adının yer aldığı görülmüştür. Kitabın arka kapağına bakıldığında 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında olduğu gibi EBA'nın görsellerinin, karekodun, barkodun ve para ile satılmaz ibaresinin aynılarının yer aldığı görülmektedir. Dikkat çeken nokta ise disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanan sosyal bilgiler dersinin kitap tasarımında kullanılan görselin sadece kültür ve miras ünitesini yansıtmasıdır. Bilindiği gibi sosyal bilgiler dersi sadece kültür ve miras öğrenme alanından ibaret değildir.

Şekil 3.4. Polonya 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı

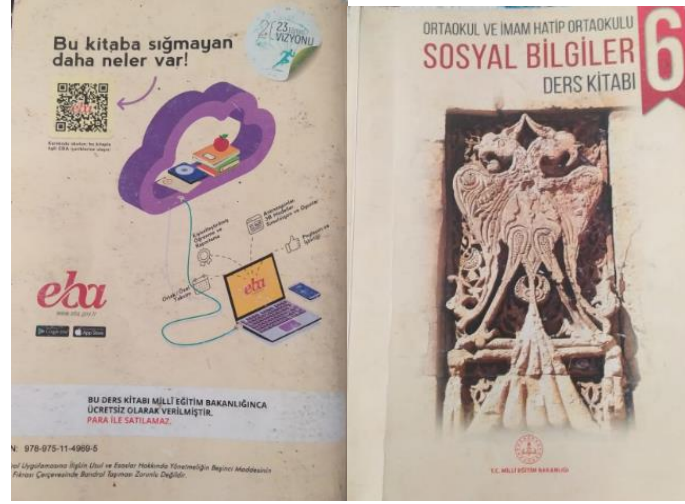
Polonya 5. sınıf tarih dersi kitabı (Şekil 3.4) ön kapağına bakıldığında, kapağın üzerinde sınıf düzeyi, kitabın adı, yayınevinin adı ve hangi kademeye verildiğine dair bilgilerin yer aldığı görülmüştür. Ayrıca kitabın köşesinde beyaz bir kutu içinde kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir yazı yer almaktadır. Arka kapağına bakıldığında 5. sınıf tarih konuları ile bağlantılı olarak Polonya'nın yıllara göre siyasi sınırları harita üzerinde gösterilmiştir. Ayrıca arka kapakta yayınevi ismi ve irtibat numaraları ile barkod yer almaktadır. Görsel açıdan bakıldığında kitapta yine mavinin tonlarının ve turuncu rengin kullanıldığı görülmektedir. Ön kapakta kullanılan resmin konularla bağlantılı olduğu ve arka kapakta kullanılan haritanın öğrencilerin ders içeriğini öğrenmelerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Kapakta kullanılan görselin 5. sınıf tarih konularında geçen şövalye kültürü, Büyük Casimir'in yönetimi gibi konuları yansıttı düşünülmektedir. Bu nedenle kullanılan görselin konuları genel olarak içeriği yansıttığı düşünülmektedir.

Şekil 3.5. Polonya 5. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı

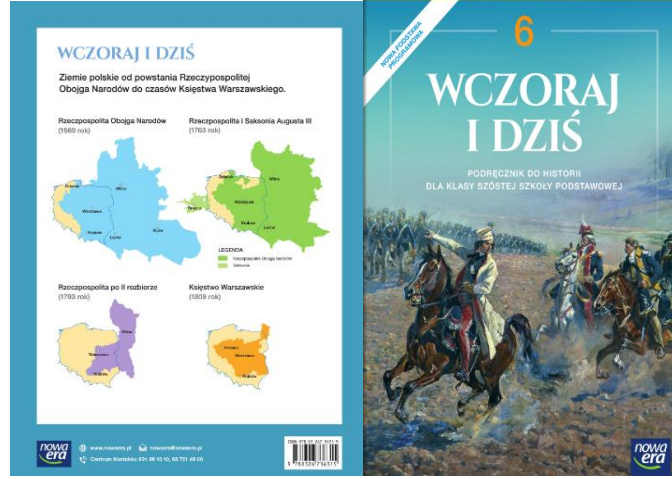
Polonya 5. sınıf coğrafya ders kitabına (Şekil 3.5) bakıldığında kitabın ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, hangi kademelere verildiğine dair bilginin ve yayınevinin ismi yer almaktadır. Ayrıca kitabın ön yüzünün köşesinde yeni döneme ait olduğu belirtilmiştir. Arka kapakta ise okyanus ve kıtaların yüzölçümünün verildiği bilgiler ile harita üzerinde okyanus ve kıtaların, isimleri verilmiştir. Ayrıca yayınevi irtibat numaraları ile barkod kitabın arka yüzünde yer almaktadır. Görsel açıdan bakıldığında kitabın ön yüzünde mavinin tonları, beyaz ve yeşil renkler kullanılmıştır. Arka kapakta ise yeşil renk kullanılmıştır. 5. sınıf coğrafya dersi konu içeriği düşünüldüğünde 5. sınıf coğrafya dersinde Polonya'dan

başlayarak dünya üzerinde farklı yaşam alanlarının işlendiği bilinmektedir. Kapakta kullanılan görselde otların arasında gezen filler ve arkada orman manzarası fillerin yaşam alanlarını tasvir etmektedir. Fillerin yaşam alanlarının kullanılmasının öğrencinin dikkatini çekmek için olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle kapakta kullanılan fotoğrafın 5. sınıf coğrafya ders içeriğini yansıttığı düşünülmektedir.

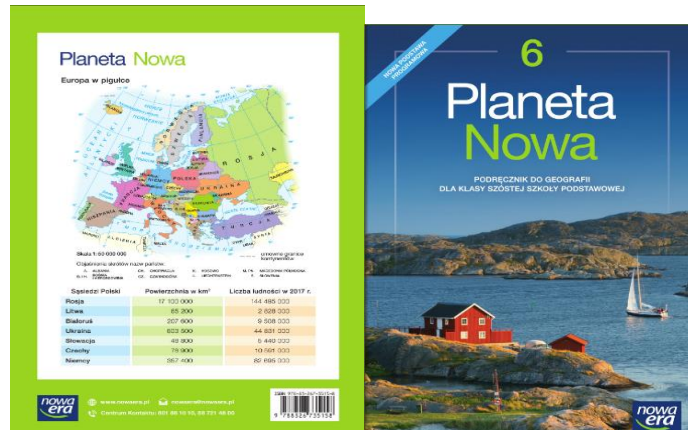
Şekil 3.6. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Türkiye MEB yayıncılığın 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına bakıldığında açık kahverenginin kitap tasarımında tercih edildiği görülmüştür. Ön kapakta okul kademesi, dersin adı ve sınıf düzeyi ile birlikte yayınevi verilmiştir. Dersin adı ve sınıf kademesinin kırmızı renkle renklendirildiği görülmüştür. Arka kapak tasarımına bakıldığında diğer üç kitap ile (Şekil 3.1 ve 3.2) aynı arka kapak tasarımına sahip olduğu görülmüştür. 6. sınıf sosyal bilgiler kitabının arkasında bandrol bulunmamaktadır. Bu nedenle Bandrolün kullanılmadığı görülen ders kitabının üzerinde bandrolün olmama nedeninin açıklaması belirtilmiştir. Ön kapak tasarımına bakıldığında 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında tercih ettiği kapak fotoğrafının kültür ve miras ünitesi ile bağlantılı olması dikkat çekmektedir.

Şekil 3.7. Polonya 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı

6. sınıf tarih dersi kitabına bakıldığında kitabın ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın ve yayınevini ismi, dersin hangi kademelere verildiğini gösteren bilgilerin verildiği görülmüştür. Ayrıca kitabın sol üst köşesinde kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bilgilendirme yazısı yer beyaz bir kutucuk içinde almaktadır. Arka kapağa bakıldığında konularla bağlantılı olarak verilen Polonya haritaları görülmektedir. Ayrıca arka kapakta yayınevini ismi, irtibat numarası ve barkod yer almaktadır. Görsel olarak bakıldığında ön ve arka kapaklarda mavinin tonlarının ve turuncu rengin kullanıldığı görülmüştür. Arka kapakta yer alan haritalarda ise mavi, mor, turuncu, yeşil gibi soğuk ve sıcak renklerin birlikte kullanıldığı görülmüştür. 6. sınıf tarih dersi kitabı içeriğinde Polonya'nın farklı ülkelerle yaptığı savaşlardan bahsettiği bilinmektedir. Kitabın ön kapağında kullanılan resme bakıldığında savaş alanında mücadele eden birliklerin resmedildiği görülmektedir. Bu nedenle ders içeriğini yansıttığı düşünülmektedir.

Şekil 3.8. Polonya 6. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı

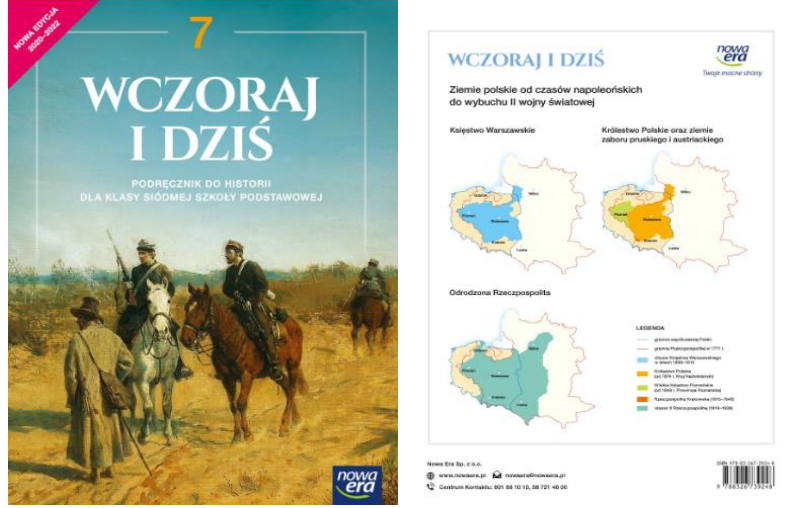
Polonya 6. sınıf coğrafya ders kitabının (Şekil 3.8) ön kapağına bakıldığında diğer kitaplarda olduğu gibi (Şekil 3.7, Şekil 3.5, Şekil 3.4, Şekil 3.2) sınıf düzeyi, kitabın adı, hangi kademeye verildiğine dair bilgi yazısı ve kitabın sol üst köşesinde yeni döneme ait olduğunu belirten bilgilendirme yazısı mavi bir kutucuk içinde verilmiştir. Kitabın arka kapağında Avrupa haritası yer almaktadır. Avrupa'nın belirli kentlerinin yüzölçümleri ve nüfusları hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Kitap kapağında kullanılan görselin sadece bir manzara resmi olması nedeni ile fotoğrafın kısmen coğrafya içeriği ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Arka kapakta kullanılan haritanın konularla bağlantılı olduğu söylenebilir. Haritanın arka kapakta kullanılmasının öğrencilerin, coğrafya dersi konularını öğrenmelerini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Kitapta yeşil ve beyaz tonların kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan görselin içeriği yansıtması açısından bakıldığında 6. sınıf coğrafya konularının temelde Avrupa'yı aldığı bilinmektedir. Avrupa'dan seçilmiş olan ve Polonya'nın yakın komşularının tanıtıldığı konular ders kitabında yer almıştır. Bu nedenle farklı bir görselin kullanılmasının içeriği yansıtması açısından daha iyi olabileceği düşünülmektedir. Örnek olarak Polonya'nın komşularını sembolize eden görseller, Avrupa'nın farklı ülkelerinin yer aldığı görseller verilebilir.

Şekil 3.9. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

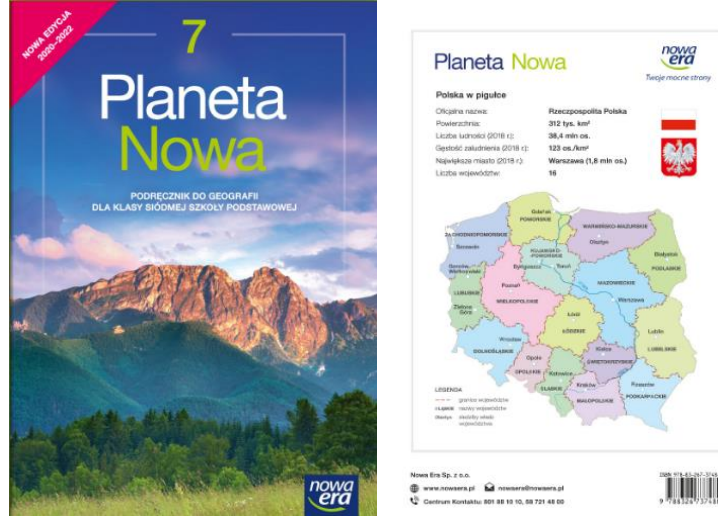
MEB Yayıncılık'ın 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına (Şekil 3.9) bakıldığında kahverengi tonlarının tercih edildiği görülmüştür. Dersin adı ve sınıf kademesi koyu kahverengi ile yazılmıştır. Kitabın ön yüzünde sınıf düzeyi, ders adı, sınıf kademesi, yayıncının adı ve karekod yer almaktadır. Arka kapak tasarımına bakıldığında Şekil 3.1, Şekil 3.2, Şekil 3.3'te de görüldüğü gibi arka kapakta yer alan görsel ve karekodların aynı

olduğu görülmüştür. Ön kapak tasarımında insanlar, yerler ve çevreler, kültür ve miras, bilim teknoloji ve toplum, birey ve toplum gibi öğrenme alanları ile bağlantılı olduğu düşünülen görsellere yer verilmiştir.

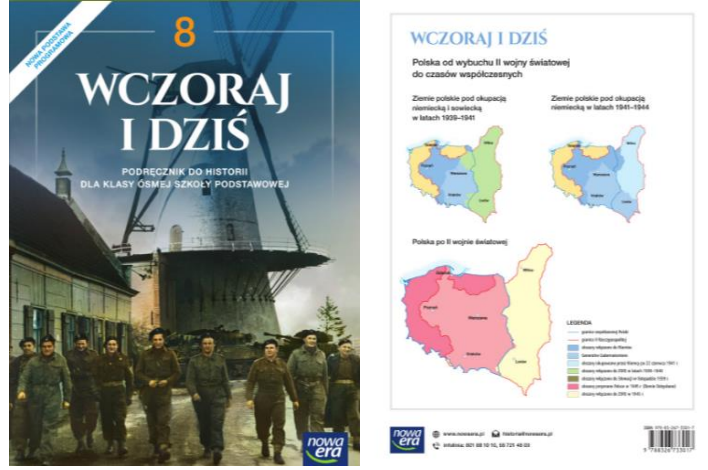
Şekil 3.10. Polonya Tarih Ders Kitabı

7. sınıf tarih ders kitabının (Şekil 3.10) ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, kitabın hangi kademeye verildiği ve kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir ibarenin pembe kutucuk içinde kitabın sol üst köşesinde verildiği görülmektedir. Ayrıca kitabın yayınevinin adı kitabın ön yüzünde verilmektedir. Kitabın arka kısmında Polonya'nın siyasi bölünmesini gösteren üç harita verilmiştir. Haritaların üzerindeki renklerin neyi ifade ettiğini belirten bir lejant bulunmaktadır. Ayrıca yayınevinin iletişim numarası ve kitabın barkodu da arka kapakta yer almaktadır. Kitapta kullanılan renklere ve görsellere bakıldığında: mavinin ve kahverenginin tonlarının ve turuncu rengin kullanıldığı görülmektedir. 7. sınıf konu içeriği düşünüldüğünde 1. Dünya Savaşından 2. Dünya Savaşına kadar olan dönemin öğrenciye aktarıldığı bilinmektedir. Kitap kapağında kullanılan görsele bakıldığında savaş dönemindeki Polonya'nın temele alındığı, görselde atlı askerlerin ve fakir halkı temsilen bir kişinin yer aldığı söylenebilir. Bu nedenle kitap içeriği ile görselin bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3.11. Polonya 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı

Polonya 7. sınıf coğrafya ders kitabının (Şekil 3.11) ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, kitabın hangi kademeye verildiği ve kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir ibarenin pembe kutucuk içinde kitabın sol üst köşesinde verildiği görülmektedir. Yayınevinin ismi ön ve arka kapakta yer almaktadır. Arka kapağa bakıldığında Polonya'nın siyasi haritasının verildiği görülmektedir. Haritanın üstünde Polonya'nın nüfusu, yüzölçümü, başkenti gibi bilgilerin verildiği, haritanın altında ise haritanın anlaşılması açısından bir lejant verildiği görülmüştür. Ayrıca yayınevinin iletişim numarası ve kitabın barkodu da arka kapakta yer almaktadır. Kitabın kapağında yeşil, beyaz, mavinin tonlarının kullanıldığı görülmektedir. 7. sınıf konularına bakıldığında fiziki ve beşeri coğrafya konularının verildiği fakat beşeri coğrafya konularının daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu nedenle kitap kapağında kullanılan görselin fiziki ortama daha fazla gönderme yapması düşüncesiyle tam olarak içeriği yansıtmadığı söylenebilir.

Şekil 3.12. Polonya 8. Sınıf Tarih Dersi Kitabı

8. sınıf tarih kitabının (Şekil 3.12) ön kapağında ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, kitabın hangi kademeye verildiği ve kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir ibarenin beyaz kutucuk içinde kitabın sol üst köşesinde verildiği görülmektedir. Yayınevinin ismi ön ve arka kapakta yer almaktadır. Kitabın arka kısmında Polonya'nın siyasi bölünmesini gösteren üç harita verilmiştir. Haritaların üzerindeki renklerin neyi ifade ettiğini belirten bir lejant bulunmaktadır. Ayrıca yayınevinin iletişim numarası ve kitabın barkodu da arka kapakta yer almaktadır. Kitapta beyaz, mavi tonları, turuncu, sarı, pembe, yeşil renklerin kullanıldığı görülmektedir. 8. sınıf konularında 2. Dünya Savaşının yoğun olarak işlendiği bilinmektedir. Görselde yer alan askerlerin içeriği yansıttığı düşünülmektedir. Bu nedenle kitabın ön yüzünde kullanılan görselle bakıldığında, görselin kitabın içeriği ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3.13. Polonya 8. Sınıf Coğrafya Dersi Kitabı

Polonya 8. sınıf coğrafya ders kitabının (Şekil 3.13) ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, kitabın hangi kademeye verildiği ve kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir ibarenin mavi kutucuk içinde kitabın sol üst köşesinde verildiği görülmektedir. Yayınevinin ismi ön ve arka kapakta yer almaktadır. Arka kapağa bakıldığında Avrupa, Asya, Güney ve Kuzey Amerika, Avusturalya kıtalarının haritasının verildiği görülmektedir. Haritalarda yeşil, mavi, kırmızı, turuncu sarı ve yeşilin tonlarının kullanıldığı görülmektedir. Haritaların altında kıtaların yüzölçümü ve nüfusu hakkında bilgilerin verildiği görülmektedir. Ayrıca yayınevinin iletişim numarası ve kitabın barkodu da arka kapakta yer almaktadır. Kitabın kapağında yeşil, beyaz, mavinin tonlarının kullanıldığı görülmektedir. 8. sınıf konularına bakıldığında farklı kıtalarda yer alan ülkelerin örnek olarak seçildiği ve ülkelerin sahip olduğu fiziki ve beşeri coğrafya özelliklerinin öğrencilere verildiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında Asya kıtasından seçilen pirinç üretimi yapan Çinli tarım işçilerinin yer aldığı görselin içeriği yansıttığı düşünülmektedir. Bu nedenle kitapta kullanılan görselin ders içeriği ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

Şekil 3.14. Polonya 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı

Polonya 8. sınıf yurttaşlık bilgisi ders kitabının (Şekil 3.14) ön yüzünde sınıf düzeyi, kitabın adı, kitabın hangi kademeye verildiği ve kitabın yeni döneme ait olduğunu belirten bir ibarenin mavi kutucuk içinde kitabın sol üst köşesinde verildiği görülmektedir. Yayınevinin ismi ön ve arka kapakta yer almaktadır. Kitabın arka kapağında Polonya siyasi haritası verilmiştir ve haritanın üstünde yer alan bilgilere bakıldığında: Polonya'nın resmi adının, yönetim şeklinin, idari bölge sayısının, idari bölgelerin ismi verildiği görülmüştür. Kitapta yeşil, beyaz ve mavi renklerin kullanıldığı görülmektedir. Görsel açıdan bakıldığında kitabın ön yüzünde kullanılan görsellerin kitabın içeriğini yansıttığı düşünülmektedir

3.3.2.1.1. Ders Kitaplarının Tasarımlarına Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar

4. sınıf Türkiye sosyal bilgiler ders kitabı (Şekil 3.1' turkuaz üzerinde kelebek figürü olan kitap) ve Polonya tarih ders kitabı (Şekil 3.2) karşılaştırıldığında Türkiye sosyal bilgiler ders kitap kapağında kullanılan görsellerin Polonya tarih kitabının kapağında kullanılan görsele göre daha az ilgi çekici olduğu düşünülmektedir. Polonya tarih dersi ders kitabına bakıldığında (Şekil 3.2) öğrencinin aklında bu şövalye nereye gidiyor? Şatonun içinde kim-kimler yaşıyor? gibi soruların gelebileceği ve ders hakkında öğrencinin merak duygusunun artacağı düşünülmektedir. Ancak Türkiye sosyal bilgiler dersi kitap kapağı ön kısmındaki görsellerin (Şekil 3.1'de verilen turkuaz renkli, pusula kız kulesi gibi görsellerin yer aldığı kitap) 4. sınıf öğrencilerinin yaşları düşünüldüğünde Polonya'daki ders kitabına (Şekil 3.2'de verilen içinde kaleden atıyla çıkan şövalye figürünün yer aldığı kitap) göre daha az ilgi çekici olduğu ve öğrenci düzeyine çok uygun olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca Polonya 4. sınıf

tarih dersi kitabının arka kapağında da ders konuları ile bağlantılı olarak verilen haritanın öğrencinin ilgisini çekme ve derse hazırlık konusunda öğrenciye yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ancak Türkiye ders kitaplarında bu harita dış kapakta olmadığı için ilk bakışta öğrencinin dikkatini çekmeyebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapağının (Şekil 3.3'te Göbekli Tepe fotoğrafının olduğu kitap kapağı) ön yüzüne bakıldığında kullanılan görselin sadece kültür ve miras öğrenme alanını yansıttığı görülmüştür. Fakat sosyal bilgiler dersi sadece kültür ve miras öğrenme alanında ibaret değildir. Polonya tarih ders kitabı (Şekil 3.4'te yer alan masanın çevresinde oturan tarihi figürlerin yer aldığı resim) ve incelendiğinde Polonya coğrafya ders kitapları (Şekil 3.5'te verilen fillerin doğal yaşam alanlarını yansıtan manzara fotoğrafı) incelendiğinde kitapların Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarından farklı olarak kitap içeriğini yansıttığı düşünülmektedir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına (Şekil 3.6) bakıldığında ön yüzünde kullanılan görselin 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 3.3'te çift başlı kartal figürünün olduğu kitap) olduğu gibi kültür ve miras ünitesini yansıttığı belirtilmişti. Polonya tarih ve coğrafya ders kitapları (Şekil 3.7'de atlı askerlerin olduğu savaş sahnesini andıran kitap kapağı ve Şekil 3.8'de dağ, deniz ve kırmızı kıyı evinin olduğu kitap kapağı) incelendiğinde kitapların Türkiye'den farklı olarak kitap içeriğini genel olarak daha fazla yansıttığı düşünülmektedir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına (Şekil 3.9'da bal peteği şeklindeki çerçeve içine alınmış fotoğrafların ve Atatürk fotoğrafının olduğu kitap kapağı) bakıldığında ön kapak tasarımında insanlar, yerler ve çevreler, kültür ve miras, bilim teknoloji ve toplum, birey ve toplum gibi öğrenme alanları ile bağlantılı olduğu düşünülen görsellere yer verilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğrenme alanlarının kitap kapağında tam olarak yansıtılmadığı düşünülmektedir. Polonya tarih, coğrafya ders kitaplarına (Şekil 3.10'da yoksul bir köylü ve atlı askerlerin olduğu kitap kapağı ve Şekil 3.11'de dağ manzarasının olduğu kitap kapağı) bakıldığında genel olarak Türkiye'ye göre kitap içeriğini yansıttığı düşünülmektedir.

8. sınıf tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının (Şekil 3.12'de Çinli tarım işçilerinin olduğu kitap kapağı ve Şekil 3.13'te seçim sandığının, pasaport fotoğrafının olduğu kitap kapağı) ön yüzünde kullanılan görsellerin kitap içeriğini yansıttığı düşünülmektedir. Gülersoy (2013) çalışmasında sosyal bilgiler ders kitaplarının kapağında kullanılan resimlerin büyük ölçüde tarih disiplinine ait olması sosyal bilgiler mantığına ters düştüğünün ve kitap

kapağının disiplinlerarası bir yaklaşıma sahip olan öğretim programına uyum göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Doğan ve Tuğ (2017) çalışmasında gelişmiş ülkelerin ve Türkiye'nin sosyal bilgiler ders kitaplarının kapak tasarımına yönelik ulaşılan sonuçlara bakıldığında; toplamda 18 puan ile Türkiye ve Polonya ders kitapları en çok puanı alan ders kitapları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziksel açıdan değerlendirildiği farklı çalışmalardan da bahsedilecek olursa; Ertürk ve Güler (2017) öğretmen görüşlerine yönelik yapmış oldukları çalışmada öğretmenler 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, fiziksel tasarımı ile ilgili genel ortalamaya göre 'Kısmen Yeterli' olarak görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, fiziksel tasarımı ile ilgili genel ortalamaya göre 'Yeterli' olumlu görüş bildirmişlerdir. Doğan ve Torun (2018) yapmış oldukları çalışmada sınıf seviyesine göre 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler ders kitabı kapağını 7. sınıf öğrencilerine göre daha çok beğendikleri ortaya çıkmıştır. Yaşın bireylerin ilgileri üzerine etkisi düşünüldüğünde bu farkın yaş ile ilgili olabileceği belirtilmiştir. 7. sınıf öğrencilerinin yaş farkı ve soyut düşünme evresine giriş döneminde olduklarından dolayı ders kitabı kapakları tasarlanırken bu dönemin özelliklerinin göz önünde bulundurulmasının bu sonucu değiştirebileceği belirtilmiştir. Ertürk ve Güler (2017) öğretmenlerle sosyal bilgiler ders kitabı üzerine yapmış oldukları çalışmada öğretmenler 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının, fiziksel tasarımı ile ilgili maddelere genel ortalamaya göre 'Yeterli' olumlu görüş bildirmişlerdir.

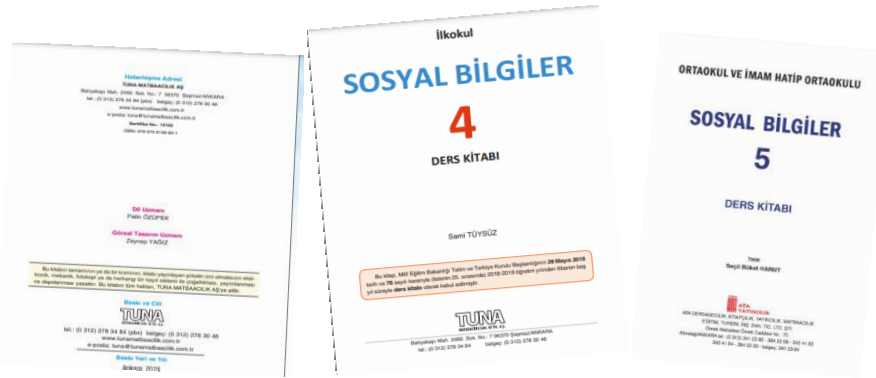
Türkiye sosyal bilgiler dersi ders kitaplarının arka kapak tasarımlarına bakıldığında (Şekil 3.1, 3.3, 3.6, 3.9) EBA tanıtımının yapıldığı, karekod, barkod ve para ile satın alınmaz ibaresinin yer aldığı görülmüştür. Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarına (Şekil 3.4, 3.5, 3.7, 3.8, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13 ve 3.14) bakıldığında kitapların arka kapak tasarımında ders içeriği ile bağlantılı haritaların yer aldığı görülmüştür. Böyle bir tasarımın öğrencinin dikkatini çekeceği ve konuları anlama adına öğrenciye daha fazla yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Polonya tarih kitaplarında turuncu-mavi, coğrafya kitaplarında lacivert-yeşil ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarında yeşil-beyaz, renklerin bir arada kullanıldığı görülmüştür. Türkiye Sosyal bilgiler dersi ders kitaplarında ise 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında turkuaz-beyaz, 5. sınıf sosyal bilgiler dersi ders kitabında kahverengi-sarı-beyaz, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kahverengi-kırmızı-siyah, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ise koyu kahverengi-açık kahverengi gibi renklerin kullanıldığı görülmüştür. Bilindiği gibi

sıcak renkler (kırmızı-turuncu-sarı) insana canlılık hissi verirken soğuk renkler (mor-yeşil-mavi) uzaklık hissi vermektedir. Sıcak renkler; kırmızı coşkulu ve heyecanı çağrıştırırken, sarı ferahlık-temizlik-mutluluk kavramlarına çağrışım yapmaktadır, turuncu renk insan psikolojisini ısıtan bir renktir. Soğuk renkler; mavi temizlik-sükûnet ve dinlendirici bir etkiye sahipken, yeşil temiz doğayı ve olabildiğince uzanan kırları ve insan psikolojisine ferahlığı çağrıştırır. Mor renk bilinçsiz kullanıldığında insan psikolojisinde korku ve panik yaratmaktadır. Beyaz, siyah ve gri nötr renklere aittir. Siyah renkte fenalık, sonsuz derinlik ve paniğin izleri görülmektedir. Beyaz renk ise insanda ferahlık-soğuk-samimiyet ve aydınlık hisleri uyandırır. Gri tarafsız bir renktir ve olgun-dikkatli insanı sembolize eder. Grinin yanında canlı renklerin kullanılması beklenir (Yılmaz, 1991). İktidarda bulunan hemen her siyasi parti, kendi ideolojisini topluma benimsetmek çabası içindedir. Siyasi iktidarlar kendi dünya görüşünü eğitim programları içeresine aktarırlar ve ders kitapları da eğitim programlarından etkilenmektedir. Materyal kullanımı tam olarak gelişmemiş olan ülkelerde, ders kitapları etkin bir şekilde kullanılır. Bu nedenle iktidarda bulunan kişi ya da kişiler kendi ideolojilerini ders kitaplarına aktarmaktadır (Özsezer ve Özkul, 2019). Bu açıdan bakıldığında sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan renklerin ideolojik sebeplerden dolayı özellikle seçilip seçilmediği sorusu akıllara gelmektedir.

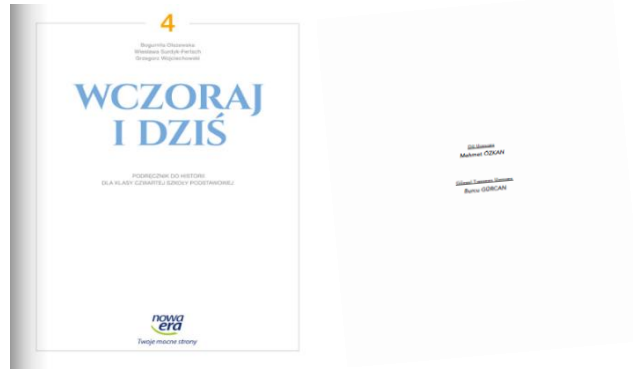
Polonya, coğrafya ve tarih ders kitaplarında soğuk-sıcak renkleri bir arada kullanırken Yurttaşlık Bilgisi ders kitabında sıcak-nötr renkleri tercih ettiği görülmektedir. Türkiye’de ise 4. sınıf sosyal bilgiler dersi kitabında soğuk-nötr, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında soğuk-sıcak renklerin kullanıldığı görülmüştür. 6 ve 7. sınıflarda da soğuk ve sıcak renklerin bir arada kullanıldığı görülmüştür. Küçükahmet’in de (2011) belirttiği gibi, sıcak renkler motive edici, yakınlıktırıcı bir özelliğe sahipken soğuk renkler uzaklaştırır. Soğuk ve sıcak renklerin birlikte kullanılması görsel açıdan doğru bir uygulamadır (Aktaran Gülersoy, 2013: 10). Bu açıdan bakıldığında her iki ülkenin de bazı ders kitaplarında uygun renkleri kullandığı, bazı ders kitaplarında ise kullandıkları renkleri daha dikkatli seçmeleri gerektiği düşünülmektedir.

3.3.2.2. Sosyal Bilgiler Kitaplarının Giriş Bölümünde Yer Alan Sayfalar

Şekil 3.15. Türkiye 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Türkiye 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (Şekil 3.15) giriş sayfasında turuncu ve açık mavi tonlarının yazı rengi olarak kullanıldığı görülürken 5. sınıf sosyal bilgiler kitabında (Şekil 3.15) koyu lacivert renginin tercih edildiği görülmüştür. 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına bakıldığında giriş kısmında dersin adının sınıf düzeyinin yayınevi adresinin ve yazar adının olduğu bir giriş sayfası olduğu ayrıca ikinci bir sayfada yazarların, grafik tasarım ve dil uzmanlarının isimlerinin de verildiği ek bir sayfa olduğu görülmüştür. Fakat alan uzmanlarının isimleri ve kitabın hazırlığını anlatan bir önsöze yer verilmemiştir.

Şekil 3.16. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı

Polonya 4. sınıf tarih ders kitabının (Şekil 3.16) giriş bölümünde solda yer alan sayfanın üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 4. sınıfta Tarih öğretimi için genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tarih dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu

bilgilerin altında kitabın Milli Eğitime bağlı seri numarası ile birlikte yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcıların, dil uzmanlarının ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Kitabın sağ tarafta yer alan sayfasında ise kitabın ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir.

Şekil 3.17. 5. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

5. sınıf tarih ve coğrafya ders kitabının (Şekil 3.17) giriş bölümünde solda yer alan sayfaların üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 5. sınıfta tarih ve coğrafya öğretimi için genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında **Milli eğitim bakanlığına** bağlı tarih dersi ve coğrafya dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu bilgilerin altında kitapların Milli Eğitim’e bağlı seri numarası ile birlikte yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcıların, dil uzmanlarının ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Kitapların sağ tarafında yer alan sayfalarında ise kitapların ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir. Giriş sayfalarında da tarih kitabında turuncu ve mavi rengin coğrafya kitabında ise yeşil ve lacivert rengin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.18. Türkiye (sırasıyla) 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına bakıldığında (Şekil 3.18) giriş kısmında dersin adının sınıf düzeyinin yayınevi adresinin ve yazar adının olduğu bir giriş sayfası olduğu görülmüştür. Ayrıca ikinci bir sayfada yazarların, grafik tasarım, editörün, rehberlik uzmanının, program geliştirme ve dil uzmanlarının isimlerinin de verildiği ek bir sayfa olduğu görülmüştür. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı giriş sayfasında turuncu rengin yazı rengi olarak kullanıldığı görülürken 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında siyah rengin tercih edildiği görülmüştür.

4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına bakıldığında giriş kısmında dersin adının sınıf düzeyinin yayınevi adresinin ve yazar adının olduğu bir giriş sayfası olduğu ayrıca ikinci bir sayfada yazarların, grafik tasarım ve dil uzmanlarının isimlerinin de verildiği ek bir sayfa olduğu görülmüştür. Fakat yazarların uzmanlık alanları ve unvanları verilmemiştir. Ayrıca kitabın hazırlığını anlatan bir önsöze verilmemiştir.

Şekil 3.19. 6. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

6. sınıf tarih ve coğrafya ders kitabının (Şekil 3.19) giriş bölümünde solda yer alan sayfaların üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak

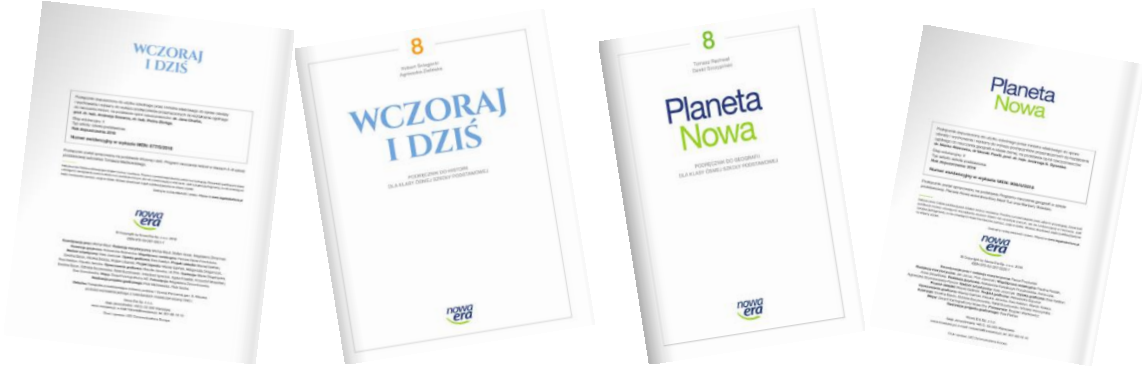

üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 6. sınıfta tarih ve coğrafya öğretimi için genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında Milli eğitim bakanlığına bağlı tarih dersi ve coğrafya dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu bilgilerin altında kitapların Milli Eğitime bağlı seri numarası ile birlikte yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcılar, dil uzmanları ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Kitapların sağ tarafında yer alan sayfalarında ise kitapların ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir. Giriş sayfalarında da tarih kitabında turuncu ve mavi rengin coğrafya kitabında ise yeşil ve lacivert rengin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.20. 7. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

7. sınıf tarih ve coğrafya ders kitabının (Şekil 3.20) giriş bölümünde solda yer alan sayfaların üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 7. sınıfta tarih ve coğrafya öğretimi için genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tarih dersi ve coğrafya dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu bilgilerin altında kitapların Milli Eğitim’e bağlı seri numarası ile birlikte yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcıların, dil uzmanlarının ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Coğrafya ders kitabının sağ tarafta yer alması gereken sayfasına ulaşılammıştır. 7. sınıf coğrafya dersi ders kitabında böyle bir sayfanın kullanılmadığı düşünülmektedir. Tarih dersi kitabının sağ tarafında yer alan sayfasında ise kitabın ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir. Giriş sayfasında da tarih kitabında turuncu ve mavi kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.21. 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

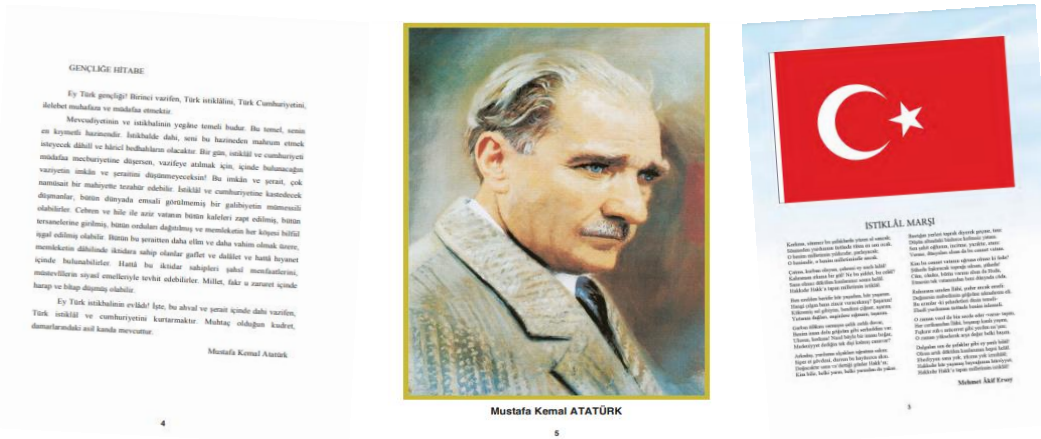
8. sınıf tarih ve coğrafya ders kitabının (Şekil 21) giriş bölümünde solda yer alan sayfaların üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 8. sınıfta tarih ve coğrafya öğretimi için genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tarih dersi ve coğrafya dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu bilgilerin altında kitapların Milli Eğitim’e bağlı seri numarası ile birlikte yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcıların, dil uzmanlarının ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Kitapların sağ tarafında yer alan sayfalarında ise kitapların ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir. Giriş sayfalarında da tarih kitabında turuncu ve mavi rengin coğrafya kitabında ise yeşil ve lacivert rengin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.22. 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı

8. sınıf yurttaşlık bilgisi ders kitabının (Şekil 3.22) giriş bölümünde solda yer alan sayfanın üst kısmında “Ders kitabı, eğitimden sorumlu bakan tarafından okulda kullanılmak üzere onaylanmıştır ve uzmanların görüşüne göre 8. sınıfta yurttaşlık bilgisi öğretimi için

genel eğitime yönelik ders kitapları listesine girmiştir” ibaresi yer almaktadır. Hemen altında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yurttaşlık bilgisi dersi uzmanlarının isimleri unvanları ile birlikte verilmiştir. Bu bilgilerin altında kitapların Milli Eğitime bağlı seri numarası ile birlikte, okul türü, yayınevi bilgileri ve yayınevi yazarları ile birlikte kitaba katkı sağlamış editörlerin, grafik ve görsel tasarımcıların, dil uzmanlarının ve rehberlik uzmanlarının isimleri verilmiştir. Kitapların sağ tarafında yer alan sayfalarında ise kitapların ön kapağında yer alan bilgiler aynı şekilde verilmiştir. Giriş sayfalarında da yurttaşlık bilgisi kitabında yeşil rengin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 3.23. 4.5.6.7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Sosyal bilgiler ders kitaplarında (Şekil 3.23) Milli Eğitim Bakanlığının ders kitabı kriterlerine Atatürk resmi, Gençliğe Hitabe, bayrak ve İstiklal Marşı Şekil 3.23’deki gibidir.

3.3.2.2.1. Giriş Bölümünde Yer Alan Sayfalarda Benzerlik ve Farklılıklar

Giriş kısmındaki sayfalara bakıldığında iki ülkede de ders isminin, sınıf düzeyinin, kitapta emeği geçen uzmanların isimlerinin, yayınevlerinin bilgilerinin giriş sayfalarında verildiği görülmüştür. Fakat Polonya Türkiye’den farklı olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan ve kitap içeriklerini oluşturan uzmanların isimlerini unvanları ile birlikte vermektedir. Gülersoy’un da (2013: 11) çalışmasında belirttiği gibi ders kitaplarının iç kapak arka yüzünde editör, dil, görsel, program geliştirme, ölçme-değerlendirme, rehberlik ve gelişim uzmanlarının yer alması önemlidir. Polonya ders kitaplarını hazırlayan uzmanların isimlerini unvanları ile birlikte vermekteyken Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında kitabı hazırlayan uzmanların isimleri unvanları ile birlikte giriş sayfalarında yer almamaktadır. Ayrıca iki ülke de ders kitaplarına kitabın hazırlanış amacına yönelik bir önsöz eklememiştir.

Türkiye ve Polonya ders kitaplarının arka kapağında kitapların basıldığı ay, yıl ve baskı adedi yer almamaktadır. Gülersoy'un (2013: 11) belirttiği gibi ders kitaplarının arka kapağında; basımevi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresinin yanı sıra kitabın basıldığı yıl-ay ve baskı adedinin yer alması gerekmektedir. Türkiye ders kitaplarında Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Türk bayrağı, İstiklal Marşı ve Atatürk portresi yer alırken Polonya'da benzer bir uygulamaya rastlanmamıştır. Kaya (2010) Almanya ve Türkiye lise coğrafya dersi kitaplarını karşılaştırdığı çalışmasında inceleme konusu olan ders kitaplarında Türk Bayrağı'na, İstiklal Marşı'na, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne ve Atatürk portresi gibi milli değerlere yer verilirken Almanya'daki ders kitaplarında yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

3.3.2.3. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçindekiler Bölümü

İÇİNDEKİLER	
Kitabımız Tanıyalım. 8	
1 Herkesin Bir Kimliği Var 9	
HERKESİN BİR KİMLİĞİ VAR 11	
HERKESİN BİR ETKESİ VAR 16	
HERKESİN HISSİYATLARINDA NERESİ FARKLI? 19	
ÖZÜN NERESİ OLSAYDI... 25	
FARKINDAYIM, FARKLILARA SAĞDUYUM. 28	
1. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 31	
2 Geçmişimi Öğreniyorum 33	
ALİEMİN TARHI 34	
MİLLİ KİMLİKLERİ ÖĞRENDİĞİMİZ 38	
EGEMENİN BÜĞÜNkü ÇOCUK OYUNLARI 44	
BİR KAYIRMANLIK ÖYKÜMÜ: MİLLİ MÜDARİCE 49	
2. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 59	
3 Yaşadığımız Yer 61	
YÖNLERİMİZ 62	
YER TAKIMI FARKLILIK 68	
CEHENNEMDE NELER VAR? 70	
BAĞLA DÜŞÜNME 73	
YAZGILARIN YERİ 77	
ORJANAL MİTLEERE NERESİ OLALIM. 82	
3. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 91	
4 İyi ki Var 93	
TEKNOLOJİK GÜCÜMİZ 94	
EGEMENİN BÜĞÜNkü TEKNOLOJİ 98	
ZAMAN KEMERİ TEKNOLOJİ 104	
İÇİT ÇİZGİLERİM 110	
ZARAR KEMERİNİ KULLANALIM. 114	
4. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 119	
5 Ünitelerden Tanıyalım 121	
İSTİKLAL MARŞI, İHTİŞARLARIMIZ 122	
ALİEMİN VE CEHENNEM EKONOMİK FAALİYETLER 126	
BÜYÜK TÜRETİCİ OLALIM. 132	
BEKLEMEZ OLALIM. 136	
AKIEMİNİZ YORGANIMIZA GÖRE GEZELİM. 138	
TÜRKİYEYE ÖZEL, ÇARŞA BİTİR. 143	
5. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 149	
6 İnsanlar ve Yünelim 151	
BİR ÇOCUKUM. BAKILIRIMLA NERESİ. 152	
SOSYALİZMÜMÜ ÖĞRENDİYORUM. 157	
EDÜSEL VE SOSYAL ETİKLERİME KATILYORUM. 163	
ÖZGÜRLÜK VE BAĞIMSIZLIK 167	
6. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 171	
7 Üzülükteki Arkadaşlarım 173	
MİLLİETİMİZİN TARİHİMİZ 174	
KEMERLERİMİZ 177	
TÜRK CUMHURİYETİMİZ 182	
FARKLI KÜLTÜRLER 188	
BÜYÜK TÜRETİCİLERİMİZLE GÖZEL 193	
7. NELER ÖĞRENDİĞİMİZ? 196	
CEVAP ANAHTARI 198	
SÖZLÜK 199	
KRONOLOJİ 202	
KAYNAKÇA 203	
TÜRKİYE HARİTASI 207	
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 208	

Şekil 3.24. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü

Türkiye 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Şekil 3.24) içindekiler bölümünde her ünitenin farklı renklendirildiği görülmüştür. Kullanılan renler mavi, turuncu, yeşil, mor, açık mavi, gülcürusu ve laciverttir. Ünite başlıkları ve ünite numaralarında konu başlıklarına göre daha büyük yazı punto kullanılmıştır. Ayrıca üniteler öğrenme alanları ile bağlantılı olan isimler kullanılarak adlandırılmıştır. Ünitelere öğrenme alanlarının ismi verilmemiştir. Kitabın sonunda yer alan kaynakça, kronoloji, cevap anahtarı, Türk dünyası haritası ve sözlük siyah renkle renklendirilmiştir.

■ Spis treści	
Rozdział 1: 2 historye na Ty	7
1. Historia – historia prehistoria	8
2. Historia wódkę ma	12
3. Historia w Polce	17
Tematyka sprawiedliwości – Skąd się wzięły narodziła?	23
4. Ciepła historia	24
5. Odkrycie czasu w historii	29
6. Ciepła historia	33
Podsumowanie	36
Rozdział II: Osiem dni w Jugosławii	37
1. Historia i historia Polki	38
2. Historia wódkę ma	42
3. Historia w Polce	44
4. Historia w Polce	48
5. Historia w Polce	52
6. Historia w Polce	56
7. Historia w Polce	62
8. Historia w Polce	66
9. Historia w Polce	71
10. Historia w Polce	74
Podsumowanie	75
Rozdział III: Wstęp i upiórski Koczowniczy	76
1. Historia w Polce	76
2. Historia w Polce	80
3. Historia w Polce	83
4. Historia w Polce	89
5. Historia w Polce	94
6. Historia w Polce	99
7. Historia w Polce	104
8. Historia w Polce	108
9. Historia w Polce	111
10. Historia w Polce	114
Podsumowanie	118
Rozdział IV: Kto w polskiej Polce	119
1. Historia w Polce	119
2. Historia w Polce	122
3. Historia w Polce	126
4. Historia w Polce	130
5. Historia w Polce	134
6. Historia w Polce	138
7. Historia w Polce	142
8. Historia w Polce	146
9. Historia w Polce	150
10. Historia w Polce	154
Podsumowanie	158
Wielki i mały	162

Şekil 3.25. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders Kitabı

Polonya 4. sınıf tarih dersi içindekiler sayfasında ünitelerin bölümlere ayrıldığı ve bölüm numaralarından sonra ünite isimlerinin geldiği görülmüştür. Örnek verecek olursak, **Bölüm 1: Senin Hakkında Bir Hikâye Şeklinde**dir. Bölümler ve numaraları siyah renkli ve kalın olarak yazılmıştır. Ünite isimleri ise ince olacak şekilde siyah renkle yazılmıştır. Her bölümde konuların arasında numarasız kırmızı renkle yazılmış ve diğer konularla bağlantılı olarak verilen konuların yer aldığı görülmüştür. Kırmızı renkle yazılan konulara örnek olarak “**Yüzyıllar öncesinin sırları-isimler nereden geldi?**” verilebilir. Konu başlıklarının “yüzyıllar öncesinin sırlar” şeklinde başlaması öğrencilerin dikkatini çekeceği düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER	
ORGANİZASYON ŞEMASI	4
1. ÜNİTE: Sana sorduğum sorular	10
1. ETKİN BİR YATIRIM	10
2. OLAYLARIN ÇOK KÜLTÜRELİ OLUŞU	12
3. ROLLERİNİZ HAKLARINIZ VE BÖLÜMLÜKLERİNİZ VAR	14
4. HAKLARINIZ VAR	18
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	20
2. ÜNİTE: Sana sorduğum sorular	22
1. UYGARLIKLARIN FAYDALARI	22
2. İLK İNSANIN GÜZELLİKLERİ	24
3. ZEMİN KÜLTÜRÜNÜZ	26
4. ORTAK DEĞERLERİNİZ	28
5. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KÜLTÜRÜNÜZ	30
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	32
3. ÜNİTE: İnanç ve güven	34
1. HAYATLAŞIŞI NE DİYORSUN?	34
2. İNANÇIN YASAKLARINDA ETİKESİ	36
3. İNANÇ VE YERLEŞİM	38
4. İNANÇ OLMADI?	40
5. DİNİ İNANÇLAR VE ETİKESİ	42
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	44
4. ÜNİTE: İnanç ve güven	46
1. TEKNOLOJİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKESİ	46
2. ÇERİMZEDKİ KÜLTÜR	48
3. İNANÇ GÜVENLİK	50
4. BİLİM İNANÇ VE ORTAK ÖZELLİKLERİ	52
5. ARAŞTIRMACI ÇOCUKLAR	54
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	56
5. ÜNİTE: İnanç ve güven	58
1. YASADIŞI VE VE ÇERİMZEDKİ EKONOMİK FAALİYETLER	58
2. ÇERİMZEDKİ EKONOMİK FAALİYETLER	60
3. EKONOMİK FAALİYETLER VE SOSYAL HAYAT	62
4. ÜNİTİNİN BİRİNCİ VE İKİNCİ KISMI	64
5. YENİ FAALİYETLER GELİŞTİRİLMİŞ	66
6. BİLİMLERİN GELİŞTİRİLMESİ	68
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	70
6. ÜNİTE: İnanç ve güven	72
1. TOPLUMA HİZMET EDELER	72
2. YASADIŞI VE VE ÇERİMZEDKİ EKONOMİK FAALİYETLER	74
3. TEKNOLOJİNİN GELİŞTİRİLMESİ	76
4. HİZMET YAPAN BİREYLER	78
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	80
7. ÜNİTE: İnanç ve güven	82
1. EKONOMİK FAALİYETLER	82
2. İNANÇ VE İNANÇ GELİŞTİRİLMESİ	84
3. İNANÇ VE İNANÇ GELİŞTİRİLMESİ	86
4. İNANÇ VE İNANÇ GELİŞTİRİLMESİ	88
ÜNİTE SONU DEĞERLENDİRME	90
SÖZLÜK	182
KIRKILCI	184
KARMAKAR	186
ÇEVRE ANAHTARI	188
TÜRKİYE HARİTASI	190
TÜRK DÖNEMİ HARİTASI	192

Şekil 3.26. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü

Türkiye 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (Şekil 3.26) içindekiler bölümünde 4. sınıf kitabında olduğu gibi (Şekil 3.24) ünite isimleri öğrenme alanlarıyla bağlantılıdır. Fakat farklı isimlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca üniteler 4. sınıf ders kitabında olduğu gibi renklendirilmiştir. Kullanılan renkler mavi, yeşil, pembe, turuncu, kırmızı, kahverengi, açık mavidir. Kitabın sonunda yer alan kaynakça, kronoloji, cevap anahtarı, Türk dünyası haritası ve sözlük siyah renkle renklendirilmiştir. Ünite başlıklarının yine 4. sınıf kitabında olduğu gibi konu başlıklarından daha büyük yazıldığı görülmektedir.

The image shows three pages from the 5th grade Social Studies textbook, displaying the table of contents for units 1, 2, and 3. The pages are color-coded: Unit 1 (Siyah), Unit 2 (Yeşil), and Unit 3 (Kırmızı). The table of contents lists the following units and their page numbers:

- Ünite 1: İlk uygarlıklar** (Siyah)
  - 1.1 İlk uygarlıkların doğuşu 1
  - 1.2 İlk uygarlıkların gelişimi 4
  - 1.3 İlk uygarlıkların düşüşü 10
  - 1.4 İlk uygarlıkların mirası 16
  - 1.5 İlk uygarlıkların etkileri 22
  - 1.6 İlk uygarlıkların sonu 28
  - 1.7 İlk uygarlıkların geleceği 34
  - 1.8 İlk uygarlıkların geleceği 40
- Ünite 2: İlk uygarlıkların doğuşu** (Yeşil)
  - 2.1 İlk uygarlıkların doğuşu 41
  - 2.2 İlk uygarlıkların gelişimi 47
  - 2.3 İlk uygarlıkların düşüşü 53
  - 2.4 İlk uygarlıkların mirası 59
  - 2.5 İlk uygarlıkların etkileri 65
  - 2.6 İlk uygarlıkların sonu 71
  - 2.7 İlk uygarlıkların geleceği 77
  - 2.8 İlk uygarlıkların geleceği 83
- Ünite 3: İlk uygarlıkların düşüşü** (Kırmızı)
  - 3.1 İlk uygarlıkların düşüşü 84
  - 3.2 İlk uygarlıkların mirası 90
  - 3.3 İlk uygarlıkların etkileri 96
  - 3.4 İlk uygarlıkların sonu 102
  - 3.5 İlk uygarlıkların geleceği 108
  - 3.6 İlk uygarlıkların geleceği 114

Şekil 3.27. 5. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

5. sınıf Tarih dersi (Şekil 3.27) içindekiler sayfasında ünitelerin bölümlere ayrıldığı ve bölüm numaralarından sonra ünite isimlerinin geldiği görülmüştür. Örnek verecek olursak, Bölüm 1: “ilk uygarlıklar” şeklindedir. 5. sınıf Tarih ders kitabında da bölümler ve numaraları siyah renkli ve kalın olarak yazılmıştır. Ünite isimleri ise ince olacak şekilde siyah renkle yazılmıştır. Her bölümde konuların arasında numarasız kırmızı renkle yazılmış ve diğer konularla bağlantılı olarak verilen konuların yer aldığı görülmüştür. Kırmızı renkle yazılan konulara örnek olarak “Yüzyıllar öncesinin gizemleri - Mısırlılar nasıl okundu?” verilebilir. Konu başlıklarının “yüzyıllar öncesinin sırlar” şeklinde başlaması öğrencilerin dikkatini çekeceği ve “bu sırlar nelerdir?” sorusunu akıllara getireceği düşünülmektedir.

Polonya 5. sınıf Coğrafya dersi (Şekil 3.27) içindekiler sayfası Tarih dersi içindekiler sayfasından farklıdır. Ünite numaraları ünite isimlerinden önce turuncu arka plan üzerine siyah kalın numaralar gelecek şekilde verilmiştir. Ünite isimleri siyah kalın harflerle yazılmıştır. Her ünitenin alt başlıkları numaralarla sıralanmıştır. Ünite alt başlıklarının numaraları yeşil renkle verilmiştir.

<p>İÇİNDEKİLER</p> <p>9 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI</p> <p>12 BİZ VE DEĞERLERİMİZ</p> <p>14 TOPLUMSAL İZLENİMLER</p> <p>17 BİZİ "BİZ" YAPANLAR</p> <p>27 BİR ÖZGÜRLÜK GİYİDİ RENKARINAK</p> <p>33 BİR İZLENİMİN VAR MI ELİN BİZİN VAR</p> <p>39 İKİ ÖZGÜRLÜK, İKİ ÖZGÜRLÜK</p> <p>42 DİYANILIM ÖĞRENELİM</p> <p>43 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>46 TARİHE YOLCULUK</p> <p>48 TÜRKLERİN İZİNİ ALMAYI ORTA ASYA</p> <p>65 İSLAMİYETİN DOĞUŞU</p> <p>72 TÜRKLER İSLAMİYET İLE TANISYOR</p> <p>78 İKİ YÜZ YIL ANIDOLU</p> <p>95 İZİNİ ALMAYI</p> <p>99 DİYANILIM ÖĞRENELİM</p> <p>100 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>104 YERYÜZÜNDE YAŞAM</p> <p>106 DÜNYANIN AKRESİNDENİZ</p> <p>111 DÜNYANIN AKRESİNDENİZ ÇİZİMLERİ</p> <p>117 DÜNYANIN BEŞİMİ ÇİZİMİ</p> <p>125 FARKLI İKLİMLER FARKLI YAŞAMALAR</p> <p>130 DİYANILIM ÖĞRENELİM</p> <p>131 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>134 BİLİM VE TEKNOLOJİ HAYATIMIZDA</p> <p>136 İNTERNETİN İZİNİ ALMAYI</p> <p>142 BİLİM VE TEKNOLOJİDE DÜŞÜNME</p> <p>148 BİLİMİN SAĞLIKTA YAPTIĞI</p> <p>150 İNTERNETİN İZİNİ ALMAYI</p> <p>154 DİYANILIM ÖĞRENELİM</p> <p>155 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p>	<p>158 ÜRETİYORUM, TÜKETİYORUM, BÜLÜNÇLİYİM</p> <p>160 ÜRETİMİN İZİNİ ALMAYI VE İZİNİ ALMAYI</p> <p>170 KAYNAKLARIN İZİNİ ALMAYI</p> <p>175 İZİNİ ALMAYI VE İZİNİ ALMAYI</p> <p>182 VERGİLERİN İZİNİ ALMAYI</p> <p>184 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI VE İZİNİ ALMAYI</p> <p>186 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>187 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>190 YÖNETİME KATILYORUM</p> <p>192 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>198 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>208 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>209 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>213 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>215 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>223 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>224 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>228 ULUSLARARASI İLİŞKİLERİMİZ</p> <p>230 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>237 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>241 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>249 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>254 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>255 ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <p>DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI</p> <p>256 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>258 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>263 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>264 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>275 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p> <p>276 İZİNİ ALMAYI İZİNİ ALMAYI</p>
--	---

Şekil 3.28. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü

Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına bakıldığında (Şekil 28) Üniteler öğrenme alanlarından farklı olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler kitaplarından (Şekil 24 ve Şekil 26) renklendirme konusunda farklılık göstermektedir. 6. sınıf sosyal bilgiler kitabında ünitelerin, konu başlıklarının ve kitap sonunda yer alan cevap anahtarı, kaynakça, sözlük kısımlarının da siyah renkle renklendirildiği görülmüştür. 4. 5. sınıflarda olduğu gibi 6. sınıf kitabında da üniteler konu başlıklarından daha büyük yazılmıştır. Ünite başlarında ünite konuları ile bağlantılı olan resimlerin yer aldığı görülmüştür.

<p>1. Ünite</p> <p>1.1. Ünite başlığı</p> <p>1.1.1. Ünite başlığı</p> <p>1.1.2. Ünite başlığı</p> <p>1.1.3. Ünite başlığı</p> <p>1.1.4. Ünite başlığı</p> <p>1.1.5. Ünite başlığı</p> <p>1.1.6. Ünite başlığı</p> <p>1.1.7. Ünite başlığı</p> <p>1.1.8. Ünite başlığı</p> <p>1.1.9. Ünite başlığı</p> <p>1.1.10. Ünite başlığı</p> <p>1.1.11. Ünite başlığı</p> <p>1.1.12. Ünite başlığı</p> <p>1.1.13. Ünite başlığı</p> <p>1.1.14. Ünite başlığı</p> <p>1.1.15. Ünite başlığı</p> <p>1.1.16. Ünite başlığı</p> <p>1.1.17. Ünite başlığı</p> <p>1.1.18. Ünite başlığı</p> <p>1.1.19. Ünite başlığı</p> <p>1.1.20. Ünite başlığı</p> <p>1.1.21. Ünite başlığı</p> <p>1.1.22. Ünite başlığı</p> <p>1.1.23. Ünite başlığı</p> <p>1.1.24. Ünite başlığı</p> <p>1.1.25. Ünite başlığı</p> <p>1.1.26. Ünite başlığı</p> <p>1.1.27. Ünite başlığı</p> <p>1.1.28. Ünite başlığı</p> <p>1.1.29. Ünite başlığı</p> <p>1.1.30. Ünite başlığı</p> <p>1.1.31. Ünite başlığı</p> <p>1.1.32. Ünite başlığı</p> <p>1.1.33. Ünite başlığı</p> <p>1.1.34. Ünite başlığı</p> <p>1.1.35. Ünite başlığı</p> <p>1.1.36. Ünite başlığı</p> <p>1.1.37. Ünite başlığı</p> <p>1.1.38. Ünite başlığı</p> <p>1.1.39. Ünite başlığı</p> <p>1.1.40. Ünite başlığı</p> <p>1.1.41. Ünite başlığı</p> <p>1.1.42. Ünite başlığı</p> <p>1.1.43. Ünite başlığı</p> <p>1.1.44. Ünite başlığı</p> <p>1.1.45. Ünite başlığı</p> <p>1.1.46. Ünite başlığı</p> <p>1.1.47. Ünite başlığı</p> <p>1.1.48. Ünite başlığı</p> <p>1.1.49. Ünite başlığı</p> <p>1.1.50. Ünite başlığı</p> <p>1.1.51. Ünite başlığı</p> <p>1.1.52. Ünite başlığı</p> <p>1.1.53. Ünite başlığı</p> <p>1.1.54. Ünite başlığı</p> <p>1.1.55. Ünite başlığı</p> <p>1.1.56. Ünite başlığı</p> <p>1.1.57. Ünite başlığı</p> <p>1.1.58. Ünite başlığı</p> <p>1.1.59. Ünite başlığı</p> <p>1.1.60. Ünite başlığı</p> <p>1.1.61. Ünite başlığı</p> <p>1.1.62. Ünite başlığı</p> <p>1.1.63. Ünite başlığı</p> <p>1.1.64. Ünite başlığı</p> <p>1.1.65. Ünite başlığı</p> <p>1.1.66. Ünite başlığı</p> <p>1.1.67. Ünite başlığı</p> <p>1.1.68. Ünite başlığı</p> <p>1.1.69. Ünite başlığı</p> <p>1.1.70. Ünite başlığı</p> <p>1.1.71. Ünite başlığı</p> <p>1.1.72. Ünite başlığı</p> <p>1.1.73. Ünite başlığı</p> <p>1.1.74. Ünite başlığı</p> <p>1.1.75. Ünite başlığı</p> <p>1.1.76. Ünite başlığı</p> <p>1.1.77. Ünite başlığı</p> <p>1.1.78. Ünite başlığı</p> <p>1.1.79. Ünite başlığı</p> <p>1.1.80. Ünite başlığı</p> <p>1.1.81. Ünite başlığı</p> <p>1.1.82. Ünite başlığı</p> <p>1.1.83. Ünite başlığı</p> <p>1.1.84. Ünite başlığı</p> <p>1.1.85. Ünite başlığı</p> <p>1.1.86. Ünite başlığı</p> <p>1.1.87. Ünite başlığı</p> <p>1.1.88. Ünite başlığı</p> <p>1.1.89. Ünite başlığı</p> <p>1.1.90. Ünite başlığı</p> <p>1.1.91. Ünite başlığı</p> <p>1.1.92. Ünite başlığı</p> <p>1.1.93. Ünite başlığı</p> <p>1.1.94. Ünite başlığı</p> <p>1.1.95. Ünite başlığı</p> <p>1.1.96. Ünite başlığı</p> <p>1.1.97. Ünite başlığı</p> <p>1.1.98. Ünite başlığı</p> <p>1.1.99. Ünite başlığı</p> <p>1.1.100. Ünite başlığı</p>	<p>2. Ünite</p> <p>2.1. Ünite başlığı</p> <p>2.1.1. Ünite başlığı</p> <p>2.1.2. Ünite başlığı</p> <p>2.1.3. Ünite başlığı</p> <p>2.1.4. Ünite başlığı</p> <p>2.1.5. Ünite başlığı</p> <p>2.1.6. Ünite başlığı</p> <p>2.1.7. Ünite başlığı</p> <p>2.1.8. Ünite başlığı</p> <p>2.1.9. Ünite başlığı</p> <p>2.1.10. Ünite başlığı</p> <p>2.1.11. Ünite başlığı</p> <p>2.1.12. Ünite başlığı</p> <p>2.1.13. Ünite başlığı</p> <p>2.1.14. Ünite başlığı</p> <p>2.1.15. Ünite başlığı</p> <p>2.1.16. Ünite başlığı</p> <p>2.1.17. Ünite başlığı</p> <p>2.1.18. Ünite başlığı</p> <p>2.1.19. Ünite başlığı</p> <p>2.1.20. Ünite başlığı</p> <p>2.1.21. Ünite başlığı</p> <p>2.1.22. Ünite başlığı</p> <p>2.1.23. Ünite başlığı</p> <p>2.1.24. Ünite başlığı</p> <p>2.1.25. Ünite başlığı</p> <p>2.1.26. Ünite başlığı</p> <p>2.1.27. Ünite başlığı</p> <p>2.1.28. Ünite başlığı</p> <p>2.1.29. Ünite başlığı</p> <p>2.1.30. Ünite başlığı</p> <p>2.1.31. Ünite başlığı</p> <p>2.1.32. Ünite başlığı</p> <p>2.1.33. Ünite başlığı</p> <p>2.1.34. Ünite başlığı</p> <p>2.1.35. Ünite başlığı</p> <p>2.1.36. Ünite başlığı</p> <p>2.1.37. Ünite başlığı</p> <p>2.1.38. Ünite başlığı</p> <p>2.1.39. Ünite başlığı</p> <p>2.1.40. Ünite başlığı</p> <p>2.1.41. Ünite başlığı</p> <p>2.1.42. Ünite başlığı</p> <p>2.1.43. Ünite başlığı</p> <p>2.1.44. Ünite başlığı</p> <p>2.1.45. Ünite başlığı</p> <p>2.1.46. Ünite başlığı</p> <p>2.1.47. Ünite başlığı</p> <p>2.1.48. Ünite başlığı</p> <p>2.1.49. Ünite başlığı</p> <p>2.1.50. Ünite başlığı</p> <p>2.1.51. Ünite başlığı</p> <p>2.1.52. Ünite başlığı</p> <p>2.1.53. Ünite başlığı</p> <p>2.1.54. Ünite başlığı</p> <p>2.1.55. Ünite başlığı</p> <p>2.1.56. Ünite başlığı</p> <p>2.1.57. Ünite başlığı</p> <p>2.1.58. Ünite başlığı</p> <p>2.1.59. Ünite başlığı</p> <p>2.1.60. Ünite başlığı</p> <p>2.1.61. Ünite başlığı</p> <p>2.1.62. Ünite başlığı</p> <p>2.1.63. Ünite başlığı</p> <p>2.1.64. Ünite başlığı</p> <p>2.1.65. Ünite başlığı</p> <p>2.1.66. Ünite başlığı</p> <p>2.1.67. Ünite başlığı</p> <p>2.1.68. Ünite başlığı</p> <p>2.1.69. Ünite başlığı</p> <p>2.1.70. Ünite başlığı</p> <p>2.1.71. Ünite başlığı</p> <p>2.1.72. Ünite başlığı</p> <p>2.1.73. Ünite başlığı</p> <p>2.1.74. Ünite başlığı</p> <p>2.1.75. Ünite başlığı</p> <p>2.1.76. Ünite başlığı</p> <p>2.1.77. Ünite başlığı</p> <p>2.1.78. Ünite başlığı</p> <p>2.1.79. Ünite başlığı</p> <p>2.1.80. Ünite başlığı</p> <p>2.1.81. Ünite başlığı</p> <p>2.1.82. Ünite başlığı</p> <p>2.1.83. Ünite başlığı</p> <p>2.1.84. Ünite başlığı</p> <p>2.1.85. Ünite başlığı</p> <p>2.1.86. Ünite başlığı</p> <p>2.1.87. Ünite başlığı</p> <p>2.1.88. Ünite başlığı</p> <p>2.1.89. Ünite başlığı</p> <p>2.1.90. Ünite başlığı</p> <p>2.1.91. Ünite başlığı</p> <p>2.1.92. Ünite başlığı</p> <p>2.1.93. Ünite başlığı</p> <p>2.1.94. Ünite başlığı</p> <p>2.1.95. Ünite başlığı</p> <p>2.1.96. Ünite başlığı</p> <p>2.1.97. Ünite başlığı</p> <p>2.1.98. Ünite başlığı</p> <p>2.1.99. Ünite başlığı</p> <p>2.1.100. Ünite başlığı</p>	<p>3. Ünite</p> <p>3.1. Ünite başlığı</p> <p>3.1.1. Ünite başlığı</p> <p>3.1.2. Ünite başlığı</p> <p>3.1.3. Ünite başlığı</p> <p>3.1.4. Ünite başlığı</p> <p>3.1.5. Ünite başlığı</p> <p>3.1.6. Ünite başlığı</p> <p>3.1.7. Ünite başlığı</p> <p>3.1.8. Ünite başlığı</p> <p>3.1.9. Ünite başlığı</p> <p>3.1.10. Ünite başlığı</p> <p>3.1.11. Ünite başlığı</p> <p>3.1.12. Ünite başlığı</p> <p>3.1.13. Ünite başlığı</p> <p>3.1.14. Ünite başlığı</p> <p>3.1.15. Ünite başlığı</p> <p>3.1.16. Ünite başlığı</p> <p>3.1.17. Ünite başlığı</p> <p>3.1.18. Ünite başlığı</p> <p>3.1.19. Ünite başlığı</p> <p>3.1.20. Ünite başlığı</p> <p>3.1.21. Ünite başlığı</p> <p>3.1.22. Ünite başlığı</p> <p>3.1.23. Ünite başlığı</p> <p>3.1.24. Ünite başlığı</p> <p>3.1.25. Ünite başlığı</p> <p>3.1.26. Ünite başlığı</p> <p>3.1.27. Ünite başlığı</p> <p>3.1.28. Ünite başlığı</p> <p>3.1.29. Ünite başlığı</p> <p>3.1.30. Ünite başlığı</p> <p>3.1.31. Ünite başlığı</p> <p>3.1.32. Ünite başlığı</p> <p>3.1.33. Ünite başlığı</p> <p>3.1.34. Ünite başlığı</p> <p>3.1.35. Ünite başlığı</p> <p>3.1.36. Ünite başlığı</p> <p>3.1.37. Ünite başlığı</p> <p>3.1.38. Ünite başlığı</p> <p>3.1.39. Ünite başlığı</p> <p>3.1.40. Ünite başlığı</p> <p>3.1.41. Ünite başlığı</p> <p>3.1.42. Ünite başlığı</p> <p>3.1.43. Ünite başlığı</p> <p>3.1.44. Ünite başlığı</p> <p>3.1.45. Ünite başlığı</p> <p>3.1.46. Ünite başlığı</p> <p>3.1.47. Ünite başlığı</p> <p>3.1.48. Ünite başlığı</p> <p>3.1.49. Ünite başlığı</p> <p>3.1.50. Ünite başlığı</p> <p>3.1.51. Ünite başlığı</p> <p>3.1.52. Ünite başlığı</p> <p>3.1.53. Ünite başlığı</p> <p>3.1.54. Ünite başlığı</p> <p>3.1.55. Ünite başlığı</p> <p>3.1.56. Ünite başlığı</p> <p>3.1.57. Ünite başlığı</p> <p>3.1.58. Ünite başlığı</p> <p>3.1.59. Ünite başlığı</p> <p>3.1.60. Ünite başlığı</p> <p>3.1.61. Ünite başlığı</p> <p>3.1.62. Ünite başlığı</p> <p>3.1.63. Ünite başlığı</p> <p>3.1.64. Ünite başlığı</p> <p>3.1.65. Ünite başlığı</p> <p>3.1.66. Ünite başlığı</p> <p>3.1.67. Ünite başlığı</p> <p>3.1.68. Ünite başlığı</p> <p>3.1.69. Ünite başlığı</p> <p>3.1.70. Ünite başlığı</p> <p>3.1.71. Ünite başlığı</p> <p>3.1.72. Ünite başlığı</p> <p>3.1.73. Ünite başlığı</p> <p>3.1.74. Ünite başlığı</p> <p>3.1.75. Ünite başlığı</p> <p>3.1.76. Ünite başlığı</p> <p>3.1.77. Ünite başlığı</p> <p>3.1.78. Ünite başlığı</p> <p>3.1.79. Ünite başlığı</p> <p>3.1.80. Ünite başlığı</p> <p>3.1.81. Ünite başlığı</p> <p>3.1.82. Ünite başlığı</p> <p>3.1.83. Ünite başlığı</p> <p>3.1.84. Ünite başlığı</p> <p>3.1.85. Ünite başlığı</p> <p>3.1.86. Ünite başlığı</p> <p>3.1.87. Ünite başlığı</p> <p>3.1.88. Ünite başlığı</p> <p>3.1.89. Ünite başlığı</p> <p>3.1.90. Ünite başlığı</p> <p>3.1.91. Ünite başlığı</p> <p>3.1.92. Ünite başlığı</p> <p>3.1.93. Ünite başlığı</p> <p>3.1.94. Ünite başlığı</p> <p>3.1.95. Ünite başlığı</p> <p>3.1.96. Ünite başlığı</p> <p>3.1.97. Ünite başlığı</p> <p>3.1.98. Ünite başlığı</p> <p>3.1.99. Ünite başlığı</p> <p>3.1.100. Ünite başlığı</p>
---	---	---

Şekil 3.29. Polonya 6. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

Polonya 6. sınıf Tarih dersi içindekiler sayfasında ünitelerin bölümlere ayrıldığı ve bölüm numaralarından sonra ünite isimlerinin geldiği görülmüştür. Örnek verecek olursak,

Bölüm 1: “Modern Dünyanın Doğuşu” şeklindedir. 6. sınıf Tarih ders kitabında da bölümler ve numaraları siyah renkli ve kalın olarak yazılmıştır. Ünite isimleri ise ince olacak şekilde siyah renkle yazılmıştır. Her bölümde konuların arasında numarasız kırmızı renkle yazılmış ve diğer konularla bağlantılı olarak verilen konuların yer aldığı görülmüştür. Kırmızı renkle yazılan konulara örnek olarak “**Asırlık Gizemler - Amerika'ya İlk Gelenler?**” verilebilir. Konu başlıklarının “yüzyıllar öncesinin sırlar” şeklinde başlaması öğrencilerin dikkatini çekeceği ve “bu sırlar nelerdir?” sorusunu akıllara getireceği düşünülmektedir.

Polonya 6. sınıf Coğrafya dersi içindekiler sayfası (Şekil 3.28) Tarih dersi içindekiler sayfasından (Şekil 3.28) farklıdır. Ünite numaraları ünite isimlerinden önce turuncu arka plan üzerine siyah kalın numaralar gelecek şekilde verilmiştir. Ünite isimleri siyah kalın harflerle yazılmıştır. Her ünitenin alt başlıkları numaralarla sıralanmıştır. Ünite alt başlıklarının numaraları yeşil renkle verilmiştir.

Ünite Numarası	Ünite Adı	Alt Başlıklar ve Numaraları
10	İÇİNDEKİLER	10 İBREV VE TÜRLER 11 İnsanlar Nasıl Gözlenir? 12 İnsanlar Nasıl Yaşar? 13 İnsanlar Nasıl Yaşar? 14 İnsanlar Nasıl Yaşar? 15 İnsanlar Nasıl Yaşar? 16 İnsanlar Nasıl Yaşar? 17 İnsanlar Nasıl Yaşar? 18 İnsanlar Nasıl Yaşar? 19 İnsanlar Nasıl Yaşar? 20 İnsanlar Nasıl Yaşar?
40	KÜLTÜR VE MİRAS	41 İnsanlar Nasıl Yaşar? 42 İnsanlar Nasıl Yaşar? 43 İnsanlar Nasıl Yaşar? 44 İnsanlar Nasıl Yaşar? 45 İnsanlar Nasıl Yaşar? 46 İnsanlar Nasıl Yaşar? 47 İnsanlar Nasıl Yaşar? 48 İnsanlar Nasıl Yaşar? 49 İnsanlar Nasıl Yaşar? 50 İnsanlar Nasıl Yaşar?
90	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	91 İnsanlar Nasıl Yaşar? 92 İnsanlar Nasıl Yaşar? 93 İnsanlar Nasıl Yaşar? 94 İnsanlar Nasıl Yaşar? 95 İnsanlar Nasıl Yaşar? 96 İnsanlar Nasıl Yaşar? 97 İnsanlar Nasıl Yaşar? 98 İnsanlar Nasıl Yaşar? 99 İnsanlar Nasıl Yaşar? 100 İnsanlar Nasıl Yaşar?
124	MİLLİ TEKNOLOJİ VE TÜRLER	125 İnsanlar Nasıl Yaşar? 126 İnsanlar Nasıl Yaşar? 127 İnsanlar Nasıl Yaşar? 128 İnsanlar Nasıl Yaşar? 129 İnsanlar Nasıl Yaşar? 130 İnsanlar Nasıl Yaşar? 131 İnsanlar Nasıl Yaşar? 132 İnsanlar Nasıl Yaşar? 133 İnsanlar Nasıl Yaşar? 134 İnsanlar Nasıl Yaşar?
156	ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	157 İnsanlar Nasıl Yaşar? 158 İnsanlar Nasıl Yaşar? 159 İnsanlar Nasıl Yaşar? 160 İnsanlar Nasıl Yaşar? 161 İnsanlar Nasıl Yaşar? 162 İnsanlar Nasıl Yaşar? 163 İnsanlar Nasıl Yaşar? 164 İnsanlar Nasıl Yaşar? 165 İnsanlar Nasıl Yaşar? 166 İnsanlar Nasıl Yaşar?
194	ETKİN VATANDAŞLIK	195 İnsanlar Nasıl Yaşar? 196 İnsanlar Nasıl Yaşar? 197 İnsanlar Nasıl Yaşar? 198 İnsanlar Nasıl Yaşar? 199 İnsanlar Nasıl Yaşar? 200 İnsanlar Nasıl Yaşar? 201 İnsanlar Nasıl Yaşar? 202 İnsanlar Nasıl Yaşar? 203 İnsanlar Nasıl Yaşar? 204 İnsanlar Nasıl Yaşar?
218	KÜRESEL BAĞLANTILAR	219 İnsanlar Nasıl Yaşar? 220 İnsanlar Nasıl Yaşar? 221 İnsanlar Nasıl Yaşar? 222 İnsanlar Nasıl Yaşar? 223 İnsanlar Nasıl Yaşar? 224 İnsanlar Nasıl Yaşar? 225 İnsanlar Nasıl Yaşar? 226 İnsanlar Nasıl Yaşar? 227 İnsanlar Nasıl Yaşar? 228 İnsanlar Nasıl Yaşar?
240	Sözlük	241 İnsanlar Nasıl Yaşar? 242 İnsanlar Nasıl Yaşar? 243 İnsanlar Nasıl Yaşar? 244 İnsanlar Nasıl Yaşar? 245 İnsanlar Nasıl Yaşar? 246 İnsanlar Nasıl Yaşar? 247 İnsanlar Nasıl Yaşar? 248 İnsanlar Nasıl Yaşar? 249 İnsanlar Nasıl Yaşar? 250 İnsanlar Nasıl Yaşar?

Şekil 3.30. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçindekiler Bölümü

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 3.29) içindekiler bölümüne bakıldığında ünite isimleri öğrenme alanlarıyla aynı olacak şekilde adlandırılmıştır. Ünite başlıklarının konu başlıklarından daha büyük punto ile yazıldığı görülmektedir. Ayrıca ünite başlıklarının farklı renklerle renklendirildiği fakat konu başlıklarının ve kitabın son kısmında yer alan cevap anahtarı, sözlük, kaynakça ve Türk dünyası haritasının siyah renkle renklendirildiği görülmüştür. Ünite başlıklarının hemen yanına 6. sınıf sosyal bilgiler kitabında (Şekil 26) olduğu gibi ünitelerle bağlantılı olan fotoğraf ve resimlerin yerleştirildiği görülmüştür.

Şekil 3.32. Polonya 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

Polonya 8. sınıf tarih dersi içindekiler (Şekil 31) sayfasında ünitelerin bölümlere ayrıldığı ve bölüm numaralarından sonra ünite isimlerinin geldiği görülmüştür. Örnek olarak, bölüm 1 "2. Dünya Savaşı" verilebilir. 8. sınıf Tarih ders kitabında da bölümler ve numaraları siyah renkli ve kalın olarak yazılmıştır. Ünite isimleri ise ince olacak şekilde siyah renkle yazılmıştır. Her bölümde konuların arasında numarasız kırmızı renkle yazılmış ve diğer konularla bağlantılı olarak verilen konuların yer aldığı görülmüştür. Kırmızı renkle yazılan konulara örnek olarak "Geçen yüzyılın sırları - Almanya neden İngiltere'yi fethetmedi?" verilebilir. 4.5.6.7.8. sınıf Tarih dersi kitaplarına bakıldığında ünitelerin altında verilen ara konuların kırmızı renkli olduğu görülmüştür. Ara konuların "asırlık sırlar, geçen yüzyılın sırları, yüzyıllar öncesinden sırlar" gibi başlıklandırılması öğrencilerin akıllarında bu sırlar nelerdir? sorularını oluşmasına ve öğrencinin dikkatini çekmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Polonya 8. sınıf coğrafya dersi (Şekil 31) içindekiler sayfası tarih dersi içindekiler sayfasından farklıdır. Ünite numaraları ünite isimlerinden önce turuncu arka plan üzerine siyah kalın numaralar gelecek şekilde verilmiştir. Ünite isimleri siyah kalın harflerle yazılmıştır. Her ünitenin alt başlıkları numaralarla sıralanmıştır. Ünite alt başlıklarının numaraları yeşil renkle verilmiştir.

Spis treści	
1. Życie społeczne	Wspólnota narodowa
1. Ciepłota w społeczeństwie 4	1. Narod i ojczyzna 92
2. Grupy społeczne 10	2. Obywatelstwo i narodowość 98
3. Komunikacja i autoportretacja 16	3. Postawa patriotyczna 104
4. Życie rodzinne 22	4. Międzokulturowość 108
5. Edukacja i praca 28	5. Tolerancja i przepiękny świat 114
6. Ekonomia na co dzień 32	Podsumowanie i test 118
Podsumowanie i test 38	Fakty i opinie 120
Fakty i opinie 40	Oczywista – obowiązek czy powód do dumy? 120
2. Prawa i prawa człowieka	Uniaj Rzeczypospolitej Polskiej
1. Prawa człowieka 42	1. Państwo i demokracja 122
2. Kataloż praw człowieka 46	2. Polska partia i demokracja 128
3. Ochrona praw człowieka 50	3. Sądy i sędziowie 134
4. Bezpieczeństwo rodzinne 54	4. Prezydent i Rada Ministrów 140
5. Skuteczność prawa 58	5. Sądy i trybunały 146
Podsumowanie i test 62	6. Organizacja obywatelska 152
Fakty i opinie 64	6. Media i opinie publiczne 158
Ważność czy bezpieczeństwo? 64	Podsumowanie i test 164
3. Społeczność lokalna i regionalna	Fakty i opinie 166
1. Czy jest samorząd? 66	Demokracja i podział władzy 166
2. Samorząd gminy 72	Sprawy miğdzynarodowe
3. Powiat i województwo 78	1. Organizacja miğdzynarodowa 168
4. Obywatelstwo a organy samorządu 82	2. Unia Europejska 174
Podsumowanie i test 88	3. Polska w Unii Europejskiej 180
Fakty i opinie 90	4. Problemy społeczno-ekonomiczne 184
Ważność samorządu czy państwa? 90	5. Konflikty i dialog na Bałtyku 190
	Podsumowanie i test 196
	Fakty i opinie 198
	Integracja czy niezależność? 198
	Konstytucja RP
	 199

Şekil 3.33. Polonya 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitabı

Polonya 8. sınıf yurttaşlık bilgisi ders kitabının (Şekil 3.31) içindekiler bölümünde ünite başlıklarının kalın, yeşil renkle yazıldığı görülmektedir. Ünite numaraları yeşil renk üzerine beyaz renkli sayılarla numaralandırılmıştır. Alt konu başlıklarının numaraları da yeşil renk ile renklendirilmiştir.

3.3.2.3.1. İçindekiler Bölümüne Yönelik Benzerlikler ve Farklılıklar

İki ülke de konuları ünite başlıkları altında toplamıştır. Ünite başlıklarını numaralar ve renklerle ayırt edici olacak şekilde oluşturmuştur. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında bir kitapta her ünite başlığı farklı renklendirilirken Polonya sabit renkler kullanmıştır. Polonya tarih kitabında ünite konuları içerisinde numarasız ve kırmızı renkle renklendirilmiş ara konulara yer verilmiştir. Fakat Türkiye’de böyle bir renklendirmeye rastlanılmamaktadır. Yine Polonya’da 7. sınıf coğrafya dersi içindekiler bölümünde bazı konu başlıklarının yeşil ile renklendirildiği görülmüştür. Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarında içindekiler bölümünde yer alan ünitelerin yanlarına üniteleri yansıttığı düşünülen görseller yerleştirilmiştir. Polonya’nın içindekiler bölümünde ünite başlıklarının yanında görseller kullanılmamıştır.

3.3.2.4. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında “Kitabımızı Tanıyalım” Bölümü

Kitabımızı tanıyalım bölümünde öğrencinin kitapta yer alan başlıkları, bilgi kutucuklarını, etkinlikleri kitap üzerinde kolayca tanıyıp konuyu kavramasına yardımcı olması hedeflenmektedir. Bu nedenle kitabın girişinde “Kitabımızı Tanıyalım” bölümüne yer verilmiştir. Kitap içerisinde ünite başlıklarının, konu başlıklarının ve kazanımların yeri

gösterilmiştir. Becerilerin ve kazanımların hangi renk kutucuğun içinde yer aldığı, etkinliklerin hangi başlık altında verildiği öğrenciye bu bölümde açıklanmıştır.

Şekil 3.34. Türkiye 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü

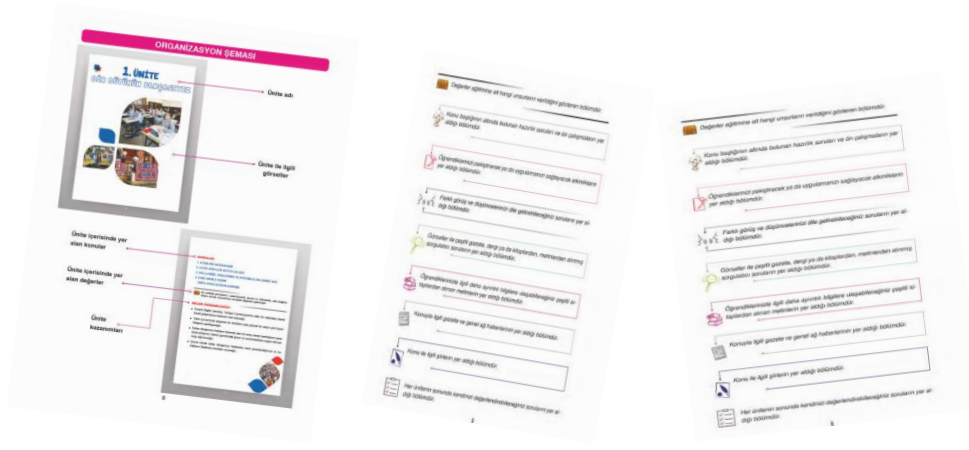
Türkiye 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 3.33) yer alan kitabımızı tanıyalım bölümünde işlenecek konu ile ilgili öğrenciye yöneltilen soruların sarı kutucuk içine alındığı ve hazırlık bölümü olan bu kutucuğun başına insan kafasını temsil eden bir simgenin yerleştirildiği görülmektedir. Öğrencinin becerilerine yönelik soruların iki tırnak işareti arasına alınmış şekilde mavi renkle renklendirilip, kutucuk içine alındığı görülmektedir. Konu ile ilgili açıklamaların verildiği “Bunları biliyor musunuz?” bilgi kutucuğu pembe- beyaz-mavi renklerle renklendirilerek kitapta yer almaktadır. Konun pekiştirilmesi amacıyla verilen gazete ve internet haberlerinin yanına bilgisayar ve gazete simgeleri konulmuştur. Ayrıca Öğrencileri ölçmek ve değerlendirmek amaçlı hazırlanan kutucukların başına sarı renkle renklendirilmiş “Neler Öğrendiniz?” bölümü de bu bölümde açıklaması ile yer almaktadır. Kitapta yer alan bilgi kutucuklarındaki renklerin ve simgelerin kutucukların kolay anlaşılması için kullanıldığı düşünülmektedir.

Polonya ders kitaplarının giriş sayfasında Türkiye’den farklı olarak bayrak, marş vb. milli öğelerin verilmediği daha önce belirtilmişti. Polonya tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının giriş bölümünde yer alan ve kitabın kullanımına yönelik hazırlanan sayfalar aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.35. Polonya 4. Sınıf Tarih Ders kitabı

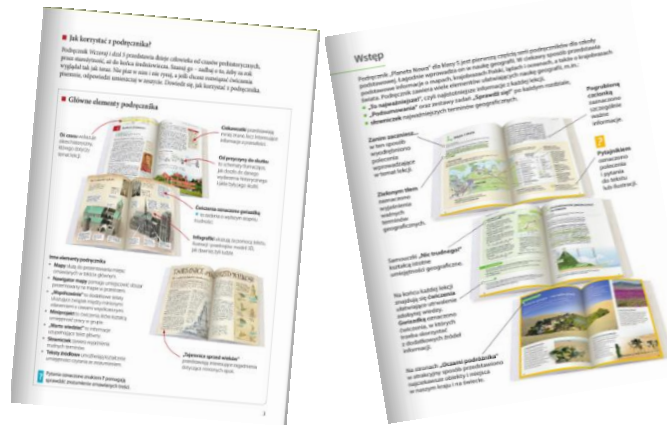
Polonya 4. sınıf tarih dersi kitabımızı tanıyalım sayfasında (Şekil 3.34) kırmızı ok ile gösterilenler: zaman çizelgesi, sözlük, kaynak metin, bilgi grafiklerinin, yıldızla işaretlenmiş alıştırmaların ve asırlık gizemler-geçmiş dönemlerle ilgili konu başlıklarının kitap üzerindeki yerleri ve görevlerinin açıklamaları verilmiştir. Yine kitabın giriş sayfasında yer alan zaman çizelgesinde de teknolojinin geçmişten günümüze olan değişimi verilmiştir. Kitabın giriş kısmında yer alan zaman çizelgesinin öğrencilerin dikkatini çekeceği düşünülmektedir.

Şekil 3.36. Türkiye 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü

Türkiye 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 3.35) kitabımızı tanıyalım bölümünde kırmızı renkle yazılmış olan konular başlığı altında hangi konulara değinileceği örnekler verilerek öğrenciye tanıtılmıştır. Konuların hemen altında yukarıda verilen örnek konularla bağlantılı olarak hangi değerlerin verileceğine değinilmiştir. Değerlerin verildiği kutucuğun başında hazine sandığı simge olarak yer almaktadır. Ünite kazanımlarının kırmızı

ile renklendirilmiş olarak “Neler Öğreneceğiz?” başlığı altında verildiği görülmektedir. İkinci sayfada değerlerin verildiği bilgi kutucuğunun başında hazine sandığı simgesinin, konu başlığı altında verilen hazırlık sorularının olduğu kutucuğun başında soru işareti simgesinin yer aldığı, öğrencilerin konuları pekiştirmesi için verilen etkinliklerin yer aldığı kutucuğun başında da defter ve kalem simgelerinin verildiği görülmektedir. Öğrencilerin farklı görüş ve düşüncelerini dile getirebileceği soruların olduğu kutucuğun konuşan insan figürleri kullanılarak simgeleştirildiği görülmüştür. Çeşitli görseller ile gazete, dergi ya da kitaplardan alınmış sorgulayıcı soruların olduğu bölüm kutucuğunda ise büyüteç simgesi yer almaktadır. Öğrencilerin daha ayrıntılı bilgilere ulaşabileceği çeşitli kitaplardan alınan metinlerin yer aldığı bölümün kutucuğunda ise kitap simgeleri yer almaktadır. Konuyla ilgili gazete ve genel ağ haberlerinin yer aldığı bölümde ise gazete simgesi verilmiştir. Konu ile ilgili şiirlerin verildiği bölümün başına tüy ve okka simge olarak yerleştirilmiştir. Her ünite sonunda öğrencilerin kendilerini değerlendirecekleri ünite sonu değerlendirme bölümü için not defteri simgesi yerleştirilmiştir. Tüm bahsedilen bölümlerin açıklamalarının başına bahsedilen simgeler bölümlerle bağlantılı olarak yerleştirilmiştir. Ayrıca her bölümün farklı renkleri vardır. Mavi, mor, kırmızı, kahverengi, gri renkler kullanılmıştır. Bu renklerin kutucukların kolay ayırt edilmesi için kullanıldığı düşünülmektedir.

Şekil 3.37. Polonya 5. Sınıf (sırasıyla)Tarih ve Coğrafya Ders Kitabı

Polonya 5. sınıf tarih ve coğrafya ders kitaplarının (Şekil 36) kitabımızı tanıyalım bölümünde öğrencilere kitabın içindeki ünitelerde başlıkların yerleri, konu ile bağlantılı olarak verilen soruların yerleri örnek görseller üzerinden verilmiştir. Kırmızı ok ile gösterilenler: zaman çizelgesi, sözlük, kaynak metin, bilgi grafiklerinin, yıldızla işaretlenmiş alıştırma ve asırlık gizemler-geçmiş dönemlerle ilgili konu başlıklarının kitap üzerindeki

yerleri ve görevlerinin açıklamaları verilmiştir. Bahsedilen başlıkların sol altta koyu renkle yazıldığı ve kitap içerisinde neden kullanıldıklarının ayrıntılı açıklamasının yapıldığı da görülmüştür.

Polonya 5. sınıf coğrafya dersi (Şekil 36) diğer ders kitaplarında olduğu gibi kitabının kitabımızı tanıyalım bölümünde de kitaptan örnek görsellerden yararlanılarak kitap üzerinde yer alan başlıklar, simgeler ve soruların yerleri oklar yardımı ile gösterilmiştir. Bu bölümde derse hazırlık sorularının olduğu başlıklar, önemli coğrafi terimlerin yer aldığı kısımlar ve bu kısımların hangi renk ile renklendirildiği, kalın harflerle yazılan başlıkların önemli bilgileri vurguladığı, soru işareti simgesi olan kısımların metinle ilgili komut ve soruları içerdiğinden bahsedilmiştir. Ayrıca kitap içerisinde yer alan “zor bir şey yok” başlığı ile verilen etkinliklerin coğrafi beceriyi geliştirmek amaçlı verildiği ve konu sonunda yer alan alıştırmaların çözümünde ek bilgi kaynaklarını kullanmaları gerektiğini belirtmek için bir yıldızla işaretlendiği belirtilmiştir.

Şekil 3.38. Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabımızı Tanıyalım Bölümü

Türkiye 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 3.37) yer alan kitabımızı tanıyalım bölümünde kitapta yer alan başlıklardan görseller verilmiştir. Görsellerin üstüne doğru yönlendirilen oklar ile bölüm başlıklarının, konu başlıklarının, etkinliklerin, hazırlık sorularının kitap üzerinde hangi noktaya yerleştirildiği gösterilmiştir. Diğer kitaplarda da (Şekil 3.33 ve 3.35) benzer bir uygulama olsa da daha çok etkinliklerin, hazırlık sorularının ya da konu ile bağlantılı verilen değerlendirme sorularının hangi simgelerle gösterildiği ve hangi renk kutucuklar içinde yer aldığı üzerinde durulmuştur. 6. sınıf ders kitabında böyle bir

uygulama görülmemiştir. Sayfa üzerinde yapılan açıklamaların kırmızı renkli kutucuklar içine alındığı açıklamaların siyah renkle renklendirildiği görülmüştür.

Şekil 3.39. Polonya 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı

Polonya 6. sınıf tarih kitabının (Şekil 38) kitabımızı tanıyalım bölümünde kırmızı ok ile gösterilenler: zaman çizelgesi, sözlük, kaynak metin, bilgi grafiklerinin, yıldızla işaretlenmiş alıştırmaların ve “asırlık gizemler-geçmiş dönemlerle ilgili” konu başlıklarıdır. Bu unsurların kitap üzerindeki yerleri ve görevlerinin açıklamaları verilmiştir. Ayrıca bahsedilen başlıkların sol alta koyu renkle yazıldığı ve kitap içerisinde neden kullanıldıklarının ayrıntılı açıklamasının yapıldığı görülmüştür. 6. Sınıf coğrafya ders kitabı giriş sayfasına ulaşılammıştır.

Şekil 3.40. Türkiye 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Kitabımızı Tanıyalım Bölümü

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (Şekil 39) kitabımızı tanıyalım bölümünde 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (Şekil 37) olduğu gibi ilk ünitenin giriş sayfası örnek olarak alınmıştır. Bu sayfa üzerinde ünite başlığının, konu başlığının, hazırlık sorularının, sayfa numarası ve görsel numaralarının sayfa üzerindeki konumları öğrenciye gösterilmiştir. Ayrıca 4. 5. sınıf ders kitaplarında olduğu gibi etkinlikler bölümü, değerlendirme bölümü, konu ile ilgili soruların yer aldığı bölüm ve gazete, dergi, genel ağ vb. haberlerin bulunduğu bölüm için simgeler yerleştirilmiştir. Tüm bu simgeler kitabımızı tanıyalım bölümünde açıklamaları ile verilmiştir. Sayfanın geneline baktığımızda simgelerin mavi renk, açıklamaların siyah renk ile yapıldığı görülmektedir.

Şekil 3.41. Polonya 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı

Polonya 7. sınıf coğrafya ders kitabında (Şekil 3.40) diğer ders kitaplarında olduğu gibi ders kitabından örnek görseller alınarak oklar yardımıyla ders işleyişinde öğrenciye yardımcı olacak soru, görev ve talimatların yerleri gösterilmiştir. Sayfa üzerinde coğrafik hesaplama işlemlerinin konumları, konu ile ilgili zor soruların yıldız simgesi ile gösterildiği, sarı renk üzerine beyaz soru işareti ile gösterilen yerlerin konuyla ilgili soruları ve görevleri gösterdiği belirtilmiştir. Konu içerisinde geçen zor kelimelerin sözlük kısmında sayfa içerisinde verildiğinden bahsedilmiştir ve sayfa üzerindeki konumu yine oklar ile gösterilmiştir. Ayrıca konu içerisinde öğrencinin dikkatini çekecek ve ülkenin farklı güzelliklerini gösteren fotoğrafların olduğu sayfalar da oklar ile öğrenciye gösterilmiştir. Bunun yanında 7. sınıf tarih ders kitabı giriş sayfasına ulaşılammıştır.

Şekil 3.42. Polonya 8. Sınıf (sırasıyla) Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Ders Kitapları

Polonya 8. sınıf tarih kitabında da (Şekil 3.41) diğer tarih kitaplarında olduğu gibi kitabımızı tanıyalım bölümünde kırmızı ok ile gösterilenler: zaman çizelgesi, sözlük, kaynak metin, bilgi grafiklerinin, yıldızla işaretlenmiş alıştırma ve “asırlık gizemler-geçmiş dönemlerle ilgili” konu başlıklarıdır. Bu unsurların kitap üzerindeki yerleri ve görevlerinin açıklamaları verilmiştir. Ayrıca bahsedilen başlıkların sol altta koyu renkle yazıldığı ve kitap içerisinde neden kullanıldıklarının ayrıntılı açıklamasının yapıldığı görülmüştür.

8. sınıf coğrafya dersinde öğretim programlarında da bahsedildiği gibi farklı ülkelerin beşeri ve fiziki coğrafi özellikleri verilmiştir. 8. sınıf coğrafya dersi ülkelerin özelliklerinin verildiği sayfalarda sayfa başlarına ülke bayrakları yerleştirilmiştir. Kitabımızı tanıyalım bölümünde de alınan örnek sayfalarda bayrakların yerleştirildiği yerler öğrenciye oklar yardımı ile gösterilmiştir ve “kısaca ülke” başlığı altında öğrencinin neleri öğreneceği kısaca anlatılmıştır. Derse başlarken konu hakkındaki hazırlık sorularının sayfa üzerindeki yeri gösterilmiş, kalın harflerle verilen kelimelerin önemi açıklanmıştır. Dersin işleniş sırasında “bu ilginç” başlığı altında verilen bilgilerin konuyla ilgili ilginç bilgileri içerdiğinden bahsedilmiştir. Her dersin sonunda verilen ve öğrencileri zorlayacak birtakım soruların yıldız işareti olan kısımlara yerleştirildiğinden bahsedilmiştir.

8. sınıf yurttaşlık bilgisi ders kitabının kitabımızı tanıyalım bölümünde kitap içerisinden alınan örnek görseller ile öğrenciye kitapta yer alan simgelerin anlamları, simgelerle işaretlenmiş sütunların ne amaçla kullanıldığı, kitap içerisinde verilen bilgi kutucukların amaçları ve alıştırmaların görevleri açıklanmıştır. Aynı zamanda kitap içerisindeki konuları gösterilmiştir.

3.3.2.4.1. Kitabımızı Tanıyalım Bölümüne Yönelik Benzerlik ve Farklılıklar

İki ülkenin kitabımızı tanıyalım bölümünde ünitelerden örnek görseller alındığı ve bu görseller üzerinden kitabın başlıklarının, etkinliklerinin, konu ile ilgili öğrencilerin karşılaşacakları soruların kitap üzerindeki yerlerinin açıklandığı görülmüştür. Ayrıca Polonya 4. sınıf tarih ders kitabının kitabımızı tanıyalım bölümünün hemen ardından teknolojinin kronolojik gelişimini gösteren görsellerin olduğu bir sayfa eklemiştir. Böyle bir sayfanın oluşu tarih dersi ile ilk kez karşılaşacak olan öğrencilerin ilgisini çekeceği düşünülmektedir. Türkiye kitabımızı tanıyalım bölümünde renkli oklar kullanmış, kitap içerisinde yer alan simgelerin açıklamalarını renkli kutucuklar içerisinde vermiştir. Bu noktada Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının kitabımızı tanıyalım bölümünün Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının kitabımızı tanıyalım bölümüne göre daha renkli olduğu söylenebilir. Gülersoy'un da (2013: 12) belirttiği gibi ünite başlarında yer alan giriş kısmında hazırlık çalışmaları yönergesi ve kavram şeması olması, bir kitabın anlamlı olmasını sağlamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu başlık altında araştırmadan elde edilen sonuçlar ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre;

- Türkiye’de ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflarda okutulan hayat bilgisi dersi mihver ders olarak öğrenciye verilmektedir. Öğrenciyi toplumsal hayata adapte etmek amacıyla verilen bu ders aynı zamanda sosyal bilgiler dersine temel oluşturmak için de verilmektedir. Polonya’da Hayat bilgisi dersi benzeri bir dersin ilköğretim 1. 2 ve 3. sınıf öğrencilere verildiği aynı zamanda diğer kademelerde verilecek olan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerine hazırlık niteliğinde olduğu anlaşılmıştır.

- Türkiye’de sosyal bilgiler dersi 4. 5. 6 ve 7. sınıf öğrencilere disiplinlerarası yaklaşımla verilirken Polonya’da sosyal bilgiler kapsamında öğrencilere tek disiplinli yaklaşımla tarih, coğrafya dersleri verirken yurttaşlık bilgisi dersini disiplinlerarası yaklaşımla vermekte olduğu anlaşılmıştır. Tarih dersi 4. 5. 6. 7 ve 8. sınıflarda verilirken yurttaşlık bilgisi dersi 8. sınıflarda verildiği görülmüştür. 4. sınıflara verilen doğa dersi fen bilimleri konularını kapsamaktadır. Coğrafya dersi 4. sınıfta doğa dersi içerisinde verilmekte olduğu anlaşılmıştır.

- Polonya’da tarih, coğrafya derslerinin tek disiplinli yaklaşımla hazırlanmasını nedeni ile daha fazla içeriği öğrenciye aktardığı anlaşılmıştır.

- Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası yaklaşımla hazırlanması nedeni ile konuların sadeleştirilerek öğrenciye verildiği ve Polonya’ya göre daha az ayrıntı içerdiği anlaşılmıştır.

- Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin Türkiye’deki sosyal bilgiler dersine göre daha evrensel içeriğe sahip olduğu özellikle Tarih ve Coğrafya öğretim programlarında evrensel tarih, evrensel coğrafyaya vurgu yapıldığı anlaşılmıştır.

- Polonya’da öğrenciler yakın çevrelerinden başlayarak uzak çevrelerle ilgili detaylı bilgiyi sınıf kademelerine göre öğrendikleri anlaşılmıştır. Türkiye sosyal bilgiler dersinin Polonya’da verilen tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders içeriklerine göre daha sade olduğu anlaşılmıştır.

• Polonya’da 4. sınıf öğrencilerine verilen tarih ders içerikleriyle bağlantılı olarak öğretmenlere öğrencilere anlatabilecekleri ek konular verildiği ve konu anlatımlarının öğretmenlerin isteğine bırakıldığı anlaşılmıştır.

• Türkiye sosyal bilgiler dersi 4. sınıf kültür ve miras öğrenme alanı ve Polonya 4. sınıf tarih dersi temalarında aile tarihi, mahalle tarihi, milli semboller, milli mücadele kahramanları ve milli mücadele kahramanlarının hayatlarından yola çıkarak milli bilincin her iki ülkede de 4. sınıf öğrencisine aktarılmak istendiği sonucuna ulaşılmıştır.

• Türkiye’de SBÖP’de verilmekte olan kazanımların Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarında yer alan kazanımlara göre daha az yoğun olduğu anlaşılmıştır.

• Türkiye sosyal bilgiler öğretim programında sosyal bilgiler dersinin özel amaçları başlığı yer alırken Polonya’da her dersin 3-4 ana amacını ve bu amaçlar altında yer alan alt amaçlarının yer aldığı görülmüştür.

• Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programında değerler, beceriler tablolarla verilirken Polonya’da değerler ve beceriler program içerisine dağıtılmıştır.

• Türkiye sosyal bilgiler kazanımlarının Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi kazanımlarına göre daha az ayrıntılı olduğu görülmüştür.

• Verilen konu başlıklarına bakıldığında Polonya’nın Türkiye’ye göre benzer konu başlıklarını 1 yıl önceden verdiği ve 8. sınıf tarih dersinde öğrencilere daha yoğun bir tarih dersi aktardığı görülmüştür.

• Polonya’da özellikle tarih dersinde “Rönesans, Reform, Aydınlanma çağı, Sanayi devrimi” gibi konuların Türkiye’ye göre daha ayrıntılı anlatıldığı anlaşılmıştır.

• Genel olarak bakıldığında Polonya’nın Türkiye’ye göre daha yoğun tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders içeriğine sahip olduğu görülmüştür.

• Türkiye’de sosyal bilgiler dersi 1960’lı yıllara kadar olan konuları öğrenciye aktarırken Polonya’da tarih dersinin 2004 yılına kadar olan konuları ve gelişmeleri öğrenciye aktardığı sonucuna ulaşılmıştır.

• Türkiye’de sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda hafta 3’er saat işlenirken Polonya’da 4. sınıflarda tarih dersinin 1 saat ve coğrafya dersinin doğa dersi kapsamı içerisinde 2 saat, 5. sınıflarda tarih dersinin 2 saat coğrafya dersinin 1 saat verildiği anlaşılmıştır. 6. sınıflarda tarih dersinin 2 saat coğrafya dersinin 1 saat, 7. sınıflarda tarih dersinin 2 saat coğrafya dersinin 2 saat, 8. sınıflarda tarih dersinin 2, coğrafya dersinin 1, yurttaşlık bilgisi dersinin 2 saat verildiği anlaşılmıştır. Polonya’nın dersleri öğrencilere genel olarak tek disiplinli yaklaşımla aktarması nedeni ders saatlerine de bakıldığında Türkiye’deki sosyal bilgiler dersine göre konuları daha ayrıntılı işleyebildiği anlaşılmıştır.

• Polonya’da öğrenciler Türkiye’de olduğu gibi liselere yerleşebilmek için ilköğretim sonunda bir sınava girmekte olduğu anlaşılmıştır. Polonya’daki sınavın adının “matura” olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

• Türkiye’de Polonya’dan farklı olarak barış, bilimsellik, tasarruf gibi değerlerin sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer aldığı görülmüştür. Polonya tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi öğretim programlarında ise Türkiye’den farklı olarak kültür, kimlik bilinci, cesaret, yerel ve bölgesel kimlik gibi değerlerin üzerinde durduğu anlaşılmıştır.

• Türkiye’de Polonya’dan farklı olarak dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, medya okuryazarlığı, öz denetim, Politik okuryazarlık, Hukuk okuryazarlığı üzerinde durulmuştur.

• Polonya’nın 18. yüzyıl sonunda Avusturya, Prusya ve Rusya arasında paylaşıldığı üç farklı eğitim sisteminin etkisinde kaldığı ve bu dönemler içerisinde Polonya halkının tarihlerini, kültürlerini yaşatmak ve yeni nesile aktarmak için belirli bir program çerçevesinde olmaksızın gönüllülük esasına dayanarak tarihlerine, kültürlerine yönelik eğitim faaliyetlerini sürdürdükleri anlaşılmıştır. Sistemli bir “Milli eğitime” geçişin Sovyetler Birliğinden ayrıldıktan sonra gerçekleştiği anlaşılmıştır.

• Polonya’da öğretmenler ve okul müdürleri Milli Eğitim Bakanlığının onayladığı ders kitaplarının arasından istedikleri ders kitaplarını birlikte seçtiği sonucuna ulaşılmıştır.

• Polonya’da öğrencilere verilen ders kitaplarının bir sonraki yıl okutulmak için öğrenciden alındığı ve öğrencinin kitaba zarar vermesi durumunda kitabın (kitap setinin) zararını okula ödediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrenci sayısına göre kitap basıldığı,

kitapların yıpranması ve sınıf kademelerindeki öğrenci sayısının değişmesi durumunda yeni kitap basıldığı anlaşılmıştır. Türkiye’de ders kitapları her yıl her kademe için yeniden dağıtılmaktadır.

- Polonya’da öğrencilerin eğitim materyallerinin temini ve devlet okullarını donatmak için sınıf kademelerine göre belirlenmiş bir bütçe olduğu bu bütçe doğrultusunda eğitim materyallerinin temin edildiği anlaşılmıştır.

- Genel olarak Polonya ders kitaplarının dış kapak görsellerinin Türkiye’ye göre ders içeriğini daha fazla yansıttığı görülmüştür.

- Genel olarak iki ülkenin de ders kitaplarının dış kapaklarında soğuk-sıcak renkleri kullandığı fakat bazı ders kitaplarında buna dikkat edilmediği görülmüştür.

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- Araştırma lehçe dil yazım kurallarına hâkim olunmadığı için dil anlatım yönünden incelenememiştir. Lehçe dil yazım kuralları dikkate alınarak ders kitapları ayrıca incelenebilir.

- Polonya’da 4. sınıf tarih için öğretmenlere Polonya kahramanlarının hayatlarına yönelik ek konular verilmiştir. Polonya’da olduğu gibi Türkiye’de de öğretmenlere, sınıf kademelerinin konu içerikleriyle bağlantılı ek konular verilebilir.

- Polonya’da özellikle coğrafya dersine farklı kıtalarda yer alan ülkelerin gelenekleri, ekonomik yapısı ve coğrafi özellikleri öğrencilere ayrıntılı şekilde verilmiştir. Türkiye’de verilen sosyal bilgiler konu içeriklerinde uzak coğrafyalar ve kültürleri ve uzak coğrafyalarda yaşanan insanların ekonomileri ile ilgili daha çok konu ve ayrıntıya yer verilebilir.

- Polonya’da 5. sınıf tarih dersinde eski medeniyetlere ve bu medeniyetlerin yaşamlarına yönelik ayrıntılı bilgi verilmiştir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersinde yer alan tarih konuları Polonya’da olduğu gibi farklı medeniyetlerin tarihlerine yönelik ayrıntıları içerecek şekilde düzenlenebilir. Böylece evrensel tarih anlayışı öğrenciye aşılabilir.

- Polonya ders kitaplarının tamamına ulaşılarak kitaplar fiziksel olarak daha ayrıntılı incelenebilir.

- Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının dış kapağında kullanılan görseller daha ilgi çekici olabilir.
- Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının dış kapağında kullanılan renkler daha dikkatli seçilebilir.
- Türkiye sosyal bilgiler ders kitaplarının içinde yer alan ders içeriğini yansıtan haritalar dış kapakta değerlendirilebilir.
- Literatüre katkısı açısından Polonya’da okutulan farklı disiplinlere ait ders kitapları da incelenebilir.

5. KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri. B. Akbaba (Ed.) içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler (55-77)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akbulut, H., ve Akar Vural, R. (2017). Drama in Education as one of the Opportunities of Cross-Cultural Pedagogy. *Drama Research: international journal of drama in education*, 8(1), 2-20.
- Akhan, N. E. ve Yalçın, A. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.
- Aksu, G.A. (2014). Bütüncül (Holistik) Peyzaj Planlama Yaklaşımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*(26), 21-34. 26 Aralık 2020 tarihinde [http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/1431/M00690.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=2003\),.bir%20arazi%20par%C3%A7as%C4%B1%20olarak%20tan%C4%B1mlamaktad%C4%B1r.&text=Peyzaj%C4%B1n%20Bile%C5%9Fenleri%20olarak%20tan%C4%B1mlanan%20 adresinden alındı](http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/1431/M00690.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=2003),.bir%20arazi%20par%C3%A7as%C4%B1%20olarak%20tan%C4%B1mlamaktad%C4%B1r.&text=Peyzaj%C4%B1n%20Bile%C5%9Fenleri%20olarak%20tan%C4%B1mlanan%20 adresinden alındı).
- Akyüz, Y. (2013). Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000 - M.S.2014 (24 b.). Ankara: Pegem Akademi.
- Aladağ, E. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama. M. Safran (Ed.) içinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi (4 b., s. 474-485)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alpan Bangır, G. (2008). Ders Kitaplarındaki Metin Tasarımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 107-134.
- Altın, B. N. ve Demirtaş, S. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Eğitim Etkinlikleri: Müze ve Arazi Çalışmaları. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (4 b., s.510-542)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Atmaca, A. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 318-328.

- Aykaç, N. ve Şahin, H. (2018). Comparative Analysis of Teacher Education Systems in Bulgaria, Poland, Russia and Turkey. *Educational Process International Journal*, 7(4), 265-277.
- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B. (2015). Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri. M. Bahar, Z. Nartgün, S. Durmuş ve B. Bıçak içinde, *Geleneksel-Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri Öğretmen El Kitabı* (7 b., s.26-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Bakioğlu, A., ve Keser, S. (2017). Polonya ve Türkiye'de Üst Kademeye Geçiş Sınavları. A. Bakioğlu (Ed.), *Karşılaştırmalı Eğitim Politikalar, Göstergeler, Bağlamlar içinde* (209-252). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bursa, S., ve Çengelci Köse, T. (2017). Türkiye ve Kanada Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Bakımından Karşılaştırılması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 7(2), 338-372.
- Butler, N., Kritsonis, W. ve Herrington, D. (2007). Primary and Secondary Education in Canada and Poland-Compared: International Implications. *The Lamar University Electronic Journal of Student Research*. 3 Temmuz 2020 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED495075.pdf> adresinden alındı.
- Charzyńska, K., Anczewska, M. ve Świtaj, P. (tarih yok). A Brief Overview of the History of Education in Poland. 12 Şubat 2020 tarihinde <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED567110.pdf> adresinden alındı.
- Curtis, G.E. (1992). *Poland: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress. 12 Şubat 2020 tarihinde <http://countrystudies.us/poland/42.htm> adresinden alındı.
- Çetin, M.A. (2018). Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılıklı İncelemesi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 26-52.
- Çifter, B. G. ve Aşçı, M. (2017). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programlarının Sınama Durumları Açısından Karşılaştırılması. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 18(39), 44-59.

- Çiftçi, M. (2014). Portekiz’de İlk ve Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Erzurum Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ağrı.
- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal Bilgiler Kitapları Nereye Doğru Gidiyor. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Doğan, Y. ve Tuğ, O. (2017). Uluslararası Sınavlarda Başarılı Ülkeler ve Türkiye’nin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Tasarım Boyutu Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 56-79.
- Dere, İ. ve Akdeniz, Ş.N. (2019). Comparison of (2018) Canada (Ontario) and Turkey Social Studies Curriculum with Respect to the Citizenship Education. ISSSE 2019, Ankara University, Faculty of Educational Sciences, 7-9 November 2019, Ankara, Turkey. 20 Temmuz 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/337163290_2018_Kanada_Ontario_ve_Turkiye_Sosyal_Bilgiler_Ogretim_Program_larinin_Vatandaslik_Egitimi_Acisindan_Karsilastirilmesi_-_2018_Canada_Ontario_and_Turkey_Social_Studies_Curriculum_with_Respect_to_the_Cit adresinden alındı.
- Erdoğan, İ. (tarih yok). 12 Ocak 2020 tarihinde Dergi Park: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256441> adresinden alındı.
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırmalı Eğitim: Çağdaş Eğitim Sistemleri (5 b.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erkılıç, A. ve Can, S. (2018). Eğitim Yönetimi Ders Kitaplarının İçerik ve Fiziksel Açından İncelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(4), 295-307.
- Europolicy. (2018) Europolicy: 9 Eylül 2020 tarihinde <https://oerpolicy.eu/wp-content/uploads/sites/4/2018/10/textbooks-romania-and-poland-1.pdf> adresinden alındı.

- Ertük, M. ve Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği). Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(8), 64-76.
- ESP. (1959). Educational System in Poland. Information on Education Around the World. (I. Remer, & W. Medlin, Derleyiciler) Washington DC. 6 Haziran 2020 tarihinde <https://books.google.com.tr/books?id=zTMWAAAIAAJ&pg=RA12-PP4&dq=primary+school+curriculum+of+poland+in+1932&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwjfodWI6rntAhVIs4sKHXA5CoAQ6AEwBHoECAQQA#v=onepage&q=primary%20school%20curriculum%20of%20poland%20in%201932&f=false> adresinden alındı.
- Eurydice. (2010). Organisation of the education system in Poland. EURYBASE. 15 Aralık 2020 tarihinde http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=167 adresinden alındı.
- Eurydice. (2019). Türkiye Eğitim Sistemi. 10 Ekim 2019 tarihinde EURYDICE: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/turkey_en adresinden alındı.
- Eurydice. (2020). 10 Ocak 2020 tarihinde Oerpolicy: <https://oerpolicy.eu> adresinden alındı.
- Eurydice. (tarih yok). 8 Ocak 2021 tarihinde https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-41_en adresinden alındı.
- Gülersoy, A.E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Örnekler Tarafından İncelenmesi. International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education, 1(2), 8-26.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme. Türklük Bilimleri Araştırma Dergisi, (32), 127-146.
- Güvendi Kaptan, S. ve Kaptan, A.Y. (2004). Ders Kitaplarındaki Tasarım Sorunları ve Öğrencilerin Öğrenme Düzeyine Etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

- Güzel, D., ve Şimşek, A. (2012). The Coursebooks In The National Educational Councils. The Journal of SAU Education Faculty, (23), 172-216.
- Hanaylı, G., Öztürk, A. A., Baysan, S. ve Vural, R. (2020). Sosyal Bilgilerin Doğası, Anlamı ve Nasıl Öğretildiği Üzerine Bir Durum Çalışması: Öğretmen Görüşleri. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 210-238.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Nedir, Ne Zaman ve Neden? S. İnan, Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler içinde (1-24). Ankara: Anı yayıncılık.
- Jakubowski, M., Patrinos, H. A., Porta, E. E., ve Wiśniewski, J. (2010). The Impact of the 1999 Education Reform. The World Bank: 18 Ocak 2020 tarihinde <http://documents.worldbank.org/curated/en/153761468095960833/pdf/WPS5263.pdf> adresinden alındı.
- Kab, İ. (2012). Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya’daki Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(2), 663-672.
- Kapluhan, E. (2012). Atatürk Dönemi (1923–1938) İlkokullarda Coğrafya Eğitimi Marmara Coğrafya Dergisi, (25), 152-170.
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi; Kavramlar, İlkeler, Teknikler (30 b.). Ankara: Nobel.
- Kaya, E. ve Öner, G. (2017). 100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(2), 2-20.
- Kaya, M. (2011). Türkiye ve Almanya’daki Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi, 1(1), 57-78. 18 Ocak 2020 tarihinde <http://ebad-jesr.com/>. adresinden alındı.
- Kaya, M.F. (2010). Türkiye ve Almanya’daki Lise Coğrafya Ders

- Kitaplarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Keskin, Y. (2002). Türkiye'de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kilmen, S. (2019). Ölçme ve Değerlendirme Temel Kavramları. N. Çırıkçı (Dü.), Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme içinde (25-55). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koç, A. (2014). Polonya Ülke Raporu. T.C. Karacadağ Kalkınma Ajansı Dış İlişkiler Fonlar Birimi. 23 Haziran 2019 tarihinde https://www.karacadag.gov.tr/Dokuman/Dosya/www.karacadag.org.tr_3_DM7K81XL_polonya_ulke_raporu.pdf adresinden alındı.
- Kolanowska, E. (Ed.). (2018). The System of Education in Poland. Warsaw, : FRSE Publications. 14 Aralık 2020 tarihinde <https://eurydice.org.pl/> adresinden alındı.
- Korkmaz, İ. (2013). Eğitim Programı: Tasarımı ve Geliştirilmesi. A. Doğanay (Ed.), Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde (2-35). Ankara: Pegem Akademi.
- Król, J. ve Wojcik, T. (2017, 4, 25). The “Ideological Offensive” in Education: the Portrayal of the United States in Secondary Curricula and Textbooks in Poland during the Stalinist Period (1948–1956). Cold War History, 17(3), 299-319. doi:<https://doi.org/10.1080/14682745.2017.1284202>
- MEB. (1973a). Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 36(1740), 121.
- MEB. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Ankara: MEB.
- MEB. (2020, 4 2020). PISA. <http://pisa.meb.gov.tr/>: http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18 adresinden alındı.
- MEB. (2020) 1 Ağustos 2021 tarihinde https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_10/10162703_123_sayYIY__Ylkokul_ve_Ortaokul_HaftalYk_Ders_Cizelgesi.pdf adresinden alındı.

- MEB. (2018). Teknik Şartname. 18 Ocak 2020 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/24173859_ilkogretim-teknik-sartname.pdf adresinden alındı.
- MEB. (2021) 3 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=16593&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> adresinden alındı.
- MEN. (tarih yok). Polonya Ders Kitapları Grafik Tasarım Yönergesi: 1 Ekim 2020 tarihinde <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wytyczne-edytorskie-i-jezykowe-do-opracowania-podrecznikow-oraz-wytyczne-do-uniwersalnego-projektowania-graficznego-podrecznikow> adresinden alındı.
- MEN. (tarih yok). Polonya Ders Kitapları Sübvansiyonu, Ministerstwo Edukacji Narodowej: 1 Ekim 2020 tarihinde <https://www.gov.pl/web/edukacja/podreczniki-szkolne-wyjasnienia-men> adresinden alındı.
- MEN. (2020). 10 Ocak 2020 tarihinde Ministerstwo Edukacji Narodowej: <https://www.gov.pl/web/edukacja/wzory-opinii-podrecznikow-dla-nowych-typow-szkol> adresinden alındı.
- MEN. (tarih yok). Polonya Ders Kitapları Dil ve İçerik Klavuzu. 22 Nisan 2020 tarihinde Ministerstwo Edukacji Narodowej: <https://www.gov.pl/web/edukacja/wytyczne-edytorskie-i-jezykowe-do-opracowania-podrecznikow-oraz-wytyczne-do-uniwersalnego-projektowania-graficznego-podrecznikow> adresinden alındı.
- MEN. (tarih yok). Reform Hakkında Görüşler. 20 Nisan 2020 tarihinde Ministerstwo Edukacji Narodowej: <https://www.gov.pl/> adresinden alındı.
- Merey, Z. (2012). Türkiye ve ABD'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Metin, B., Uygun, K. ve Oran, M. (2017). Ortaokul Sosyal Bilgiler ve Eşdeğer Derslerin Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan'daki Öğretim Programlarının Yapı Yönünden Karşılaştırılması. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/UUSBD, 4(10), 620-642.

- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum Örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(15), 321-335.
- NCSS. (tarih yok). socialstudies.org. 18 Aralık 2020 tarihinde National Council for the Social Studies: <https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-introduction> adresinden alındı.
- OECD. (2020). Reading Performance (PISA). data.oecd.org: 12 Nisan 2020 tarihinde <https://data.oecd.org/pisa/reading-performance-pisa.htm#indicator-chart> adresinden alındı.
- OECD. (2020). OECD: 1 Eylül 2020 tarihinde (<http://www.oecd.org> adresinden alındı).
- OECD. (2020). Polonya Eğitim Sistemi. 1 Eylül 2020 tarihinde OECD: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/poland_en adresinden alındı.
- OECD. (2020) tarihinden OECD: <https://data.oecd.org/>: <https://data.oecd.org/poland.htm#profile-education> adresinden alındı.
- Osmanoğlu, A.E. (2012). Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özsezer, M. ve Özkul, A. (2019). Siyasi İktidarların Tarih Ders Kitaplarına Etkisi Bağlamında Kıbrıs Türk Toplumunda Yazılan Tarih Kitaplarının İncelenmesi (1974-2016). Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi cilt, sayı (45), 143-165.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2020). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları içinde (1-40). Ankara: Pegem Akademi. <https://ws1.turcademy.com/ww/webviewer.php?doc=62984> adresinden alındı.
- Öztürk, T. ve Öztürk, F. Z. (2013). Kanada (Ontario) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Bu Programın Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Prpgramı ile Karşılaştırılması. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi cilt, sayı (14), 485-514.

- Saçlı, E. (2007). Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile Amerika Birleşik Devletleri’nin Virginia ve Los Angeles Eyaletlerinde Aynı Yaş Grubundaki Öğrencilere Okutulan Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Saracoğlu, S., Özyılmaz Akamca, G. ve Yeşildere, S. (2006). İlköğretimde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yeri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 241 - 260.
- Semerci, N. ve Can, H. A. (2007). Altı Sapkalı Düşünme Tekniğinin (İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 39-52.
- Subaşı, Y. (2019). Comparison of Social Studies Textbooks in Turkey and Iran in Terms of Their Designs. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 141-159.
- Şahin, Ç. (2005). Aktif Öğretim Yöntemlerinde Beyin Fırtınası Yöntemi ve Uygulaması. 14(1), 441-450. 20 Aralık 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50216> adresinden alındı.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Hayat Bilgisi Dersi Programlarının Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 402-410.
- Şimşek, N. (2015). Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (4 b., s. 614-665). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, M. (2014). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Tay, B., ve Demir, S. B. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminin ve Öğreniminin Geçmiş, Bugün ve Geleceği. J. J. Zarrillo, B. Tay, & S. B. Demir (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi İlke ve Uygulamaları içinde* (2-19). Ankara: Anı Yayıncılık.
- TDK. (2020). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 18 Ocak 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.

- Tok, Ş. (2013). Öğretmen- Öğrenme Stratejileri ve Modelleri. A. Doğanay (Ed.), Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde (8 b., s. 130-160). Ankara: Pegem Akademi.
- Tok, T. (2013). Etkili Öğrenme için Yöntem ve Teknikler. A. Doğanay (Ed.), Öğretim İlke ve Yöntemleri içinde (8 b., s. 162-230). Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H., ve Demirkaya, H. (2015). Sosyal Bilgilerde Strateji, Yaklaşım, Yöntem ve Teknikler. M. Safran (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde (4 b., s. 436-471). Ankara: Pegem Akademi.
- TTK. (2019). Taslak Ders Kitapları ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E- içeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriter ve Açıklamalar. Ankara.
- TTK. (2021). Ders Kitapları. Milli Eğitim Bakanlığı: 18 Şubat 2020 tarihinde https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_08/26180800_ders_kitaplari_hakkin_da_brsr.pdf adresinden alındı.
- Turan, R. (2016). "Milli Tarih"ten "Sosyal Bilgiler"e Türkiye'de İlköğretim Düzeyinde Tarih Öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 257-257.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Diyalektolog Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 295-328. 3 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/330028744> adresinden alındı.
- URL1. (2021) 4 Temmuz 2021 tarihinde <https://study.gov.pl/structure-studies-poland> adresinden alındı.
- URL2.(2021). 20 Ağustos 2021 tarihinde http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/165/bayrakci.htm#:~:text=Mill%C3%AE%20E%C4%9Fitim%20Bak anl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%202003%20y%C4%B1l%C4%B1nda, Da%C4%9F%C4%B1t%C4%B1m%C4%B1%20Projesi%E2%80%9Dni%20uygulamaya%20koymu%C5%9Ftur adresinden alındı.
- URL3. 29 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/dotacja-celowa-na-podreczniki-materialy-edukacyjne-i-materialy-cwiczeniowe-w-2021-roku> adresinden alındı.

- URL4. (2020). <http://dergiler.ankara.edu.tr> adresinden 20 Kasım 2020 tarihinde alındı.
- URL5. (Tarih yok). Türkiye Cumhuriyeti Varşova Büyük Elçiliği. 22 Temmuz 2021 tarihinde <http://varsova.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/249952> adresinden alınmıştır.
- URL6.(2021). 3 Temmuz 2021 tarihinde <https://tarihegitimi.blogspot.com/2016/04/feodal-sistem-in-temel-ozellikleri.html> adresinden alınmıştır.
- Wiśniewski, J., ve Zahorska, M. (2020). Reforming Education in Poland. F. Reimers (Ed.) içinde, *Audacious Education Education: How Governments Transform the Goals of Education Systems (181-208)*. Cambridge, MA, USA: Springer Open. doi:<https://doi.org/10.1007/978-3-030-41882-3>
- Wulff, K. (1992). *Education Poland Past, Present and Future*. Baston: University Press Of America. 12 Haziran 2020 tarihinde https://books.google.com.tr/books?id=FPpYBzGdegQC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden alındı.
- Yeşilyurt, Y. (2020). Comparison of Skills and Values in The Social Studies Program With Skills and Values in The New Zealand Social Studes Program. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3 (2), 450-464.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10 b.)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., ve Türkoğlu, A. (2018). Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları: “On Yıl Sonra”. Adnan Menderes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 31-45. 12 Ocak 2020, tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/464735> adresinden alındı.
- Yılmaz, Ü. (1991). *Renklerin Psikolojisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- MEB. (2018). 4.5.6.7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Ankara: MEB.
- MEN. (2017). 4.5.6.7.8. sınıf Tarih Öğretim Programı. Varşova: MEN.

MEN. (2017). 5.6.7.8. sınıf Coğrafya Öğretim Programı. Varşova: MEN.

MEN. (2017). 8. sınıf Yurttaşlık Bilgisi Öğretim Programı. Varşova: MEN.

MEB. (2020). 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: Tuna Yayıncılık

MEB. (2020) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: Ata Yayıncılık

MEB. (2019) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: MEB Yayıncılık

MEB. (2019) 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı: MEB Yayıncılık

MEN (2020). 4. Sınıf Tarih Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 5. Sınıf Tarih Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 6. Sınıf Tarih Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 7. Sınıf Tarih Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 8. Sınıf Tarih Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 5. Sınıf Coğrafya Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 6. Sınıf Coğrafya Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 7. Sınıf Coğrafya Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 8. Sınıf Coğrafya Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

MEN (2020). 8. Sınıf Yurttaşlık Bilgisi Kitabı: Nowa Era Yayıncılık

6. EKLER

EK 1. Polonya Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Öğrenme Alanlar

Dersler	Coğrafya	Tarih	Yurttaşlık Bilgisi
5. sınıf	Benim Vatanım Farklı Coğrafyalar	Gelişmeler ışığında; Toplumlar, Kültürler, İnançlar, Ekonomiler Devrimler, İsyanlar ve ayrılıklar Siyasi Birleşmeler	
6. sınıf	Dünyanın Hareketi ve Coğrafi Koordinatlar Avrupa Coğrafyası ve Polonya'nın Avrupa'daki yeri	Gelişmeler ışığında; Toplumlar, Kültürler, İnançlar, Ekonomiler Devrimler, İsyanlar ve ayrılıklar Siyasi Birleşmeler Özgürlük Savaşları ve ideolojilerin Doğuşu	
7. sınıf	Avrupa Coğrafyası ve Polonya'nın Avrupa'daki yeri Benim Vatanım	Gelişmeler ışığında; Toplumlar, Kültürler, İnançlar, Ekonomiler Devrimler, İsyanlar ve ayrılıklar Özgürlük Savaşları ve ideolojilerin Doğuşu Polonya'da Cumhuriyet Savaş sonrası Polonya ve Dünya	
8. sınıf	Kıtaların Seçilmiş Sorunları	Özgürlük Savaşları ve ideolojilerin Doğuşu Polonya'da Cumhuriyet Savaş sonrası Polonya ve Dünya	Birey ve Yakın Çevresi Adalet, eşitlik ve Haklar Birlikte Yaşam Ülke yönetimi ve uluslararası ilişkileri